INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

VLIV VYBRANÝCH USTANOVENÍ VELKÉ NOVELY TRESTNÍHO ŘÁDU NA PRŮBĚH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Zpráva z výzkumu

Odpovědný řešitel: JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

Řešitelé:
Mgr. Lucie Háková
JUDr. Zdeněk Karabec, CSc.
Mgr. Petr Kotulan
JUDr. Václav Nečada
Mgr. Hana Přesličková
Mgr. Jiří Vlach

Technická spolupráce:
Věra Havránková
Věra Tomková

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely

Neprodejné

Praha 2008

ISBN 978-80-7338-068-7
© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008
www.kriminologie.cz

OBSAH

Poděkování 4
Seznam zkratek 5

I. Úvod 7

II. Předmět, cíl a metody výzkumu 9

III. Zkrácené řízení 12
- **III.1. Úvod do problematiky** 12
- **III.2. Analýza statistických údajů** 15
- **III.3. Analýza právní úpravy** 22
- **III.4. Analýza trestních spisů** 34
- **III.5. Dotazníkové šetření** 41
- **III.6. Shrnutí výsledků** 53

IV. Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení 56
- **IV.1. Úvod do problematiky** 56
- **IV.2. Analýza statistických údajů** 60
- **IV.3. Analýza právní úpravy** 77
- **IV.4. Dotazníkové šetření** 93
- **IV.5. Shrnutí výsledků** 112

V. Změny v oblasti vazebního řízení 115
- **V.1. Úvod do problematiky** 115
- **V.2. Analýza statistických údajů** 117
- **V.3. Analýza právní úpravy** 124
- **V.4. Analýza trestních spisů** 133
- **V.5. Dotazníkové šetření** 137
- **V.6. Shrnutí výsledků** 148

VI. Prosazování změn v odvolacím řízení 152
- **VI.1. Úvod do problematiky** 152
- **VI.2. Analýza statistických údajů** 155
- **VI.3. Analýza právní úpravy** 160
- **VI.4. Analýza trestních spisů** 171
- **VI.5. Dotazníkové šetření** 216
- **VI.6. Shrnutí výsledků** 222

VII. Závěr 226

Použité prameny 230
Přílohy 233
Resumé 249
Summary 260

Poděkování

Autoři této studie děkují všem pracovníkům jednotlivých složek systému trestní justice, kteří jim při řešení výzkumného úkolu poskytli neocenitelnou součinnost. Zejména děkují soudcům, státním zástupcům a policistům, kteří se aktivně zúčastnili expertního dotazníkového šetření, jakož i předsedkyním a předsedům příslušných soudů za svolení k nahlédnutí do vybraných trestních spisů pro účely analýzy spisového materiálu, a dalším pracovníků těchto soudů za praktickou pomoc při práci se spisy. Zvláštní poděkování patří JUDr. Miroslavu Růžičkovi, Ph.D., za provedení externí oponentury studie a poskytnutí cenných připomínek a námětů. Autoři dále děkují Bc. Josefu Hajšmanovi z Odboru informatiky a statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR za poskytnutí zvláštních výstupních sestav z justičních statistik pro účely analýzy statistických údajů.

Seznam zkratek

IKSP – Institut pro kriminologii a sociální prevenci

JŘStZast – vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli

KS – krajský soud

KSZ – krajské státní zastupitelství

MSp – Ministerstvo spravedlnosti ČR

NS – Nejvyšší soud ČR

NSZ – Nejvyšší státní zastupitelství

OS – okresní soud

OSZ – okresní státní zastupitelství

SZ – státní zástupce

tr. ř. – trestní řád; zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

tr. zák. – trestní zákon; zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

VS – vrchní soud

VSZ – vrchní státní zastupitelství

I. Úvod

Institut pro kriminologii a sociální prevenci se v rámci svého střednědobého plánu činnosti na období let 2004 – 2007, který byl schválen rozhodnutím ministra spravedlnosti ze dne 20. 2. 2004, č.j. 84/2004-Org., soustavně věnuje potřebám společnosti v oblasti trestní politiky mj. prostřednictvím zkoumání účinnosti nově zavedených institutů trestního práva. Přispívá tím k naplňování věcných priorit vědní politiky Ministerstva spravedlnosti ČR, a to zejména ke zdokonalování právního řádu, zkvalitnění legislativního procesu, dosažení vyšší účinnosti právních institutů s cílem dosažení kompatibility s normami EU, jakož i dosažení větší funkčnosti a průchodnosti justičního systému, zrychlení soudního řízení a v jeho rámci zajištění oprávněných nároků občanů spolu se zlepšením postavení a ochrany obětí trestných činů.[1]

Z dokumentu Ministerstva spravedlnosti ČR „Koncepce stabilizace justice“[2] vyplývá jako cílový stav justiční reformy dosažení pravidla, že v případě konfliktu stát zaručuje tomu, jehož práva byla dotčena, že

a) řízení před soudem a jeho výsledné rozhodnutí bude v souladu se zákonem,
b) rozhodnutí soudu bude předvídatelné,
c) spravedlnost bude nalezena a rovněž vykonána rychle.

V oblasti procesního práva považuje Koncepce za potřebné jakékoliv rekodifikační kroky důsledně podřídit úloze, jakou musí procesní právo plnit – být nástrojem nalézání práva hmotného a tomuto základnímu cíli efektivně sloužit. Základní procesní předpisy v posledních letech prošly výraznými novelizacemi, které zčásti sledovaly shora uvedené cíle. Bez bližší analýzy jejich působení by bylo předčasné formulovat principy budoucí rekodifikace procesního práva. Proto je třeba se zaměřit na pečlivé vyhodnocení dopadu těchto novel do praxe, zdůraznit prvky, kterými se osvědčily a hledat důvody jejich případného selhání.

V oblasti trestního práva procesního došlo k významné změně přijetím zákona č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002. Tato novela trestního řádu (dále v textu též „velká novela“) byla přijata v době probíhající rekodifikace českého trestního práva. Přinesla především zcela zásadní změny koncepční povahy, přičemž se nesoustředila na pouhé dílčí zařazení jednotlivých institutů či změn do textu zákona, ale pokusila se o jejich vzájemné propojení s tím, že podoba jednotlivých institutů byla od počátku limitována existencí a podobou institutů ostatních. Tím se svou povahou podobá spíše skutečné rekodifikaci než dílčí novelizaci. V tomto směru se s ní v období po pádu komunismu patrně mohou rovnat jen novely z počátku devadesátých let, odstraňující nejhrubší deformace řízení z doby minulého režimu.

Vzhledem k vývoji rekodifikačních prací je zřejmé, že se velká novela stala předstupněm zcela nového trestního řádu a kromě základního účelu - aktuálního zkvalitnění trestního řízení - plní její aplikace i roli testování účinnosti a opodstatněnosti změn, jež

[1] Usnesení vlády ČR č. 397 ze dne 10. června 1998.
[2] Viz http://www.justice.cz

přinesla, tedy jejího vlivu na trestní řízení a plnění jeho účelu. S ohledem na tyto skutečnosti byl v rámci střednědobého plánu činnosti IKSP stanoven na období 2004 – 2007 výzkumný úkol „Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení.“ Vzhledem ke stavu prací na novém kodexu by poznatky z výzkumného úkolu měly mj. přispět k uvedenému hodnocení velké novely pro účely rekodifikace.

Při úvahách nad způsobem realizace výzkumu, který má posoudit vliv konkrétního právního předpisu (velké novely) na průběh trestního řízení, se nabízela dvě pojetí. Buď posuzovat vliv velké novely jako celku, nebo zkoumat vliv jednotlivých vybraných institutů, které do trestního řízení přinesla. Předností prvního pojetí by byla skutečnost, že zkoumání celkového vlivu systému složeného z několika prvků je jednodušší než oddělené zkoumání vlivu jednotlivých prvků. Nicméně odraz právní úpravy v praxi nezávisí jen na kvalitě právního předpisu, ale do značné míry i na jeho aplikaci příslušnými orgány. Při celkovém hodnocení vlivu novely by tyto faktory patrně do značné míry splývaly.

Navíc je třeba mít stále na paměti, že se navzdory výše uvedenému jednalo „pouze“ o novelu, tj. že základní text zákona zůstal stejný. Zhodnocení přínosu jednotlivých institutů pro zkvalitnění trestního řízení by tak mělo být cennější i z hlediska rozhodování, zda a v jaké formě je zařadit i do chystaného nového trestního řádu. Zároveň výběr několika málo institutů umožní jejich zkoumání hlouběji, než by bylo možno při zkoumání novely jako celku. Bylo tedy rozhodnuto o realizaci výzkumného úkolu formou řešení několika dílčích, relativně samostatných výzkumných témat, ovšem se zřetelem k jejich vzájemné provázanosti.

Při výběru dílčích výzkumných témat byl zásadním kritériem význam, který byl příslušnému institutu připisován v důvodové zprávě k velké novele, v dosud publikované literatuře či v rozborových dokumentech justičních orgánů. Zároveň byly vybírány takové změny právní úpravy, které by se podle uvedených materiálů měly promítnout do chystaného nového trestního řádu. Stanovena byla tato dílčí výzkumná témata:

1. Zkrácené řízení
2. Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení
3. Změny v oblasti vazebního řízení
4. Prosazování změn v odvolacím řízení.

II. Předmět, cíl a metody výzkumu

Předmětem výzkumu byla obecně právní úprava vybraných institutů zavedených velkou novelou trestního řádu, její praktická aplikace a účinky na průběh trestního řízení. Realizace výzkumného cíle byla naplněna v rámci jednotlivých dílčích výzkumných témat zkoumáním odpovídajících dílčích předmětů výzkumu.

Předmětem výzkumu v rámci dílčího tématu „Zkrácené řízení“ byla právní úprava zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení před soudem a její aplikace. Zkoumáno bylo:

- zda zavedením tohoto institutu bylo dosaženo výsledků, předvídaných autory velké novely v důvodové zprávě k novele, příp. v jiných dokumentech či vystoupeních (tj. zejména zjednodušení a zrychlení řízení o méně závažných trestných činech, odstranění duplicitního dokazování v přípravném řízení a v řízení před soudem, možnost postavit pachatele v co nejkratší době před soud, oproštění řízení před soudem od úkonů „technické povahy“, které je protahují apod.);
- zda právní úprava tohoto institutu odpovídá potřebám orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů v rámci vyřizování věcí, o nichž lze konat zkrácené řízení;
- jak je nový institut orgány činnými v trestním řízení v praxi využíván;
- zda zkrácené řízení v podobě zavedené velkou novelou odpovídá principům řádného procesu, zejména z hlediska zajištění práva na obhajobu.

Předmětem výzkumu v rámci dílčího tématu „Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení“ byly změny v právní úpravě postavení a činnosti státního zástupce v trestním řízení a jejich praktická realizace. Zkoumání se zaměřilo na dvě oblasti:

- přípravné řízení, zejména činnost státního zástupce před zahájením trestního stíhání, výlučná oprávnění státního zástupce (rozhodnutí v přípravném řízení a další oprávnění), výkon dozoru nad zachováváním zákonnosti a spolupráce s policejním orgánem, rozhodnutí o narovnání;
- řízení před soudem, zejména role státního zástupce při provádění důkazů a jeho podíl na posílení kontradiktornosti řízení.

Předmětem výzkumu v rámci dílčího tématu „Změny v oblasti vazebního řízení“ byly změny právní úpravy institutu vazby a souvisejícího řízení, jejich vliv na průběh trestního řízení a soulad s potřebami praxe. Zkoumání se soustředilo na tyto problémové okruhy:

- rozhodování o vazbě v přípravném řízení;
- rozhodování o vazbě v soudním řízení;
- orgány rozhodující o vazbě;
- důvody vazby;
- trvání vazby (lhůty, zjednodušení rozhodování o trvání vazby);
- institut nahrazení vazby.

Předmětem výzkumu v rámci dílčího tématu „Prosazování změn v odvolacím řízení“ bylo zjištění stavu a vývoje odvolací agendy na trestním úseku po velké novele trestního řádu. Zkoumání bylo zaměřeno na:

- praktické uplatňování apelačního principu;
- uplatňování dispoziční zásady v odvolacím řízení;
- zjištění překážek, se kterými se setkávají soudy I.stupně při odstraňování vad podaného odvolání.

Cílem výzkumu bylo komplexnější poznání a zhodnocení dopadu vybraných změn, které přinesla velká novela trestního řádu, na průběh trestního řízení, a to z hlediska zamýšleného účelu těchto změn a s ohledem na poznatky a požadavky praxe.

Lze konstatovat, že velká novela trestního řádu se dotkla prakticky celé oblasti trestního řízení. Nejednalo se o jednotlivé nahodilé změny, ale o systém změn vedených určitým jednotícím záměrem. To je ostatně patrné i při pohledu na jednotlivá dílčí výzkumná témata, resp. na účel změn, které velká novela do těchto oblastí přinesla. Obecný cíl novely je možno vymezit jako snahu o výrazné zjednodušení a zrychlení trestního řízení, o posílení významu stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení (a v jeho rámci o posílení postavení státního zástupce), a v neposlední řadě o snížení finančních nákladů státu na trestní řízení.

Kromě rozsáhlé teoretické základny byla velká novela připravována na základě požadavků praxe. Ostatně „samotná právní úprava nemůže zaručit, že popsaného efektu trestního procesu bude dosaženo - to závisí na aplikační praxi příslušných orgánů státu. Zákon může pouze vytvořit prostředí, které k dosažení uvedeného cíle buď účinně napomáhá, nebo mu naopak brání. Předkládanou novelizací se sleduje, aby se trestní řízení mohlo stát účinnějším nástrojem při potlačování kriminality“[3]. Jednotlivé orgány činné v trestním řízení samozřejmě provádějí a budou provádět vlastní hodnocení účinnosti novely a jejích jednotlivých částí. Je však třeba mít na paměti, že se v těchto případech jedná o kvalifikované hodnocení příslušníků jedné profesní skupiny (soudců, státních zástupců). Záběr takového posouzení je tedy nutně omezen postavením dané profesní skupiny v trestním řízení. Zájmy a potřeby různých orgánů činných v trestním řízení v téže oblasti se mohou výrazně lišit, a jejich hodnocení nutně vychází z toho, jak právní úprava vyhovuje právě jejich potřebám (ostatně to lze někdy vysledovat i v rámci jednotlivých skupin, např. při hodnocení určité právní úpravy soudy prvního stupně a soudy odvolacími).

Řešitelé výzkumu se snažili využít skutečnosti, že IKSP je výzkumným pracovištěm stojícím mimo trestní řízení, bez přímé vazby na kterýkoliv z orgánů činných v trestním řízení. Cílem tedy bylo hodnocení odborníků z jednotlivých profesních skupin spojit s pokud možno objektivní analýzou samotné právní úpravy, statistických údajů, i spisového materiálu, a tím přinést komplexnější kritický pohled na zkoumanou problematiku.

[3] Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb.; http://www.psp.cz

K řešení výzkumného úkolu byly použity následující metody a techniky:

- Analýza odborné literatury. Jejím prostřednictvím byl získán přehled o aktuálním stavu poznání v oblasti jednotlivých zkoumaných institutů, jakož i o reformním úsilí na úseku trestní justice obecně.
- Analýza právní úpravy včetně dostupné judikatury. Tato analýza umožnila posoudit, jakým způsobem se deklarované záměry tvůrců velké novely ve zkoumaných oblastech promítly do textu zákona a jak je tento text vykládán v praxi soudy.
- Analýza dostupných statistických údajů z justičních statistik Ministerstva spravedlnosti ČR a Vězeňské služby ČR. Tímto způsobem byl zjištěn stav a vývoj výsledků činnosti orgánů činných v trestním řízení, které se odráží v oficiálních evidencích, a to se zřetelem na jednotlivé zkoumané instituty.
- Analýza trestních spisů. Tato metoda umožnila seznámit se s praktickou podobou postupu orgánů činných v trestním řízení při aplikaci zkoumaných ustanovení trestního řádu.
- Dotazníkové šetření mezi soudci, státními zástupci a policisty. Šetření posloužilo k získání názorů expertů z jednotlivých profesních skupin, aplikujících v praxi příslušná ustanovení trestního řádu, na zkoumanou problematiku.
- Analýza relevantních oficiálních dokumentů (např. zpráva Nejvyššího soudu ČR o analýze a vyhodnocení účinnosti velké novely ve vztahu k soudnímu řízení[4], zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o analýze a vyhodnocení účinnosti velké novely v podmínkách státního zastupitelství[5], či výroční zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství). Přispěla k získání informací o záměrech autorů velké novely, o poznatcích z aplikační praxe orgánů činných v trestním řízení, jakož i dalších údajů doplňujících výsledky ostatních použitých metod a technik.

[4] Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Ts 42/2003, Brno, 29. 9. 2004.

[5] Zvláštní zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., v podmínkách státního zastupitelství. Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 7 NZn 604/2002, Brno, 2. 1. 2003.

III. Zkrácené řízení

III.1. Úvod do problematiky

Mezi nejvýznamnější změny, které do trestního řádu přinesla novela č. 265/2001 Sb., je vytvoření dvou typů přípravného řízení z dosud jednotně pojímané předsoudní fáze trestního řízení, a to v závislosti na typové nebezpečnosti spáchaného trestného činu.[6] Kromě dosud známého vyšetřování lze nadále o určitých typech deliktu konat zkrácené přípravné řízení. Aby však změna v této oblasti měla na konkrétní trestní řízení skutečně účinný dopad, není vyčerpána s koncem přípravného řízení, ale pokračuje i ve fázi před soudem, kde na zkrácené přípravné řízení navazuje zjednodušené řízení před samosoudcem.

Zákonem stanovená návaznost obou řízení a způsob, jakým se doplňují ve snaze dosáhnout cílů vytyčených v souvislosti s touto částí velké novely jejími autory, umožňují pohlížet na zkrácené přípravné řízení a navazující zjednodušené řízení jako na určitý celek, samostatný druh trestního řízení od jeho zahájení až po pravomocné rozhodnutí ve věci, resp. po vydání rozhodnutí příslušného orgánu prvního stupně ve věci (neboť řízení o opravných prostředcích proti rozhodnutí vydanému ve zkráceném přípravném řízení či zjednodušeném řízení výrazné zvláštnosti nevykazuje). To je také důvod, proč jsme se rozhodli pro účely našeho dílčího výzkumného úkolu analyzovat právní úpravu a aplikační praxi zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení před samosoudcem jako jednotný institut zkráceného řízení. V tomto smyslu také budeme v této zprávě termínu „zkrácené řízení“ užívat.

Za hlavní cíl velké novely lze zjednodušeně řečeno pokládat dosažení toho, aby od doby spáchání trestného činu do doby reakce státu uplynulo co nejméně času, a aby tato reakce byla rychlá, promyšlená a účinná.[7] Je obecně přijímanou tezí, že rychlost, s jakou je pachatel trestného činu odhalen a potrestán, je rozhodujícím faktorem účinnosti trestního řízení a následného trestu (neodvratnost trestu bývá pro hodnocení účinnosti trestu pokládána za významnější prvek než jeho přísnost) a zároveň podstatně ovlivňuje důvěru veřejnosti v práci bezpečnostních a justičních orgánů. Mezi konkrétními trestnými činy jsou velké rozdíly v jejich závažnosti, skutkové i právní složitosti. Stav, kdy se v podstatě o všech trestných činech koná přípravné řízení za stejných pravidel a formálních náležitostí, a kdy i v řízení před soudem je diferenciace podle závažnosti a složitosti případu poměrně nízká, k naplnění požadavku rychlosti a individualizace trestní spravedlnosti nepřispívá.

Právní úprava trestního řízení byla v devadesátých letech tvořena se snahou umožnit účinný postup zejména vůči pachatelům závažné trestné činnosti. V oblasti bagatelní kriminality se však postupy a mechanismy dosavadního trestního řádu ukázaly být zbytečně komplikované a zatěžující orgány činné v trestním řízení. Vzhledem k rozdílné závažnosti a skutkové i právní složitosti jednotlivých trestných činů bylo standardní, jednotné přípravné řízení, jakož i řízení před soudem v některých případech zbytečně složité a zdlouhavé.[8] Využití zvláštního, v maximální možné míře zjednodušeného řízení v trestních věcech nízké

[6] Šámal, P.: Zkrácené přípravné řízení. Trestněprávní revue, 1/2002, str. 5.
[7] Baxa, J.: Reforma trestního řízení - geneze jejího vzniku a její cíle. Bulletin advokacie, 11 - 12/2001, str. 15.
[8] Srov. např. Špundová, J.: Diferenciace přípravného řízení pohledem právní úpravy podmínek konání zkráceného přípravného řízení. Trestní právo, č. 1, 2004. str. 14.

závažnosti je též obsahem Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (87) 18, přijatého Výborem dne 17. září 1987.[9]

Ani ekonomický faktor není zanedbatelný. Komplikovanost procesu přispívá k prodlužování a k vyšším nákladům trestního řízení. Obvykle však platí, že čím je procesní systém „komplikovanější“, tím méně skýtá prostoru pro svévoli, a tím nepřímo i pro nespravedlivé rozhodnutí.[10] Zlevnění trestního procesu by tak mělo být až druhotným cílem, neboť primárně je účelem trestního řízení spravedlivé potrestání pachatele a řádný proces, jakožto nevyhnutelné podmínky existence demokratického právního státu.[11]

K vyšší míře preventivní účinnosti trestu přispívá z kriminologického hlediska nepochybně krom spravedlnosti a neodvratnosti trestu významnou měrou též včasnost jeho ukládání.[12] Na druhou stranu nelze při snaze o zjednodušení trestního řízení ani v bagatelních věcech rezignovat na zásady spravedlivého procesu, zejména na důsledné zachování práva na obhajobu. Není možné zjednodušení řízení ztotožňovat s okleštěním práv obviněného (podezřelého) či s ústupem od důrazu na zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 tr.ř.). Hledání kompromisu mezi požadavkem na rychlý a účinný postup při odhalování a stíhání kriminality a požadavkem na spravedlnost rozhodnutí ve věci (k níž mj. přispívá i řádné uplatnění práva na obhajobu) je obecným problémem trestní legislativy a trestní politiky vůbec. Jedním z cílů právní úpravy institutu zkráceného řízení je, aby zjednodušení řízení nejenže takovým narušením práv obviněného (podezřelého) nebylo, ale aby naopak přispělo k jejich důslednější realizaci, zejména tím, že vedle dalších zásad spravedlivého procesu lépe umožňuje projednání věci v přiměřené lhůtě nezávislým a nestranným soudem, jak vyžaduje čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.[13]

Je třeba též poznamenat, že v rámci zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení před samosoudcem dochází k omezení některých základních zásad trestního řízení[14], které jsou považovány za základ na němž trestní právo procesní spočívá[15]. Příkladem může být institut tzv. nesporných skutečností dle § 314b odst. 2 a § 314d odst. 2 tr. ř. (průlom do zásady vyhledávací a zásady ústnosti) či možnost čtení úředních záznamů o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů se souhlasem státního zástupce a obviněného ve zjednodušeném

[9] Zjednodušení trestního řízení. Doporučení RE č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů RE 17. září 1987 s odůvodněním. IKSP, Praha 1993.

[10] Ježek, V. : Zkrácené řízení a zjednodušené řízení před soudem. Bulletin Advokacie, č. 11-12, 2001, str. 79.

[11] Tamtéž, str. 78 – 79; srov též nález Ústavního soudu ČR, vyhlášený pod č. 214/1994 Sb.

[12] Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 2005. str. 187; srov. též důvodovou zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb.: „Podstatou a základním smyslem právní úpravy trestního řízení je zajistit, aby při respektování požadavku zákonnosti byl nejen odhalen, usvědčen a potrestán pachatel, ale aby se tak stalo co nejdříve po spáchání trestného činu. Jen tehdy může být trestní řízení veřejností vnímáno jako výkon trestní spravedlnosti a může plnit i další cíle - zejména v oblasti prevence.“, www.psp.cz

[13] Šámal, P.: Zkrácené přípravné řízení. Trestněprávní revue, 1/2002, s. 6 – 7.

[14] Srov. příspěvek prof. O. Novotného „Je naše trestní právo procesní v krizi?“, přednesený na diskusním setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo, Praha, 11. 5. 2006, http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_060511n.doc

[15] Viz např. Císařová, D. a kol. : Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde, Praha, 2004, str. 57 a násl.

řízení před samosoudcem dle § 314d odst. 2 (výjimka ze zásady ústnosti).[16] V plné míře jsou však zachovány zejména zásady obžalovací a vyhledávací.[17]

Při hodnocení vlivu určitého nového institutu na trestní řízení je třeba porovnávat zjištěné výsledky jeho využívání s účelem, ke kterému byl vytvořen, tedy sledovat, zda se naplnily cíle proklamované zákonodárcem, zda má zavedení institutu požadované účinky. Z důvodové zprávy k velké novele lze ohledně institutu zkráceného řízení zcela zřetelně vysledovat tyto cíle:

- o nejméně závažné kriminalitě bude vedeno řízení, jehož podstatou je rychlé a neformální objasnění skutku, ve kterém je spatřován trestný čin, zjištění osoby, důvodně podezřelé z jeho spáchání a vyhledání (nikoliv provedení) důkazů pro potřeby soudního řízení s cílem v co nejkratší době postavit obviněného před soud;
- zjednodušené soudní řízení má být maximálně jednoduché a neformální, aby se zrychlení řízení projevilo nejen u orgánů přípravného řízení, ale i v řízení před soudem;
- předpokladem koncentrace a zrychlení řízení je znalost stanovisek stran před hlavním líčením, zaměření dokazování na podstatné a sporné okolnosti a oproštění hlavního líčení od úkonů „technické povahy“, které neúměrně hlavní líčení zdržují.[18]

Při řešení dílčího úkolu „Zkrácené řízení“ jsme se proto zabývali tím, nakolik se uvedené záměry a předpoklady zákonodárce v praxi naplnily. Mezi další otázky, na které jsme se zaměřili, patřilo:

- zda právní úprava tohoto institutu odpovídá potřebám orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů v rámci vyřizování věcí, o nichž lze konat zkrácené řízení;
- jak je nový institut orgány činnými v trestním řízení v praxi využíván;
- zda zkrácené řízení v podobě zavedené velkou novelou odpovídá principům řádného procesu, zejména z hlediska zajištění práva na obhajobu.

Začlenění institutu zkráceného řízení do trestního řádu je nepochybně významnou změnou v pojetí trestního řízení v podobě, v jaké u nás existovalo od počátku devadesátých let. Cíle, jichž podle důvodové zprávy k velké novele mělo být přiměřenou aplikací tohoto institutu dosaženo, jsou velmi žádoucí a odpovídají tendencím, jež lze v oblasti trestního práva procesního pozorovat v řadě evropských zemí. Má-li se zkrácené řízení stát pevnou součástí českého trestního řízení upraveného v chystaném novém trestním řádu, je třeba, aby jeho právní úprava odpovídala zamýšleným cílům a potřebám praxe, aby orgány činné v trestním řízení tuto úpravu efektivně a bez předsudků aplikovaly, a aby se zkrácené řízení patřičně doplňovalo s ostatními druhy řízení a navazujícími instituty. Ke zhodnocení uvedených aspektů mělo řešení dílčího úkolu přispět.

[16] Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Linde Praha, a.s., Praha 2007, str. 133 a 149

[17] Blíže viz Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání, C. H. Beck, Praha, 2003. s. 620.

[18] Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb., www.psp.cz

III.2. Analýza statistických údajů

Pro získání přehledu o stavu a vývoji vyřizování věcí, projednávaných ve zkráceném řízení, jsme provedli analýzu dostupných statistických údajů ke zkoumané agendě. Zabývali jsme se přitom justičními statistikami, vedenými Ministerstvem spravedlnosti ČR, tedy statistikami státních zastupitelství a soudů. Jako pramen sloužila jednak Statistická ročenka kriminality[19], dále statistiky soudů a státních zastupitelství publikované na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR[20], a konečně zvláštní statistické sestavy, získané z odboru informatiky a statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR. Ty byly nezbytné z toho důvodu, že v běžně publikovaných statistikách soudů nejsou zvlášť vykazovány věci, ve kterých probíhalo zjednodušené řízení před soudem.

Zkrácené řízení je institut, který byl velkou novelou zaveden jako nová forma řízení. Nejsou tedy k dispozici statistické údaje z období před rokem 2002, s nimiž by bylo možno výsledky analýzy srovnat. Zkoumali jsme proto především období let 2002 – 2006 s tím, že za roky 2005 a 2006 byly získány některé podrobnější údaje.

Justiční statistiky jsou sestavovány na základě statistických listů trestních, vyplňovaných jednotlivými státními zastupitelstvími či soudy. Spolehlivost dat ve statistikách je tedy ovlivňována podobou příslušného statistického listu, obecným návodem k jeho vyplňování a způsobem, jakým je statistický list v praxi vyplňován a dále zpracováván. Při analýze statistických údajů je třeba mít tyto skutečnosti stále na paměti a postupovat obezřetně, aby bylo možno se vyhnout nepodloženým či přímo mylným závěrům.

Podíl věcí projednávaných ve zkráceném řízení a charakteristika odsouzených osob

Ve sledovaném období se podíl trestních věcí, projednávaných ve zkráceném řízení, stále zvyšoval. Vyplývá to z tabulky srovnávající počty osob, jejichž věc byla projednána ve zkráceném přípravném řízení a v přípravném řízení tradičním (Tabulka 1), jakož i z tabulek rekapitulujících počty a některé základní charakteristiky osob pravomocně odsouzených ve zkráceném řízení a celkem bez ohledu na druh řízení (Tabulky 2a a 2b).

Tabulka 1: Počet osob, projednávaných ve zkráceném přípravném řízení a počet osob navržených na potrestání, ve srovnání s počty osob stíhaných a obžalovaných, v ČR v letech 2002 - 2006:

Rok	Zkrácené přípravné řízení	Navrženo na potrestání	Stíháno	Obžalováno
2002	17422	16671	93378	77210
2003	18039	17194	92958	78726
2004	18773	18569	89288	75861
2005	21092	20544	87008	75223
2006	28146	27403	82193	70477

Pramen: Statistická ročenka kriminality za příslušný rok. Ministerstvo spravedlnosti ČR (roky 2002, 2003, 2004, 2005); http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=400&d=35214 (rok 2006).

[19] Statistická ročenka kriminality za příslušný rok. Ministerstvo spravedlnosti ČR.
[20] Http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=400;
http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399

Tabulka 1 znázorňuje v jednotlivých sloupcích počet osob, u nichž bylo zkrácené přípravné řízení v daném roce ukončeno, na něž byl v daném roce podán návrh na potrestání, v rámci jejichž trestního stíhání došlo v daném roce v přípravném řízení ke konečnému rozhodnutí (podání obžaloby či jinému), a na které byla v daném roce podána obžaloba. Poměr počtu osob, jejichž věc byla projednávána ve zkráceném přípravném řízení a v přípravném řízení klasickém, se ve sledovaném období postupně měnil, a to tak, že rostl podíl osob, vůči nimž bylo vedeno přípravné řízení zkrácené (16 % v roce 2002, 26 % v roce 2006). K podobnému posunu došlo i v případě osob, u nichž bylo přípravné řízení ukončeno předáním věci soudu, buď podáním obžaloby nebo návrhu na potrestání. Podíl osob, které byly navrženy na potrestání, mezi všemi těmito osobami, vzrostl z 18 % v roce 2002 na 28 % v roce 2006. U více než čtvrtiny osob, jejichž věc byla po skončení přípravného řízení v roce 2006 předána soudu, k tomu tedy došlo podáním návrhu na potrestání.

Tabulka 2a: Počty osob pravomocně odsouzených v ČR v letech 2002 - 2006 ve zkráceném řízení

rok	odsouzeno celkem	z toho				
		mužů	žen	mladistvých	recidivistů	dosud netrestaných
2002	8022	7190	832	169	1584	2830
2003	11181	10082	1099	193	2246	3548
2004	12658	11433	1225	164	2680	4021
2005	14608	13065	1543	74	2731	4442
2006	17856	16164	1692	112	2771	5559

Pramen: Databáze „Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR

Tabulka 2b: Počty osob pravomocně odsouzených v ČR v letech 2002 – 2006 celkem

rok	odsouzeno celkem	z toho				
		mužů	žen	mladistvých	recidivistů	dosud netrestaných
2002	65098	57286	7812	3854	10413	25767
2003	66131	58031	8100	3512	10476	25073
2004	68443	60214	8229	3235	11096	26041
2005	67561	58624	8937	3069	10273	25385
2006	69445	59507	9938	2773	8948	26106

Pramen: Statistická ročenka kriminality za příslušný rok. Ministerstvo spravedlnosti ČR (roky 2002, 2003, 2004, 2005); http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399&d=35355 (rok 2006; dosud netrestané osoby – roky 2002 - 2006)

Výše naznačený trend rostoucího počtu věcí, řešených v rámci zkráceného řízení, potvrzují i údaje uvedené v Tabulkách 2a a 2b. Podíl osob, pravomocně odsouzených ve zjednodušeném řízení před soudem, mezi všemi osobami pravomocně odsouzenými v ČR, se ve sledovaném období více než zdvojnásobil (12 % v roce 2002, 26 % v roce 2006). I zde tedy platí, že na konci sledovaného období podíl osob, odsouzených pravomocně ve zjednodušeném řízení před soudem, přesáhl jednu čtvrtinu všech pravomocně odsouzených osob. V tabulkách uvedené jednotlivé charakteristiky osob odsouzených v rámci zkráceného řízení se od celkové skladby odsouzených příliš neliší. Procentní zastoupení mužů, žen i recidivistů se v obou skupinách ustálilo na podobných hodnotách (i když mezi odsouzenými ve zkráceném řízení je podíl recidivistů o trochu vyšší). Podíl osob dosud netrestaných je

mezi pachateli odsouzenými ve zkráceném řízení poněkud nižší než je celkový podíl, totéž platí u mladistvých, jejichž podíl mezi odsouzenými ve zkráceném řízení je obzvláště nízký a po roce 2004 poklesl, patrně i v důsledku přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže[21] a s ním spojených zvláštních povinností orgánů činných v přípravném řízení[22], pod 1 %.

Podrobnější členění pachatelů, odsouzených ve zkráceném řízení a v trestním řízení celkem, podle věku, přinášejí pro roky 2005 a 2006 Tabulky 3a a 3b.[23]

Tabulka 3a: Počty osob pravomocně odsouzených v ČR v letech 2005 a 2006 ve zkráceném řízení podle věku

rok	15 – 17 let	18 – 19 let	20 – 24 let	25 – 29 let	30 – 39 let	40 – 49 let	50 let a více
2005	75	1264	3479	2862	3816	2110	1002
2006	112	1826	4375	3580	4399	2364	1200

Pramen: Databáze „Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Tabulka 3b: Počty osob pravomocně odsouzených v ČR v letech 2005 a 2006 celkem podle věku

rok	15 – 17 let	18 – 19 let	20 – 24 let	25 – 29 let	30 – 39 let	40 – 49 let	50 let a více
2005	3080	5527	13141	12021	18195	10724	4872
2006	2728	5887	13622	12205	18631	10951	5421

Pramen: Statistická ročenka kriminality za rok 2005, Ministerstvo spravedlnosti ČR; http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399&d=35355 (rok 2006).

Rozložení odsouzených osob podle věkové kategorie v uvedených letech nevykazuje v případě pachatelů odsouzených ve zkráceném řízení významnější rozdíly oproti věkové skladbě všech odsouzených osob. Lze jen zopakovat již zmíněný nižší podíl osob mladších 18 let mezi pachateli odsouzenými ve zkráceném řízení, jinak je věková skladba obdobná s tím, že v případě zkráceného řízení jsou nejfrekventovanější věkové kategorie 20 – 24 let (cca 24 %), 25 – 29 let (cca 20 %) a 30 – 39 let (cca 25 %) vyrovnanější než v celkové populaci osob v daných letech pravomocně odsouzených, kde má kategorie 30 – 39 let (cca 27 %) oproti zbylým dvěma kategoriím (cca 20 %, resp. 18 %) výraznější náskok.

Pokud jde o skladbu trestných činů, za které byli pachatelé ve zkráceném řízení odsouzeni (viz Tabulku 4), ta je přirozeně ovlivněna skutečností, že ve zkráceném řízení jsou projednávány trestné činy typově nižší závažnosti, a to v případech, kdy je pachatel dopaden při činu nebo bezprostředně po jeho spáchání, anebo v případech skutkově a důkazně jednodušších.

[21] Zákon č. 218/2003 Sb.

[22] Srov. čl. 21 Pokynu obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 17. května 2007, o trestním řízení ve věcech mládeže.

[23] Některé drobné rozdíly v hodnotách uváděných v této kapitole (např. počet mladistvých, odsouzených ve zkráceném řízení v r. 2005 dle Tabulky 2a, a počet osob ve věku 15 – 17 let, odsouzených ve zkráceném řízení v r. 2005 dle Tabulky 3a) jsou způsobeny využitím odlišné statistické sestavy z databáze Ministerstva spravedlnosti ČR.

Tabulka 4: Počty osob pravomocně odsouzených za vybrané trestné činy ve zkráceném řízení v ČR v letech 2005 a 2006

rok	§ 171 tr. zák.	§ 180d tr. zák.	§ 201 tr. zák.	§ 202 tr. zák.	§ 238 tr. zák.	§ 247 tr. zák.	§ 250b tr. zák.
2005	5371	-	396	592	643	4758	581
2006	4705	2038	1327	689	690	5517	472

Pramen: Databáze „Přehled o pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Trestný čin krádeže (§ 247 tr. zák.), za který bývají pachatelé v ČR celkově odsuzováni nejčastěji (v posledních letech cca 20 % všech odsouzených osob)[24], byl mezi trestnými činy pachatelů stíhaných ve zkráceném řízení v letech 2005 a 2006 zastoupen ještě výrazněji, když jeho podíl dosahoval mírně přes 30 %. Této stálici na čele žebříčku nejčastějších forem trestné činnosti v ČR se však v případě trestných činů, za které jsou pachatelé odsuzováni ve zkráceném řízení, zcela vyrovná trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 tr. zák., Jeho podíl mezi uvedenými trestnými činy tvořil 37 %, resp. 26 %., ačkoliv z celkového počtu trestných činů, za které jsou v posledních letech pachatelé odsuzováni bez ohledu na druh řízení, představuje zhruba 10 %. Důvodem je patrně skutečnost, že řada jednání, kterými pachatelé naplňují skutkovou podstatu tohoto trestného činu, se jeví jako vhodná pro projednání ve zkráceném řízení. Jedná se zejména o případy, kdy pachatelé nerespektují omezení vyplývající z trestu vyhoštění, zákazu pobytu či zákazu činnosti, z rozhodnutí o správním vyhoštění nebo ze sankce zákazu činnosti uložené v přestupkovém řízení, jsou zpravidla policejním orgánem zastiženi na místě nebo při činnosti, na které se uvedená omezení vztahují, a situace je z důkazního hlediska jednoznačná.

Hned v prvním roce svého zařazení do trestního zákona se na přední místo v počtu osob, které za něj byly ve zkráceném řízení odsouzeny, dostal trestný čin řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění dle § 180d tr. zák. Mezi všemi trestnými činy, za něž byli jednotliví pachatelé v roce 2006 odsouzeni, představoval tento trestný čin 11 %, což je o to působivější, že se jedná o výsledek jen za druhé pololetí roku 2006.[25] O „předurčení“ tohoto trestného činu pro projednání ve zkráceném řízení svědčí skutečnost, že v klasickém trestním řízení bylo za něj odsouzeno 81 osob, zatímco ve zkráceném řízení 2038 osob. Důvody jsou zřejmě podobné jako u trestného činu dle § 171 tr. zák. Podíly dalších trestných činů mezi trestnými činy, za které byli pachatelé v letech 2005 a 2006 odsuzováni ve zkráceném řízení, se až na výjimku (trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 201 tr. zák. v r. 2006) držely pod hranicí 5 %.

Ukládané tresty a délka řízení

Tabulky 5a a 5b srovnávají tresty, ukládané ve zkráceném řízení s celkovou skladbou trestů v ČR. V kategorii „jiný trest“ jsou od roku 2004 uváděna též trestní opatření, uložená mladistvým pachatelům podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V tabulkách nejsou zahrnuty případy upuštění od potrestání.

[24] Pro počty osob, odsouzených za jednotlivé trestné činy v ČR viz Přehled o pravomocně odsouzených osobách, Ministerstvo spravedlnosti ČR, http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399&d=35355

[25] Zákon č. 411/2005 Sb., který tento trestný čin do trestního zákona zařadil, nabyl v této části účinnosti dne 1. 7. 2006.

Tabulka 5a: Tresty uložené osobám pravomocně odsouzeným v ČR v letech 2002 – 2006 ve zkráceném řízení

rok	NEPO	PO		obecně prospěšné práce	zákaz činnosti	peněžitý trest	vyhoštění	zákaz pobytu	jiný trest*
		celkem	s dohledem						
2002	872	2990	98	2793	33	657	539	26	21
2003	1631	4042	144	3543	31	709	889	85	30
2004	1985	4717	140	3707	45	786	1027	82	108
2005	2384	5838	199	3800	51	893	1165	127	75
2006	2758	7846	297	4413	185	1195	899	125	109

Pramen: Databáze „Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR

* - od r. 2004 včetně trestních opatření

Tabulka 5b: Tresty uložené osobám pravomocně odsouzeným v ČR v letech 2002 – 2006 celkem

rok	NEPO	PO		obecně prospěšné práce	zákaz činnosti	peněžitý trest	vyhoštění	zákaz pobytu	jiný trest*
		celkem	s dohledem						
2002	9659	34942	1505	13424	147	3500	865	42	111
2003	9797	35676	1785	13592	116	2941	1263	116	95
2004	10192	36162	1757	13031	126	2913	1406	110	1676
2005	10253	36006	1930	11990	127	2663	1510	165	2111
2006	9997	38657	1979	11787	277	2678	1173	154	1975

Pramen: Statistická ročenka kriminality za příslušný rok, Ministerstvo spravedlnosti ČR; http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399&d=35355 (rok 2006).

* - od r. 2004 včetně trestních opatření

Zkrácené řízení lze konat o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta (§ 179a odst. 1 tr. ř.). Ustanovení § 39 odst. 2 tr. zák. uvádí, že za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři roky, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu. Uvedená úprava by patrně odůvodňovala předpoklad, že podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody bude mezi tresty ukládanými ve zkráceném řízení spíše nižší než mezi všemi ukládanými tresty. Tento podíl byl však ve sledovaném období v obou skupinách velmi vyrovnaný (cca 15 %). Skladba trestů ukládaných ve zkráceném řízení se od skladby trestů ukládaných v ČR celkem liší především nižším podílem podmíněných trestů odnětí svobody, který se teprve v posledním sledovaném roce dostal nad 40 % (v celkové skladbě trestů tvoří podmíněné tresty odnětí svobody dlouhodobě mírnou většinu všech trestů), a zároveň vyšším podílem trestu obecně prospěšných prací (mezi tresty ukládanými ve zkráceném řízení 25 – 35 %, mezi všemi tresty cca 20 %) či trestu vyhoštění (5 – 8 %, resp. cca 2 %). Totéž by bylo možno uvést o trestech zákazu činnosti či zákazu pobytu, ovšem zde jsou absolutní čísla příliš nízká pro jakékoliv závěry. Skladba trestů, ukládaných ve zkráceném řízení, tedy určitým způsobem odráží skladbu trestné činnosti, která je ve zkráceném řízení projednávána (viz komentář k Tabulce 4).

Tabulky 6a a 6b ukazují výměru nepodmíněných trestů odnětí svobody, ukládaných ve zkráceném řízení. Je třeba upozornit na drobné rozdíly (v řádu jednotek) mezi součty jednotlivých kategorií a celkovými údaji. Důvodem jsou zřejmě jednotlivé chyby při vykazování údajů (v databázi se např. objevují případy, kdy ve zkráceném řízení měly být

uloženy tresty odnětí svobody přes 5 let či dokonce na doživotí). Celkový obrázek, který tabulky poskytují, tím však zkreslen není.

Tabulka 6a: Výměra nepodmíněných trestů odnětí svobody pravomocně uložených ve zkráceném řízení v ČR v letech 2002 – 2006

rok	NEPO celkem	do 1 roku	přes 1 rok do 5 let
2002	872	826	43
2003	1631	1559	70
2004	1985	1896	88
2005	2384	2276	107
2006	2758	2646	110

Pramen: Databáze „Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Tabulka 6b: Výměra nepodmíněných trestů odnětí svobody pravomocně uložených ve zkráceném řízení v ČR v letech 2005 a 2006 (podrobnější členění)

rok	NEPO celkem	do 6 měsíců	přes 6 do 12 měsíců	přes 12 do 24 měsíců	přes 24 do 36 měsíců
2005	2384	1642	616	102	4
2006	2758	1989	657	106	4

Pramen: Databáze „Přehled o pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Z tabulek lze vyčíst jednoznačnou informaci, že převážná většina (cca 70 %) nepodmíněných trestů odnětí svobody, ukládaných ve zkráceném řízení, má výměru do 6 měsíců, a výměru do 1 roku má přibližně 95 % všech těchto trestů. V souvislosti s výše popsanou skladbou trestů ukládaných ve zkráceném řízení lze tedy konstatovat, že v této formě řízení je nepodmíněný trest ukládán poměrně často (v posledních letech byla ve zkráceném řízení ukládána zhruba čtvrtina všech nepodmíněných trestů odnětí svobody), ovšem v nízké výměře. Lze se domnívat, že se ve značné míře jedná o tresty ukládané osobám opakovaně odsouzeným za méně závažnou trestnou činnost, kdy soudy již pokládají za nutné působit na pachatele trestem nepodmíněným.

Závěrem této části ještě srovnáme údaje o průměrných délkách zkráceného a klasického trestního řízení, a to podle jednotlivých fází řízení. Takto strukturované údaje, uvedené v Tabulkách 7a a 7b jsme získali za poslední dva roky sledovaného období.

Tabulka 7a: Průměrná délka přípravného řízení ve věcech projednávaných ve zkráceném přípravném řízení a celkem v ČR v letech 2005 a 2006, ve dnech

rok	řízení u policejního orgánu		řízení u státního zástupce	
	zkrácené řízení	celkem	zkrácené řízení	celkem
2005	7	74	2	14
2006	7	63	2	12

Pramen: Databáze „Přehled o délkách přípravného řízení od prvního zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do konečného rozhodnutí“ a „Přehled o délkách přípravného řízení od předložení návrhu na podání obžaloby nebo návrhu na potrestání nebo konečného rozhodnutí pol. orgánu do podání obžaloby nebo návrhu na potrestání resp. jiného rozh. st. z.“ (zvláštní sestavy). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Tabulka 7b: Průměrná délka řízení před soudem ve věcech projednávaných ve zjednodušeném řízení a celkem v ČR v letech 2005 a 2006, ve dnech

rok	ode dne nápadu do dne 1. hl. líčení		ode dne nápadu do dne právní moci	
	zjednodušené řízení	celkem	zjednodušené řízení	celkem
2005	81	143	121	263
2006	81	143	113	250

Pramen: Databáze „Přehled o průměrných délkách soudního řízení ode dne nápadu do dne právní moci podle paragrafů ve dnech“ a „Přehled o průměrných délkách řízení ode dne nápadu do dne 1.hlavního líčení podle paragrafů ve dnech“ (zvláštní sestavy). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Tabulka 7a znázorňuje průměrnou délku přípravného řízení ve dnech, a to zvlášť pro zkrácené přípravné řízení a pro přípravné řízení obecně. Řízením u policejního orgánu se rozumí řízení od zahájení trestního stíhání či sdělení podezření do předložení návrhu na podání obžaloby či návrhu na potrestání státnímu zástupci, anebo jiného rozhodnutí, kterým se řízení končí jinak než předáním věci státnímu zástupci k podání obžaloby či návrhu na potrestání (tedy např. rozhodnutí o zastavení trestního stíhání). Řízením u státního zástupce se rozumí řízení od předložení návrhu na podání obžaloby či návrhu na potrestání státnímu zástupci do podání obžaloby či návrhu na potrestání, anebo jiného konečného rozhodnutí státního zástupce (např. rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání). V Tabulce 7b je ve dnech uvedena průměrná délka řízení před soudem (zvlášť pro zjednodušené řízení a pro řízení před soudem obecně), a to ode dne, kdy byla věc soudu předána (den nápadu), jednak do dne prvního hlavního líčení ve věci a jednak do dne právní moci konečného rozhodnutí. Uvedené údaje nasvědčují tomu, že zkrácené přípravné řízení se skutečně v praxi daří realizovat velmi rychle, zatímco průměrná délka zjednodušeného řízení před soudem je oproti celkové průměrné délce soudního řízení přibližně poloviční. Lze se domnívat, že většímu zkrácení délky zjednodušeného řízení před soudem brání obecné nešvary soudního řízení v ČR, jako jsou např. prodlevy způsobené neúspěšnými pokusy o doručení písemností. Takovou domněnku nicméně nelze seriózně vyvozovat ze samotných statistických údajů, ale fakta pro její potvrzení či vyvrácení by mohla vyplynout z dalších částí výzkumu.

III.3. Analýza právní úpravy

Velká novela zařadila právní úpravu zkráceného řízení na dvě místa trestního řádu, a sice zkrácené přípravné řízení do sedmého oddílu hlavy X. (§ 179a - § 179f) a zjednodušené řízení před soudem do úpravy řízení před samosoudcem v pátém oddíle hlavy XX. (§ 314a - § 314d).

Podmínky konání zkráceného přípravného řízení

Zákon vymezuje podmínky konání zkráceného přípravného řízení tak, že stanoví obecně okruh trestných činů, o kterých se takové řízení konat může, ovšem jeho konání váže ještě na splnění alespoň jedné ze dvou alternativně stanovených podmínek, týkajících se již konkrétního jednání, v němž je daný trestný čin spatřován. Všechny tyto podmínky směřují k tomu, aby byly ve zkráceném řízení vyřizovány věci jednak typově nižší závažnosti a dále skutkově jednodušší a důkazně jasnější. [26]

Podle ustanovení § 179a odst. 1 tr. ř. se zkrácené přípravné řízení koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, jestliže
a) podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo
b) v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání, postavit před soud.

Okruh v úvahu připadajících trestných činů je tedy vymezen tak, že se jedná o trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky, s výjimkou těch, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni krajskému soudu. Nelze tedy zkrácené přípravné řízení konat mj. o trestných činech uvedených v § 17 tr. ř. (výlučná příslušnost krajského soudu k projednání věci v prvním stupni), byť by na ně byla stanovena trestní sazba s horní hranicí nepřevyšující tři roky. Vzhledem k výše zmíněnému záměru vyřizovat ve zkráceném řízení věci typově nižší závažnosti a trestním sazbám, které trestní zákon ve zvláštní části na jednotlivé trestné činy stanoví, lze zvolenou horní hranici trestní sazby trestných činů, jejichž projednání ve zkráceném řízení připadá v úvahu, pokládat podle našeho názoru za skutečné maximum, u něhož lze o typově nižší závažnosti hovořit. Při pozdější změně právní kvalifikace na trestný čin, na který je stanovena vyšší trestní sazba než tři roky odnětí svobody, nebo jehož projednání v prvním stupni náleží do příslušnosti krajského soudu, je třeba zahájit trestní stíhání dosud podezřelé osoby a v dané věci vést nadále vyšetřování.

Alternativně stanovené podmínky, uvedené pod písm. a) a b) ustanovení § 179a odst. 1 tr. ř. mají zajistit, aby z obecně stanoveného okruhu typově méně závažných trestných činů byly ve zkráceném řízení projednávány jen věci skutkově a důkazně jednodušší. Tuto kombinaci obecné podmínky (typově nižší závažnost trestného činu) s podmínkou, vztahující

[26] Viz např.Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1162 - 1163.

se na konkrétní okolnosti trestného činu, lze pokládat za rozumný prostředek k dosažení výše uvedeného cíle.[27]

Dikce ustanovení § 179a odst. 1 tr. ř. nasvědčuje tomu, že při splnění stanovených podmínek věc ve zkráceném řízení projednána být musí a není tedy na orgánu činném v trestním řízení, zda v takovém případě bude vést zkrácené přípravné řízení nebo vyšetřování. Tento kategorický závěr je poněkud oslabován jistou neurčitostí podmínky uvedené pod písm. b) (očekávání možnosti postavit podezřelého v relativně krátké lhůtě před soud) a v tomto případě, na rozdíl od poměrně jednoznačného znění podmínky uvedené pod písm. a)[28], závisí na posouzení policejního orgánu, resp. státního zástupce, zda pokládají věc za natolik jednoduchou, že očekávají postavení podezřelého před soud ve stanovené lhůtě (zákon jim však nedává možnost zvažovat, zda by zkrácené přípravné řízení v této lhůtě nemohlo skončit i jinak než postavením podezřelého před soud). S touto výhradou lze však podpořit závěr, že jsou-li splněny stanovené podmínky, zkrácené přípravné řízení být vedeno musí.[29]

S výše uvedenou otázkou souvisí i další možný problém, a sice vymezení podmínek pro konání zkráceného přípravného řízení v záznamech, vyhotovovaných při jeho zahájení. Zákon nestanoví, aby policejní orgán v záznamu o zahájení úkonů zkráceného přípravného řízení specifikoval, zda pro tento postup shledal splněnou podmínku uvedenou v § 179a odst. 1 písm. a) tr. ř.nebo v § 179a odst. 1 písm. b) tr. ř., popř. obě. Ustanovení § 158 odst. 3 tr. ř., pojednávající obecně o sepisování záznamu o zahájení úkonů trestního řízení stanoví, že policejní orgán v záznamu uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje a způsob, jakým se o nich dověděl. Ani záznam o sdělení podezření dle § 179b odst. 3 tr. ř. nemusí takové vymezení narozdíl od popisu skutku, z jehož spáchání je osoba podezřelá, a uvedení trestného činu, který je v něm spatřován, obsahovat. Skutečnost, že v jednání, pro které je řízení vedeno, je spatřován trestný čin pro který je možno zkrácené řízení konat, lze zjistit nejpozději ze záznamu o sdělení podezření. Která ze dvou dalších alternativních podmínek konání zkráceného řízení měla být splněna, však lze pouze odhadovat z vymezení skutkových okolností, resp. skutku, uvedeného v příslušném záznamu. Splnění zejména podmínky přistižení při činu nebo bezprostředně poté sice bývá zpravidla zjevné, ovšem mohou nastat i případy spornější. Aby bylo splnění podmínek pro konání zkráceného řízení přezkoumatelné, měly by být patrně důvody pro konání tohoto zvláštního druhu řízení vymezeny konkrétně, nejlépe uvedením příslušného ustanovení trestního řádu v záznamu o zahájení úkonů zkráceného přípravného řízení, anebo v záznamu o sdělení podezření.

Trestní řád stanoví i překážky konání zkráceného přípravného řízení (§ 179f odst. 1). Zkrácené přípravné řízení nelze konat nebo v něm pokračovat zaprvé tehdy, jestliže je dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého podezřelého spolu s návrhem na potrestání soudu. V takovém případě ukládá § 179e, věta za středníkem, státnímu zástupci, aby rozhodl o zahájení trestního stíhání zadržené osoby a do 48 hodin od zadržení předložil soudu návrh na vzetí obviněného do vazby. Druhým takovým případem je,

---

[27] K podmínkám konání zkráceného přípravného řízení blíže viz např. Špundová, J.: Diferenciace přípravného řízení pohledem právní úpravy podmínek konání zkráceného přípravného řízení. Trestní právo, 1/2004, str.14 – 21.

[28] I když jednoznačnost podmínky přistižení podezřelého při činu nebo bezprostředně poté bývá také někdy zpochybňována, viz Ježek, V.: Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, str. 81 – 84.

[29] Viz např. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str.622.

pokud jsou dány důvody pro konání společného řízení o dvou nebo více trestných činech, a alespoň o jednom z nich je třeba konat vyšetřování.

Průběh zkráceného přípravného řízení

Zkrácené přípravné řízení konají dle § 179a odst. 2 tr. ř. policejní orgány uvedené v § 12 odst. 2 tr. ř. Jedná o široký okruh policejních orgánů (zejména též obvodní oddělení Policie ČR) a vzhledem k charakteru trestné činnosti, k jejímuž projednání je zkrácené přípravné řízení určeno, nekoná je zpravidla Služba kriminální policie a vyšetřování, jako je tomu u vyšetřování, ale právě základní útvary policie[30]. O trestných činech příslušníků Policie České republiky a příslušníků Bezpečnostní informační služby koná zkrácené přípravné řízení státní zástupce. Ustanovení § 161 odst. 3 a 4 tr. ř. o postupu při vyšetřování takových trestných činů zde platí přiměřeně (§ 179a odst. 3). Novela č. 539/2004 Sb. zařadila s účinností od 1. 1. 2005 do okruhu osob, o jejichž trestných činech koná zkrácené přípravné řízení státní zástupce, též příslušníky Úřadu pro zahraniční styky a informace. Podrobnosti o působnosti státních zastupitelství ve zkráceném přípravném řízení o trestných činech příslušníků Policie České republiky, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Bezpečnostní informační služby stanoví vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, v platném znění. Rozdílem oproti vyšetřování dále je, že pokud koná zkrácené přípravné řízení státní zástupce, neužije se ustanovení § 175 odst. 2 tr. ř. o dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, neboť toto ustanovení se vztahuje výlučně na vyšetřování. Jistou kontrolu nad průběhem zkráceného přípravného řízení, konaného státním zástupcem, lze realizovat prostřednictvím žádosti o odstranění závad v postupu státního zástupce dle § 157a odst. 2 tr. ř., příp. dohledu nad postupem státních zástupců v rámci soustavy státních zastupitelství (§ 12c - § 12e zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění).[31]

Trestní řád upravuje postup ve zkráceném přípravném řízení tak, aby byl naplněn jeho smysl, tedy rychlé shromáždění základních podkladů pro rozhodnutí, tedy zejména pro podání návrhu na potrestání. Orgán konající zkrácené přípravné řízení provádí úkony podle hlavy deváté trestního řádu, tedy úkony určené pro postup před zahájením trestního stíhání. Tzv. zajišťovací úkony podle hlavy čtvrté trestního řádu může provádět jen tehdy, jedná-li se o úkony neodkladné či neopakovatelné (§ 179b odst. 1). Taková úprava odpovídá jednak skutečnosti, že se ve zkráceném řízení projednávají především důkazně jednodušší věci, a vyhovuje také požadavku na zamezení opakovaného dokazování v předsoudním a soudním stadiu řízení.[32] K zodpovězení odborných aspektů skutečností důležitých pro trestní řízení se tak ve zkráceném přípravném řízení využívají především odborná vyjádření, jejichž zpracování bývá rychlejší a jednodušší než je tomu u znaleckých posudků. Výpovědi možných svědků probíhají zásadně formou podání vysvětlení do úředního záznamu.

Ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný (§ 179b odst. 2). Z tohoto pohledu se jeví poněkud nadbytečným ustanovení o tom, že zadržený podezřelý má právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby již v průběhu zadržení, což je jen obdoba § 76 odst. 6 tr. ř. Pokud si podezřelý, který nebude propuštěn ze

---

[30] Blíže viz Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1169.

[31] Tamtéž, str. 1170.

[32] Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str.626 - 628.

zadržení, ale bude předán s návrhem na potrestání soudu k provedení zjednodušeného řízení, ve stanovené lhůtě obhájce nezvolí, je třeba mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody zadržení, ustanovit. V této úpravě se odráží skutečnost, že samotné zadržení podezřelého, byť i až do jeho předání soudu s návrhem na potrestání, nelze směšovat s vazbou obviněného.[33] O jeho právech je třeba podezřelého před jeho výslechem poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.

Pro postup při výslechu podezřelého trestní řád stanoví, že se přiměřeně užijí ustanovení o výslechu obviněného. Podezřelého ze spáchání trestného činu je třeba vyslechnout a nejpozději na počátku výslechu mu sdělit, ze spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován (§ 179b odst. 3). Tzv. sdělení podezření je pro zkrácené přípravné řízení zásadním institutem. Podezřelý se z něj dozví, z jakého skutku je podezřelý a jaký je v něm spatřován trestný čin, což je základní předpoklad uplatnění jeho práva na obhajobu v této fázi řízení. Vzhledem k tomu, že návrh na potrestání již neobsahuje odůvodnění, je třeba sdělení podezření věnovat náležitou pozornost. Nižší závažnost věcí, projednávaných ve zkráceném řízení, jakož i skutečnost, že ve zkráceném přípravném řízení nejde o trestní stíhání podezřelého, snad ospravedlňují zjednodušující prvky tohoto typu řízení. Na požadavku, aby osoba, proti které je řízení vedeno, věděla pokud možno přesně a podrobně jaký skutek je jí kladen za vinu a jaký trestný čin je v něm spatřován, je však podle našeho názoru nutné trvat.[34]

Významnou odlišností oproti vyšetřování je, že sdělením podezření se nezahajuje trestní stíhání podezřelého. Sdělení podezření také není rozhodnutím a není proti němu opravný prostředek. Podezřelý může pouze žádat o odstranění závad v postupu policejního orgánu nebo (koná-li zkrácené přípravné řízení státní zástupce) státního zástupce podle § 157a odst. 1, resp. odst. 2 tr. ř. O sdělení podezření orgán konající zkrácené přípravné řízení učiní záznam do protokolu. Opis záznamu doručí podezřelému a jeho obhájci. Policejní orgán zašle opis záznamu do 48 hodin též státnímu zástupci, který díky tomu může nad zkráceným přípravným řízením vykonávat dohled.

Zkrácené přípravné řízení musí být skončeno nejpozději do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání (§ 179b odst. 4). Tato lhůta, resp. určení okamžiku jejího počátku, může vyvolávat určité pochybnosti.[35] Jako důvod je uváděna mj. skutečnost, že samotným přijetím trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání nemusí vždy zkrácené přípravné řízení začínat[36], zatímco běh lhůty k ukončení zkráceného přípravného řízení ano. Rovněž tak v případech, kdy policejní orgán na základě příslušného podnětu koná „nezkrácené“ přípravné řízení, může státní zástupce poté, co je mu doručen opis záznamu o zahájení úkonů trestního řízení vydat pokyn ke konání zkráceného řízení (posoudí existenci podmínek pro jeho konání jinak než policejní orgán), čímž se opět okamžik, od kterého je řízení formálně vedeno jako zkrácené přípravné řízení,

---

[33] Toto směšování patrně vedlo i k pochybnostem, zda lze ve většině případů projednávaných ve zkráceném řízení vůbec podezřelého zadržet, a to s ohledem na ustanovení § 68 odst. 2 tr. ř., vylučující vzít do vazby obviněného, stíhaného pro trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující dva (úmyslné trestné činy) resp. tři (nedbalostní trestné činy) roky. K tomu viz Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1174.

[34] Srov. čl. 6 odst. 3 písm. a) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

[35] Viz např. Svatoš, R.: Zkrácené přípravné řízení. Trestní právo, 3/2004, str. 19 – 21.

[36] Z trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání nemusí být vždy na první pohled možno učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, takže je třeba u nejasných podání nejprve zjistit jejich skutečný obsah, než je přípravné řízení zahájeno sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení či provedením potřebných neodkladných a neopakovatelných úkonů (§ 12 odst 10 tr. ř.).

posunuje do doby, kdy již běží lhůta k ukončení zkráceného přípravného řízení.[37] Vzhledem k poměrně jednoznačnému znění textu uvedeného ustanovení se však jedná spíše než o otázku právní o problém technický, tedy zda tímto způsobem není z režimu zkráceného řízení fakticky vyjímána část jinak pro tento druh řízení vhodných případů, u nichž z důvodu takového zkrácení již tak krátké dvoutýdenní lhůty nelze přípravné řízení ukončit včas.

Právní úprava celého zkráceného řízení a zkráceného přípravného řízení zvlášť však důsledně preferuje kritérium rychlosti a jednoduchosti řízení, což se patrně projevuje i v řešení této otázky. Navíc jistou možnost přináší i úprava situace, kdy lhůta pro ukončení zkráceného přípravného řízení dodržena není. Není-li zkrácené přípravné řízení skončeno do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání, dává trestní řád státnímu zástupci možnost s přihlédnutím k okolnostem případu postupovat několikerým způsobem. Může prodloužit dvoutýdenní lhůtu, v níž je třeba zkrácené přípravné řízení skončit, nejvýše však o deset dnů (§ 179f odst. 2 písm. a)). Takové prodloužení by však podle našeho názoru mělo sloužit výhradně k tomu, aby z časových důvodů nebyly zmařeny dosavadní výsledky zkráceného přípravného řízení, které jinak jednoznačně směřuje k rychlému konci, tedy především k provedení závěrečných úkonů, o jejichž provedení je již orgán konající řízení rozhodnut, popř. k jejich dokončení.

Jinou možností, která se uplatní zejména tehdy, je-li ze stavu řízení zřejmé, že ukončení přípravného řízení nelze očekávat v krátké dodatečné lhůtě deseti dnů, je zahájení trestního stíhání dosud podezřelé osoby a provedení vyšetřování. Státní zástupce může v tomto směru postupovat buď tak, že zahájení trestního stíhání nařídí policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení (§ 179f odst. 2 písm. b)), nebo uloží, aby věc byla k zahájení trestního stíhání předložena příslušnému policejnímu orgánu, tedy podle § 161 odst. 2 tr. ř. Službě kriminální policie a vyšetřování Policie ČR či jinému útvaru Policie ČR, pověřenému vyšetřováním (§ 179f odst. 2 písm. c)). První postup, jehož předností je rychlost a kontinuita s dosavadním řízením, se uplatní jen tehdy, pokud policejní orgán, který dosud zkrácené přípravné řízení prováděl, má dostatečné odborné a technické kapacity na provádění vyšetřování. Druhý postup je vhodný především tam, kde lze očekávat v rámci vyšetřování nutnost provedení náročnějších vyšetřovacích úkonů.[38] Zároveň tímto druhým způsobem státní zástupce musí postupovat vždy, je-li dána některá z překážek provedení zkráceného přípravného řízení, uvedených v § 179f odst. 1 tr. ř. (viz výše).

Konečné vyřízení věci ve zkráceném přípravném řízení

Konečné vyřízení věci ve zkráceném řízení svěřuje trestní řád policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Policejní orgán může po skončení zkráceného přípravného řízení věc usnesením odložit, a to v případech, uvedených § 159a odst. 1 až 4 (§ 179c odst. 1). Učiní tak tedy především tehdy, nejde-li ve věci o podezření z trestného činu a není na místě vyřídit věc jinak (zejména věc odevzdat příslušnému orgánu k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu, nebo ji odevzdat jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání). V odborné literatuře nepanuje jednota v otázce, zda může policejní orgán o případném odevzdání věci rozhodnout sám, nebo to může pouze navrhnout státnímu zástupci, jemuž toto

[37] Blíže viz Berka, M.: Počátek běhu lhůty ke skončení zkráceného přípravného řízení. Trestněprávní revue, 5/2002, str. 142 - 145

[38] Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 630.

oprávnění výslovně náleží.[39] Trestní řád policejnímu orgánu toto oprávnění výslovně nesvěřuje, nicméně odkazuje na ustanovení § 159a odst. 1 tr. ř., kde se o odevzdání věci policejním orgánem jako alternativě odložení věci hovoří. Domníváme se, že není rozumný důvod, aby policejní orgán právě tímto způsobem a právě ve zkráceném přípravném řízení postupovat nemohl, je však otázkou, zda výklad ustanovení § 179c odst. 1 tr. ř., který tuto možnost připouští, již není příliš extenzivní.

Dále policejní orgán věc odloží, je-li trestní stíhání nepřípustné podle § 11 odst. 1 tr. ř., je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) tr. ř., nebo pokud se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Nerozhodne-li policejní orgán o odložení věci, předloží státnímu zástupci stručnou zprávu o jeho výsledku. V této zprávě uvede, jaký trestný čin je spatřován ve skutku, pro který je sděleno podezření, a jaké důkazy, jež lze provést před soudem, podezření odůvodňují. Ke zprávě připojí všechny písemnosti a věci shromážděné v průběhu zkráceného přípravného řízení. V praxi též policejní orgán do zprávy často zahrnuje určitý návrh na další postup, který na základě výsledků dosavadního řízení pokládá za vhodný (tedy zpravidla návrh na podání návrhu na potrestání, ovšem v úvahu přicházejí i návrhy na alternativní způsob vyřízení věci, např. na podmíněné odložení věci).

Státní zástupce, kterému byla doručena zpráva policejního orgánu o výsledku zkráceného přípravného řízení, nebo který sám provedl zkrácené přípravné řízení, pak po posouzení výsledků dosavadního řízení zvolí některý z postupů, které mu trestní řád nabízí v § 179c odst. 2 a 3. Především může věc odložit, a to nejde-li ve věci o podezření z trestného činu, jestliže je trestní stíhání nepřípustné podle § 11 odst. 1 tr. ř., nebo jestliže je trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 tr. ř. Dále může odevzdat věc příslušnému orgánu k projednání přestupku či jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání. Je-li v rámci zkráceného přípravného řízení třeba provést další úkon, může věc opatřením vrátit policejnímu orgánu. Novela č. 283/2004 Sb. rozšířila s účinností od 1. 7. 2004 škálu možných rozhodnutí státního zástupce o možnost věc odložit, rozhodl-li zároveň o schválení narovnání, přičemž ustanovení § 309 a násl. tr. ř. se použije obdobně, a o možnost věc podmíněně odložit podle § 179g a § 179h tr. ř.[40]

Podle tohoto ustanovení může namísto podání návrhu na potrestání státní zástupce rozhodnout o tom, že se podání návrhu na potrestání podmíněně odkládá, jestliže se podezřelý k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovil souhlas, a vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující (§ 179g odst. 1). Oproti předpokladům podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 tr. ř. je tedy poněkud přísněji stanovena podmínka náhrady škody, kdy pro podmíněného odložení podání návrhu na potrestání nestačí dohoda o náhradě škody s poškozeným či jiné potřebné opatření k její náhradě, ale vyžaduje se přímo její úhrada, což patrně odráží skutečnost, že škoda způsobená trestným činem projednávaným ve zkráceném řízení bude spíše nižší.

---

[39] Srov. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 631, a oproti tomu Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1174.

[40] Zákonodárce tím zároveň oslabil námitku, že zavedení zkráceného řízení zúžilo prostor pro odklony v trestním řízení (viz Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1185)

V rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání se stanoví zkušební doba na šest měsíců až jeden rok. Zkušební doba počíná právní mocí tohoto rozhodnutí (§ 179g odst. 2). O polovinu nižší horní hranice zkušební doby oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 2 tr. ř.) odráží typově nižší závažnost případů projednávaných ve zkráceném řízení. Podezřelému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život (§ 179g odst. 3). Proti rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání může podezřelý a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek (§ 179g odst. 4).

Jestliže podezřelý v průběhu zkušební doby vedl řádný život a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne státní zástupce, jenž podmíněně odložil podání návrhu na potrestání v prvním stupni, že se osvědčil. Jinak, a to popřípadě i během zkušební doby, nařídí policejnímu orgánu, který vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání (§ 179h odst. 1). Proti rozhodnutí o tom, že se podezřelý osvědčil, nebo že se policejnímu orgánu nařizuje zahájit trestní stíhání, mohou podezřelý a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek (§ 179h odst. 4). Jestliže do šesti měsíců od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí o osvědčení podezřelého ani nebylo policejnímu orgánu nařízeno zahájit trestní stíhání, a to aniž na tom měl podezřelý vinu, má se za to, že se osvědčil (§ 179h odst. 2). Právní mocí rozhodnutí o tom, že podezřelý se osvědčil, nebo uplynutím uvedené šestiměsíční lhůty nastávají účinky uvedené v § 11a odst. 1 písm. b) tr. ř., tj. že trestní stíhání proti témuž podezřelému pro týž skutek již nelze zahájit (§ 179h odst. 3). Toto zvláštní ustanovení je významné z toho důvodu, že v případě zkráceného řízení se trestní stíhání zahajuje až doručením návrhu na potrestání soudu, takže by se v tomto případě neuplatnila překážka *rei iudicatae* v tom smyslu, jak je formulována v ustanoveních § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) tr. ř.

Pokud státní zástupce shledá, že výsledky zkráceného přípravného řízení odůvodňují postavení podezřelého před soud, podá soudu návrh na potrestání (§ 179c odst. 2 písm. a)). Návrh na potrestání obsahuje stejné náležitosti jako obžaloba (viz § 177 tr. ř.) s výjimkou odůvodnění. Tato skutečnost přispívá k rychlosti a jednoduchosti řízení, ovšem zároveň je předmětem kritiky pro možný rozpor s garancemi práva na obhajobu, jak jsou vyjádřeny v mezinárodních dokumentech o lidských právech.[41] Ačkoliv trestní řád neobsahuje pro návrh na potrestání výslovně ustanovení obdobné ustanovení § 176 odst. 2 tr. ř., je podle našeho názoru třeba toto ustanovení aplikovat analogicky (srov. též § 177 písm. c)) tak, že návrh na potrestání může být podán jen pro skutek, který byl uveden ve sdělení podezření. Rovněž tak míní-li státní zástupce tento skutek posuzovat jako jiný trestný čin, než ho posuzoval policejní orgán, měl by na to podezřelého ještě před podáním návrhu na potrestání upozornit a umožnit mu se k nové situaci vyjádřit.

K návrhu připojí státní zástupce všechny písemnosti a další přílohy, které mají význam pro soudní řízení a rozhodnutí (§ 179d). Novela č. 79/2006 Sb. s účinností od 1. 4. 2006 v souvislosti s novelizací zákona 85/1996 Sb., o advokacii, doplnila ustanovení, že o podání návrhu na potrestání advokáta státní zástupce bez odkladu vyrozumí ministra spravedlnosti a předsedu České advokátní komory.

Jestliže je státnímu zástupci předána zadržená podezřelá osoba a státní zástupce ji nepropustí na svobodu, předá ji nejpozději do 48 hodin od zadržení soudu spolu s návrhem na potrestání. Jinak rozhodne o zahájení trestního stíhání a předloží soudu návrh na rozhodnutí

[41] K možnému rozporu s čl. 6 odst. 3 písm. a) a b) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.) viz Ježek, V.: Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, str. 89 – 90.

o vazbě obviněného (§ 179e). V této souvislosti již byla zmíněna nutnost rozlišování mezi zadržením podezřelé osoby ve zkráceném přípravném řízení (před zahájením trestního stíhání) a vazbou obviněného (tedy osoby trestně stíhané). Zásada, že nelze-li podezřelého, jehož osobní svoboda byla zadržením omezena, do 48 hodin předat soudu s návrhem na potrestání, je třeba zahájit trestní stíhání a další omezení svobody (nyní již) obviněného realizovat jen na základě rozhodnutí soudu o jeho vzetí do vazby, je významnou zárukou zachování práv podezřelého ve zkráceném řízení. Je vhodné zdůraznit, že se zde jedná jen o podezřelého, který byl zadržen a nebyl ze zadržení propuštěn na svobodu. Podmínky zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu stanoví obecně § 76 tr. ř. a na jejich dodržení je samozřejmě nutno trvat i v případě zkráceného přípravného řízení.[42]

Neučiní-li státní zástupce žádné z výše uvedených rozhodnutí nebo opatření, předá věc příslušnému policejnímu orgánu k zahájení trestního stíhání s poukazem na to, že skutek, pro který se vedlo zkrácené přípravné řízení, má být správně posouzen podle jiného ustanovení zákona, než podle jakého jej posuzoval policejní orgán, a vzhledem k odchylnému právnímu posouzení nelze zkrácené přípravné řízení konat (§ 179c odst. 3). O odložení věci nebo o rozhodnutí o předání věci k zahájení trestního stíhání vyrozumí orgán, který takové rozhodnutí učinil, poškozeného, pokud je znám, a oznamovatele, pokud o to podle § 158 odst. 2 tr. ř. požádal (§ 179c odst. 4).

Přezkoumání návrhu na potrestání ve zjednodušeném řízení před soudem

Trestní řád svěřuje rozhodování v soudním stadiu zkráceného řízení samosoudci, což odpovídá obecnému ustanovení § 314a odst. 1, že samosoudce koná řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Věci, v nichž se konalo zkrácené přípravné řízení, samosoudce projedná ve zjednodušeném řízení. Trestní stíhání se zahajuje tím, že návrh státního zástupce na potrestání byl doručen soudu (§ 314b). V literatuře se již objevily názory, namítající nerovnost postavení osob obviněných postupem podle § 314b tr. ř. a „běžným“ postupem dle § 160 odst. 1 tr. ř.[43] Vzhledem k celkovému kontextu právní úpravy zkráceného řízení, i s ohledem na výslovně stanovenou povinnost doručovat obviněnému ve zkráceném řízení návrh na potrestání do vlastních rukou (§ 64 odst. 1 písm. a) tr. ř.) se domníváme, že v tomto ohledu trestní řád poskytuje realizaci práva obviněného na spravedlivý proces dostatečný prostor.

Byl-li soudu s doručením návrhu na potrestání předán zadržený podezřelý, soudce jej do 24 hodin vyslechne jako obviněného (§ 314b odst. 2). Trestní řád stanoví, čeho se má tento výslech především týkat. Jedná se o okolnosti zadržení a důvody vazby, dále o to, které skutečnosti považuje obviněný za nesporné, a zda souhlasí s tím, aby takové skutečnosti nebyly v hlavním líčení dokazovány. Zavedení institutu tzv. nesporných skutečností lze v rámci zjednodušeného řízení před soudem pokládat za nejvýraznější projev snahy o zrychlení a snížení formálnosti procesu. Trestní řád nijak neomezuje okruh skutečností, které mohou být v řízení za nesporné pokládány, a rozsah dokazování tak může být velmi omezen. O tom, zda určitá skutečnost bude za nespornou pokládána, však nerozhoduje svým prohlášením výlučně obviněný, ale jako nespornou ji musí označit i státní zástupce,

[42] O určitých pochybnostech, které se objevily ohledně možnosti zadržet ve zkráceném řízení osobu podezřelou ze spáchání některého z trestných činů, uvedených v § 68 odst. 2 tr. ř., viz poznámku č. 33.

[43] Srov. Volevecký, F.: K možným praktickým problémům provádění zkráceného přípravného řízení. Bezpečnostní teorie a praxe, 1/2002, str. 123 – 126.

a především soud musí posoudit, zda s ohledem na další zjištěné skutečnosti není závažného důvodu o těchto prohlášeních obviněného a státního zástupce pochybovat (viz dále).

Podle povahy věci následně samosoudce buď vydá rozhodnutí, jež může vydat mimo hlavní líčení (např. rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání či trestní příkaz), nebo obviněnému doručí předvolání k hlavnímu líčení, které se může se souhlasem obviněného konat ihned po jeho výslechu. Platí však, že jak obviněný, tak i státní zástupce a obhájce mají právo na poskytnutí obecné lhůty pěti pracovních dní na přípravu k hlavnímu líčení[44], takže se zkrácením lhůty musejí souhlasit všechny tyto strany. Nejpozději s předvoláním k hlavnímu líčení také, nedošlo-li k tomu již dříve, doručí samosoudce obviněnému (a příp. jeho obhájci) návrh na potrestání.[45] Současně rozhodne o vazbě, a vezme-li do vazby obviněného, který dosud nemá obhájce, umožní mu, aby si jej ve stanovené lhůtě zvolil, a pokud tak neučiní, obhájce mu ustanoví. V této souvislosti je možné se zamyslet nad tím, zda by trestní řád neměl obsahovat výslovnou úpravu doručování opisu návrhu na potrestání obviněnému ještě před úvodním výslechem u samosoudce. Domníváme se, že v zájmu umožnění plné realizace práva na obhajobu by bylo vhodné obviněnému umožnit, aby se s návrhem na potrestání seznámil ještě před tím, než je soudem vyslechnut.[46] Rovněž je třeba brát v úvahu související judikaturu, podle níž účinky sdělení obvinění ve smyslu ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř (okamžik ukončení pokračujícího, hromadného či trvajícího trestného činu) nastávají až doručením návrhu na potrestání obviněnému.[47]

Nebyl-li podezřelý zadržen, samosoudce podle protokolu o výslechu podezřelého posoudí, zda je třeba obviněného předvolat k výslechu nebo je možné ihned nařídit hlavní líčení (§ 314b odst. 3).

Samosoudce návrh na potrestání předběžně neprojednává, přezkoumá je však z hledisek uvedených v § 181 odst. 1 a § 186 tr. ř (§ 314c odst. 1). Zkoumá tedy, zda návrh na potrestání poskytuje pro další řízení spolehlivý podklad, tj. zejména zda je dána příslušnost soudu k projednání věci, zda v přípravném řízení nedošlo k závažným procesním vadám, které nelze napravit v řízení před soudem, a zda byly v přípravném řízení objasněny základní skutečnosti, bez kterých není možno hlavní líčení provést a rozhodnout v něm. Dále zkoumá, zda věc nepatří do příslušnosti jiného soudu, zda nemá být věc postoupena podle § 171 odst. 1 tr. ř., zda tu nejsou okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 tr. ř. nebo jeho přerušení podle § 173 odst. 1 písm. a) až d) tr. ř., anebo okolnosti odůvodňující podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 tr. ř. Zabývá se též otázkou, zda skutek, který je předmětem návrhu na potrestání, nebude třeba posuzovat podle jiného ustanovení trestního zákona, než podle kterého jej posuzuje návrh na potrestání, zda přípravné řízení bylo provedeno podle zákona a zda v něm nebyly takovým závažným způsobem porušeny procesní předpisy, zejména ustanovení zajišťující právo obhajoby, že by takové porušení procesních předpisů nebylo možno napravit v řízení před soudem, a zda ve věci jsou v potřebném rozsahu objasněny základní skutkové okolnosti, bez kterých není možné ve věci rozhodnout.

---

[44] Jiným problémem je ovšem otázka, zda vzhledem k typově po skutkové i důkazní stránce výrazně jednoduššímu charakteru věcí, projednávaných ve zkráceném řízení, má plná pětidenní lhůta na přípravu k hlavnímu líčení opodstatnění, a zda by pro tyto případy nebylo vhodné stanovit lhůtu kratší.

[45] Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1855.

[46] Srov. Ježek, V.: Zkrácené přípravné řízení a zjednodušené řízení před soudem. Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, str. 88 – 90.

[47] Rozhodnutí č. 15/2003/II Sb. rozh. tr.

Podle výsledků přezkoumání samosoudce postupuje některým ze způsobů, uvedených v § 314c odst. tr. ř. Může tedy rozhodnout o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu, který je nejblíže společně nadřízen jemu a soudu, jenž je podle něj příslušný, má-li za to, že sám není příslušný k jejímu projednání, postoupit věc jinému orgánu za podmínek § 171 odst. 1 tr. ř., zastavit trestní stíhání za podmínek § 172 odst. 1 tr. ř., či přerušit trestní stíhání za podmínek § 173 odst. 1 písm. a) až d) tr. ř. Dále je oprávněn vrátit věc státnímu zástupci k došetření, je-li toho třeba k odstranění závažných procesních vad přípravného řízení, které nelze napravit v řízení před soudem, nebo k objasnění základních skutkových okolností, bez kterých není možné v hlavním líčení ve věci rozhodnout, a v řízení před soudem by takové došetření bylo v porovnání s možnostmi opatřit takový důkaz v přípravném řízení spojeno s výraznými obtížemi nebo by zřejmě bylo na újmu rychlosti řízení. Může též trestní stíhání podmíněně zastavit podle § 307 tr. ř., rozhodnout o schválení narovnání podle § 309 odst. 1 tr. ř., nebo zastavit trestní stíhání pro neúčelnost, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 tr. ř. A konečně, nejsou-li splněny podmínky pro konání zjednodušeného řízení, samosoudce návrh na potrestání odmítne. Právní mocí rozhodnutí o odmítnutí návrhu na potrestání se věc vrací do přípravného řízení a státní zástupce nařídí konat vyšetřování (§ 314c odst. 5).

I ve zjednodušeném řízení se použije ustanovení § 190 tr. ř. o tom, že je-li podle samosoudce při správném použití zákona nutno skutek, který je předmětem návrhu na potrestání, posoudit podle jiného ustanovení zákona, než podle kterého jej posuzoval státní zástupce v návrhu na potrestání, může věc vrátit státnímu zástupci k došetření tehdy, je-li třeba vzhledem k odchylnému právnímu posouzení věc ještě blíže objasnit. Není-li došetření třeba, upozorní samosoudce na možnost odchylného právního posouzení skutku osoby, kterým se doručuje opis návrhu na potrestání. O schválení narovnání může samosoudce rozhodnout ve veřejném zasedání (§ 314c odst. 2). Je-li obviněný ve vazbě, rozhodne samosoudce po přezkoumání návrhu na potrestání vždy také o dalším trvání vazby, pokud nenařídí hlavní líčení (§ 314c odst. 3).

Proti rozhodnutí vydanému v rámci přezkoumání návrhu na potrestání mohou státní zástupce a obviněný podat stížnost, jež má, nejde-li o přerušení trestního stíhání, odkladný účinek. Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o schválení narovnání mohou takovou stížnost podat též obviněný a poškozený (§ 314c odst. 4).

Hlavní líčení

Neučiní-li samosoudce v rámci přezkoumání návrhu na potrestání žádné z uvedených rozhodnutí, nařídí hlavní líčení (§ 314d odst. 1). Při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení samosoudce vyslechne obviněného. Na přečtení protokolu o výslechu podezřelého se užije obdobně ustanovení § 207 odst. 2 tr. ř.. Poté může samosoudce rozhodnout o upuštění od dokazování těch skutečností, které státní zástupce a obviněný označili za nesporné a s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti není závažného důvodu o těchto prohlášeních pochybovat. V této souvislosti je však třeba připomenout, že i pro zjednodušené řízení před soudem platí zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, přičemž ani doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat

všechny podstatné okolnosti případu (§ 2 odst. 5 tr. ř.).[48] Prohlášení obviněného o nesporných skutečnostech je také nutno zásadně odlišovat od jeho doznání.[49]

Ve zjednodušeném řízení může samosoudce se souhlasem státního zástupce a obviněného přečíst i úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů (§ 314d odst. 2). Trestní řád tedy pro zjednodušené řízení připouští důkazní použití úředních záznamů, váže je však na souhlas státního zástupce a obviněného. Je vhodné na tomto místě uvést, že se zároveň dovozuje možnost použití úředních záznamů o vysvětlení osob a o provedení dalších důkazů jako podkladů pro zjištění skutkového stavu pro účely vydání trestního příkazu ve zjednodušeném řízení. Je pravdou, že jinak by byly možnosti využití institutu trestního příkazu ve zkráceném řízení, kdy soudce s návrhem na potrestání dostává spis tvořený zpravidla převážně úředními záznamy, velmi omezené.[50] Pokud tedy lze z obsahu úředních záznamů o provedených úkonech prokázat skutkový stav spolehlivě, není nedostatek formy obvyklé jinak ve vyšetřování při opatřování důkazů překážkou.[51]

Jestliže se po vyhlášení rozsudku státní zástupce i obviněný vzdali odvolání nebo prohlášení o tom, že se vzdávají odvolání, učinili ve lhůtě, kterou jim samosoudce stanovil, může samosoudce vyhotovit zjednodušený písemný rozsudek, který neobsahuje odůvodnění (§ 314d odst. 3).

Se zkráceným řízením samozřejmě souvisí i další změny, které velká novela přinesla. Tato kapitola je však zaměřena na právní úpravu samotného institutu zkráceného řízení a posun k dalším, byť souvisejícím tématům by již přesahoval její účel a představoval by vykročení mimo rámec dílčího úkolu a tím i mimo zvolený způsob řešení celého výzkumu. Přesto závěrem této kapitoly ještě alespoň stručně zmíníme změny právní úpravy trestního příkazu, zavedené velkou novelou. Důvodem je skutečnost, že trestní příkaz, jako prostředek sloužící k zjednodušení a urychlení trestního řízení ve věcech skutkově a právně méně složitých, kde účelu trestního řízení může být dosaženo i bez provedení formálního hlavního líčení[52], se jako forma meritorního rozhodnutí ve zjednodušeném řízení před soudem nabízí. Velká novela také do ustanovení § 314e odst. 1 doplnila, že trestní příkaz může samosoudce vydat i ve zjednodušeném řízení, konaném po zkráceném přípravném řízení. Zákonodárce tím vzhledem k tomu, že se s vlastním procesním dokazováním ve zjednodušeném řízení počítá až v hlavním líčení a trestní příkaz se naopak vydává bez projednání věci v hlavním líčení, chtěl patrně předejít možnému výkladu, že ve zkráceném přípravném řízení nejsou opatřeny důkazy v procesní podobě a že tedy skutkový stav není či nemůže být jimi spolehlivě prokázán (viz též výše).[53]

Samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení (§ 314e odst. 1). Velká novela přinesla významné změny do výčtu trestů, které lze trestním příkazem uložit (§ 314e odst. 2). Dosavadní tresty obecně prospěšných prací, zákazu činnosti do pěti let, propadnutí věci, a peněžitý trest doplnila o vyhoštění do pěti let a zákaz pobytu do pěti let. Před velkou novelou bylo možno

[48] Vrtěl, P.: „Ztížené řízení před samosoudcem“. Trestněprávní revue, 4/2002, str. 111.
[49] Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1865.
[50] Vrtěl, P.: „Ztížené řízení před samosoudcem“. Trestněprávní revue, 4/2002, str. 110.
[51] Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1869.
[52] Tamtéž, str. 1868.
[53] Šámal, P., Sotolář, A.: Zjednodušené řízení. Trestněprávní revue, 3/2002, str. 68.

trestním příkazem uložit také nepodmíněný trest odnětí svobody do jednoho roku. Novela možnost uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody trestním příkazem odstranila a nadále je touto formou možno uložit již pouze trest odnětí svobody do jednoho roku s podmíněným odkladem jeho výkonu. Dále pak velká novela výslovně stanovila povinnost uvádět v trestním příkazu upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení (§ 314f odst. 1 písm. f). Poslední změnou, kterou přinesla velká novela a na kterou pokládáme za vhodné upozornit, je zavedení možnosti osoby, oprávněné podat proti trestnímu příkazu odpor, po doručení trestního příkazu se odporu výslovně vzdát (§ 314g odst. 1).

Určitým problémem by mohlo být vázání možnosti vzdát se práva podat odpor na předchozí doručení trestního příkazu (na rozdíl od rozsudku, kde se mohou oprávněné osoby vzdát odvolání již po jeho vyhlášení). Před zavedením zkráceného řízení byl trestní příkaz vydáván bez přítomnosti obviněného mimo hlavní líčení, takže taková úprava byla logická. Ve zjednodušeném řízení však samosoudce může trestní příkaz vydat ihned po výslechu obviněného dle § 314b odst. 2 tr. ř. za jeho přítomnosti. Při důsledné aplikaci citovaného ustanovení § 314g odst. 1 tr. ř. by bylo nutno nejprve trestní příkaz vyhotovit a doručit obviněnému a státnímu zástupci, kteří by se následně mohli práva podat proti němu odpor vzdát. Tento rozdíl oproti postupu po vyhlášení rozsudku však podle našeho názoru není příliš opodstatněný (mj. se tím otevírá prostor pro průtahy v řízení způsobené nezdary při doručování rozhodnutí některým pachatelům) a v praxi také soudy připouštějí vzdání se práva podat odpor bezprostředně po jeho vyhlášení, ke kterému dochází po skončení výslechu dle § 314b odst. 2 tr. ř.

III.4. Analýza trestních spisů

Pro účely získání přehledu o praktickém uplatňování zkráceného řízení byla provedena analýza trestních spisů o věcech, v nichž soud pravomocně rozhodl ve zjednodušeném řízení, které následovalo po zkráceném přípravném řízení (dále v textu budou takové spisy pro zjednodušení označovány jako „trestní spisy ze zkráceného řízení“). Analýza měla mj. umožnit identifikovat problémová místa v průběhu zkráceného řízení, odhalit případné stereotypy při aplikaci nové právní úpravy či zjistit míru vzájemné spolupráce a koordinace činnosti orgánů činných v trestním řízení.

Jak vyplývá z analýzy statistických údajů o zkráceném řízení (viz výše), od roku 2002 se počet osob v tomto druhu trestního řízení ročně pravomocně odsouzených zvýšil z 8022 na 17.856. V zájmu zjištění případných posunů v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení jsme se rozhodli analyzovat spisy ze zkráceného řízení ve věcech, které byly pravomocně ukončeny v letech 2002, 2004 a 2006. Technické a organizační podmínky výzkumu umožňovaly podrobnou analýzu celkem cca 100 trestních spisů, což představovalo cca 30 – 35 spisů za každý sledovaný rok. Protože snaha o dosažení reprezentativnosti vzorku by za takových podmínek byla předem odsouzena k nezdaru, rozhodli jsme se pro studium spisů obvodních soudů pro Prahu 2, 5, 8 a 10 a Okresního soudu v Mostě, a to vždy sedmi spisů za každý sledovaný rok. Cílem analýzy spisového materiálu tedy nebylo vyhodnocení reprezentativního vzorku spisů, ale zjištění praxe při provádění zkráceného řízení v obvodu pěti vybraných soudů a jejího vývoje mezi roky 2002 – 2006.

Celkem jsme pro účely analýzy získali 90 trestních spisů ze zkráceného řízení, a to 21 za rok 2002, 34 za rok 2004 a 35 za rok 2006. Analýza probíhala podle jednotného záznamového listu, obsahujícího 59 položek, a zaměřila se na několik tématických okruhů. Zkoumány byly okolnosti spáchaného trestného činu a charakteristiky pachatele, délka řízení, průběh zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení před soudem, forma a obsah konečného rozhodnutí.

Trestné činy a jejich pachatelé

Složení trestné činnosti, která se ve vzorku trestních spisů objevovala, je dáno okruhem trestných činů, o kterých je možno vést zkrácené řízení a odpovídalo též výsledkům studia skladby trestných činů projednávaných ve zkráceném řízení zachycené ve statistických údajích (viz kapitola III.2.). Nejčastěji, a to ve všech třech sledovaných letech, byl zastoupen trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 tr. zák., konkrétně formy tohoto trestného činu uvedené v ustanovení § 171 odst. 1 písm. a), b) či c). Jednalo se o případy nerespektování omezení, vyplývajících z trestu vyhoštění, zákazu pobytu či zákazu činnosti, z rozhodnutí o správním vyhoštění nebo ze sankce zákazu činnosti uložené v přestupkovém řízení. Policejní hlídka zpravidla přistihla pachatele v rámci běžné kontroly na místě nebo při činnosti, na které se uvedená omezení vztahovala. Celkem tyto případy představovaly cca 60 % zkoumaných spisů.

Převážnou většinu zbylých případů tvořily drobné krádeže, tedy trestné činy podle § 247 odst. 1 písm. a), b), d) či e) tr. zák. Jednalo se o případy krádeží v obchodech, kapesních krádeží či vloupání, kdy byl pachatel přistižen přímo při činu. Zbývající trestnou činnost, cca 17 %, tvořily trestné činy pytláctví (§ 178a odst. 1), řízení motorového vozidla bez řidičského

oprávnění (§ 180d), opilství (§ 201a), ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 201 písm. b)), výtržnictví (§ 202 odst. 1), porušování domovní svobody (§ 238 odst. 1, 2), neoprávněného užívání cizí věci (§ 249 odst. 1), úvěrového podvodu (§ 250b odst. 1), zatajení věci (§ 254 odst. 1), poškozování cizí věci (§ 257 odst. 1, § 257b odst. 1) a podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§ 261). Jednalo se vždy o delikty nižší závažnosti, kdy byl pachatel buď přistižen přímo při činu, nebo byla jeho totožnost známa jinak (výpověď svědka, osobní údaje na úvěrové smlouvě). Orgány činné v trestním řízení tedy měly pachatele k dispozici prakticky od okamžiku, kdy se o trestném činu dozvěděly.

Trestné činy ve zkoumaném vzorku byly jen výjimečně (cca 7 %) páchány v souběhu. Zjišťování toho, zda soud bral při rozhodování v úvahu přitěžující či polehčující okolnosti, bylo ztíženo skutečností, že ve velké většině případů, kdy byl pachatel odsouzen, soud rozhodoval zjednodušeným rozsudkem či trestním příkazem, které neobsahují odůvodnění. Pokud byly polehčující okolnosti v rozhodnutí výslovně zmíněny, jednalo se o doznání pachatele, jeho lítost nad spáchaným činem a spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, z přitěžujících okolností byla zmiňována recidiva.

Pachatelé byli ve vzorcích spisů ze všech tří let z cca 90 % muži. Přibližně 80 % pachatelů bylo mezi 20 a 40 lety, přičemž nejpočetnější věkovou kategorií bylo 20 – 29 let (cca 50 % všech pachatelů). Ve vzorku se nevyskytli mladiství pachatelé. Mezi pachateli bylo velmi vysoké zastoupení cizinců, kteří tvořili téměř polovinu všech pachatelů ve zkoumaných spisech (přitom občané SR se na celkovém počtu pachatelů podíleli jen cca 7 %). Přitom podíl cizinců na celkovém počtu osob, odsouzených ve zkráceném řízení, činí v posledních letech 10 – 15 %, což je o málo vyšší než jejich podíl na všech odsouzených osobách.[54] Důvod lze spatřovat ve výrazním zastoupení případů trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. a) a b) tr. zák. ve zkoumaném vzorku spisů. Většina pachatelů (cca 60 %) se rekrutovala z řad nezaměstnaných, ostatní socioprofesní kategorie byly zastoupeny poměrně rovnoměrně. Pachatelé měli většinou pouze základní vzdělání, nebo se jednalo o osoby vyučené, přičemž tyto dvě kategorie tvořily cca 70 % všech pachatelů.

Informace o předchozí trestné činnosti pachatele bylo možno získat prakticky jen u občanů ČR, popř. SR, neboť opis rejstříku trestů u cizinců nelze pokládat za hodnověrný pramen těchto údajů a zjišťování kriminální kariéry pachatelů – cizinců z jiných zdrojů buď v rámci trestního řízení neprobíhalo vůbec, nebo jen velmi omezeně a s pochybným výsledkem. Přibližně polovina pachatelů, u nichž byly k dispozici údaje o dosavadní trestné činnosti, se již v minulosti dopustila trestného činu, který dosud nebyl zahlazen (popř. u něhož nenastaly účinky stejné jako v případě zahlazení). Jednalo se především o recidivu nestejnorodou, ale i speciální, a to v řadě případů vícenásobnou. V polovině případů, v nichž byla tato informace dostupná, měl pachatel již zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody.

Délka řízení

Průměrná celková délka řízení ve zkoumaných případech od zahájení trestního řízení do právní moci konečného rozhodnutí ve věci činila 54 dní, přičemž v jednotlivých sledovaných letech se postupně snižovala (107 dní v r. 2002, 47 dní v r. 2004, 30 dní v r. 2006). Prostý průměr však příliš hodnotnou informaci neposkytuje, neboť je deformován

[54] Pramen: Databáze „Přehled o odsouzených osobách podle státní příslušnosti“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR; http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399&d=35355

několika málo případy, kdy se řízení z různých důvodů protáhlo. V plné polovině případů přitom řízení skončilo do 3 dnů, v cca 60 % případů do jednoho týdne. Na druhou stranu nebyly výjimkou ani případy, kdy zkrácené řízení trvalo déle než 180 dní (celkem 10 případů z celkového počtu 90), když nejdéle trvalo řízení v jednom případě z roku 2002, a sice 550 dní.

Průměrná délka zkráceného přípravného řízení ve všech zkoumaných případech činila 4-5 dní, a to ve všech třech sledovaných letech. V téměř sedmdesáti procentech všech případů skončilo přípravné řízení do 3 dnů a ve více než osmdesáti procentech případů do 7 dní. Zde již k určitému posunu mezi sledovanými roky došlo, když v roce 2002 do 3 dnů skončilo cca 57 % přípravných řízení, zatímco v letech 2004 a 2006 již více než 70 %. Při podrobnějším členění zkráceného přípravného řízení na řízení u policejního orgánu a u státního zástupce[55] se ukázalo, že průměrná délka řízení u policejního orgánu činila cca 3 dny a průměrná délka řízení u státního zástupce cca 2 dny.[56] Řízení u policejního orgánu skončilo během jediného dne v téměř 30 % všech případů (24 % v r. 2002, 27 % v r. 2004, 31 % v r. 2006), a do 3 dnů v 70 – 80 % případů. Řízení u státního zástupce skončilo v téměř polovině případů během jednoho dne a v téměř devadesáti procentech případů do 3 dní. Pouze ve třech případech státní zástupce podle § 179f odst. 2 písm. a) tr. ř. prodloužil dvoutýdenní lhůtu pro skončení zkráceného řízení, a to vždy o 10 dní. V těchto případech trvalo přípravné řízení 19, 20 a 21 dní.

Průměrná délka zkráceného řízení do vydání prvního rozhodnutí soudu 1. stupně ve věci ve všech zkoumaných případech činila 26 dní. Ve více než polovině z nich však bylo takové rozhodnutí vydáno do 3 dnů, a ve více než 60 % případů do 7 dní. V pěti případech však soud 1. stupně vydal své první rozhodnutí ve věci po více než 180 dnech. Tyto celkové údaje však byly rozloženy do tří let, mezi kterými byly rozdíly. V případech z roku 2002 činila průměrná délka řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně cca 47 dní, když do 3 dní bylo rozhodnutí vydáno v necelých 40 % z nich a do 30 dní v cca 80 % z nich. V případech z ostatních dvou let činila průměrná délka řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně 28, resp. 12 dní, přičemž do 3 dní bylo rozhodnutí vydáno v téměř 60 % případů a do 30 dní v 85 %, resp. 90 % případů.

Značný význam pro délku zkráceného řízení ve zkoumaných případech měla skutečnost, zda byl podezřelý zadržen až do předání soudu (viz níže). Ve zhruba 86 % ze všech případů, kdy podezřelý byl zadržen do předání soudu, trvalo celé zkrácené řízení 7 a méně dní (přes 70 % těchto případů skončilo pravomocným rozhodnutím do 3 dní), zatímco v téměř 70 % případů, kdy podezřelý do předání soudu zadržen nebyl, trvalo zkrácené řízení déle než 60 dní a v téměř 30 % všech těchto případů dokonce déle než 180 dní. Důvodů lze nalézt více. „Objektivním“ důvodem je skutečnost, že zadrženého podezřelého je třeba soudu předat do 48 hodin od zadržení (blíže viz kapitola o právní úpravě), takže v těchto případech velmi krátké přípravné řízení je určitým předpokladem celkově krátkého řízení. Další důvody již byly obecné bolesti českého (nejen) trestního řízení, a sice průtahy způsobené nezdary při zajišťování účasti obviněného u hlavního líčení a při

[55] Řízením u policejního orgánu se rozumí řízení od zahájení trestního stíhání či sdělení podezření do předložení návrhu na podání obžaloby či návrhu na potrestání státnímu zástupci, anebo jiného rozhodnutí, kterým se řízení končí jinak než předáním věci státnímu zástupci k podání obžaloby či návrhu na potrestání (tedy např. rozhodnutí o zastavení trestního stíhání). Řízením u státního zástupce se rozumí řízení od předložení návrhu na podání obžaloby či návrhu na potrestání státnímu zástupci do podání obžaloby či návrhu na potrestání, anebo jiného konečného rozhodnutí státního zástupce (např. rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání).

[56] Započítával se každý započatý den, kdy bylo řízení vedeno daným orgánem.

doručování rozhodnutí. Skutečnost, že se obviněný, stíhaný na svobodě, nedostavoval k hlavnímu líčení, protahovala řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně a v jednom případě vedla i k projednání v řízení proti uprchlému, ovšem takových případů nebylo mnoho. Závažnější průtahy byly způsobeny neúspěšným úsilím soudu o doručení rozhodnutí obviněnému. Vyplývá to ostatně i z porovnání výše uvedené průměrné délky řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně (26 dní) a celkové délky řízení (54 dní) ve zkoumaných věcech. Přitom k odvolání proti rozsudku soudu 1. stupně došlo jen ve 3 případech a odpor proti trestnímu příkazu byl podán jen ve 2 případech. Obtížnost doručování byla znásobena charakteristikou pachatelů, kdy se často jednalo osoby bez stálého bydliště, práce a rodinného zázemí, někdy i cizí státní příslušnosti. Často se takovým osobám podařilo rozhodnutí doručit až tehdy, byly-li „nalezeny“ ve výkonu vazby v rámci jiného trestního řízení. Ve zcela výjimečných případech se důvody delších časových prodlev mezi jednotlivými úkony soudu nepodařilo zjistit.

Průběh řízení

Předmětem zkoumání byly mj. podmínky pro konání zkráceného přípravného řízení, uvedené v ustanovení § 179a odst. 1 písm. a) a b) tr. ř. Nutno podotknout, že policejní orgán v záznamech o zahájení úkonů zkráceného přípravného řízení či záznamech o sdělení podezření jen zřídka výslovně specifikoval, která ze dvou variantních podmínek konání zkráceného přípravného řízení (přistižení pachatele při činu či bezprostředně poté, nebo okolnosti umožňující očekávat, že pachatele bude možno do dvou týdnů postavit před soud) byla podle jeho názoru v konkrétním případě splněna. Ve velké většině případů však z popisu skutku vyplývalo, že pachatel byl přistižen při činu či dopaden bezprostředně poté (85 případů z 90), takže jen ve zbývajících případech mohl být policejní orgán přesvědčen o tom, že aniž byl pachatel přistižen při činu nebo bezprostředně poté, jsou dány skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání, postavit před soud.

Mezi zkoumanými věcmi se nevyskytl případ, kdy by policejní orgán ve zkráceném přípravném řízení prováděl neodkladné či neopakovatelné úkony. V žádném ze zkoumaných případů si podezřelý v přípravném řízení obhájce nezvolil. Ten mu byl ustanovován v souladu s ustanovením § 179b odst. 2 věta třetí tr. ř. v situaci, kdy nebyl propuštěn ze zadržení a měl být předán soudu s návrhem na potrestání. Tato posloupnost byla zpravidla velice rychlá, když v průběhu lhůty 48 hodin byl zadržený podezřelý upozorněn na to, že bude předán soudu s návrhem na potrestání a na nutnost mít v takovém případě obhájce. Byl poučen o právu obhájce si zvolit a poté, co zpravidla výslovně prohlásil, že si obhájce nezvolí, byl podán soudu návrh na ustanovení obhájce. Tento návrh státní zástupce podával zpravidla současně s návrhem na potrestání.

Ve většině případů byl podezřelý skutečně zadržen až do předání soudu s návrhem na potrestání, a to ve všech třech sledovaných letech (2002 – 52 %, 2004 – 71 %, 2006 – 65 %). Průměrná délka zadržení činila v celém vzorku případů cca 43 hodin. To znamená, že ve většině případů se podezřelý dostal za necelé dva dny před soud, který jej propustil ze zadržení a vzal do vazby (to ovšem jen v 5 případech), nebo postupoval jiným způsobem.

Pro úplnost je třeba dodat, že pouze v jednom případě ze všech zkoumaných spisů státní zástupce vrátil policejnímu orgánu věc k provedení dalšího úkonu ve zkráceném řízení ve smyslu § 179c odst. 2 písm. i) tr. ř. Jednalo se o osobu, podezřelou z trestného činu maření

výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. b) tr. zák., jehož se měla dopustit tím, že se zdržovala na území hlavního města Prahy, ač jí byla v předchozím roce Policií ČR uložena správní sankce vyhoštění z ČR na dobu 3 let a zároveň bylo o její žádosti o udělení azylu rozhodnuto tak, že se řízení zastavuje. Státní zástupce zde uložil policejnímu orgánu doplnit šetření v evidenci cizinecké policie a opatřit údaje o azylovém řízení.

Rovněž průběh zjednodušeného řízení před soudem byl ve zkoumaných případech silně ovlivněn skutečností, zda byl s návrhem na potrestání podezřelý předán soudu či nikoliv. Pokud předán byl, postupovalo řízení zpravidla velmi rychle. Obviněnému byl ustanoven obhájce a samosoudce provedl výslech obviněného podle § 314b odst. 2 tr. ř. Pokud byly podle jeho názoru splněny podmínky pro vydání trestního příkazu, rozhodl po ukončení výslechu ve věci trestním příkazem. V řadě případů se obviněný i státní zástupce ihned po vyhlášení trestního příkazu vzdali práva podat odpor a ten tak nabyl právní moci.[57] Zejména v případech, kdy v úvahu přicházelo uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, samosoudce nařídil hlavní líčení, přičemž většinou využil možnosti dané ustanovením § 314b odst. 2 a se souhlasem obviněného (a státního zástupce) nařídil hlavní líčení ihned po skončení výslechu. Současně propustil obviněného ze zadržení a případně rozhodl o jeho vzetí do vazby.

Ze všech zkoumaných spisů se hlavní líčení konalo jen zhruba v jedné čtvrtině případů. Ve zbylých případech buď samosoudce rozhodl trestním příkazem, nebo učinil některé z rozhodnutí, která mu trestní řád umožňuje vydat v rámci přezkoumání návrhu na potrestání dle § 314c odst. 1 (v tomto případě se jednalo o tři případy zastavení trestního stíhání z důvodu okolností uvedených v § 172 odst. 2 tr. ř. a dva případy podmíněného zastavení trestního stíhání). Institut nesporných skutečností dle § 314d odst. 2 tr. ř. byl využit v polovině případů, kdy se konalo hlavní líčení, ovšem dotaz na skutečnosti, které by obviněný byl ochoten pro účely hlavního líčení pokládat za nesporné, samosoudce v rámci výslechu obviněného dle § 314b odst. 2 tr. ř. činil ve všech případech, kdy takový postup připadal v úvahu, bez ohledu na to, zda se hlavní líčení nakonec ve věci konalo či nikoliv.

Jestliže podezřelý nebyl zadržen až do předání soudu s návrhem na potrestání, docházelo často k průtahům způsobeným tím, že se podezřelému nedařilo doručit předvolání k hlavnímu líčení. Na adrese místa pobytu se nezdržoval, byl bez zaměstnání či jiných trvalejších vazeb na určité místo. Další fází řízení, kdy docházelo k průtahům v řízení, bylo doručování rozhodnutí obviněnému v případě, že při vyhlašování rozhodnutí nevzdal odvolání či práva podat odpor. Přitom k odvolání proti rozsudku ze strany obviněného došlo z celého zkoumaného vzorku pouze ve třech případech a odpor proti trestnímu příkazu byl obviněným podán jen ve dvou případech.

Rozhodnutí ve zkráceném řízení

V 95 % zkoumaných věcí byl obviněný odsouzen. Celkem třikrát samosoudce trestní stíhání zastavil podle ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) tr. ř. Jednalo se o případy, kdy byl obviněný v jiné věci odsouzen a byl mu uložen trest, vedle něhož by trest, který mu hrozil ve zjednodušeném řízení, byl zcela bez významu. Ve dvou případech došlo ve zjednodušeném řízení k podmíněnému zastavení trestního stíhání.

[57] K pochybnostem, zda takový postup zcela odpovídá formulaci ustanovení § 314g odst. 1 poslední věta tr. ř., viz kapitolu o právní úpravě zkráceného řízení.

V uvedených případech zastavení trestního stíhání a podmíněného zastavení trestního stíhání rozhodoval samosoudce usnesením. V případech, kdy byl obviněný odsouzen, soudci nejčastěji využívali formu trestního příkazu. Už v prvním roce účinnosti velké novely tuto formu měla polovina odsuzujících rozhodnutí ve zkoumaných věcech a tento podíl v dalších sledovaných letech rostl. Celkově tak bylo rozhodnuto v téměř 70 % všech případů odsuzujících rozhodnutí.[58] V další téměř čtvrtině případů odsuzujících rozhodnutí byl vyhotoven zjednodušený rozsudek, takže klasický rozsudek byl vypracován v méně než deseti procentech případů, kdy byl obviněný odsouzen, přičemž zejména v případech z let 2004 a 2006 se jednalo o zcela výjimečnou formu vyhotovení rozsudku. Tato skutečnost podstatně omezila množství informací, které bylo možno z rozhodnutí získat, neboť trestní příkaz ani zjednodušený rozsudek neobsahují odůvodnění.

Skladba ukládaných trestů odpovídala charakteru a závažnosti případů, které byly ve zkoumaných případech projednávány. Nejčastěji ukládaným trestem byl trest vyhoštění (cca 40 % všech trestů). Soudy jej ukládaly naprosto pravidelně ve frekventovaných případech, kdy se pachatel – cizinec dopustil trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. b) tr. zák. tím, že se zdržoval na území ČR přes zákaz vyplývající z dříve uloženého trestu vyhoštění nebo ze sankce správního vyhoštění. Přibližně 20 % trestů představovaly případy podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. Nepodmíněný trest odnětí svobody byl uložen celkem v 15 případech a ve velké většině z nich se jednalo o trest v délce do 6 měsíců odnětí svobody (průměrná výměra činila 5 měsíců, nejčastěji ukládanou výměrou trestu byly 4 měsíce odnětí svobody). Nejvyšší výměrou nepodmíněného trestu odnětí svobody bylo v jednom případě 16 měsíců. Trest obecně prospěšných prací byl uložen ve 13 případech, jeho průměrná výměra činila zhruba 200 hodin a jednotlivé výměry se pohybovaly v celém zákonem stanoveném rozpětí od 50 hodin (1 případ) až po 400 hodin (2 případy). Ostatní druhy trestů byly ukládány jen výjimečně. Skladba trestů se ve vzorcích případů z jednotlivých let příliš nelišila.

Vedlejší trest byl obviněnému uložen ve 20 % případů. Podle povahy spáchaného činu a osoby pachatele se jednalo o trest zákazu činnosti, zákazu pobytu, vyhoštění či propadnutí věci. Jak již bylo výše uvedeno, odvolání proti odsuzujícímu rozsudku bylo podáno pouze ve třech případech. Ve všech případech je podal obviněný. Jedno odvolání bylo zamítnuto, ve dvou zbylých případech odvolací soud provedl jen mírné změny ve výroku o trestu.

Souhrnně lze uvést, že mezi zkoumanými věcmi, pocházejícími z jednotlivých sledovaných let, bylo možno pozorovat jistý posun, a to zejména mezi případy z roku 2002 na straně jedné a případy z let 2004 a 2006 na straně druhé. Celkově se zdá, že orgány činné v trestním řízení velmi rychle poznaly kladné stránky tohoto typu řízení a to se projevilo na poněkud větší rychlosti a „plynulosti“ těch zkoumaných případů, které byly projednávány v letech 2004 a 2006, oproti případům projednávaným v prvním roce účinnosti velké novely. Ve zkoumaném vzorku se vyskytovaly pouze věci, které byly svou povahou k projednání ve zkráceném řízené skutečně vhodné, a to zpravidla ty, kdy byl pachatel trestného činu nižší závažnosti dopaden přímo při činu. Rovněž ve spolupráci policejních orgánů a státních zástupců nebyly zjištěny nedostatky. Výsledkem byla zpravidla velmi rychlá zkrácená přípravná řízení, která však zároveň poskytovala dostatek podkladů pro řádné provedení

[58] Toto zjištění odpovídá statistickým údajům, podle kterých bylo v ČR v letech 2005 a 2006 trestním příkazem pravomocně rozhodnuto o cca 70 % osob, odsouzených ve zjednodušeném řízení. Celkový podíl osob, o nichž bylo pravomocně rozhodnuto trestním příkazem, na všech osobách odsouzených v ČR, byl v letech 2005 a 2006 ještě vyšší, a sice 75 %, resp. 80 %. Pramen: Databáze „Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

zjednodušeného řízení před soudem. Celkové rychlosti řízení prospělo, byl-li soudu s návrhem na potrestání předán i podezřelý. Samosoudci často využívali institutu trestního příkazu. Patrně i díky poměrně nízkým trestům, ukládaným ve zkráceném řízení, podávali obvinění odpor proti trestnímu příkazu či odvolání proti rozsudku jen výjimečně, resp. často se tohoto svého práva výslovně vzdali. V takovém případě také nedocházelo k průtahům v důsledku neúspěšného doručování rozhodnutí obviněnému.

Zároveň je třeba zdůraznit, že pokud jde o úroveň zajištění práva na obhajobu, odpovídala ve zkoumaných případech úrovni dosahované v nezkráceném trestním řízení, což se projevovalo zejména standardním plněním poučovací povinnosti a dodržováním zákonných ustanovení o nutné obhajobě, příp. zajištění tlumočníka. Celkově lze konstatovat, že ze zkoumaných spisů nevyplynuly důvody k obavám, že by někteří pachatelé mohli být na svých právech zkráceni z toho důvodu, že by dostatečně nepochopili princip zkráceného řízení, rozsah svých oprávnění v jeho rámci, či důsledky některých procesních úkonů (např. prohlášení o nesporných skutečnostech).

III.5. Dotazníkové šetření

Ke zjištění názorů odborníků, zabývajících se prováděním zkráceného řízení v praxi, jsme na přelomu let 2005 a 2006 realizovali dotazníkové šetření mezi policisty, státními zástupci a soudci. Zajímaly nás jejich názory na zavedení institutu zkráceného řízení do trestního řádu, poznatky z praktické aplikace nové právní úpravy, zjištěná pozitiva i nedostatky nového typu řízení, jakož i mínění o úrovni spolupráce s ostatními orgány činnými v trestním řízení při jeho provádění. Při konstrukci dotazníku jsme brali v úvahu mj. výsledky zprávy Nejvyššího soudu ČR o analýze a vyhodnocení účinnosti velké novely ve vztahu k soudnímu řízení[59], zvláštní zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o analýze a vyhodnocení účinnosti velké novely v podmínkách státního zastupitelství[60], či relevantní poznatky z výročních zpráv Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství[61].

Dotazník byl připraven jednotně pro všechny tři profesní skupiny s tím, že některé otázky byly ovšem začleněny do dotazníku pouze pro některé z nich. Dotazníky byly po jednom rozeslány na všechny okresní (obvodní) soudy, všechna okresní (obvodní) státní zastupitelství a všechna okresní (obvodní) ředitelství Policie ČR se žádostí, aby byly předány k vyplnění pracovníkům, kteří se vedením zkráceného řízení zabývají. Celkem se nám vrátilo 202 dotazníků, a sice 74 od policistů, 65 od státních zástupců a 63 od soudců. Vzhledem k počtu obeslaných institucí (80 policejních orgánů, 86 státních zastupitelství a 86 soudů) byla velikost získaného vzorku velmi příznivá.

Průměrný věk respondentů z řad policistů činil cca 48 let (min. 31 let, max. 59 let), přičemž u policie sloužili v průměru cca 26 let (min. 10 let, max. 37 let). Průměrný věk respondentů z řad státních zástupců činil cca 45 let (min. 28 let, max. 66 let) a ve funkci státního zástupce v době vyplňování dotazníku působili v průměru cca 18 let (min. 1 rok, max. 40 let). Průměrný věk respondentů z řad soudců činil cca 43 let (min. 29 let, max. 65 let) a funkci soudce vykonávali v průměru cca 13 let (min. 1 rok, max. 34 let).

Jednotlivé otázky se týkaly několika okruhů problémů, mezi které patřily celkové hodnocení vlivu zavedení institutu zkráceného řízení, vliv zkráceného řízení na délku trestního řízení v bagatelních věcech, právní úprava zkráceného přípravného řízení a její aplikace, právní úprava zjednodušeného řízení před soudem a její aplikace, spolupráce orgánů činných v trestním řízení při provádění zkráceného řízení, a využití trestního příkazu při rozhodování ve zkráceném řízení. U některých otázek měli respondenti možnost svůj názor zdůvodnit.

Uváděné procentní podíly jednotlivých odpovědí byly zaokrouhlovány na celá čísla a představují podíl respondentů, kteří označili danou variantu odpovědi, na celkovém počtu příslušníků dané profesní skupiny, kteří na danou otázku platně odpověděli.

---

[59] Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Ts 42/2003.

[60] Zvláštní zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., v podmínkách státního zastupitelství. Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 7 NZn 604/2002, Brno, 2. 1. 2003.

[61] Zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství za roky 2002, 2003, 2004, viz http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2750

Celkový vliv zavedení institutu zkráceného řízení

Pro zjištění celkového pohledu na zavedení institutu zkráceného řízení byli respondenti dotázáni, jaký je jejich názor na legislativní změnu, spočívající v zařazení institutu zkráceného řízení do českého trestního práva.

Otázka: Jaký je Váš názor na změnu našeho trestního práva, spočívající v zavedení institutu zkráceného řízení?

	Policisté	Státní zástupci	Soudci
Velmi pozitivní změna	60 %	47 %	26 %
Mírně pozitivní změna	26 %	37 %	40 %
Ani pozitivní ani negativní změna	10 %	16 %	29 %
Mírně negativní změna	1 %	0 %	3 %
Velmi negativní změna	3 %	0 %	2 %

Nejpříznivěji tedy zavedení zkráceného řízení hodnotili policisté, nicméně pozitivní pohled převažoval u všech profesních skupin. Třetina soudců nespatřovala v zavedení zkráceného řízení ani pozitivní ani negativní změnu, což patrně souvisí s tím, že příznivý vliv nové právní úpravy je zřetelnější ve stadiu zkráceného přípravného řízení, jehož průběh se od klasického přípravného řízení odlišuje více, než ve většině případů zjednodušené řízení před soudem od klasického řízení před soudem. Významné je, že převážně negativně hodnotilo zavedení zkráceného řízení jen minimum policistů a soudců a žádný státní zástupce.

Respondenti z řad státních zástupců a soudců oceňovali především skutečnost, že zkrácené řízení umožňuje rychlejší, jednodušší a méně formální projednání méně závažné trestné činnosti, a že se jeho prostřednictvím zkracuje čas od spáchání trestného činu do potrestání pachatele. Jednotlivě se jako pozitivní aspekty zkráceného řízení v odpovědích státních zástupců objevovaly vyšší ekonomičnost zkráceného řízení, působení na veřejnost (generální prevence), částečné odbřemenění služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV). Podle jednoho z názorů je škála možných trestných činů s ohledem na jejich závažnost a okolnosti, za nichž byly spáchány, natolik různorodá, že je jen logické mít k dispozici více typů řízení. Soudci oceňovali skutečnost, že se zkráceným řízením je spojeno méně administrativy, a že jeho zavedení umožnilo zjednodušení řízení s pachateli – cizinci a s osobami bez stálého bydliště.

Státní zástupci i soudci uváděli, že zrychlení a zjednodušení se týká hlavně zkráceného přípravného řízení, pro řízení před soudem to platí zpravidla pouze tehdy, je-li podezřelý předán soudu s návrhem na potrestání. U státních zástupců se objevil názor, že ve zkráceném řízení jsou často ukládány nepřiměřeně mírné tresty, jen aby bylo řízení rychle ukončeno. Někteří soudci naproti tomu vyjadřovali nespokojenost s tím, že zkrácené řízení není dostatečně často využíváno a že je toto řízení stále zbytečně formalistické.

Ve shodě s respondenty z řad soudců a státních zástupců, uváděli také policisté nejčastěji jako příklad pozitivního dopadu zavedení zkráceného řízení, možnost rychlejšího a jednoduššího řešení méně závažných případů. Policisté také kladně hodnotili rychlé potrestání pachatele. V menší míře bylo též zmiňováno snížení nápadu jednodušších případů trestné činnosti na SKPV, která se tak může více věnovat objasňování závažnější trestné činnosti.

Respondenti měli dále uvést pozitivní přínosy zkráceného řízení a naopak překážky jeho účinnějšího využití či jeho nedostatky podle platné právní úpravy. Dostali na výběr několik aspektů, které hodnotili na škále od 1 do 5. Přitom hodnota 1 znamenala největší přínos, resp. největší překážku či nedostatek, a hodnota 5 nejmenší přínos, resp. nejmenší překážku či nedostatek. Údaje uvedené v tabulce představují průměrné hodnoty jednotlivých aspektů u jednotlivých profesních skupin respondentů.

Otázka: Co pokládáte za pozitivní přínos zkráceného řízení podle platné právní úpravy?

	Policisté	**Státní zástupci**	**Soudci**
Podstatně rychlejší vyřizování významné části trestních věcí	2,0	2,0	2,6
Podstatně rychlejší potrestání pachatele	2,0	2,7	2,3
Větší možnost soustředit se na závažnější případy	2,6	2,4	3,1
Snížení nákladů trestního řízení	2,0	2,2	2,5
Snížení míry „obtěžování“ svědků a jiných osob na řízení zúčastněných	2,0	2,5	2,6
Snížení podílu administrativních úkonů na činnosti orgánů činných v trestním řízení	2,5	2,1	2,9
Pozitivní působení na veřejnost	2,6	2,8	3,1
Něco jiného	2,6*	1,6**	2,9***

* Uvedeno v 16 případech.
** Uvedeno v 5 případech.
*** Uvedeno v 9 případech.

Všechny možnosti, které jsme respondentům nabídli jako pozitivní aspekty zkráceného řízení, byly v průměru hodnoceny jako skutečné přínosy. Potvrdila se mírně vyšší kritičnost soudců oproti státním zástupcům a zejména policistům. Jako největší přínos hodnotili respondenti v průměru podstatně rychlejší vyřizování značné části trestních věcí a snížení nákladů trestního řízení v případech projednávaných ve zkráceném řízení.

Pokud respondenti uváděli jako zvláštní přínos zavedení zkráceného řízení variantu „něco jiného“, měli tuto odpověď upřesnit. Státní zástupci uváděli jako zvlášť pozitivní přenesení části vytížení se služby kriminální policie a vyšetřování na obvodní oddělení policie, menší formalismus řízení a vhodnost této formy řízení vůči pachatelům z řad osob bez stálého bydliště. Soudci mezi přínosy zmiňovali, že ve zkráceném řízení prakticky nedochází ke změně výpovědi pachatele, když se věc dostane do hlavního líčení, dále dosažitelnost pachatelů, kteří jsou předáváni soudu s návrhem na potrestání, a také možnost čtení úředních záznamů jako důkazů v hlavním líčení se souhlasem stran.

Otázka: Co pokládáte za překážku účinnějšího využití zkráceného řízení podle platné právní úpravy, příp. za jeho nedostatek?

	Policisté	Státní zástupci	Soudci
Nevhodný okruh případů které zákon umožňuje takto vyřídit	4,2	4,2	4,0
Omezení práva na obhajobu v důsledku přílišného zjednodušení řízení	4,5	4,4	4,0
Nedostatečná spolupráce orgánů činných v trestním řízení	4,0	4,0	3,4
Řízení před soudem v bagatelních případech zůstává nadále zbytečně formalistické	3,2	2,8	2,8
Nevhodná aplikace právní úpravy orgány činnými v trestním řízení	3,9	4,2	3,5
Opožděné či neúplné informace o další trestné činnosti (trestech) téhož pachatele	3,2	2,9	2,5
Něco jiného	2,5*	1,8**	3,7***

* Uvedeno v 19 případech.
** Uvedeno v 5 případech
*** Uvedeno v 6 případech.

Z nabízených variant pokládali respondenti (hlavně státní zástupci a soudci) za závažnější překážku účinnějšího využití zkráceného řízení skutečnost, že řízení před soudem v bagatelních věcech zůstává i nadále zbytečně formalistické, a také fakt, že orgány činné v trestním řízení často nemají při svém rozhodování ve zkráceném řízení aktuální či úplné informace o další trestné činnosti či trestech téhož pachatele.

Uvedená skutečnost se také nejčastěji objevovala jako závažná překážka u respondentů, kteří uvedli též variantu „něco jiného“. Státní zástupci i soudci postrádali on-line propojení databáze jednotlivých soudů (rejstříků T) tak, aby bylo možno podchytit řízení o trestné činnosti téhož pachatele, probíhající či čerstvě skončená před jiným soudem. Pouhé získání údajů z rejstříku trestů je vzhledem k rychlosti řízení pro tyto účely nedostatečné. Jedním z důsledků pak podle respondentů bývá nevědomé porušování § 36 tr. zák., tedy překračování nejvyšší možné výměry v případě ukládání tzv. dalšího trestu. U státních zástupců se objevil názor, že překážkou lepšího využití zkráceného řízení je špatná personální situace u policejních orgánů, soudci za překážku pokládali skutečnost, že v hlavním líčení nelze číst úřední záznam jen se souhlasem státního zástupce v případě, kdy se řádně předvolaný obviněný nedostaví (analogicky jako při čtení protokolu o výpovědi svědka dle § 211 odst. 1 tr. ř.).

Zajímalo nás také, jak odborníci vnímají úroveň zajištění práva na obhajobu v rámci zkráceného řízení. Postoj všech tří profesních skupin byl v této otázce prakticky shodný. Velká většina zástupců každé z nich pokládá míru zajištění práva obviněného (podezřelého) na obhajobu ve zkráceném řízení za stejnou jako v běžném typu řízení (77 % policistů, 69 % státních zástupců, 65 % soudců). Přibližně pětina respondentů uvedla, že je právo na obhajobu ve zkráceném řízení podle jejich názoru mírně omezeno (14 % policistů, 20 % státních zástupců, 22 % soudců). Ostatní možnosti, a sice že je toto právo omezeno výrazně, popř. že je mírně či výrazně posíleno, se v odpovědích objevovaly spíše výjimečně.

Vliv zkráceného řízení na délku trestního řízení v bagatelních věcech

Respondenti měli uvést svou praktickou zkušenost s tím, zda zavedení institutu zkráceného řízení skutečně přispělo k významnějšímu zkrácení délky trestního řízení v méně závažných a skutkově i důkazně jednodušších věcech, jak zamýšleli autoři velké novely, a to zvlášť pokud jde o přípravné řízení a řízení před soudem. Na vliv zavedení institutu zkráceného řízení na délku řízení před soudem byli dotazováni pouze státní zástupci a soudci.

Otázka: Přispělo podle Vašeho názoru zavedení institutu zkráceného řízení skutečně k významnějšímu zkrácení délky přípravného řízení / řízení před soudem v bagatelních případech?

	Policisté		**Státní zástupci**		**Soudci**	
	přípravné řízení	*řízení před soudem*	*přípravné řízení*	*řízení před soudem*	*přípravné řízení*	*řízení před soudem*
Ano	53 %	-	68 %	26 %	29 %	19 %
Většinou ano	34 %	-	26 %	36 %	60 %	52 %
Většinou ne	7 %	-	3 %	29 %	9 %	16 %
Ne	6 %	-	3 %	9 %	2 %	13 %

Naprostá většina respondentů ze všech tří skupin uvedla, že zkrácené přípravné řízení skutečně přispělo k významnějšímu zkrácení délky přípravného řízení v bagatelních věcech. U řízení před soudem již byla situace složitější, nicméně přesto většina státních zástupců i soudců pokládala zjednodušené řízení před soudem za kratší variantu klasického soudního řízení. Soudci si sice zachovali kritičtější postoj pokud jde o podíl respondentů z jejich řad, podle nichž zavedení zkráceného řízení ke zkrácení řízení před soudem v bagatelních věcech rozhodně nevedlo, ovšem celkový podíl soudců, kteří toto zkrácení připustili alespoň ve většině případů, je vyšší než u státních zástupců.

Právní úprava zkráceného přípravného řízení a její aplikace

Respondenti se měli vyjádřit, zda pokládají okruh případů, v nichž trestní řád umožňuje konat zkrácené řízení, za odpovídající tomuto způsobu projednání věci. Velké většině respondentů všech tří profesních skupin takto vymezený okruh případů vyhovuje (89 % policistů, 86 % státních zástupců a 94 % soudců). Jeden respondent z každé skupiny uvedl, že je tento okruh příliš široký a zbytek odborníků se domníval, že je naopak příliš úzký. Většina respondentů, kteří navrhovali okruh případů, v nichž lze zkrácené řízení konat rozšířit, se domnívala, že by bylo vhodné, aby bylo možno tímto způsobem postupovat u trestných činů s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující 5 let odnětí svobody (namísto horní hranice trestní sazby ve výši 3 roky podle platné právní úpravy). Podle jejich názoru by tato horní hranice trestní sazby měla být sjednocena s horní hranicí trestní sazby trestných činů, o nichž přísluší rozhodovat samosoudci, či v jejichž případě lze trestní stíhání podmíněně zastavit či schválit narovnání. Tito respondenti se však nevyjádřili k dalším podmínkám konání zkráceného řízení dle § 179a odst. 1 tr. ř., které daný okruh trestných činů dále vymezují (věcná příslušnost okresního soudu, přistižení pachatele při činu či bezprostředně po něm, odůvodněné očekávání možnosti postavit pachatele před soud do dvou týdnů).

Kromě věcné příslušnosti okresního soudu a trestní sazby, jejíž horní hranice nepřevyšuje, tři roky, stanoví tedy trestní řád jako podmínku projednání věci ve zkráceném řízení, že podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté (§ 179a odst. 1 písm. a)

tr.ř.), nebo že v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání, postavit před soud (§ 179a odst. 1 písm. b) tr.ř). Respondenti měli na základě svých zkušeností odhadnout v procentech, jaký podíl mají tyto dva případy na celkovém počtu zkrácených řízení. Odhady se příliš nelišily. V praxi podle odborníků výrazně převažují případy, kdy je pachatel přistižen při činu nebo dopaden bezprostředně poté. Policisté v průměru uváděli vzájemný poměr zmíněných dvou podmínek 77:23, státní zástupci 70:30 a soudci 66:34, a to vždy ve prospěch podmínky uvedené v § 179a odst. 1 písm. a) tr. ř. Dlužno ovšem dodat, že uváděné poměry jsou skutečně průměrem, přičemž odhady jednotlivých respondentů v rámci téže profesní skupiny se značně lišily a využívaly téměř plnou šíři škály vzájemných poměrů, od poměru 100:0 až k poměru 1:99. Zjevně tedy záleželo na konkrétní osobní zkušenosti daného respondenta ze svého pracoviště, přičemž roli může hrát i fakt, že v konkrétním případě mohou být současně splněny obě uvedené podmínky. Přes 70 % všech respondentů však uvádělo podíl podmínky dle § 179a odst. 1 písm. a) tr. ř. mezi 61 % a 100 % a necelá pětina jej uváděla do 40 %.

Respondenti měli rovněž odhadnout podíl věcí, které se projednávají ve zkráceném řízení, na celkovém nápadu věcí na jejich pracovišti. Nejvyšší podíl odhadovali soudci, a sice v průměru přes 20 % nápadu, přičemž maximální odhad činil 60 %. Státní zástupci i policisté odhadovali podíl věcí projednávaných ve zkráceném řízení na celkovém nápadu věcí na jejich pracovišti v průměru na necelých 20 %, přičemž maximální odhad u policistů činil 50 % a u státních zástupců 40 %.

Trestní řád požaduje, aby bylo zkrácené přípravné řízení skončeno nejpozději do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán obdržel trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání. Státní zástupce tuto lhůtu může prodloužit, nejvýše však o deset dní. Zajímalo nás, zda respondenti pokládají takto stanovenou lhůtu pro skončení zkráceného přípravného řízení za vyhovující.

Otázka: Je podle Vás odpovídající lhůta, stanovená trestním řádem pro provedení zkráceného přípravného řízení?

	Policisté	**Státní zástupci**	**Soudci**
Ano	70 %	89 %	89 %
Měla by být kratší	1 %	0 %	1 %
Měla by být delší	29 %	11 %	10 %

Jak je vidět, velká většina respondentů všech tří skupin, ale zejména státních zástupců a soudců, pokládala zákonem stanovenou lhůtu za vyhovující. Až na dva ojedinělé názory pak zbytek respondentů navrhoval lhůtu prodloužit. Vcelku pochopitelně byl nejvyšší podíl těchto respondentů mezi policisty. Jako důvod pro případné prodloužení lhůty uváděli státní zástupci i soudci skutečnost, že ve lhůtě dvou týdnů (příp. prodloužené o 10 dní) bývá často velmi obtížné obstarat potřebné podklady pro řádný průběh následného řízení před soudem. Krátká lhůta také podle nich nezřídka znemožňuje konání zkráceného řízení v jinak vhodných případech. Také policisté uváděli jako nejčastější důvod pro případné prodloužení lhůty časovou náročnost získání některých důkazních materiálů, především pak odborných vyjádření či znaleckých posudků. Respondenti navrhovali též určitá řešení. Mezi státními zástupci se objevily názory, že by bylo vhodné současnou lhůtu dvou týdnů počítat až ode dne zjištění pachatele, nebo stanovit samostatnou, např. třídenní lhůtu pro vyřízení věci státním zástupcem, která by se do celkové lhůty pro skončení přípravného řízení nepočítala.

Chtěli jsme též vědět, zda respondenti pokládají za přínos ve zkráceném přípravném řízení jeho odlišnost spočívající v tom, že podezřelý není na konci přípravného řízení seznámen s obsahem spisu. Respondenti dostali na výběr několik variant odpovědi, včetně možných důvodů. Velká většina respondentů ze všech profesních skupin pokládala uvedenou odlišnost zkráceného přípravného řízení za přínosnou (96 % policistů, 90 % státních zástupců a 80 % soudců). Policisté shledávali její přínos zejména v tom, že vede ke zrychlení a zjednodušení přípravného řízení, zatímco státní zástupci a soudci ji pokládali za přínosnou zejména proto, že se jedná o důkazně jednodušší případy, kdy seznámení s obsahem spisu na konci přípravného řízení nemá z hlediska uplatnění práva na obhajobu takový význam, jako ve složitějších případech. U soudců se však několikrát objevil i názor, že tato skutečnost přínosem není, neboť následně prodlužuje a komplikuje řízení před soudem. Přibližně 7 % všech respondentů pokládala pozitiva i negativa této odlišnosti za vyrovnaná.

Státních zástupců a soudců jsme se dále zeptali, zda za přínos pokládají zařazení možnosti státního zástupce rozhodnout v rámci zkráceného přípravného řízení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání či o odložení věci a schválení narovnání, ke kterému došlo novelou č. 283/2004 Sb. s účinností od 1. 7. 2004. Státní zástupci byli v tomto ohledu rezervovanější, když kladně odpovědělo 71 % z nich (35 % ano, 36 % spíše ano), zatímco ze soudců pokládalo uvedenou změnu právní úpravy za přínosnou 82 % (62 % ano, 20 % spíše ano). V obou skupinách její přínos jednoznačně odmítlo cca 8 % respondentů.

Spolupráce orgánů činných v trestním řízení při provádění zkráceného řízení

V této oblasti jsme sledovali dva aspekty. Za prvé, jak vzájemnou spolupráci při provádění zkráceného přípravného řízení hodnotí policisté a státní zástupci, a to ve srovnání s ostatními případy přípravného řízení. Za druhé, jak státní zástupci a soudci hodnotí úroveň materiálů, které dostávají jako podklad pro svůj další postup ve zkráceném řízení, tedy zprávy policejního orgánu o výsledku zkráceného přípravného řízení a návrhy na potrestání.

Otázka: Jak hodnotíte úroveň spolupráce se státním zástupcem / policejním orgánem při provádění zkráceného přípravného řízení?

	Policisté	**Státní zástupci**
Je lepší než v jiných případech	25 %	25 %
Je v zásadě stejná jako v jiných případech	72 %	74 %
Je horší než v jiných případech	3 %	1 %

Pohled policistů a státních zástupců na vzájemnou spolupráci při provádění přípravného řízení je prakticky shodný. Čtvrtina zástupců obou skupin hodnotila tuto spolupráci jako lepší než v případech, kdy se o zkrácené přípravné řízení nejedná. Názor, že je tato spolupráce horší než v jiných případech, se v obou skupinách vyskytl jen ojediněle. Dlužno dodat, že státní zástupci ve skutečnosti srovnávali také spolupráci při vyšetřování s pracovníky služby kriminální policie a vyšetřování, a spolupráci s pracovníky obvodních oddělení policie a dalšími policisty, provádějícími zkrácené přípravné řízení.

Státní zástupci, kteří spolupráci s policejním orgánem při provádění zkráceného přípravného řízení pokládali za lepší než v jiných případech, tuto skutečnost odůvodňovali jednak objektivními důvody, a sice že se jedná o jednoduché případy, kde není tak vysoká pravděpodobnost komplikací, popř. že krátká lhůta ke skončení přípravného řízení přímo vyžaduje úzkou spolupráci, ale též přístupem policistů. Uváděli, že policisté z obvodních

oddělení jsou více zainteresováni a motivováni tímto novým úkolem než jejich kolegové ze služby kriminální policie a vyšetřování, a proto ochotněji plní pokyny státních zástupců, konzultují s nimi více různé aspekty řízení a respektují jejich právní názory. Také respondenti z řad policistů, kteří hodnotili úroveň spolupráce se státním zástupcem jako lepší než v jiných případech, spatřovali příčinu tohoto jevu především ve zlepšení komunikace mezi státním zástupcem a policejním orgánem.

Pokud jde o úroveň zpráv o výsledku zkráceného přípravného řízení, které státní zástupci dostávají od policejního orgánu na konci zkráceného přípravného řízení, vyjadřovali státní zástupci z hlediska jejich dostatečnosti pro podání návrhu na potrestání značnou spokojenost. Téměř všichni uvedli, že tyto zprávy buď většinou nemají žádné nedostatky (33 %), nebo že většinou obsahují drobné nedostatky, které však podstatně nesnižují možnost podat návrh na potrestání (62 %). Rovněž soudci byli s úrovní návrhů na potrestání, které jim státní zástupci předkládají, z hlediska jejich dostatečnosti pro projednání věci ve zjednodušeném řízení značně spokojeni. Většinou bez nedostatků tyto návrhy shledávalo 44 % respondentů a dalších 48 % uvedlo, že většinou obsahují drobné nedostatky, které však podstatně nesnižují možnost projednat věc ve zjednodušeném řízení.

Právní úprava zjednodušeného řízení před soudem a její aplikace

Otázky, týkající se zjednodušeného řízení před soudem a využití trestního příkazu při rozhodování v něm, byly pokládány pouze státním zástupcům a soudcům, neboť lze předpokládat, že míra praktické zkušenosti policistů se soudním stadiem zkráceného řízení je výrazně nižší.

Pro průběh zjednodušeného řízení před soudem má význam, zda je zadržený podezřelý předán soudu spolu s návrhem na potrestání, či zda je návrh na potrestání doručen soudu aniž by mu byl zároveň předán podezřelý. Respondenti měli na základě vlastní zkušenosti odhadnout, vzájemný poměr obou případů, kdy se koná zjednodušené řízení před soudem. Obě skupiny se shodly, že případů, kdy je zadržený podezřelý předán soudu s návrhem na potrestání, je výrazně méně. Státní zástupci v průměru uváděli poměr obou případů 13:87, soudci 16:84, a to v neprospěch současného předání podezřelého a návrhu na potrestání. I zde však platí, že jednotliví respondenti byli ovlivněni situací na svém pracovišti a uváděné poměry se v jednotlivých případech značně lišily, od poměru 0:100 až k poměru 95:5. Téměř 90 % všech respondentů z obou skupin nicméně uvádělo podíl případů, kdy podezřelý s návrhem na potrestání soudu předán není, vyšší než 70 %.

V téže souvislosti se měli respondenti vyjádřit, zda by souhlasili s omezením možnosti konání zkráceného řízení na případy, kdy byl pachatel zadržen a může být předán soudu spolu s návrhem na potrestání. Zde byl mezi oběma skupinami určitý rozdíl. Zatímco téměř 80 % státních zástupců by s takovou možností nesouhlasila a jen 15 % dalších by o tom bylo ochotno alespoň uvažovat, pokud by nebyla současná právní úprava změněna tak, aby v opačném případě nedocházelo k průtahům v řízení před soudem, soudci byli k naznačené možnosti vstřícnější. Souhlasilo by s ní 24 % respondentů z jejich profesní skupiny (u státních zástupců to bylo cca 8 %), dalších téměř 30 % by o takové možnosti za uvedeného předpokladu uvažovalo, a kategorický nesouhlas vyslovila necelá polovina soudců.

Další dotaz směřoval ke lhůtě k přípravě na hlavní líčení. Respondenti se měli vyjádřit, zda pokládají za přiměřenou obecnou pětidenní lhůtu k přípravě na hlavní líčení

v případě, že se hlavní líčení se souhlasem obviněného nekoná ihned po jeho výslechu následujícím jeho předání soudu. Mírná většina v obou skupinách tuto lhůtu pokládala za přiměřenou (57 % státních zástupců i soudců), zbývající respondenti vyslovili názor, že by stačila lhůta kratší. Pokud respondenti uváděli, jak dlouhá by tato lhůta měla být, nejčastěji navrhovali lhůtu třídenní. Často byly uváděny též lhůty dvoudenní či jednodenní. Několik respondentů z obou skupin uvedlo, že vzhledem k jednoduchosti převážné většiny případů projednávaných ve zkráceném řízení by nebylo nutno stanovovat žádnou lhůtu k přípravě na hlavní líčení.

Chtěli jsme též zjistit, zda respondentům v jejich praxi přináší problémy skutečnost, že v některých případech projednávaných ve zkráceném řízení nenastávají účinky sdělení obvinění současně se zahájením trestního stíhání (v případech, kdy je trestní stíhání zahájeno doručením návrhu na potrestání soudu, a účinky sdělení obvinění ve smyslu § 12 odst. 11 tr. ř. nastávají doručením návrhu na potrestání obviněnému (podezřelému), přičemž tyto skutečnosti nespadají v jeden okamžik)[62]. Tyto problémy připustilo přibližně 20 % respondentů z obou profesních skupin, ať již se s nimi setkávali často či zřídka. Problémy jim uvedená skutečnost přinášela především v oblasti pokračování v trestném činu, ukládání společných trestů dle § 37a tr. zák. a souhrnných trestů dle § 35 odst. 2 tr. zák. Uváděli, že v případě pokračování v trestném činu jim chybí informace o další trestné činnosti pachatele, projednávané v jiném řízení, a že je obtížnější určit okamžik přerušení skutku ve smyslu § 12 odst. 11 tr. ř. Jeden ze soudců uvedl, že ve dvou obdobných případech pachatelů, kteří brzy po sobě spáchají dva stejné trestné činy, se může v jednom případě jednat o pokračování v trestném činu a ve druhém o dva trestné činy, a to v závislosti na tom, zda se policisté rozhodnou v jednotlivých případech vést zkrácené nebo klasické přípravné řízení.

Zajímal nás názor respondentů na nový institut nesporných skutečností, které není nutno v hlavním líčení ve zjednodušeném řízení dokazovat. Kromě celkového pohledu na úspěch zavedení tohoto institutu do trestního řízení nás zajímalo, zda by experti pokládali za vhodné umožnit jeho využití nejen ve zkráceném řízení.

Otázka: Jak se podle Vašeho názoru osvědčilo zavedení institutu „nesporných skutečností“ do zjednodušeného řízení před soudem?

	Státní zástupci	**Soudci**
Rozhodně se osvědčil	20 %	27 %
Spíše se osvědčil	18 %	16 %
Průběh řízení nijak významně neovlivňuje	58 %	51 %
Spíše se neosvědčil	2 %	1 %
Rozhodně se nesvědčil	2 %	5 %

Názory obou skupin na tento nový institut byly podobné. Mírná většina respondentů se domnívala, že tento institut průběh řízení nijak významně neovlivňuje, výrazný je podíl respondentů, podle nichž se osvědčil (38 % státních zástupců, 43 % soudců). Příznivé pro zavedení tohoto institutu je skutečnost, že negativně byl jeho vliv hodnocen jen zřídka. Jako pozitivní aspekty zavedení institutu nesporných skutečností do trestního řádu zmiňovaly obě profesní skupiny odstranění nutnosti dokazovat jednoznačné skutečnosti, zjednodušení a zrychlení řízení před soudem. Soudci oceňovali také jednodušší odůvodňování rozhodnutí vycházejících ze skutečností označených za nesporné, a nižší míru obtěžování svědků v souvislosti s předvoláváním k hlavnímu líčení. Naproti tomu někteří respondenti uváděli, že

[62] Srov. rozhodnutí č. 15/2003/II Sb. rozh. tr.

současná úprava je spíše nekonkrétní a formální, takže dokazování probíhá vlastně v původní podobě.

Otázka: Bylo by podle Vašeho názoru vhodné možnost využití institutu „nesporných skutečností“ rozšířit i na jiné druhy řízení?

	Státní zástupci	Soudci
Ano, v trestním řízení obecně	72 %	24 %
Ano, na vybrané druhy řízení	8 %	29 %
Ne	20 %	47 %

Názory obou skupin na takovou možnost se dosti lišily. Odmítla ji pětina státních zástupců, ale celá polovina soudců. Výrazná většina respondentů z řad státních zástupců by tento institut zavedla v trestním řízení obecně, což je zajímavé zjištění ve srovnání s tím, že v předchozí otázce jen necelých 40 % z nich uvedlo, že se nesporné skutečnosti v praxi osvědčily. Pokud respondenti uváděli, v jakých řízeních by mělo být umožněno využití nesporných skutečností nad rámec platné právní úpravy, uváděli řízení před samosoudcem, řízení ve věcech, kde lze rozhodnout trestním příkazem či řízení o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující 5 let.

Využití trestního příkazu při rozhodování ve zkráceném řízení

Trestní příkaz soudy v praxi hojně využívají jako formu odsuzujícího rozhodnutí i ve zkráceném řízení[63]. Zajímal nás proto názor odborníků na právní úpravu trestního příkazu z hlediska jeho využitelnosti ve zkráceném řízení, zvláště pak na škálu trestů, jejichž uložení trestním příkazem právní úprava umožňuje, a také jejich odhad podílu případů, v nichž se ve zkráceném řízení trestním příkazem skutečně rozhoduje.

Pokud měli respondenti odhadnout podíl případů, o nichž je ve zjednodušeném řízení před soudem rozhodnuto trestním příkazem, uváděli státní zástupci v průměru přes 70 % případů, zatímco soudci v průměru o necelých deset procent méně. I zde byli respondenti zřejmě ovlivněni konkrétní praxí u „svého“ soudu, neboť odhady se pohybovaly od 5 % do 98 % u státních zástupců a od 15 % do 95 % u soudců. Zhruba dvě třetiny státních zástupců svůj odhad uvedly mezi 61 % a 90 %, a zhruba dvě třetiny soudců mezi 41 % a 80 %.

Otázka: Je podle Vašeho názoru současná právní úprava institutu trestního příkazu vyhovující z hlediska jeho využití při rozhodování o vině a trestu ve zjednodušeném řízení před soudem?

	Státní zástupci	Soudci
Je zcela vyhovující	71 %	42 %
Má určité nedostatky, které jeho využitelnost podstatně nesnižují	15 %	24 %
Má závažné nedostatky, které jeho využitelnost podstatně snižují	14 %	34 %

[63] Kupříkladu v r. 2005 bylo z celkového počtu všech osob, pravomocně odsouzených ve zkráceném řízení, plných 70 % odsouzeno trestním příkazem (10180 osob), a v r. 2006 byl tento podíl přibližně stejný (12695 osob). Pramen: Databáze „Přehled o vyřízených věcech a pravomocně odsouzených osobách“ (zvláštní sestava). Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Soudci se v tomto ohledu projevili podstatně kritičtěji. Obzvláště znepokojivé je zjištění, že třetina z nich shledávala v právní úpravě trestního příkazu závažné nedostatky, které podstatně snižují jeho využitelnost ve zkráceném řízení. Pokud jde o nedostatky, které respondenti právní úpravě vytýkali, jednoznačně u obou skupin převládala skutečnost, že trestním příkazem nelze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Někteří soudci jako chybu uváděli, že v rámci přípravného řízení nejsou zjišťovány okolnosti důležité pro případné uložení trestu obecně prospěšných prací (stanovisko pachatele, zdravotní způsobilost), což znemožňuje uložení tohoto trestu trestním příkazem bez rizika, že bude nevykonatelný. Stěžovali si též na absenci celostátního registru vydaných, byť nepravomocných trestních příkazů, což má dopady v oblasti ukládání společných či souhrnných trestů.

V této souvislosti se dále měli respondenti vyjádřit, jak s ohledem na využitelnost trestního příkazu ve zkráceném řízení hodnotí škálu trestů, které jím lze uložit. I zde byli státní zástupci s platnou právní úpravou znatelně spokojenější. Jako zcela vyhovující označilo škálu možných trestů 65 % z nich, zatímco ze soudců se tímto způsobem vyjádřilo pouze 35 %. V každé skupině se dále vyskytl jeden respondent, který by pokládal za vhodné škálu možných trestů zúžit, a ostatní respondenti navrhovali její rozšíření. Poměr respondentů, kteří pokládali škálu trestů, které lze trestním příkazem uložit, z hlediska využitelnosti trestního příkazu ve zkráceném řízení za vyhovující, a těch, kteří by uvítali její rozšíření, byl tedy mezi oběma skupinami opačný.

Naprostá většina respondentů, kteří navrhovali rozšířit škálu trestů, které lze uložit trestním příkazem, navrhovala doplnit tento výčet o nepodmíněný trest odnětí svobody, a to nejčastěji krátkodobý, ve výměře do 6 měsíců či do 1 roku. Objevily se zde však i návrhy na zařazení nepodmíněného trestu odnětí svobody ve výměře do 2, resp. 3 let. Z dalších trestů respondenti navrhovali zvýšit možnou výměru trestu vyhoštění, a to případně i na dobu neurčitou, umožnit ukládání podmíněného trestu odnětí svobody bez omezení výměry, a jeden z respondentů – státních zástupců navrhoval i zavedení trestu domácího vězení. Zúžení okruhu možných trestů se v obou případech týkalo trestu obecně prospěšných prací, a to z důvodu, že v důsledku nedostatku informací o podmínkách jeho uložení z přípravného řízení (viz výše) nelze takový trest zpravidla uložit bez rizika, že bude nevykonatelný.

Ostatní připomínky

Z ostatních připomínek a poznatků ke zkrácenému řízení, které respondenti uváděli, se státní zástupci i soudci shodli na tom, že se velmi osvědčila možnost číst v hlavním líčení se souhlasem stran úřední záznamy o vysvětlení osob a o provedení dalších úkonů ve zkráceném přípravném řízení. V této souvislosti však poznamenávali, že by bylo vhodné zavést též možnost čtení úředních záznamů pouze se souhlasem státního zástupce, pokud se řádně předvolaný obviněný k hlavnímu líčení nedostaví, a to obdobně, jako to trestní řád umožňuje v případě čtení protokolu o výpovědi svědka v § 211 odst. 1.

Státní zástupci dále upozorňovali na to, že podle jejich názoru není v hlavním líčení dostatečně využíván institut nesporných skutečností. K institutu podmíněného odložení podání návrhu na potrestání uváděli, že by bylo vhodné, aby podmínkou takového postupu v případě, že byla trestným činem způsobena škoda, nebylo jen její bezpodmínečná náhrada, ale tak jako v případě podmíněného zastavení trestního stíhání též uzavření dohody s poškozeným o její náhradě, popř. učinění jiných potřebných opatření k její náhradě.

Soudci naproti tomu vytýkali policejním orgánům provádějícím zkrácené přípravné řízení, že tímto způsobem řeší většinu případů trestných činů s trestní sazbou do tří let odnětí svobody, a to leckdy v případech, kdy se nejedná o bagatelní delikt, takže soud je pak nucen buď přímo návrh na potrestání odmítnout, nebo se zjednodušené řízení prakticky neliší od jiných případů řízení před soudem. Podle respondentů je to důsledkem skutečnosti, že zkrácené řízení jako celek výrazně zjednodušuje především předsoudní stadium trestního procesu. Na druhou stranu se někteří soudci domnívali, že orgány konající zkrácené přípravné řízení málo využívají možnost předat zadrženého podezřelého s návrhem na potrestání soudu, i když je takový postup podle nich v řadě takových případů ideální. Často se objevovaly názory volající po propojení počítačových databází soudů, státních zastupitelství a policejních orgánů, bez něhož zkrácené řízení nemůže využít svůj potenciál. Respondenti uváděli, že pokud má zkrácené řízení probíhat opravdu rychle a přitom v něm nemá docházet k nevědomým porušením zákonných ustanovení (např. o nejvyšší možné výměře trestů), musejí mít jednotlivé orgány činné v trestním řízení okamžitý přístup k aktuálním informacím o zahájení a výsledcích řízení proti určitému pachateli. Podle dalšího z názorů pomáhá institut zkráceného řízení výrazněji jen v těch oblastech, které trpí určitými specifickými problémy, k jejichž řešení je tento institut vhodný, jako je drobná opakovaná kriminalita cizinců či osob bez stálého bydliště.

Policisté spatřují hlavní výhodu zkráceného přípravného řízení v rychlosti s jakou lze případ předat soudu. Za optimální stav považují případy, kdy jsou podezřelí předáváni soudu přímo s návrhem na potrestání a nedochází tak k průtahům v řízení před soudy. Pozitivně je též vnímáno zvyšování odborných znalostí na základních útvarech v důsledku vlastního zpracovávání spisu zkráceného přípravného řízení. Skutečnost, že zkrácená přípravná řízení jsou zpracovávána obvodními odděleními má však dle názoru některých respondentů z řad policistů také negativní dopad na výkon ostatních činností oddělení (např. pořádkové služby). Kriticky byl hodnocen přístup některých státních zástupců, kteří vyžadují i v rámci zkráceného přípravného řízení dokazování překračující nezbytně nutnou mez (např. znalecké dokazování výše způsobené škody i v případech, kdy tato nebude mít vliv na právní kvalifikaci). Podobně jako respondenti z řad soudců se i policisté se v několika případech vyslovili pro včasné zaevidování podezřelých osob proti nimž je vedeno zkrácené přípravné řízení, a sice do systému SOV (statistika osob ve vyšetřování).

III.6. Shrnutí výsledků

Výsledky výzkumu opravňují k obecnému konstatování, že zkrácené řízení jako nový typ trestního řízení o nejméně závažných a skutkově i právně jednoduchých případech trestné činnosti se celkově osvědčilo, orgány činné v trestním řízení si tento postup osvojily, přičemž práva osob, vůči nimž se zkrácené řízení vede, jsou zachována na standardní úrovni a je zajištěna jejich realizace.

Z hlediska cílů zavedení zkráceného řízení, jejichž realizaci jsme se v této části výzkumu snažili ověřit[64], lze uvést, že záměry autorů novely se do značné míry podařilo naplnit ve fázi zkráceného přípravného řízení, které skutečně umožňuje v bagatelních věcech pachatele rychlým a poměrně neformálním způsobem předat soudu. Zjednodušení a zrychlení soudní fáze řízení se již tolik nezdařilo, především proto, že se nepodařilo zjednodušené řízení před soudem oprostit od obecných nedostatků soudního řízení v ČR, nicméně i v této oblasti novela přinesla pozitivní a funkční prvky. Z hlediska podmínek pro práci orgánů činných v trestním řízení představovalo zavedení zkráceného řízení pozitivní změny a tyto orgány si nový postup rychle a kvalitně osvojily, přičemž ovšem existují rozdíly v tom, jaké změny zkrácené řízení znamená pro činnost policejního orgánu, státního zástupce a soudu. Nebyly získány poznatky o tom, že by právo obviněného (podezřelého) na obhajobu bylo ve zkráceném řízení oproti standardnímu typu trestního řízení významně omezeno.

Ze statistických údajů vyplývá, že ve sledovaném období (2002 – 2006) počet osob, jejichž věc byla projednávána ve zkráceném řízení, jakož i jejich podíl na celkovém počtu osob, vůči nimž bylo vedeno trestní řízení, narůstaly. V roce 2006 byly ve zkráceném řízení projednávány věci více než čtvrtiny všech osob, vůči nimž bylo trestní řízení vedeno. Okruh trestných činů, které jsou ve zkráceném řízení projednávány nejčastěji, odpovídá zákonem stanoveným podmínkám pro vyřízení věci tímto způsobem. Jedná se tedy o bagatelní případy trestných činů krádeže dle § 247 tr. zák., maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 tr. zák. a od r. 2006 i řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění dle § 180d tr. zák.

Složení osob, odsouzených ve zkráceném řízení, je podobné jako v celkové populaci odsouzených v ČR s tím, že mezi odsouzenými ve zkráceném řízení je zejména od r. 2004 nižší podíl mladistvých, což může souviset též s aplikací zákona č. 218/2003 Sb. a s tím spojenou povinností orgánů činných v přípravném řízení opatřovat ve větším rozsahu informace především o poměrech pachatele, což může v některých případech znemožnit provedení přípravného řízení ve lhůtě stanovené pro skočení zkráceného přípravného řízení. Pokud jde o tresty, ukládané ve zkráceném řízení, odpovídá podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody zhruba podílu tohoto druhu trestu mezi všemi tresty ukládanými v ČR obecně, ovšem ve zkráceném řízení jsou ukládány nepodmíněné tresty zásadně nízké výměry (cca 70 % do 6 měsíců odnětí svobody, cca 95 % do 1 roku odnětí svobody). Vyšší podíl oproti celkovému složení ukládaných trestů vykazují tresty obecně prospěšných prací a vyhoštění, naopak nižší je zatím podíl podmíněných trestů odnětí svobody.

Průměrná doba trvání zkráceného přípravného řízení je oproti průměrné době trvání přípravného řízení výrazně kratší, a to zejména v řízení u policejního orgánu. Zhruba poloviční proti průměrné době trvání řízení před soudem je též průměrná doba trvání zjednodušeného řízení před soudem. Výraznějšímu zkrácení délky zjednodušeného řízení

[64] Viz kapitola III.1.

před soudem brání především obecné nešvary českého soudního řízení – problémy se zajišťováním účasti osob u hlavního líčení, problémy s doručováním písemností.

Právní úprava zkráceného řízení je vcelku zdařilá, bez závažnějších nedostatků. Jednodušší právní úprava průběhu řízení odpovídá povaze věcí, které mají být ve zkráceném řízení projednávány. Některé připomínky či náměty k právní úpravě zkráceného řízení, které z její analýzy vyplynuly, se týkají vymezení důvodu pro konání zkráceného přípravného řízení uvedením příslušného ustanovení trestního řádu, vymezení lhůty ke skončení zkráceného přípravného řízení, podmínek pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, lhůty k přípravě na hlavní líčení a vzdání se práva podat odpor proti trestnímu příkazu. Tyto připomínky jsou shrnuty v závěru této kapitoly.

Z analýzy trestních spisů vyplynulo, že orgány činné v trestním řízení velmi rychle poznaly kladné stránky tohoto typu řízení a naučily se novou právní úpravu účinně aplikovat. Ve zkoumaném vzorku spisů se vyskytovaly pouze věci, které byly svou povahou k projednání ve zkráceném řízené skutečně vhodné, a to zpravidla ty, kdy byl pachatel trestného činu nižší závažnosti dopaden přímo při činu. Rovněž ve spolupráci policejních orgánů a státních zástupců nebyly zjištěny nedostatky. Výsledkem byla zpravidla velmi rychlá zkrácená přípravná řízení, která však zároveň poskytovala dostatek podkladů pro řádné provedení zjednodušeného řízení před soudem. Celkové rychlosti řízení prospělo, byl-li soudu s návrhem na potrestání předán i podezřelý. Samosoudci často využívali institutu trestního příkazu. Patrně i díky poměrně nízkým trestům, ukládaným ve zkráceném řízení, podávali obvinění odpor proti trestnímu příkazu či odvolání proti rozsudku jen výjimečně, resp. často se tohoto svého práva výslovně vzdali. V takovém případě také nedocházelo k průtahům v důsledku neúspěšného doručování rozhodnutí obviněnému.

Pokud jde o úroveň zajištění práva na obhajobu, odpovídala ve zkoumaných případech úrovni dosahované v nezkráceném trestním řízení, což se projevovalo zejména standardním plněním poučovací povinnosti a dodržováním zákonných ustanovení o nutné obhajobě, příp. zajištění tlumočníka. Ze zkoumaných spisů nevyplynuly důvody k obavám, že by někteří pachatelé mohli být na svých právech zkráceni z toho důvodu, že by dostatečně nepochopili princip zkráceného řízení, rozsah svých oprávnění v jeho rámci, či důsledky některých procesních úkonů (např. prohlášení o nesporných skutečnostech).

Z expertního dotazníkového šetření mezi policisty, státními zástupci a soudci vyplynulo, že zavedení zkráceného řízení je všeobecně vnímáno jako pozitivní změna, a to zejména z důvodů zjednodušení, zrychlení a snížení formálnosti řízení. Zároveň panuje shoda na tom, že uvedená pozitiva se projevují především ve fázi přípravného řízení, zatímco ve zjednodušeném řízení před soudem se vyskytují obecné problémy soudního řízení (zajišťování přítomnosti osob u hlavního líčení, doručování), hlavně tehdy, pokud není s návrhem na potrestání předán soudu i zadržený podezřelý.

Oslovení pracovníci orgánů činných v trestním řízení vyjadřovali vesměs spokojenost s právní úpravou zkráceného řízení a kladně hodnotili i úroveň vzájemné spolupráce při jeho provádění. Obzvláště oceňovali možnost číst se souhlasem stran v hlavním líčení jako důkaz i úřední záznamy z přípravného řízení. Míru zajištění práva obviněného (podezřelého) na obhajobu, pokládali za v zásadě stejnou jako ve standardním typu řízení. Velkou překážku účinnějšímu využívání zkráceného řízení spatřovali v absenci systému, který by zajišťoval rychlé, aktuální a úplné informace o řízeních, vedených proti pachateli u jiných orgánů (policie, státních zastupitelství, soudů).

Na základě výsledků výzkumu nabízíme závěrem této části zprávy k úvaze následující shrnutí připomínek a námětů, na které jsme upozornili v předchozích kapitolách a jež by podle našeho názoru mohly přispět k účinnějšímu naplnění záměrů, s nimiž byl institut zkráceného řízení do trestního řádu zařazován:

- policejní orgán by měl podle našeho názoru v záznamu o zahájení úkonů zkráceného přípravného řízení, resp. v záznamu o sdělení podezření, vymezit podmínky pro konání tohoto typu řízení vždy uvedením kompletního příslušného ustanovení trestního řádu tak, aby bylo patrné, zda pro tento postup shledal splněnou podmínku uvedenou v § 179a odst. 1 písm. a) tr. ř.nebo v § 179a odst. 1 písm. b) tr. ř., popř. obě;
- doporučujeme zvážit stanovení počátku lhůty ke skončení zkráceného přípravného řízení (§ 179b odst. 4) až na počátek zkráceného přípravného řízení, nikoliv na den obdržení trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání;
- podmínku náhrady škody u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g odst. 1 písm. b)) doporučujeme zmírnit rozšířením i na případy, kdy podezřelý o náhradě škody s poškozeným uzavře dohodu či učiní jiná potřebná opatření k její náhradě, jako je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 písm. b);
- doporučujeme zvážit, zda pro přípravu na hlavní líčení, koná-li se ve zjednodušeném řízení před soudem, nestanovit kratší lhůtu než je obecná lhůta pětidenní (např. 3 dny);
- doporučujeme zvážit změnu právní úpravy možnosti vzdát se práva podat odpor (§ 314g odst. 1 poslední věta) tak, aby v případě, kdy je trestní příkaz vydán ve zjednodušeném řízení po výslechu obviněného dle § 314b odst. 2 tr. ř. za jeho přítomnosti, se obviněný mohl vzdát práva podat odpor přímo na místě (tak jako je tomu u práva vzdát se odvolání po vyhlášení rozsudku), nikoliv až po doručení trestního příkazu;
- doporučujeme zvážit zavedení možnosti číst za stanovených podmínek v hlavním líčení v rámci zjednodušeného řízení úřední záznam pouze se souhlasem státního zástupce, pokud se řádně předvolaný obviněný k hlavnímu líčení nedostaví, a to obdobně, jako to trestní řád umožňuje v případě čtení protokolu o výpovědi svědka v § 211 odst. 1;
- doporučujeme zvážit možnost rozšíření použití institutu nesporných skutečností i mimo oblast zkráceného řízení;
- doporučujeme zvážit možnost, že by orgány činné ve zkráceném přípravném řízení obligatorně zjišťovaly stanovisko podezřelého k případnému uložení trestů či opatření, pro jejichž uložení je stanovisko pachatele významné (v současnosti trest obecně prospěšných prací);
- doporučujeme přijmout legislativní či jiná opatření k tomu, aby orgány činné v přípravném řízení v co nejvyšší míře (samozřejmě však jen v případech pro to vhodných) postupovaly tak, aby mohl být zadržený podezřelý předán spolu s návrhem na potrestání soudu (§ 179e věta před středníkem);
- doporučujeme přijmout legislativní a organizačně technická opatření k tomu, aby měly orgány činné v trestním řízení on-line přístup k aktuálním a úplným informacím o stavech řízení proti konkrétním osobám, např. ve formě registru vydaných (byť dosud nepravomocných) rozhodnutí, prostřednictvím propojení databází jednotlivých orgánů činných v trestním řízení.

IV. Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení

IV.1. Úvod do problematiky

Státní zástupce je orgánem veřejné žaloby, tj. orgánem, který vystupuje za stát (společnost) při ochraně veřejných zájmů, při ochraně dodržování zákona, přičemž se účastní soudního řízení.[65] Organizace, struktura a pravomoci veřejné žaloby v trestním i jiném řízení jsou dány vždy zákonodárstvím každého státu a podle toho se také mohou v těchto bodech dosti podstatně lišit. Podle čl. 80 Ústavy České republiky státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení; vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon. Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon. Tímto zákonem je zejména zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, který upravuje postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství. Dále upravuje zejména postavení státních zástupců jako osob, jejichž prostřednictvím státní zastupitelství vykonává svou činnost (§ 1 odst. 2 cit. zák.) V České republice je veřejná žaloba, tj. státní zastupitelství součástí moci výkonné.[66]

Hlavní úlohou státního zastupitelství je zastupování veřejné žaloby v trestním řízení, jakož i plnění jiných úkolů v trestním řízení. Pro postavení státního zástupce v trestním řízení je stěžejní právní normou zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Právě tímto zákonem je především upravena jeho role v trestním řízení, v tomto zákoně a jeho novelizacích se také odráží vývoj postavení státního zástupce v trestním řízení.

Pro trestní proces v České republice je charakteristický kontinentální model. V kontinentálním modelu je pevnou součástí trestního procesu předsoudní stadium označované jako přípravné řízení trestní. Vztah přípravného řízení a stadia řízení před soudem, zejména pak hlavního líčení, bývá pokládán za „věčnou otázku“ trestního procesu, což je dáno zřejmě tím, že úprava přípravného řízení a určení jeho významu v trestním procesu ovlivňují celé pojetí a strukturu trestního řízení.[67] Vycházíme-li z odborné literatury[68] a z textů novel trestního řádu či jejich návrhů[69], můžeme konstatovat, že české trestní právo má v období po roce 1989 tendenci se výrazněji orientovat na takovou koncepci vztahu přípravného a soudního řízení, v níž přípravné řízení má spíše pomocnou roli a dominujícím je hlavní líčení. Jinou otázkou zůstává, nakolik se tyto představy a záměry odborníků

---

[65] Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2001, str. 147.

[66] Ke vztahu veřejného žalobce k moci výkonné a zákonodárné srov. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. Rec(2000)19, o postavení veřejné žaloby v systému trestní justice, přijaté Výborem ministrů dne 6. října 2000.

[67] Císařová, D.: Novelizace a rekodifikace trestního řádu ČR a aktuální problémy teorie dokazování v trestním řízení. Trestní právo, 4/2001, str. 6.

[68] Viz např. Musil, J.: Funkce přípravného řízení, profesní profil a kvalifikační příprava policejního vyšetřovatele. Kriminalistika, 1/1997; Dolenský, A.: Novelizace trestního řádu. Všehrd, 1/1994; Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex, Praha, 1999; Sotolář, A., Šámal, P., Sovák, Z., Král, V., Stibořík, V.: Ke koncepci rekodifikace trestního procesu. Právník, 8-9/1996; Musil, J.: Neúspěšný pokus o reformu přípravného řízení: Co dál? Kriminalistika 3/2000.

[69] Zejm. zákon č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb. , o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb. , o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. , o soudech a soudcích, a důvodová zpráva k tomuto zákonu.

a zákonodárců daří uvést v život, resp. nakolik se příslušné koncepční myšlenky daří vtělit do textu zákona a nakolik se následně projevují při praktické aplikaci tohoto textu.[70] Obecně však lze uvést, že vývoj na evropském kontinentu jednoznačně směřuje k posílení kontradiktorní povahy trestního procesu.[71]

Lze souhlasit s názorem, že v postkomunistických zemích, kde bylo zavedeno vyšetřování vyšetřovatelem sovětského typu, byla pozice veřejného žalobce (státního zástupce) oslabena.[72] Státní zastupitelství zaznamenalo v 90. letech společenské a politické zneuznání. To přineslo reakci v podobě lhostejnosti, pasivity v činnosti, pocitu ukřivděnosti a napjatých vztahů řady státních zástupců k soudům a soudcům.[73] Již před velkou novelou byl státní zástupce nazýván „pánem" přípravného řízení, ve skutečnosti však bylo jeho postavení v přípravném řízení výrazně omezováno silným a specifickým postavením policejního vyšetřovatele. Skutečně účinná realizace oprávnění a plnění povinností státního zástupce v předsoudním stadiu trestního řízení tak byla možná jen v případech bezkonfliktní spolupráce státních zástupců a vyšetřovatelů, „pro něž bylo charakteristické společné úsilí trestní případ objasnit tak, aby ho bylo možno odpovídajícím způsobem ukončit".[74] Jestliže nebyl tento předpoklad splněn, byly tím zároveň podstatně ztíženy podmínky pro úspěšné zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem.

Pasivní role státního zástupce v trestním řízení a nedostatek odpovídajících pravomocí k náležitému vedení přípravného řízení přispívaly k poněkud zdlouhavému a někdy nepřehlednému průběhu trestního řízení. Tyto skutečnosti nemohly být pominuty v rámci úvah nad rekodifikací trestního procesu a projevily se významně i ve velké novele trestního řádu. Novela podle jejích tvůrců měla přinést šanci k rehabilitaci státního zástupce jako veřejného žalobce, významného článku v systému trestní spravedlnosti, jehož odpovědnost se sice nedá poměřit tíhou konečného rozhodnutí jako v případě soudce, ale je někdy neméně složitá na začátku trestního řízení, kdy je třeba rozhodnout o trestním stíhání konkrétní osoby.[75]

Jedním ze zamýšlených záměrů novely trestního řádu bylo přenést pravomoc a odpovědnost za přípravné řízení do rukou jediné osoby, která by do značné míry koordinovala činnost všech orgánů působících v této fázi řízení, aby mohlo dojít k co nejrychlejšímu a zároveň efektivnímu a správnému vyřízení trestní věci. Za tím účelem měla být posílena pozice státního zástupce a rozšířen prostor pro jeho samostatné aktivity. Cílem bylo přivést státního zástupce na začátek případu, kde musí skutečně řídit a úkolovat policii, formovat věc od správného vymezení skutku přes přiléhavou právní kvalifikaci až po vymezení potřebných důkazních prostředků a postupů vedoucích k jejich vyhledání, zajištění a případně provedení. Rovněž na konci přípravného řízení má být státní zástupce rozhodujícím činitelem meritorně rozhodujícím o dalším osudu trestního stíhání.[76]

---

[70] Pro stručný, nicméně důkladný popis vývoje vzájemného vztahu přípravného řízení a řízení před soudem v českém (československém) trestním procesu po dobu účinnosti zákona č. 141/1961 Sb. a názorů na něj, viz Růžička, M.: K východiskům řešení otázky vzájemného vztahu přípravného řízení a stadia projednání trestní věci v řízení před soudem v připravované rekodifikaci trestního práva procesního v České republice. Státní zastupitelství, 1-3/2005, str. 21–45.

[71] Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2001, str. 190.

[72] Tamtéž, str. 146.

[73] Baxa, J.: Reforma trestního řízení - geneze jejího vzniku a její cíle. Bulletin advokacie, 11 - 12/2001, str. 16.

[74] Růžička, M.: Zásadní posílení úlohy státních zástupců po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, 1/2001, str. 12.

[75] Baxa, J.: Reforma trestního řízení - geneze jejího vzniku a její cíle. Bulletin advokacie, 11 - 12/2001, str. 16.

[76] Tamtéž.

Změnou právní úpravy bylo dále sledováno, aby státní zástupce prostřednictvím účinnějšího výkonu dozoru a nových samostatných pravomocí v přípravném řízení získal takový přehled o věci, aby byl schopen později kvalifikovaněji zastupovat podanou obžalobu. Tímto postupem měly být vytvořeny předpoklady pro posílení role státního zástupce jako žalobce také v další fázi trestního řízení, tj. v řízení před soudem. Zároveň měl být posílen kontradiktorní charakter trestního řízení, ve kterém by hrály významnější úlohu strany, tj. strana „žalující" (obžaloba) a strana „obžalovaná" (obhajoba). Záměrem bylo aktivně zapojit státního zástupce do procesu dokazování, tedy do vyhledávání, ale též provádění jím navržených důkazů, které by dostatečně podporovaly podanou obžalobu, usnadnily dokazování před soudem a vedly tak ke splnění povinnosti státního zástupce dokázat vinu obžalovaného.

Změny v oblasti práv a povinností státního zástupce v trestním řízení měly být součástí realizace výše zmíněného celkového záměru přenést těžiště dokazování (a tím celého trestního procesu) z přípravného řízení před soud. Jak uvádí Fenyk, touto snahou byly odůvodňovány i předchozí novelizace trestního řádu. Pokoušely se však o to způsobem váhavým a nepřesvědčivým, navíc původní záměr narazil na prostředí, které jej odmítalo akceptovat. Tíha dokazování tak zůstala v přípravném řízení.[77] Vzhledem k důrazu, kladenému na přípravné řízení a k obavě, že v řízení před soudem již nebude možno některé důkazy provést, byl objem důkazů prováděných již v přípravném řízení značný i u těch nejméně závažných trestných činů, řízení před soudem bylo jen jakousi „kontrolou" přípravného řízení a výsledky soudního řízení na něm poměrně výrazně závisely. Tomu odpovídala i míra aktivity procesních stran, státního zástupce nevyjímaje.[78]

Autoři velké novely formulovali zamýšlené cíle v důvodové zprávě k zákonu č. 265/2001 Sb. Pro účely dílčího úkolu „Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení" byly srovnání se skutečným stavem podrobeny především následující teze (záměry), vyplývající z důvodové zprávy:

- přesunem pravomoci rozhodovat v přípravném řízení na státního zástupce posílit jeho dominantní postavení v přípravném řízení, zajistit účinnější výkon dozoru, a respektovat tím význam dopadu takových rozhodnutí na možnost vést kdykoliv později trestní stíhání pro stejný skutek proti témuž obviněnému;
- úpravou způsobu výkonu dozoru státního zástupce zejména v řízení o nejzávažnějších trestných činech zajistit, aby již v průběhu přípravného řízení získal státní zástupce takový přehled o věci, jež by mu umožnil kvalifikovaně zastupovat později podanou obžalobu;
- poskytnutím oprávnění, aby státní zástupce rozhodl o schválení narovnání v přípravném řízení, urychlit vyřízení vhodných trestních věcí a částečně snížit počet rozhodnutí soudů prvního stupně.[79]

Směřování a vývoj pozice státního zástupce v trestním řízení lze pozorovat samozřejmě také prostřednictvím změn příslušných ustanovení trestního řádu. Významnou změnou v tomto ohledu měla být i velká novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Analýza samotné právní úpravy však zdaleka nestačí ke zjištění zda, jakým

[77] Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. Bulletin advokacie, 11 - 12/2001, s. 39.
[78] Vondruška, F., Růžička, M.: K postavení státního zástupce ve stadiu řízení před soudem po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. Trestněprávní revue, 3/2002, str. 85.
[79] Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb., www.psp.cz

směrem a jakým způsobem se v praxi role státního zástupce mění a vyvíjí, jaký vliv mají změny právní úpravy na postavení státních zástupců a ostatních subjektů v trestním řízení. V rámci dílčího úkolu jsme tedy využili i další metody k posouzení otázky, jaký efekt ve skutečnosti novelizace a tedy změna právní úpravy týkající se postavení státního zástupce v celém trestním řízení měla.

IV.2. Analýza statistických údajů

Určit druh statistických údajů, jejichž analýza by mohla přispět k hodnocení změny postavení a role státního zástupce v trestním řízení po velké novele trestního řádu, není jednoduché. Je třeba mít neustále na paměti, že výsledky, které se zpravidla při hodnocení činnosti státních zastupitelství využívají (jako jsou délka přípravného řízení, počty věcí vrácených státnímu zástupci k došetření, počty osob obžalovaných a soudem pravomocně zproštěných apod.), bývají ovlivněny celou řadou okolností, z nichž některé jsou na činnosti státního zastupitelství prakticky nezávislé (např. nápad trestné činnosti, personální situace policie či vývoj rozhodovací praxe soudů), a jiné s ní souvisejí, ovšem netýkají se aspektů, sledovaných v naší studii (např. organizace a personální situace státních zastupitelství). Rovněž námi zkoumané části velké novely trestního řádu, jejichž vliv na trestní řízení se snažíme identifikovat, zdaleka nepředstavují všechny změny, které velká novela přinesla a jež mohou mít (a pravděpodobně mají) vliv na zmíněné ukazatele činnosti státních zastupitelství. Tato výhrada ostatně platí v různé míře pro všechna čtyři dílčí témata našeho výzkumu.

Pro účely této části studie jsme vybrali ty ukazatele, které by mohly alespoň napovědět, zda se ve výsledcích činnosti státního zastupitelství v rámci trestního řízení odrazily záměry zákonodárce formulované v důvodové zprávě (viz kapitolu IV.1.), a které pokud možno věcně souvisejí se změnami, které v oblasti postavení a role státního zástupce v trestním řízení zkoumáme. Určení přímého vzájemného vztahu či dokonce kauzality mezi jednotlivými změnami a vývojem příslušných ukazatelů však vzhledem k naznačenému množství možných vedlejších faktorů cílem této části nebylo.

Pramenem statistických údajů, uváděných v této kapitole, jsou Zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství vždy za příslušný rok (dále též „Zprávy NSZ“). Pokud Zprávy NSZ z různých let uvádějí u určitého ukazatele v tomtéž roce odlišné hodnoty, přebíráme příslušnou hodnotu z té zprávy, která je nejnovější.

Délka řízení u policejního orgánu, délka řízení u státního zástupce a celková délka přípravného řízení

Délka přípravného řízení je bezpochyby v souvislosti s neustálou snahou o zjednodušení a zrychlení přípravného řízení jedním z nejvýznamnějších statistických ukazatelů sledovaných v rámci postupu orgánů činných v trestním řízení. Zprávy o činnosti státního zastupitelství, ze kterých byla čerpána statistická data pro účely našeho výzkumu, rozlišují v rámci údajů ohledně délky přípravného řízení tři kategorie údajů. Jednak jde o délku vyšetřování[80], jednak o délku řízení u státního zástupce a jednak o celkovou délku přípravného řízení.

[80] Délkou vyšetřování Zprávy NSZ rozumějí celkovou délku přípravného řízení od prvního zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do předložení návrhu na podání obžaloby nebo návrhu na potrestání nebo konečného rozhodnutí policejního orgánu (do roku 2001 tr. stíhání od sdělení obvinění do konečného rozhodnutí vyšetřovatele). V tomto smyslu také pojmu vyšetřování v této části analýzy statistických údajů pro zjednodušení užíváme.

Tabulka 8: Délka vyšetřování

ČR	CELKEM počet %	z toho							
		do 1 týdne %	1 – 2 týdny %	2 týdny - 1 měsíc %	1 - 2 měsíce %	2 - 6 měsíců %	6 - 12 měsíců %	1 - 2 roky %	nad 2 roky %
1997	108169 100,0%	1,1%	1,7%	10,3%	28,7%	37,8%	10,6%	5,2%	4,5%
1998	106311 100,0%	1,3%	2,6%	13,6%	30,1%	34,5%	9,3%	4,5%	4,1%
1999	107805 100,0%	1,6%	3,0%	15,3%	31,7%	34,5%	8,7%	2,8%	2,5%
2000	110743 100,0%	1,9%	3,6%	17,0%	30,8%	33,2%	8,8%	3,0%	1,7%
2001	110405 100,0%	2,2%	4,7%	18,9%	29,9%	31,3%	8,0%	3,2%	1,8%
2002	110465 100,0%	12,9%	9,7%	16,7%	23,7%	26,1%	6,7%	2,8%	1,5%
2003	110706 100,0%	13,2%	11,1%	18,1%	24,2%	23,9%	5,5%	2,4%	1,5%
2004	108141 100,0%	7,6%	11,2%	13,1%	26,7%	31,4%	6,3%	2,2%	1,5%
2005	108010 100,0%	15,3%	12,6%	19,3%	23,2%	22,0%	4,9%	1,7%	1,0%
2006	110209 100,0%	17,7%	15,4%	19,3%	21,7%	19,7%	4,3%	1,3%	0,6%

Jak vyplývá z Tabulky č. 8, délka vyšetřování se od počátku sledovaného období postupně stále zkracuje. Příznivý trend pokud jde o rychlost vyšetřování vyplývá ze statistických dat, jak před velkou novelou, tak po nabytí její účinnosti.

Pokud jde o vývoj rychlosti vyšetřování před velkou novelou můžeme jej charakterizovat jako pozvolný ovšem s neustálou vzrůstající tendencí ve vztahu ke zrychlování této fáze přípravného řízení. Postupně se v jednotlivých letech zvyšoval počet věcí vyřízených do jednoho týdne, do dvou týdnů, do jednoho a do dvou měsíců. Naopak klesal počet osob, ohledně nichž trvalo vyšetřování déle jak 2 měsíce, 6 měsíců, 1 rok, jakož i déle než 2 roky. Nejvýznamnější část agendy je sice vyšetřována stále od 2 do 6 měsíců, ale značná část se jí přesunula do rámce kraších lhůt. Nejpříznivější výsledky ohledně meziročního zrychlení vyšetřování v období do velké novely přinesl rok 1999.

Délka vyšetřování závisí především na složitosti a obtížnosti případu, jež je dána počtem osob (obviněných, poškozených svědků atd.), dále počtem a charakterem úkonů a v neposlední řadě též případným cizím prvkem.[81] Délka vyšetřování byla také ovlivněna do značné míry postupem vyšetřovatele, jeho zkušenostmi, erudicí, kvalifikací i osobním přístupem, jakož i personálními možnostmi policejních složek. Konečně významný vliv na délku vyšetřování má výkon dozoru ze strany státního zástupce. K rychlosti vyšetřování přispívá ve svém důsledku také výkon dohledové činnosti v rámci organizace státního zastupitelství ze strany vyšších státních zastupitelství vůči nižším stupňům.

Pokud jde o vývoj rychlosti přípravného řízení po nabytí účinnosti velké novely trestního řádu, bylo by možné podle statických údajů v roce 2002 konstatovat, že došlo

[81] „Na dobu trvání vyšetřování mají rovněž vliv úkony prováděné formou dožádaní u jiných útvarů Policie ČR, např. řádově měsíce trvá , než je vyhodnocena daktyloskopická stopa u oddělení kriminalistické techniky a expertiz Policie ČR, přičemž se často jedná o neodkladný úkon a velmi významný důkaz ovlivňující délku a úspěšnost celé trestní věci. Obdobně to platí i u jiných stop.“ Srov. Zpráva NSZ o činnosti státního zastupitelství za rok 1999, str. 31.

k výraznému zkrácení délky vyšetřování. Velkou novelou byla ovšem dotčena celá řada ustanovení, proto je srovnání s předchozím obdobím poměrně velmi komplikované. Jak ukazuje Tabulka č. 8, je však jednoznačně zřejmé, že další pozitivní trend ve zkracování délky vyšetřování pokračoval. Významnou měrou po velké novele vzrostl podíl osob vůči nimž bylo vyšetřování skončeno do 1 a do dvou týdnů. Tento kvantitativní posun ovšem jednoznačně nastal v souvislosti se zavedením institutu zkráceného přípravného řízení, které bylo zahrnuto do statistického vykazování. Zvedení tohoto institutu však zároveň vyvolalo určité snížení počtu věcí v nichž vyšetřování skončilo do 1 nebo do 2 měsíců.

Jak uvádí zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2002, zrychlení vyšetřování lze vysledovat pomocí rozhodujícího ukazatele, kterým je souhrnný údaj podílu osob, ve vztahu k nimž se podařilo vyšetřování skončit alespoň v době do 2 měsíců. Zatímco v roce 2001 tento podíl na území ČR činil 55,7 % v roce 2002 to bylo 63 %, což vede k odůvodněnému závěru, že rychlost vyšetřování se zvýšila. Příznivý trend spočívající ve stálém zkracování vyšetřování pokračoval podle všech ukazatelů i v následujícím roce. Pokud jde o výše zmíněný porovnatelný souhrnný údaj o podílu osob, vůči nimž se podařilo skončit vyšetřování do 2 měsíců, tento podíl opět oproti předchozímu roku v roce 2003 vzrostl, neboť dosáhl hodnoty 66,6 %.

Poměrně radikální změna nastala v roce 2004, kdy se poprvé za celé období zastavil pozitivní vývoj zrychlování vyšetřování a došlo k významnému poklesu v mnoha ukazatelích. Dokumentuje to zejména skutečnost, že se podstatně snížil počet osob ve vztahu k nimž bylo vyšetřování skončeno do jednoho týdne a zároveň se snížil také tento podíl vztahující se k době od dvou týdnů do jednoho měsíce (v roce 2003 činil součet podílů počtů osob, vůči nimž vyšetřování skončilo do jednoho měsíce 42,4 %, zatímco v roce 2004 jen 31,9 %). Na straně druhé kladně lze hodnotit zvýšení podílu osob, ve vztahu k nimž vyšetřování skončilo v době od 1 do 2 měsíců a zejména pak v době od 2 do 6 měsíců, a snížení podílu těchto osob, ohledně nichž vyšetřování skončilo v rozmezí od jednoho roku do dvou let.[82]

Pokud jde o příčiny tohoto zásadního výkyvu z dosavadního poměrně příznivého vývoje, pokračujícího kontinuálně od roku 1995, nebyly žádné specifické či výjimečné pro tento pokles shledány. Nelze tedy konstatovat žádné nové poznatky k prodloužení doby vyšetřování v roce 2004. Příčiny, jež nepříznivě ovlivňují délku vyšetřování jsou stále stejné (skutková složitost, důkazní náročnost, problémy s opatřováním potřebných podkladů, zejména účetních dokladů, zpracovávání znaleckých posudků, vyžadování právní pomoci v cizině, časté změny v osobě policejního orgánu konajícího vyšetřování, odborná způsobilost jednotlivých policistů malá aktivita dozoru státního zástupce, atd.).[83]

V následujících dvou letech (2005 a 2006) však opět pokračoval pozitivní trend, který spočívá v postupném zkracování doby vyšetřování. Podíl osob vůči nimž bylo skončeno vyšetřování (včetně zkráceného přípravného řízení) do jednoho nebo dvou týdnů se opět oproti roku 2004 podstatně zvýšil a navázal tak na vzestupnou tendenci z roku 2003. Tento podíl se zvýšil i u doby skončení vyšetřování od dvou týdnů do jednoho měsíce (v roce 2005 činil součet těchto podílů, vyjadřujících velmi příznivé ukazatele rychlosti vyšetřování, 47,2 %). Na druhé straně se projevilo snížení podílu osob, ve vztahu k nimž bylo vyšetřování skončeno v rozmezí od 6 do 12 měsíců, v době nad jeden rok a v rozmezí od jednoho roku do dvou let (např. úhrn těchto osob činil v roce 2006 na území ČR 6,2 %, zatímco v roce 2005 to

[82] Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004, str. 54.
[83] Viz tamtéž.

bylo 7,6 % a v roce 2004 dokonce 10 %). To mimo jiné svědčí i o stále častějším využívání institutu zkráceného přípravného řízení.

Dalším ukazatelem, jenž vypovídá o délce trvání postupu v přípravném řízení je délka doby řízení u státního zástupce, a to po předložení návrhu na podání obžaloby nebo od velké novely návrhu na potrestání nebo od konečného rozhodnutí policejního orgánu. Jak vyplývá z Tabulky č. 9, i zde docházelo před velkou novelou trestního řádu postupně v jednotlivých letech ke zkracování doby řízení u státního zástupce. Největší podíl agendy byl vyřizován státními zástupci do jednoho týdne a tento podíl se do velké novely neustále každoročně zvyšoval. Podobně tomu bylo také u věcí, v nichž délka doby řízení u státního zástupce nepřesáhla dva týdny a jeden měsíc. Největší vzestup byl zaznamenán opět v roce 1999. Do velké novely posléze přesahoval podíl osob, vůči nimž skončilo řízení u státního zástupce do jednoho měsíce, 90 %.

Tabulka 9: Délka řízení u státního zástupce

ČR	CELKEM počet %	z toho							
		do 1 týdne %	1 – 2 týdny %	2 týdny - 1 měsíc %	1 - 2 měsíce %	2 - 6 měsíců %	6 - 12 měsíců %	1 - 2 roky %	nad 2 roky %
1997	92383 100,0 %	33,3%	24,6%	23,7%	11,6%	4,8%	0,8%	1,0%	0,3%
1998	82667 100,0%	39,6%	25,3%	22,7%	8,6%	2,8%	0,6%	0,2%	0,1%
1999	93001 100,0%	41,4%	27,2%	24,0%	5,3%	1,8%	0,2%	0,1%	0,0%
2000	95818 100,0%	40,9%	26,9%	24,9%	5,8%	1,5%	0,1%	0,0%	0,0%
2001	95751 100,0%	44,1%	26,6%	22,5%	4,8%	1,8%	0,1%	0,0%	0,0%
2002	110477 100,0%	44,0%	20,6%	22,7%	8,3%	4,0%	0,3%	0,0%	0,0%
2003	110625 100,0%	46,9%	20,3%	18,2%	8,0%	5,8%	0,6%	0,0%	0,0%
2004	107880 100,0%	50,3%	21,7%	18,3%	6,2%	3,2%	0,2%	0,0%	0,0%
2005	107924 100,0%	52,4%	20,7%	17,1%	6,1%	3,5%	0,2%	0,0%	0,0%
2006	110157 100,0%	58,9%	19,6%	13,4%	5,0%	3,0%	0,1%	0,0%	0,0%

Velká novela zasáhla poměrně výrazně do délky doby řízení u státního zástupce po podání návrhu na obžalobu, podle nové právní úpravy v souvislosti se zavedením zkráceného přípravného řízení také po podání návrhu na potrestání příp. po předložení návrhu konečného rozhodnutí policejního orgánu. Velká novela přerušila dosud pozitivní trend, který spočíval v neustálém zkracování řízení u státního zástupce. V roce 2002 došlo ke snížení podílu osob u nichž trvalo řízení u státního zástupce (i po započtení údajů ze zkráceného přípravného řízení) do dvou týdnů, v celkovém souhrnném údaji se pak toto snížení projevilo celkovým snížením podílu osob u nichž došlo k vyřízení věci u státního zástupce alespoň do jednoho měsíce (zatímco v roce 2001 tento podíl činil 93,2 % v roce 2002 to bylo 83,3 %).[84] Naopak vzrostl, a to dosti výrazně, podíl osob, ve vztahu k nimž řízení u státního zástupce trvalo déle než jeden měsíc, dva měsíce a 6 měsíců.

[84] Vzrostly však výrazně absolutní počty těchto osob.

Důvody prodlev ve vyřizování věci po doručení návrhu na podání obžaloby jsou přičítány především nedostatečnému personálnímu obsazení státních zastupitelství (to se týká i administrativního personálu) a vysokému pracovnímu zatížení, díky němuž se státnímu zástupci nedostává potřebný časový prostor pro přezkoumání často velmi rozsáhlého spisového materiálu. Podstatným faktorem ovlivňujícím délku doby řízení u státního zástupce je také často značná složitost a náročnost trestních věcí, ale i nedostatečný výkon dozoru v předešlé fázi přípravného řízení, což může být opět zčásti důsledkem značného pracovního vytížení. V následujících letech se ovšem i doba řízení u státního zástupce do podání obžaloby začala postupně zkracovat. I když k určitému zastavení nepříznivého trendu došlo již v roce 2003[85], jednoznačně byl nepříznivý vývoj po velké novele z roku 2002 zvrácen až v roce 2004, kdy ve všech ukazatelích postupně nastal příznivý obrat spočívající ve stálém zkracování délky doby řízení u státního zástupce.

V roce 2006 byl tento trend již definitivně potvrzen, neboť opět došlo ke snížení podílu osob, ve vztahu k nimž řízení u státního zástupce (i po započtení údajů ze zkráceného přípravného řízení) trvalo do 2 týdnů (2005 – 73,1 %, 2004 – 72,0 %, 2003 – 67,2 %, 2002 - 64,6 %, 2001 - 70,7 %), jakož i do jednoho měsíce (2005 – 90,2 %, 2004 – 90,3 %, 2003 – 85,4 %, 2002 - 87,3 %, 2001 93,2 %). V roce 2006 činil podíl osob, ve vztahu ke kterým řízení u státního zástupce trvalo do dvou týdnů, **78,5 %,** a do jednoho měsíce **91,9 %.**

Ke zlepšení stavu došlo i pokud jde o rychlost řízení u státního zástupce ve věcech vyšší složitosti (bez započítání údajů o věcech z příslušnosti obou vrchních státních zastupitelství, jež jsou uvedeny ve zprávě o činnosti samostatně)[86] Nastal totiž podstatný pokles podílu i počtu osob, ohledně nichž řízení u státního zástupce trvalo v rozmezí od 2 do 6 měsíců, 6 měsíců až jednoho roku, od jednoho roku do dvou let a nad dva roky. Úhrnná hodnota tohoto podílu, pak v roce 2006 dosáhla 3,1 % (v roce 2005 – 3,7 %, 2004 – 3,4 %, 2003 – 6,4 %, 2002 – 4,3 %). [87]

[85] V roce 2003 činil podíl osob, ve vztahu ke kterým řízení u státního zástupce trvalo do dvou týdnů, 67,2 % (v roce 2002 to bylo 64,6 %), a do jednoho měsíce 85,4 %. Zatímco však v roce 2002 (oproti roku 2001) výrazně narostl i absolutní počet těchto osob (o 15,4 %), v roce 2003 se tento trend již v takové míře neprojevil. Na druhé straně byl však ještě prohlouben nepříznivý vývoj z předcházejícího roku, kdy se zvýšily jak počty, tak i podíl osob, vůči nimž řízení u státního zástupce trvalo od 2 do 6 měsíců a nad 6 měsíců do jednoho roku).

[86] Počty těchto údajů jsou však ve vztahu k celkovému počtu věcí vyřizovaných státními zástupci zanedbatelné

[87] Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2006.

Tabulka 10: Celková délka přípravného řízení

ČR	CELKEM počet %	z toho							
		do 1 týdne %	1 – 2 týdny %	2 týdny - 1 měsíc %	1 - 2 měsíce %	2 - 6 měsíců %	6 - 12 měsíců %	1 - 2 roky %	nad 2 roky %
1997	92423 100,0%	0,2%	0,5%	4,5%	23,2%	48,7%	12,5%	6,0%	4,3%
1998	82784 100,0%	0,3%	0,7%	6,8%	28,8%	45,8%	10,5%	4,3%	2,9%
1999	93043 100,0%	0,3%	1,0%	8,7%	31,8%	43,5%	9,9%	3,0%	1,8%
2000	95853 100,0%	0,6%	1,3%	10,0%	32,0%	41,9%	9,8%	3,2%	1,3%
2001	95755 100,0%	0,7%	1,7%	12,1%	32,8%	39,1%	8,8%	3,3%	1,4%
2002	110618 100,0%	7,3%	9,3%	10,8%	24,2%	35,0%	8,4%	3,4%	1,6%
2003	110792 100,0%	7,2%	10,6%	12,5%	24,4%	33,2%	7,3%	3,0%	1,8%
2004	108015 100,0%	7,6 %	11,2%	13,1%	26,7%	31,4%	6,3%	2,2%	1,5%
2005	108061 100,0%	8,5%	12,5%	14,5%	25,9%	29,2%	6,3%	2,1%	1,2%
2006	110237 100,0%	10,3%	16,0%	15,8%	23,9%	26,3%	5,4%	1,6%	0,7%

Společně s délkou vyšetřování (a délkou doby řízení u státního zástupce) jsou sledovány také údaje ohledně celkové délky přípravného řízení, kterou se rozumí délka přípravného řízení od prvního zahájení trestního stíhání nebo sdělení podezření do podání obžaloby nebo návrhu na potrestání nebo konečného rozhodnutí státního zástupce. K tomuto ukazateli je třeba uvést, že zcela pochopitelně vývoj délky celkového přípravného řízení korespondoval vývoji délky vyšetřování, které je součástí celého přípravného řízení. Celková délka přípravného řízení se tak vyznačovala po celé období obdobnými tendencemi jako délka doby vyšetřování. Lze tedy říci, že v důsledku příznivého vývoje délky vyšetřování docházelo postupně i celkovému zrychlení délky celého přípravného řízení. Postupně klesá podíl věcí, ve kterých bylo ukončeno přípravné řízení v době od šesti měsíců do jednoho roku, od jednoho roku do dvou let a nad dva roky, jakož i podíl věcí v nichž bylo přípravné řízení skončeno v době od 2 do 6 měsíců (v této době je skončeno přípravné řízení největšího podílu věcí) a zvyšuje se podíl kratších časových kategorií. Po velké novele je také vývoj obdobný, včetně markantního zvýšení počtu a podílu osob, jejichž věc byla vyřízena ve lhůtách do jednoho nebo dvou týdnů, do jednoho či dvou měsíců, což bylo také do značné míry způsobeno zavedením zkráceného přípravného řízení.

Jedinou výjimku představuje roku 2004, kdy vcelku rozporuplně nedošlo k tomu, že by zastavení do té doby stálého zkracování délky vyšetřování stejným způsobem ovlivnilo celkovou délku přípravného řízení. Pokračovala tu totiž tendence vlastní vývoji rychlosti až do roku 2003, protože oproti údajům ohledně délky vyšetřování (Tabulka č. 10) zde nastal opětovně nárůst počtu a podílu osob, jejichž věc byla vyřízena ve lhůtách do jednoho nebo dvou týdnů, a do jednoho či dvou měsíců. Současně bylo možno zaznamenat pokles počtu a podílu osob, u kterých celé přípravné řízení trvalo do jednoho roku a dvou let a více než dva roky.

Usnesení o zastavení trestního stíhání zrušená nejvyšším státním zástupcem

Od účinnosti velké novely, tj. od roku 2002, jsou nově sledovány také další údaje, a to ukazatele týkající se postupu nevyššího státního zástupce podle § 174a tr. ř., podle něhož je oprávněn rušit usnesení státních zástupců, jimiž rozhodují o zastavení trestního stíhání (§ 172 tr. ř.) nebo o postoupení věci jinému orgánu (§ 171 tr. ř.). Toto mimořádné oprávnění před velkou novelou nebylo v naší právní úpravě obsaženo, nelze proto způsob a vliv jeho využívání srovnávat se stavem před účinností velké novely.

Níže uvedená Tabulka č. 11 ukazuje, kolik bylo v jednotlivých letech Nejvyššímu státnímu zastupitelství zmíněných usnesení předloženo k přezkoumání, kolik z těchto rozhodnutí bylo plně i se spisy přezkoumáno a konečně kolik usnesení bylo zrušeno. Pokud jde o vývoj postupu Nejvyššího státního zastupitelství podle § 174a tr. ř., obecně má ve všech zmíněných ukazatelích postupně klesající tendenci. Výraznější pokles počtu rozhodnutí o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci, která byla NSZ doručena, lze zaznamenat především v letech 2004, kdy došlo k poklesu o 10 % (zatímco v roce 2003 ve vztahu k roku 2002 činilo toto snížení 2,7 %) a v roce 2005, to nastal dokonce 15% pokles nápadu oproti roku 2004. V roce 2006 pokračoval poměrně výrazný pokles nápadu (opět 14% snížení).

Také bylo možno zaznamenat postupný pokles počtu spisů vyžádaných k přezkoumání, i když zde lze nejvýraznější pokles zaznamenat již v roce 2003 (snížení o 28 %) a v následujících letech tento trend pokračoval s lehce sestupnou tendencí (v roce 2004 to bylo 23% snížení a v roce 2005 19%) V roce 2006 opět nastal další značný pokles počtu přezkoumaných spisů vyžádaných o dalších 36 %.

Nejvýznamnější sledovaný údaj provází v průběhu let 2002 – 2006 podobný trend, tj. postupně totiž dochází k neustálému snižování počtu zrušených rozhodnutí postupem podle § 174a tr. ř., přičemž k velmi podstatnému a jednoznačně nejvýraznějšímu poklesu došlo v roce 2003, a to o 38,6 %. Důvodem pro takové radikální snížení v tomto roce (ale i v letech následujících) bylo odstranění jednoho z podstatných důvodů, který v roce 2002 vedl ve 22[88] případech ke zrušení usnesení o postoupení věci jinému orgánu. Jednalo se o vadu spočívající v postoupení věci jako přestupku před uplynutím zkušební doby při rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 tr. ř. V následujících letech se takové vadné usnesení již neopakovalo. Důvodem pro další pokles počtu zrušených usnesení o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci (v roce 2004 a 2005 snížení o 23 % a v roce 2006 o 20 %) nebylo pouze snížení nápadu těchto rozhodnutí, ale zřejmě též zvyšování kvality vydávaných rozhodnutí ze strany nižších státních zastupitelství. Po celé sledované období totiž neklesal jen absolutní počet rozhodnutí, zrušených postupem podle § 174a tr. ř., ale i jejich podíl na všech rozhodnutích předložených k přezkoumání.

[88] To je 12,5 % z celkového počtu zrušených usnesení v roce 2002.

Tabulka 11: Přehled o postupu nejvyššího státního zástupce podle § 174a tr. ř. v letech 2002 - 2006

Rok	Předložená usnesení k přezkoumání *	Přezkoumáno se spisy **	Zrušená usnesení podle § 174a odst. 1 tr. ř.
2002	6542	1053	176
2003	6368	758	108
2004	5692	580	83
2005	4811	468	60
2006	4129	298	48

* Veškerá pravomocná rozhodnutí státních zástupců o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci vydaná v daném roce (v souladu s § 173a tr. ř., podle něhož je státní zástupce povinen každé usnesení o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci doručit Nejvyššímu státnímu zastupitelství).

** Jedná se o usnesení, u kterých se vždy vyžaduje přezkum včetně spisového materiálu, případně jde o další věci, v nichž si to vyhradí nejvyšší státní zástupce (čl. 7 odst. 1 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 8/2001, od 1. 10. 2006 pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 6/2006).

Pokud jde o jednotlivé důvody zrušení usnesení podle § 172 a 171 tr. ř. nejvyšším státním zástupcem a jejich frekvenci od účinnosti velké novely v roce 2002 až do roku 2006, lze vysledovat z následující Tabulky č. 12 nejčastější, jež se vyskytovaly v průběhu uplatňování tohoto institutu. Na počátku byly nejčastějšími důvody zrušení usnesení státních zástupců postupem podle § 174a tr. ř. nedostatečně zjištěný skutkový stav věci ve smyslu § 2 odst. 5 tr. ř. a současně nesprávné hodnocení důkazů v rozporu se zásadami formální logiky (a v rozporu s § 2 odst. 6 tr. ř., případně včetně nepodání obžaloby v případě rozporných důkazů). V roce 2002 činily tyto kumulované příčiny 40 % a v roce 2003 dokonce 62% podíl na celkovém počtu všech zrušených rozhodnutí. Také jednotlivě tyto důvody, tedy nedostatečná skutková zjištění nebo nesprávné hodnocení důkazů byly častými příčinami zrušení usnesení a v úhrnu všechny tři zmíněné kategorie důvodů představují nejrozšířenější příčiny zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání či postoupení věci po celou dobu účinnosti velké novely, i když výskyt kumulace obou důvodů se postupně po roce 2004 výrazně snížil podobně jako se podstatně snížil počet zrušených usnesení z důvodu nesprávného hodnocení důkazů. Naproti tomu nedostatek skutkových zjištění se v posledních letech stal nejčastějším důvodem. Ve svém souhrnu tyto tři okruhy důvodů představovaly vždy většinový podíl na všech zrušených usneseních (nejvíce tomu bylo v roce 2003, kdy šlo o 87% podíl). Mezi další důvody zrušení, jež se vyskytly v průběhu předchozích let, patří chybná aplikace souhlasu poškozeného podle 163 tr. ř., kdy dojde k porušení ustanovení § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., dále nesprávné vyhodnocení příčetnosti obviněného při ovlivnění návykovou látkou (§ 172 odst. 1 písm. e) tr. ř.), chybné vyhodnocení promlčení trestního stíhání (§ 172 odst. 1 písm. d) tr. ř.) nebo chybná aplikace ustanovení o zániku trestnosti (§ 172 odst. 1 písm. f) tr. ř.). I v poslední době se stále objevuje např. chybné vyhodnocení možnosti, že by se skutku dopustila jiná osoba (§ 172 odst. 1 písm. c) tr. ř.) atd.

Tabulka 12: Nejčastější důvody zrušení usnesení státního zástupce nejvyšším státním zástupcem postupem podle § 174a tr. ř.

Porušené ustanovení trestního řádu	Počet zrušených usnesení za jednotlivé roky					
	2002	2003	2004	2005	2006	celkem
§ 2/5 - nedostatečná skutková zjištění	19	5	13	15	14	66
§ 2/6 - hodnocení důkazů v rozporu se zásadami formální logiky	31	22	12	4	9	78
§ 2/5, 6 - kumulace obou výše uvedených důvodů	71	67	14	8	5	165
§ 171/1 - postoupeno jako přestupek před uplynutím zkušební doby při rozhodnutí podle § 307/1 trestního řádu	22					22
§ 171/1 - postoupeno po uplynutí lhůty uvedené v § 20/1 z. č. 200/1990 Sb. – promlčený přestupek	9	4				13
§ 171/1 - postoupeno jako přestupek, ač šlo o trestný čin			7	1		8
§ 171/1 - vytvořena překážka věci rozsouzené	2		3			5
§ 172/1b - nerespektování § 11/2 tr. ř. v návaznosti na § 11/1f trestního řádu	2	3		1		6
§ 172/1c - zastavení trestního stíhání proti osobě, která vystupovala v řízení pod jménem jiné osoby			2	3		5
§ 172/1c - chybné vyhodnocení možnosti, že by se skutku dopustila jiná osoba			1	1	2	4
§ 172/1d - nerespektování ust. § 11/2 v návaznosti na § 11/1f trestního řádu			1	2		3
§ 172/1d - chybné vyhodnocení promlčení trestního stíhání	4		4	3	1	12
§ 172/1d - chybná aplikace souhlasu poškozeného podle § 163 trestního řádu	3	1	7	9	5	25
§ 172/1d - po novele změna právní kvalifikace a z toho vyplývající nesprávná aplikace rozhodnutí o amnestii	1		2			3
§ 172/1e - nesprávné vyhodnocení příčetnosti obviněného při ovlivnění návykovou látkou	1		6	3	3	13
§ 172/1f - chybná aplikace ustanovení o zániku trestnosti			5	1	1	7
§ 172/2a - předchozí uložený trest u speciální recidivy nedostatečný pro účely § 23/1 trestního zákona	1	1	2		1	5
§ 172/2b - nerespektování Evropské úmluvy o předávání trestního stíhání	8	4	1			13
§ 172/1d - délka trestního řízení – chybné vyhodnocení čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních Svobod	1	1				2

Rozhodování státního zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání a narovnání

Údaje obsažené v Tabulce č. 13 vypovídají o četnosti využívání institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání státními zástupci v průběhu posledních deseti let (tj. od roku 1997 do roku 2006) a o vývojových tendencích v rámci jejich využití zejména s ohledem na změny, které nastaly ve vztahu k těmto institutům po přijetí velké novely. Jak je vidět má využívání obou zmíněných institutů poměrně kolísavý vývoj.

Tabulka 13: Počet osob, vůči nimž bylo trestní stíhání státním zástupcem podmíněně zastaveno, resp. skončilo narovnáním, o němž rozhodl státní zástupce*

ČR	Podmíněně zastaveno	Narovnání
1997	4537	51
1998	3113	8
1999	4641	14
2000	6166	25
2001	7704	31
2002	6744	45
2003	7047	49
2004	6602	38
2005	6892	53
2006	7378	38

* V případě narovnání se do roku 2001 jedná o počet osob, u kterých podal státní zástupce v přípravném řízení soudu návrh na rozhodnutí o schválení narovnání dle § 314 odst. 2 trestního řádu ve znění před 1. 1. 2002.

Pokud jde o podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 a násl. tr. ř., lze však jednoznačně říci, že až na jedinou výjimku se do velké novely postupně stále a poměrně výrazně míra využívání tohoto institutu státními zástupci zvyšovala. Tou výjimkou byl rok 1998, kdy výrazně klesl (o 31 % oproti roku 1997) počet osob ve vztahu k nimž došlo k podmíněnému zastavení trestních stíhání. Jak uvádí Zpráva NSZ za rok 1998, důvodem tak značného propadu v tomto roce byla zjevně amnestie prezidenta republiky, která se vztahovala povětšinou na trestnou činnost menší závažnosti.

Tento sestupný trend však v následujících letech nepokračoval a jak vyplývá z uvedených údajů až do roku 2001, tj. do velké novely, každoročně docházelo k poměrně významnému nárůstu počtu věcí vyřízených postupem podmíněného zastavení trestního stíhání. A to i přesto, že zpočátku byla zdůrazňována značná administrativní náročnost a zbytečná složitost uplatnění zmíněného institutu, jakož i nedostatek spočívající v absenci probační služby. V roce 2001 skončilo podmíněným zastavením trestního stíhání přípravné řízení vůči 7 704 osobám. Tento údaj představuje nejvyšší absolutní počet osob, ohledně nichž bylo takto postupováno nejen za období jeho aplikace do účinnosti velké novely, ale, a to je třeba zdůraznit, za celkové zkoumané období jeho aplikace tedy i po velké novele (do roku 2006).

Pokud jde o vývoj po velké novele je z výše zmíněného zřejmé, že došlo k poklesu ve využívání tohoto institutu ze strany státních zástupců. Nicméně období po novele je charakterizováno právě častými výkyvy. Hned v roce 2002 v prvním roce účinnosti velké novely klesl počet osob, vůči nimž bylo trestní stíhání státním zástupcem podmíněně zastaveno (o 12,5 %). Takový vývoj ovšem nebyl ničím překvapivým, neboť vzhledem k zavedení zkráceného přípravného řízení u kategorie nejméně závažných a nejméně skutkově složitých trestných činů, byl tento vývojový trend očekáván, dokonce se v této souvislosti hovoří o tom, že byl očekáván mnohem výraznější pokles.[89] V roce 2003 došlo k mírnému nárůstu zatímco v roce 2004 byl zaznamenán opět určitý pokles počtu osob ve vztahu k nimž státní zástupce postupoval podle § 307 tr. ř. a násl., postupný mírný nárůst pokračoval i v letech 2005 (4, 3 % oproti roku 2004) a 2006 (o 7, 8 % oproti roku 2005). Přes rostoucí využívání tohoto druhu odklonu v trestním řízení se však uvádí, že stále není využíván v rozsahu jeho potenciálu.[90]

Pokud jde o vývoj ve využívání institutu narovnání ze strany státních zástupců, zde je historie a i současnost využívání tohoto institutu výrazně méně pozitivní, než je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání. Jak vyplývá z uvedené Tabulky č. 13, četnost, tedy absolutní počty osob, vůči nimž bylo užito narovnání, ať již před velkou novelou, kdy byly evidovány návrhy podané v přípravném řízení, neboť státní zástupce neměl oprávnění rozhodovat o narovnání sám, nebo po ní, nejsou nikterak odlišné a povzbuzující. V roce 1998 bylo rapidní snížení počtu uskutečněných narovnání, jak vyplývá ze Zprávy NSZ za tento rok, ovlivněno rovněž amnestií prezidenta republiky. Obecně se na nízkém využívaní institutu narovnání po celou dobu jeho aplikace podílela především jeho komplikovanost po stránce technické, administrativní, vliv měla i časová náročnost. Navíc narovnání přichází v úvahu v podstatě ve všech případech, kdy lze trestní stíhání podmíněně zastavit, které je státními zástupci preferováno pro svoji relativní jednoduchost. Také obhájci – přesto, že o podmínkách jeho použití jsou obvinění poučováni - využívají spíše možnost návrhu na podmíněné zastavení trestního stíhání, jehož uplatnění zejména s ohledem na vázanost pouze na úhradu škody (či učinění potřebného opatření k její náhradě) není tak obtížné.

Z tohoto důvodu k širší aplikaci narovnání nepřispěla ani velká novela, ačkoli rozhodování o něm svěřila (v přípravném řízení) státnímu zástupci a ačkoli se díky této změně předpokládalo skutečné oživení tohoto institutu. Přesto, že tedy v roce 2002 počet věcí vyřízených cestou narovnání mírně vzrostl, absolutní počty zůstaly velmi nízké. K tomu uvádí zpráva o činnosti státního zastupitelství z roku 2006, že příčiny tohoto jevu se pokoušely osvětlit již předchozí zprávy o činnosti, resp. zvláštní zpráva o využívání odklonů z roku 2004 a byly nalezeny následující: 1. nízká aktivita a zájem ze strany obviněných a jejich obhájců vzhledem k tom, že v případě splnění podmínek pro narovnání jsou prakticky vždy splněny i podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání, při kterém obviněný nemusí kromě náhrady škody hradit i další částku na obecně prospěšné účely, 2. příliš mnoho formálních podmínek pro rozhodnutí a s tím spojená pracnost a administrativní náročnost při provádění dalších úkonů před rozhodnutím, 3. nedostatek finančních prostředků u obviněných, 4. nedostatečné personální obsazení Probační a mediační služby.

[89] Zprava o činnosti státního zastupitelství za rok 2002.

[90] Srov. např. Coufal, P.: První zkušenosti státního zastupitelství s aplikací novely trestního řádu. Justiční praxe 4/2002, str. 161 –166.

Věci vrácené státnímu zástupci k došetření

Tabulky 14a a 14b ukazují zvlášť pro okresní (vč. obvodních státních zastupitelství v Praze a Městského státního zastupitelství v Brně) a krajská (vč. Městského státního zastupitelství v Praze) státní zastupitelství, v kolika případech soud státnímu zástupci pravomocně vrátil věc k došetření, a to podle jednotlivých ustanovení trestního řádu, resp. v kolika případech soud za dobu účinnosti velké novely pravomocně odmítl návrh na potrestání, podaný státním zástupcem. Pokud jde o vrácení věci k došetření, jedná se o následující případy:
- § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř. – vrácení věci k došetření po předběžném projednání obžaloby;
- § 221 odst. 1, 2 tr. ř. - vrácení věci k došetření v průběhu hlavního líčení;
- § 260 tr. ř. - vrácení věci k došetření po zrušení rozsudku v odvolacím řízení;
- § 314c odst. 1 písm. a) tr. ř. - vrácení věci k došetření po přezkoumání obžaloby samosoudcem (do roku 2002 se jednalo o důvod dle § 314c odst. 1 písm. c) tr. ř.).

Velká novela trestního řádu výrazně změnila formulaci důvodů, pro které lze věc vrátit státnímu zástupci k došetření dle ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) a § 314c odst. 1 písm. a) tr. ř. Zároveň zavedla zkrácené řízení (zkrácené přípravné řízení a na něj navazující zjednodušené řízení před soudem), v jehož rámci místo vrácení věci k došetření přichází v úvahu odmítnutí návrhu na potrestání, po jehož právní moci se věc vrací do přípravného řízení. Z uvedených důvodů nejsou údaje z let 1997 – 2001 a 2002 - 2006 zcela srovnatelné, na což poukazují i Zprávy NSZ.[91] Přesto je uvádíme v tabulkách společně, neboť se domníváme, že při obezřetné interpretaci s vědomím zmíněného omezení mají tyto časové řady svou vypovídací hodnotu. Ostatně změny ustanovení § 188 odst. 1 písm. e) a § 314c odst. 1 písm. a) (resp. písm. c)) tr. ř. byly motivovány mj. právě snahou omezit možnost soudu vracet věc státnímu zástupci k došetření[92], takže způsob, jak se tyto změny na vývoji sledovaného ukazatele projevily, jsou předmětem našeho zájmu.

Pro ilustraci je připojen též údaj o počtu osob, na které byla v daném roce podána obžaloba, a v závorce za počtem případů pravomocného odmítnutí návrhu na potrestání též počet osob, na které byl v daném roce podán návrh na potrestání. Zde je třeba upozornit, že období od podání obžaloby do pravomocného vrácení věci k došetření (zejména v odvolacím řízení) může spadat do více kalendářních roků, takže je vhodnější hodnotit časové řady jednotlivých sledovaných ukazatelů, než vzájemný vztah jednotlivých ukazatelů v témže roce.

[91] Zpráva NSZ za rok 2002, str. 49, 50.
[92] Viz kapitolu IV.3.

Tabulka 14a: Počty věcí pravomocně vrácených státnímu zástupci k došetření (podle jednotlivých ustanovení) a věcí v nichž byl soudem pravomocně odmítnut návrh na potrestání – okresní státní zastupitelství

Rok	Obžalováno	§ 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.	§ 221 odst. 1, 2 tr. ř.	§ 260 tr. ř.	§ 314c odst. 1 písm. a) tr. ř.*	Pravomocné odmítnutí NnP (počet NnP)
1997	84066**	182	Neuvedeno	Neuvedeno	349	/
1998	73905**	192	Neuvedeno	Neuvedeno	299	/
1999	84973**	170	41	145	321	/
2000	86074**	156	35	140	313	/
2001	84451	133	30	121	305	/
2002	77279	114	12	28	133	59 (15303)
2003	78461	127	10	26	55	48 (15865)
2004	75646	63	11	24	58	28 (17248)
2005	75035	58	7	18	40	15 (19049)
2006	70545	63	9	34	30	21 (25877)

* V letech 1997 – 2001 se jednalo o vracení dle § 314c odst. 1 písm. c) tr. ř.

** Zprávy NSZ z let 1997 – 2000 neuvádějí zvlášť počet osob, na které obžalobu podávala okresní státní zastupitelství a těch, obžalovaných krajskými státními zastupitelstvími; v tabulce je uveden celkový počet obžalovaných osob.

Neuvedeno – Zprávy NSZ z let 1997 a 1998 neuvádějí přesné počty věcí vrácených soudem podle § 221 odst. 1, 2 tr. ř. a § 260 tr. ř. s tím, že se jednalo o případy výjimečné.

/ - V letech 1997 – 2001 trestní řád neobsahoval institut návrhu na potrestání (NnP).

Tabulka 14b: Počty věcí pravomocně vrácených státnímu zástupci k došetření (podle jednotlivých ustanovení) – krajská státní zastupitelství

Rok	Obžalováno	§ 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.	§ 221 odst. 1, 2 tr. ř.	§ 260 tr. ř.
1997	84066**	112	Neuvedeno	Neuvedeno
1998	73905**	131	Neuvedeno	Neuvedeno
1999	84973**	108	4	12
2000	86074**	117	3	6
2001	2340	128	2	14
2002	1566	41	3	4
2003	1892	13	0	5
2004	1741	24	1	7
2005	1734	16	1	7
2006	1428	16	2	7

** Zprávy NSZ z let 1997 – 2000 neuvádějí zvlášť počet osob, na které obžalobu podávala okresní státní zastupitelství a těch, obžalovaných krajskými státními zastupitelstvími; v tabulce je uveden celkový počet obžalovaných osob.

Neuvedeno – Zprávy NSZ z let 1997 a 1998 neuvádějí přesné počty věcí vrácených soudem podle § 221 odst. 1, 2 tr. ř. a § 260 tr. ř. s tím, že se jednalo o případy výjimečné.

Tabulky 14a a 14b ukazují odlišný vývoj v počtech vrácených věcí u okresních a krajských státních zastupitelství.

Počet věcí, pravomocně vrácených soudem k došetření po předběžném projednání obžaloby státním zástupcům okresních státních zastupitelství klesal setrvale již od roku 1998, přičemž pokles v prvním roce účinnosti velké novely z předchozího trendu nevybočoval. V následujících dvou letech počet pravomocně vrácených věcí kolísal, když nejprve v r. 2003 stoupl, aby následně v r. 2004 klesl o celou polovinu. V posledních dvou letech sledovaného

období se pak tento počet relativně ustálil, když došlo jen k mírnému poklesu (r. 2005), resp. nárůstu (r. 2006). Dlužno přitom dodat, že počet obžalovaných osob s výjimkou roku 2003 v posledních letech klesal, přičemž tento trend započal již před účinností velké novely.

Dramatičtější vývoj nastal po zavedení velké novely u počtu věcí, pravomocně vrácených okresním státním zastupitelstvím v průběhu hlavního líčení, po zrušení rozsudku odvolacím soudem, resp. po přezkoumání obžaloby samosoudcem. Ve všech těchto případech nastal již v prvním roce účinnosti novely značný pokles počtu pravomocně vrácených věcí (o 60 %, o 77 %, resp. o 56 %), přičemž počty věcí pravomocně vrácených k došetření po přezkoumání obžaloby samosoudcem citelně klesaly prakticky po celé sledované období (s výjimkou roku 2004). Počet věcí pravomocně vrácených k došetření v průběhu hlavního líčení se po propadu v roce 2002 (přitom je třeba připomenout, že znění ustanovení § 221 odst. 1, 2 tr. ř. se velkou novelou nezměnilo) poměrně stabilizoval na nízké úrovni. Po čtyřletém poklesu došlo u počtu věcí vrácených pravomocně k došetření po zrušení rozsudku odvolacím soudem v posledním roce sledovaného období k výraznějšímu nárůstu na nejvyšší hodnotu od zavedení velké novely (přesto tato hodnota jen mírně přesahuje čtvrtinu hodnoty z roku 2001).

Pravomocné odmítnutí návrhu na potrestání zůstalo po celé sledované období řídkým jevem, a to jak v absolutních číslech, tak i s ohledem na počty osob každoročně navržených na potrestání.

Pokud jde o počty věcí, soudem pravomocně vrácených k došetření státním zástupcům krajských státních zastupitelství, zde došlo k razantnímu poklesu již v prvním roce účinnosti velké novely (přičemž ve sledovaných pěti letech před účinností velké novely byl trend kolísavý), s výjimkou případů vrácení věci k došetření v průběhu hlavního líčení, které však představují trvale ojedinělou záležitost. Vzhledem k nízkým absolutním hodnotám těchto počtů stojí dále za zmínku výjimečný nárůst počtu věcí, pravomocně vrácených k došetření po předběžném projednání obžaloby v roce 2004 (který mohl zčásti odrážet i poměrně zřetelný a také ve sledovaném období výjimečný nárůst počtu obžalovaných osob v předchozím roce 2003), a náznak určité stabilizace v posledním sledovaném roce.

Důvody vracení věcí státním zástupcům k došetření z dostupných statistik vyčíst nelze. Poznatky k této problematice obsahují však Zprávy NSZ o činnosti státního zastupitelství. Zprávy NSZ z části sledovaného období před účinností novely uvádějí jednoznačně jako nejčastější důvod vracení věcí státním zástupcům soudy k došetření odlišný názor soudů na rozsah dokazování, kdy byly požadovány především výslechy dalších osob, přibrání znalce, upřesnění výše škody či prověření subjektivní stránky činu. Dalším důvodem byla procesní pochybení z přípravného řízení, zejména porušující právo na obhajobu, nebo nedostatky při provádění neodkladných či neopakovatelných úkonů. Důvodem pro postup soudu dle § 221 odst. 1 tr. ř. byla zejména podstatná změna důkazní situace v průběhu hlavního líčení, a mezi příčiny postupu podle § 260 tr. ř. patřilo též odlišné hodnocení důkazů soudy a nedostatečná skutková zjištění z přípravného řízení.

Zprávy NSZ za dobu účinnosti velké novely trestního řádu uvádějí jako nejčastější důvody postupu soudů podle § 188 odst. 1 písm. a) tr. ř. závažné procesní vady přípravného řízení, často společně s nedostatky ve skutkových zjištěních. Procesními vadami se zde rozumí především porušení práva obviněného na obhajobu, porušení procesních ustanovení při provádění důkazů, nedostatečné zjištění podmínek pro konání řízení proti uprchlému, nedostatky při seznámení obviněného s výsledky vyšetřování, a neúplný či nedostatečný popis

skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání. Z poznatků obsažených ve Zprávách NSZ vyplývá, že státní zastupitelství vnímala od roku 2002 určitý posun v přístupu soudů ve směru k většímu naplnění záměru, kterým byly vedeny změny ustanovení trestního řádu o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, a sice snahy omezit tuto možnost na případy skutečně závažných procesních vad či nedostatků ve skutkových zjištěních, jež nelze napravit v řízení před soudem. Naproti tomu v posledních letech upozorňují státní zastupitelství na poněkud úzkostlivé posuzování formální podoby usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. obžaloby, z hlediska formulace skutku.

Nejčastějším důvodem k postupu soudu podle § 221 odst. 1 tr. ř. jsou i po roce 2002 pravidelně podstatné změny důkazní situace v průběhu konání hlavního líčení. Pokud soudy postupovaly podle § 260 tr. ř., činily tak většinou z důvodu procesních pochybení v přípravném řízení.

Počty osob pravomocně zproštěných obžaloby soudem

Tabulky 15a a 15b uvádějí pro jednotlivé sledované roky počty osob, jež byly obžalovány, a osob, jež byly soudem obžaloby pravomocně zproštěny, a to zvlášť pro věci, v nichž obžalobu podávala okresní a krajská státní zastupitelství. Zároveň je uveden i procentní podíl počtu osob, které byly v určitém roce obžaloby zproštěny, na počtu osob v tomto roce obžalovaných. Tento podíl je však třeba brát s jistou rezervou, a to z důvodu zmíněného výše v souvislosti s údaji o věcech vrácených státnímu zástupci k došetření. Doba od podání obžaloby do pravomocného zproštění může zahrnovat více kalendářních let, takže na osoby, jež byly v určitém roce pravomocně obžaloby zproštěny, mohla být obžaloba podána v některém z let předchozích.

U tohoto ukazatele je snad ještě více než u ostatních třeba upozornit na možnost poměrně snadno zvolit jeho mylnou interpretaci jako ukazatele „úspěšnosti“ státních zástupců při zastupování obžaloby v řízení před soudem. Odsouzení obžalovaného není vždy úspěchem státního zástupce, pokud je tento představitelem veřejného zájmu v trestním řízení.[93] Odsouzení osoby, která trestný čin nespáchala, nemůže být veřejným zájmem v právním státě.[94] Trestní řád stanoví předpoklady, za kterých je státní zástupce povinen podat obžalobu[95], přičemž pokud veškeré dostupné výsledky přípravného řízení umožňují závěr o vině i nevině obviněného, nemůže svým rozhodnutím nahrazovat projednání věci v řízení před soudem a musí obžalobu podat. Míra jistoty, kterou státní zástupce ohledně viny obviněného disponuje, je přitom z pochopitelných důvodů ovlivněna též tím, jak podrobné objasnění věci již v přípravném řízení trestní řád vyžaduje a nakolik připouští zachycení skutečností zjištěných již v přípravném řízení ve formě, použitelné následně jako důkaz v řízení před soudem. Zproštění obžalovaného obžaloby tedy nemusí být důsledkem chybného či liknavého postupu státního zástupce, ale může vyplývat z charakteru výsledků přípravného řízení, které měl státní zástupce k dispozici a jejichž rozsah a podobu předurčuje trestní řád.

[93] Viz kapitola IV.3. této zprávy.
[94] Srov. Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, 2/2001, str. 37.
[95] § 176 odst. 1 tr. ř.

Tabulka 15a: Počty osob obžalovaných a pravomocně zproštěných obžaloby soudem - okresní státní zastupitelství

Rok	Obžalováno	Zproštěno	Zproštěno / obžalováno v %
1997	84066**	1957***	2,2 %
1998	73905**	1670***	2,4 %
1999	84973**	1769***	2,1 %
2000	86074**	2381***	2,8 %
2001	84451	3962	4,7 %
2002	77279	4495	5,8 %
2003	78461	4682	6,0 %
2004	75646	5003	6,6 %
2005	75035	4837	6,4 %
2006	70545	5131	7,3 %

** Zprávy NSZ z let 1997 – 2000 neuvádějí zvlášť počet osob, na které obžalobu podávala okresní státní zastupitelství a těch, obžalovaných krajskými státními zastupitelstvími; v tabulce je uveden celkový počet obžalovaných osob.

*** Zprávy NSZ z let 1997 – 2000 neuvádějí celkový počet osob pravomocně zproštěných obžaloby, ale pouze počet osob, zproštěných pravomocně obžaloby podle § 226 písm. a), b) nebo c) tr. ř., což v posledních letech sledovaného období představovalo cca 60 – 70 % celkového počtu osob pravomocně zproštěných obžaloby; tomu odpovídá i nižší podíl osob zproštěných obžaloby na celkovém počtu osob obžalovaných.

Tabulka 15b: Počty osob obžalovaných a pravomocně zproštěných obžaloby soudem - krajská státní zastupitelství

Rok	Obžalováno	Zproštěno	Zproštěno / obžalováno v %
1997	84066**	53***	3,1 %
1998	73905**	69***	3,2 %
1999	84973**	70***	3,2 %
2000	86074**	85***	3,5 %
2001	2340	150	6,4 %
2002	1566	181	11,6 %
2003	1892	225	11,9 %
2004	1741	232	13,3 %
2005	1734	231	13,3 %
2006	1428	312	21,8 %

** Zprávy NSZ z let 1997 – 2000 neuvádějí zvlášť počet osob, na které obžalobu podávala okresní státní zastupitelství a těch, obžalovaných krajskými státními zastupitelstvími; v tabulce je uveden celkový počet obžalovaných osob.

*** Zprávy NSZ z let 1997 – 2000 neuvádějí celkový počet osob pravomocně zproštěných obžaloby, ale pouze počet osob, zproštěných pravomocně obžaloby podle § 226 písm. a), b) nebo c) tr. ř., což v posledních letech sledovaného období představovalo cca 60 – 70 % celkového počtu osob pravomocně zproštěných obžaloby; tomu odpovídá i nižší podíl osob zproštěných obžaloby na celkovém počtu osob obžalovaných.

Před hodnocením vývoje počtu osob, zproštěných pravomocně obžaloby, je užitečné zopakovat si vývoj počtu osob ve sledovaných letech obžalovaných. V letech 1998 až 2001 tento počet narůstal, a po výraznějším poklesu v roce 2002 a následném nárůstu v roce 2003 v posledních letech klesá, přičemž tento trend je společný pro počty osob obžalovaných státními zástupci okresních i krajských státních zastupitelství.

Počty osob pravomocně zproštěných obžaloby ve sledovaném období před účinností velké novely od roku 1998 poměrně setrvale rostly, což odpovídalo vývoji počtu obžalovaných osob. To platilo pro věci vedené u okresních i krajských státních

zastupitelství.[96] Po zavedení velké novely se však oba trendy rozešly. Narozdíl od výše popsaného vývoje počtu obžalovaných osob došlo v roce 2002 u počtu osob zproštěných obžaloby k výraznějšímu nárůstu, přičemž tento nárůst pokračoval s výjimkou roku 2005 po celý zbytek sledovaného období.[97] Počet pravomocně zproštěných osob, na které obžalobu podali státní zástupci krajských státních zastupitelství, si přitom podržel poměrně dynamické tempo nárůstu, když se mezi lety 2001 až 2006 (přes pouze drobný, resp. nulový nárůst v letech 2004 a 2005) zvýšil o více než 100 %.

Popsaný vývoj počtů každoročně obžalovaných osob a osob, obžaloby pravomocně zproštěných, se pak zákonitě odráží ve vývoji procentního podílu počtu osob obžaloby zproštěných na počtu osob obžalovaných. Je však přitom třeba brát v úvahu výše naznačené omezení, vyplývající z časového posunu mezi dnem, kdy byla určitá osoba obžalována, a dnem, kdy nabyl právní moci zprošťující rozsudek.

Tak jako důvody vrácení věci státnímu zástupci k došetření, ani důvody zprošťujících rozsudků nelze vyhledat v dostupných statistikách, ale je možné o nich čerpat informace ze Zpráv NSZ. V části sledovaného období před účinností velké novely patřily mezi nejčastější důvody zprošťujících rozsudků změny skutkových zjištění v řízení před soudem, vyplývající především z odlišných výpovědí svědků a spoluobviněných oproti přípravnému řízení. Dalšími důvody byly plnění povinnosti státního zástupce podat obžalobu v případě pochybností o vině, vady provedení neodkladných či neopakovatelných úkonů, odlišné hodnocení důkazů či právní posouzení ze strany soudů, a také nepříznivé důsledky skutečnosti, že některé věci jsou soudem projednávány delší dobu po podání obžaloby.

Mezi nejčastější důvody zproštění obžaloby za dobu účinnosti velké novely patří změna důkazní situace v řízení před soudem (často proto, že se hlavní líčení koná delší dobu po podání obžaloby a že svědci nezřídka mění výpověď z přípravného řízení, přičemž důkazní využití úředních záznamů o jejich výpovědi je vyloučeno), odchylné hodnocení důkazů soudem, důsledky povinnosti státního zástupce podat obžalobu i v případě pochybností o vině, příp. vadné provedení tzv. prvotních, resp. neodkladných či neopakovatelných úkonů. Zpráva NSZ za rok 2006 ovšem jako nikoliv výjimečný důvod zproštění obžaloby subjektivní povahy uvádí též chybné zhodnocení důvodů pro podání obžaloby ze strany státního zástupce.

---

[96] Jak vyplývá z poznámek pod tabulkami, je u údajů z let 1997 – 2000 pro alespoň přibližné rozdělení celkového počtu obžalovaných na ty, na které obžalobu podal státní zástupce okresního státního zastupitelství a ty, na které ji podal státní zástupce krajského státního zastupitelství, jakož i pro přibližné určení celkového počtu osob zproštěných pravomocně obžaloby, nutno provést odhad na základě podrobnějších údajů z následujících let (poměrně setrvalý poměr osob obžalovaných státními zástupci okresních, resp. krajských státních zastupitelství a poměrně setrvalý podíl počtu osob zproštěných obžaloby dle § 226 písm. a), b) nebo c) tr. ř. na celkovém počtu osob pravomocně zproštěných obžaloby).

[97] Třebaže to není přímo předmětem zájmu této kapitoly, je v souvislosti s nárůstem počtu osob zproštěných obžaloby po zavedení velké novely zajímavé pozorovat vývoj počtu osob, jejichž věc byla pravomocně vyřízena v přípravném řízení, kde s účinností velké novely nastala dramatická změna. Počet osob, jejichž trestní stíhání bylo v přípravném řízení pravomocně zastaveno dle § 172 tr. ř., se vyvíjel takto: 12355 v r. 1997, 23835 v r. 1998, 12071 v r. 1999, 12363 v r. 2000, 12022 v r. 2001, a od účinnosti novely: 6147 v r. 2002, 5131 v r. 2003, 4537 v r. 2004, 3622 v r. 2005, 3223 v r. 2006. Počet osob, jejichž trestní stíhání bylo v přípravném řízení podmíněně zastaveno, se od r. 2000 pohybuje mezi 6 – 7,5 tisíci, a počet osob, jejichž trestní stíhání bylo v přípravném řízení přerušeno dle § 173 tr. ř., klesl z 3724 v r. 1997 a 2439 v r. 2001 postupně až na 482 v r. 2006. Počet osob, jejichž trestní stíhání bylo v přípravném řízení zastaveno v důsledku schválení narovnání, se od r. 2002 pohybuje kolem 50. Pramen: Statistická ročenka kriminality za příslušný rok. Ministerstvo spravedlnosti ČR (roky 2002, 2003, 2004, 2005); http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=400&d=35214 (rok 2006).

IV.3. Analýza právní úpravy

Přípravné řízení

Jak již bylo zmíněno v úvodu, postavení státního zástupce (veřejného žalobce) v trestním řízení bylo v České republice v minulosti poznamenáno jednak specifickým vývojem v oblasti trestního procesu, především v souvislosti s existencí institutu vyšetřovatele s velmi silným dalo by se říci až konkurenčním postavením, a dále také v souvislosti s doznívající ne příliš dobrou reputací centralizované na vše dohlížející prokuratury působící v socialistickém Československu. Obecně „v systémech postkomunistických zemí naráží požadavek adekvátního postavení veřejné žaloby (státního zástupce) na byrokratickou tradici bývalé prokuratury, a následnou ne zcela přiléhavou reakci na její minulost, která i v současnosti odsouvá veřejnou žalobu spíše mezi orgány veřejné správy než orgány soudní a veřejného žalobce do pozice funkcionáře než orgánu výkonu trestní spravedlnosti.“[98]

V současné době je zřejmé, že obnovit či optimalizovat roli státního zástupce v trestním řízení, resp. trestní proces vůbec, nebylo a není nikterak jednoduchou a jednorázovou záležitostí. Zákon č. 265/2001 Sb., tzv. velká novela, představovala v tomto ohledu poměrně výraznou legislativní změnu. Jejím cílem bylo ve vztahu k roli státního zástupce v trestním řízení především posílení jeho postavení v přípravném řízení, tak aby v této fázi řízení získal v podstatě dominantní pozici a vybaven dostatečnými pravomocemi mohl naplnit účel a cíl přípravného řízení.

Role a postavení státního zástupce v trestním řízení souvisí s celkovou koncepcí trestního procesu a tedy především se vzájemným uspořádáním a vztahem mezi přípravným řízením a stadiem řízení před soudem.

V souvislosti s velkou novelou trestního řádu z roku 2001, provedenou zákonem č. 265, je třeba opět zdůraznit, že změny v postavení státního zástupce v přípravném řízení byly součástí snahy o celkovou změnu koncepce trestního procesu, a tedy především potlačení dosavadního významu a formalismu přípravného řízení a přesunu těžiště dokazování před soud a posílení kontradiktornosti soudního stadia trestního řízení. Tyto tendence a změny českého trestního procesu sledují vývoj v evropském, resp. kontinentálním právu obecně. Ve vývoji kontinentálního práva se v souvislosti se změnami, které se dotýkají pojetí trestního řízení hovoří o postupném doplňování či kombinování původně ryze inkvizičního procesu (ovládaného pouze zásadou vyšetřovací) s atributy kontradiktorního řízení (zásada obžalovací).[99] Pozice státního zástupce v přípravném řízení by měla poskytovat dostatečné záruky, že tato část trestního řízení proběhne spravedlivě, podle zákonných pravidel a při zachování všech zásad spravedlivého trestního procesu, jak vyplývají jednak z právního řádu ČR, ale také mezinárodních především lidskoprávních dokumentů (Především čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách) Při tom musí státní zástupce zvláště dbát na to, aby nikdo nebyl bezdůvodně trestně stíhán a nezákonně omezován na svobodě a jiných základních lidských právech a svobodách.[100]

---

[98] Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2001, str. 150.

[99] Srov. Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2001, str. 202.

[100] Šámal, P., Král, ., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. C.H.BECK, 4. vydání, Praha 2002, str.1119.

V souvislosti s postavením státního zástupce v rámci přípravného řízení můžeme sledovat několik okruhů či rovin, ve kterých lze identifikovat změny trestně procesní právní úpravy. Mezi dílčí atributy změn právní úpravy ve vztahu k roli a postavení státního zástupce v trestním řízení, resp. ve fázi přípravného řízení lze řadit:

1) Výkon dozoru státního zástupce v přípravném řízení
2) Rozhodování státního zástupce v přípravném řízení
3) Dokazování v přípravném řízení
4) Vyšetřování konané státním zástupcem

Výkon dozoru státního zástupce v přípravném řízení

Nejvýznamnějším oprávněním a zároveň povinností státního zástupce v přípravném řízení je výkon dozoru nad zachováváním zákonnosti v této fázi řízení. Úkolem státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení je dohlížet na to, aby orgány činné v přípravném řízení dodržovaly všechna ustanovení trestního řádu, aby postupovaly ve shodě s účelem trestního řízení (§ 1 tr. ř.) a základními zásadami trestního procesu (§ 2 tr. ř.).[101]

Obsah výkonu dozoru, tedy práva a povinnosti státního zástupce při jeho výkonu, vyplývá především z ustanovení trestního řádu. Některé další podrobnosti tohoto postupu jsou upraveny v pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 12/2003, jímž se upravuje postup státních zástupců při trestním stíhání osob, při výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním a postup v trestním řízení soudním. Podle ustanovení čl. 11 odst. 1 pokynu uplatňuje státní zástupce v průběhu přípravného řízení svá oprávnění, aby si s přihlédnutím k závažnosti a povaze trestní věci zajistil přehled o stavu a výsledcích přípravného řízení a měl možnost účinně působit na jeho průběh a neprodleně odstraňovat zjištěné nedostatky.

Pokud výsledky přípravného řízení nasvědčují spáchání trestného činu a v konečné fázi i odůvodňují postavení obviněného před soud, státní zástupce si při výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení vytváří předpoklady a podmínky jednak pro podání obžaloby, ale také pro její zastupování v řízení před soudem.

Zásadní změnou, kterou velká novela ve vztahu k výkonu dozoru státního zástupce přinesla, bylo rozšíření dopadu (dosahu) výkonu dozoru hluboko do tzv. předprocesní fáze procesu. Podstatu změny ve výkonu dozoru lze spatřovat v celkovém posunu rozsahu a obsahu přípravného řízení oproti původnímu pojetí před velkou novelou.

Před velkou novelou představovalo přípravné řízení podle § 12 odst. 10 tr. ř. *„úsek od zahájení trestního stíhání, případně od provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů (§ 160 odst. 1, 2) do podání obžaloby, postoupení věci, přerušení nebo zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby“.*

Přípravným řízením se po velké novele rozumí podle § 12 odst. 10 tr. ř. *„úsek řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají*

[101] Šámal, P., Král, ., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. C.H.BECK, 4. vydání, Praha 2002, str. 1119.

účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování".

Přípravné řízení tedy zahrnuje na rozdíl od předchozího pojetí nejen vyšetřování, resp. úsek od zahájení trestního stíhání, ale také v podstatně větším rozsahu postup před zahájením trestního stíhání, dříve tzv. předprocesní fáze postupu policejního orgánu.[102]

Postup před zahájením trestního stíhání, resp. přípravné řízení začíná sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, které podle § 158 odst. 3 tr. ř. v této fázi trestního řízení vedou k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Záznam sepíše policejní orgán a uvede v něm skutkové okolnosti pro které řízení zahajuje a způsob, jakým se o nich dověděl. Policejní orgán zašle tento záznam státnímu zástupci do 48 hodin od zahájení řízení.

Tato změna měla zajistit, aby se státní zástupce dozvěděl o všech věcech, ve kterých učinil policejní orgán určité kroky k objasnění potřebných skutečností a zároveň, aby se o těchto věcech dozvěděl již v tomto stadiu a mohl tak lépe usměrňovat a vytvářet vlastní aktivitou podmínky pro další postup v řízení.

Určitý legislativní nedostatek lze spatřovat v tom, že zákon jednoznačně neřeší otázku postupu státního zástupce v případě, že obdrží nedůvodné záznamy, popř. obsahující další jiné podstatné nedostatky. Jako možné řešení se dovozuje použití oprávnění podle § 174 odst. písm. e) tr. ř., podle něhož může státní zástupce rušit nezákonná a neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu.

Dozor státního zástupce je tedy vykonáván již ve fázi prověřování podezření ze spáchání trestné činnosti, a to podle dle ust. § 158 tr. ř. a násl. Od tohoto okamžiku vznikají státnímu zástupci v plném rozsahu práva povinnosti vyplývající z výkonu dozoru v přípravném řízení, tj. odpovědnost za práci policejního orgánu a od tohoto okamžiku má k dispozici všechny prostředky k tomu, aby ji mohl co do rychlosti i zaměření ovlivňovat.[103]

Nástroje výkonu dozoru státního zástupce v přípravném řízení podle § 157 odst. 2 tr. ř. a § 174 tr. ř. zůstaly i po velké novele v podstatě stejné. Základním rozdílem oproti předešlé úpravě je však možnost uplatnění všech těchto oprávnění podle obou ustanovení v celém přípravném řízení, tedy i před zahájením trestního stíhání.

To znamená, že v rámci výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti může státní zástupce před zahájením trestního stíhání uplatňovat nejen svá oprávnění podle obecného ustanovení § 157 odst. 2 tr. ř., tj. požadovat provedení úkonů, ke kterým je policejní orgán oprávněn a dále vyžadovat spisy, a to i v případech, kdy nebylo zahájeno trestní řízení, jakož i další materiály a dokumenty, odejmout věc policejnímu orgánu a učinit opatření k přikázání

---

[102] Přípravné řízení bylo rozšířeno o činnost, která dříve spadala do rámce odhalování trestných činů podle § 2 odst. písm. d) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky. Tato činnost včetně použití operativně pátracích prostředků nabyla charakteru trestně procesního s cílem umožnit využití jejích výsledků v dokazování, a to nejen v přípravném řízení, ale zejména v řízení před soudem. Mělo také dojít k významnému zjednodušení a zrychlení trestního řízení, zejména pak řízení přípravného, odstranění duplicity procesně prováděných úkonů, především dokazování. Srov. Šámal, P., Král, ., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. C.H.BECK, 4. vydání, Praha 2002, str. 913.

[103] Coufal, P.: První zkušenosti státního zastupitelství s aplikací novely trestního řádu. Justiční praxe 4/2002, ročník L. str. 161 –166.

věci jinému policejnímu orgánu či dočasně odložit zahájení trestní stíhání, ale může uplatnit i další prostředky výkonu dozoru, jež bylo možné dosud použít v podstatě až od okamžiku zahájení trestního stíhání. Tím, že se postup před zahájením trestního stíhání stal součástí přípravného řízení a byl na něj tedy logicky vztažen i výkon dozoru nad zákonností v plném rozsahu může tedy podle současné právní úpravy státní zástupce využít i v této fázi přípravného řízení oprávnění podle § 174 odst. 2 písm. a) až f) jako je: vydávání závazných pokynů k prověřování skutečností spáchání trestného činu (viz § 174 odst. 2 písm. a) tr. ř.), účast na provádění úkonu policejního orgánu, případně jeho provedení osobně (viz § 174 odst. 2 písm. c) tr. ř.), možnost věc vracet policejnímu orgánu se svými pokyny na doplnění (viz § 174 odst. 2 písm. d) tr. ř.) a v neposlední řadě možnost rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, která může nahradit vlastními (viz § 174 odst. 2 písm. e) tr. ř.) nebo přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu. (§ 174 odst. 2 písm. f) tr. ř.) Pro celé přípravné řízení platí i možnost (povinnost) využití oprávnění podle § 157 odst. 2 tr. ř., tedy i při výkonu dozoru v rámci vyšetřování (odkaz v návětí odst. 2 § 174 tr. ř.).

Prověřování skutečností, zda byl spáchán trestný podle § 158 a násl. tr. ř. a vyšetřování dle § 160 a násl. tr. ř. koná podle novelizované právní úpravy policejní orgán, resp. služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR.[104] Státní zástupce od účinnosti velké novely trestního řádu také sleduje, zda policejní orgán při těchto činnostech, které provádí samostatně a z vlastní iniciativy, dodržuje zcela nově stanovené lhůty, ve kterých by měly být tyto fáze či postupy ukončeny. Cílem úpravy těchto lhůt bylo opět především urychlit přípravné řízení v souladu s jednou ze základních zásad trestního procesu vyjádřené v § 2 odst. 4 tr. ř. tedy zásadou co nejrychlejšího projednání trestní věci. Podle zcela nového znění § 159 odst. 1 tr. ř. a § 167 odst. 1 tr. ř. je policejní orgán povinen skončit prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin nebo vyšetřování nejpozději:

a) do dvou měsíců od jejich přijetí nebo od zahájení trestního stíhání, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení,
b) do tří měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu, a
c) do šesti měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu.

Lhůta pro skončení vyšetřování závažných trestných činů (u nichž je příslušný krajský soud v prvním stupni) je speciálně upravena v § 170 odst. 1 tr. ř., a je také šestiměsíční, přičemž v případě, že nedojde k ukončení vyšetřování v této stanovené lhůtě postupuje se dále stejně podle § 167 odst. 2 a 3 tr. ř. viz dále (§ 170 dst. 2 tr. ř.).

Podobně pro obě fáze přípravného řízení platí, že pokud nebylo skončeno prověřování nebo vyšetřování v uvedených lhůtách, policejní orgán státnímu zástupci písemně zdůvodní, proč to nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě učinit, jaké úkony je třeba ještě provést a po jakou dobu bude prověřování pokračovat. Státní zástupce může pokynem policejnímu orgánu jednak změnit výčet úkonů, které mají být ještě provedeny, jednak stanovit odlišně lhůtu, po kterou má prověřování ještě trvat (§ 159 odst. 2 tr. ř. a 167 odst. 2 tr. ř.). Prověřování pak

[104] Srov. zák. č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, § 3a odst. 2: *„Vyšetřování koná služba kriminální policie a vyšetřování v útvarech s územně vymezenou působností; ministr může pověřit vyšetřováním i jiné útvary policie a stanovit jejich působnost*." Policejní orgán je řízen na základě územního principu příslušným policejním ředitelem, který se stává významným partnerem pro vedoucího státního zástupce v daném okrese a kraji. Coufal, P.: První zkušenosti státního zastupitelství s aplikací novely trestního řádu. Justiční praxe 4/2002, ročník L. str. 161 –166.

může policejní orgán skončit ještě v další (i opakovaně) prodloužené lhůtě. Postup při vyšetřování konaném policejním orgánem je dále při opětovném nedokončení v prodloužené lhůtě sledován státním zástupcem v rámci výkonu dozoru na zachováváním zákonnosti. Podle § 167 odst. 3 je státní zástupce povinen v rámci dozoru nejméně jednou za měsíc provést prověrku věci a pokud je třeba, uložit policejnímu orgánu povinnost provést konkrétní úkony. O této prověrce sepíše záznam (§ 167 odst. 3 věta poslední tr. ř.). Zákon tedy sice upravuje lhůty pro skončení důležitých fází přípravného řízení, stanoví však z nich z pochopitelných důvodů poměrně velkorysé výjimky. Evidentně tak zákon počítá s poměrně častým nedodržováním stanovených lhůt.

Ani v těchto stejně jako v mnoha jiných případech nemá státní zástupce k dispozici bezprostřední nástroj, v podobě sankce nebo jiného účinného prostředku vůči policejnímu orgánu pro případ, že jsou průtahy zcela prokazatelně neodůvodněné, nebo zjistí v činnosti policisty jiné vážnější nedostatky, nebo shledá, že nejsou respektovány jeho pokyny nebo provedena požadovaná doplnění dokazování v přípravném řízení apod. Může sice podle § 174 odst. 2 písm f) tr. ř. v takových případech přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu.[105] Tímto usnesením se ovšem obrací na příslušného vedoucího policejního orgánu s pokynem, aby pověřil vyšetřováním jinou osobu služebně činnou v policejním orgánu. Tento způsob se však nejeví ve všech případech jako efektivní a může být i poněkud zdlouhavý. Státní zástupci chybí ve vztahu k policejnímu orgánu účinný prostředek v podobě např. disciplinární pravomoci rychle a účinně zasáhnout, pokud policejní orgán neplní své povinnosti řádně.

Velká novela trestního řádu přinesla také další obecně využitelný prostředek či podpůrný kontrolní mechanismus ve vztahu k průběhu přípravného řízení a činnosti orgánů v něm činných. Jedná se o nové ustanovení § 157a, které v rámci obecných norem týkajících se přípravného řízení poskytuje v průběhu celého přípravného řízení, tedy i před zahájením trestního stíhání, možnost přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce. Podle zmiňovaného ustanovení § 157a odst. 1 tr. ř. mají ten, proti němuž se řízení vede, a poškozený kdykoli v průběhu přípravného řízení právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Nejsou přitom vázáni žádnou lhůtou. Takovou žádost je státní zástupce, jakmile je mu předložena povinen, neprodleně vyřídit a o výsledku přezkoumání vyrozumět žadatele. Žádost podle tohoto ustanovení je jedním z podnětů k uplatnění dozoru státního zástupce vůči úkonům policejního orgánu.

Původní právní úprava možnosti podání žádosti se vztahovala pouze na vyšetřovatele a byla omezena jen na vyšetřování. Současná obecná úprava zavedená velkou novelou umožňuje tento postup v celém přípravném řízení, a to vůči postupu policejního orgánu, ale také vůči postupu státního zástupce (§ 157a odst. 2 tr. ř.).

[105] Může také postupovat podle čl. 10 odst. 1 pokynu obecné povahy NSZ č. 12/2003 Zjistí-li státní zástupce závažné nedostatky v postupu policejního orgánu a neupozornil-li na ně písemně vedoucího příslušného policejního orgánu, předloží dozorový spis se záznamem o zjištěných závažných nedostatcích s návrhem na projednání věci s příslušným vedoucím pracovníkem policejního orgánu vedoucímu státnímu zástupci, který, pokud nerozhodne o jiném postupu, je projedná s příslušným vedoucím pracovníkem a navrhne přijmout neprodleně opatření k nápravě. Podle odst. 2, pokud by projednání závažných nedostatků nevedlo k nápravě, vedoucí státní zástupce informuje o závažných nedostatcích v postupu policejního orgánu vedoucího příslušného nadřízeného policejního orgánu s požadavkem na provedení opatření k odstranění nedostatků.

Rozhodování v přípravném řízení

V návaznosti na změnu v koncepci výkonu dozoru a s cílem dále posílit dominantní postavení státního zástupce v přípravném řízení byly velkou novelou zcela zásadním způsobem změněny i jeho rozhodovací pravomoci v přípravném řízení, a to v tom směru, že státnímu zástupci byla svěřena výlučná pravomoc meritorně rozhodovat v přípravném řízení. Do rukou státního zástupce se tak v přípravném řízení soustředila veškerá zásadní rozhodovací oprávnění. Mimo těch, která měl dosud podle § 175 odst. 2 tr. ř., byla přidána do výčtu výlučných oprávnění podle tohoto ustanovení další, která dříve patřila do působnosti jiných orgánů[106]. Především se tedy z hlediska postavení státního zástupce v přípravném řízení jedná o rozhodnutí podle § 171 a § 172 jakož i § 173 tr. ř., která byla doposud v působnosti vyšetřovatele, resp. Police ČR. Státní zástupce tedy mimo jiné jako jediný nyní zastavuje trestní stíhání, ať již z úřední povinnosti či fakultativně podle § 172 tr. ř., přerušuje trestní stíhání a rozhoduje o jeho pokračování, pokud jsou splněny předpoklady obsažené v § 173 tr. ř. a rozhoduje o postoupení věci jinému orgánu podle § 171 tr. ř.

Pokud jde o rozhodnutí o zastavení trestního stíhání (§ 172 tr. ř.) a postoupení věci (§ 171 tr. ř.), tato usnesení doručuje státní zástupce Nejvyššímu státnímu zastupitelství, a to do pěti dnů od právní moci takového rozhodnutí (§ 173a tr. ř.). Důvodem je nově upravená pravomoc Nejvyššího státního zástupce podle ustanovení § 174a rušit do dvou měsíců[107] nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhaní nebo o postoupení věci. Jde o uplatnění mimořádného kasačního oprávnění (mimořádného, neboť směřuje proti pravomocnému rozhodnutí), které je svěřeno nejvyššímu státnímu zástupci na základě přezkumu všech rozhodnutí o zastavení trestního stíhání a postoupení věci, která jsou mu obligatorně doručována nižšími státními zástupci, kteří je vydali (viz výše § 173a tr. ř.). Jde svým charakterem o fakultativní nikoli obligatorní postup. Nejvyšší státní zástupce může, není však povinen takové nezákonné usnesení zrušit. Důvodem této úpravy byla snaha zajistit náležitý přezkum těchto usnesení a dodržení zásady obžalovací.[108] V důsledku nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 424/2001 Sb.[109] došlo k situaci, kdy byla prakticky zcela vyloučena možnost dosáhnout zrušení pravomocného usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci. Jedinou možností zůstává zmíněná mimořádná fakultativní pravomoc nejvyššího státního zástupce. Podrobnosti týkající se tohoto postupu jsou upraveny pokynem obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 6/2006, o postupu státních zástupců podle § 174a a § 173a trestního řádu.

Naopak vyšetřovateli, resp. policejnímu orgánu byla meritorní rozhodovací oprávnění v přípravném řízení odňata. Je třeba také říci, že institut vyšetřovatele, jako zvláštního orgánu policie, byl odstraněn z trestního řádu a nahrazen jednotným pojmem policejní orgán a celkové hierarchické a organizační uspořádání týkající se Police ČR v trestním řízení bylo ponecháno v kompetenci této složky a právní úpravy mimo trestní řád. Nadále po velké novele figuruje v trestním řádu „pouze“ policejní orgán, který plní úkoly v trestním řízení. Policejní orgán po velké novele ztrácí vysokou míru nezávislosti, kterou měl před velkou

---

[106] Mimo dále zmíněných se jedná také o některá rozhodnutí týkající se vazby (§ 175 odst. 1 písm. c tr. ř.), o nichž je pojednáno v kapitole V.

[107] Pozdější novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 283/2004 Sb., byla tato lhůta prodloužena na současné tři měsíce.

[108] Viz. Šámal, P., Král, ., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. C.H.BECK, 4. vydání, Praha 2002, str. 1133.

[109] Nálezem Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 424/2001 bylo mj. zrušeno ustanovení § 272 tr. ř. ohledně možnosti stížnosti pro porušení zákona v případě, že nedošlo k porušení zákona v neprospěch obviněného.

novelou v trestním procesu vyšetřovatel a jíž získal díky postupným novelám trestního řádu od roku 1957 až do současnosti.[110] Policejní orgán prověřuje, objasňuje, vyšetřuje, v tom je nezastupitelný, je při tom, tj. při provádění úkonů trestního řízení vázán pouze pokyny státního zástupce[111]. Nemá však v přípravném řízení, resp. v celém trestním řízení pravomoc meritorně rozhodovat.

Jedinou výjimkou je ustanovení § 159a tr. ř., podle kterého mu byla ponechána (původně upravená v ustanovení § 159 tr. ř.) možnost, resp. povinnost odložit trestní věc v zákonem stanovených případech. Především podle odst. 1 tohoto ustanovení trestního řádu také policejní orgán věc odloží, nejde-li v ní o podezření z trestného činu, jestliže není na místě vyřídit věc jinak. K tomuto bodu byla vyřčena určitá koncepční námitka. Usnesení o odložení věci je tedy v určitých případech zcela samostatně v rukou policejního orgánu, ale zákon neupravuje ani způsob, jakým by se měl o takovém usnesení policie dozvědět státní zástupce.[112]

Z legislativního hlediska je třeba také za velmi zásadní, pokud jde o pravomoci a rozhodování státního zástupce v přípravném řízení, považovat skutečnost, že velká novela umožnila státnímu zástupci podle novelizovaného znění § 309 tr. ř. v přípravném řízení s účinností od 1. 1. 2002 rozhodnout o schválení narovnání, resp. schválit narovnání. Od této změny se očekávalo, že narovnání se stane skutečným a životným odklonem v trestním řízení a bude představovat vedle podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 a násl. tr. ř.) a posléze zkráceného přípravného řízení nástroj, který pomůže odbřemenit soudy od nápadu méně závažných a méně významných trestních věcí.[113] Zdůrazňovaly se také výhody pro poškozeného jakož i nové možnosti, které skýtala spolupráce s Probační a mediační službou, která začala v trestním řízení oficiálně působit od počátku roku 2001. Lze říci, že umožněním schválit narovnání také státnímu zástupci v přípravném řízení nedošlo k očekávanému nárůstu počtu realizovaných narovnání, a to jednak z důvodu nové možnosti uplatnění zkráceného přípravného řízení, které je stále orgánům činným v trestním řízení svou povahou bližší a jednak z toho důvodu, že od počátku zakotvení právní úpravy narovnání v trestním řádu v roce 1995 stále přetrvává problém se značnou náročností a organizačním zajištěním takového postupu. Navíc je uplatňováno obdobné opatření, kterým je podmíněné zastavení trestního stíhání, které se vyznačuje jednodušším postupem a které si také proto snadněji našlo své místo v praxi, i když i při uplatnění tohoto opatření jsou zmiňovány určité rezervy. Uplatňování odklonů v trestním řízení a zejména v řízení přípravném, kde především má své místo, má ovšem i své subjektivní aspekty. Rezervy jsou spatřovány v tom, že *„podmínky pro realizaci odklonů nejsou v desítkách procent případů, kdy je zákon umožňuje, vůbec*

---

[110] Coufal, P.: První zkušenosti státního zastupitelství s aplikací novely trestního řádu. Justiční praxe 4/2002, ročník L. str. 161 –166.

[111] Srov. zák. č. 283/1991 Sb., o Policii ČR , v platném znění, § 3a odst. 3, věta třetí: *„V ostatních věcech týkajících se výkonu služby v policii je policista vázán pokyny nadřízených.“*

[112] „Věc šetří policejní orgán a posoudí-li sám, že nejde o trestný čin, věc odkládá. V případě, jak se předpokládá, že hmotně právní základ trestného činu bude vycházet z formálního pojetí s materiálním korektivem a ten pak při odkládání věci podle § 159a odst. 1 tr. ř. bude zcela samostatně posuzovat a používat policie, a to bez dozoru státního zástupce, i nadále v České republice bude o stíhání a potrestání pachatele nebo nestíhání a nepotrestání rozhodovat policie a nikoli státní zástupce či soudce. Materiální korektiv je věcí právního posouzení skutku a musí ho mít v rukou ten, kdo rozhoduje ve veřejném zájmu o podání obžaloby, tedy státní zástupce. Proto je nezbytné, aby i usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 tr. ř., pokud již není v jeho výlučné pravomoci o něm rozhodovat, dostával státní zástupce bez výhrady na vědomí.“ Coufal, P.: Co přinese státnímu zastupitelství novela trestního řádu. Trestní právo 4/2001, Orac, str. 10 – 15; podobně k této otázce srov. každoroční Zprávy o činnosti státního zastupitelství.

[113] Srov. Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řízení. Trestněprávní revue 2/2001, str. 34 – 39.

zkoumány, dále v tom, že způsob a rozsah poučování o možnosti odklonu je zcela formální a pro neinformovanou osobu nedostačující (pouhý formulář o poučení nestačí) a také v tom, že odklony je třeba realizovat rychle, tj. nikoli až po skončení vyšetřování a provedení úplného dokazování"[114]. V tomto ohledu hrají klíčovou roli opět orgány Policie ČR a státní zástupce, jenž usměrňuje jejich činnost.

Dokazování v přípravném řízení

Obsah a rozsah přípravného řízení, resp. dokazování byl v legislativní rovině nově diferencován v závislosti na závažnosti a složitosti trestného činu, který je předmětem řízení. O nejméně závažné kriminalitě je vedeno méně formální tzv. zkrácené přípravné řízení (§ 179a - § 179f tr. ř.), jehož smyslem je vytvořit důkazní podmínky tak, aby bylo možné postavit obviněného před soud v co nejkratší možné době (viz kapitola III.). Naopak u nejzávažnějších a nesložitějších trestných činů, vymezených v trestním řádu věcnou příslušností krajského soudu podle § 17 tr. ř., je rozsah dokazování ponechán prakticky v nezměněné podobě. V takových případech pak postupují orgány činné v trestním řízení podle §§ 168 – 170, to znamená, že se na rozsah dokazování těchto trestných činů nevztahují některá nová ustanovení týkající se dokazování v přípravném řízení o ostatních trestných činech.

V případech ostatních trestných činů, jak uvádí důvodová zpráva, mělo být rozhodující, zda důkaz je třeba provést již v tomto stadiu řízení, nebo zda jej postačí pouze vyhledat a provést až v řízení před soudem. V přípravném řízení se v těchto případech provádějí pouze důkazy, které nesnesou odkladu, a to ve formě tzv. neopakovatelných či neodkladných úkonů, u nichž hrozí jejich ztráta a nemožnost provedení v další fázi řízení, zejména v řízení před soudem.

Dokazování v přípravném řízení mělo být výrazně omezeno ve snaze přenést dokazování z přípravného řízení do stadia řízení před soudem.[115] Účelem přípravného řízení trestního není podání definitivního důkazního stavu a konečné právní kvalifikace, ale zjištění prozatímního stavu, který dovoluje aby se věcí začal zabývat soud a mohl se přitom opírat o podloženou obžalobu a, je-li toho třeba, o některá věrohodná skutková zjištění již z přípravného řízení, a naplnění tohoto účelu, to je role veřejného žalobce.[116]

Pro oblast dokazování v přípravném řízení přinesla velká novela v souvislosti se změnou celkové koncepce trestního procesu také další podstatné změny. Již předešlou významnou novelizací, provedenou zákonem č. 293/1992 Sb., byl ve snaze přesunout těžiště dokazování do stadia řízení před soudem a urychlit a zjednodušit přípravné řízení zaveden institut úředního záznamu o obsahu vysvětlení, která nemají povahu neodkladných a neopakovatelných úkonů. Podle výslovné úpravy nebylo možno tyto záznamy použít v řízení před soudem jako důkaz. Podobně velká novela upravila a upřesnila režim a další náležitosti týkající se úředních záznamů za účelem prohloubení a dokončení realizace záměru urychlit a usnadnit přípravné řízení. Podle § 158 odst. 5 tr. ř. slouží úřední záznamy o podaných vysvětleních státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Nestanoví-li zákon jinak, úřední záznam nelze v řízení před soudem použít jako

[114] Coufal, P.: První zkušenosti státního zastupitelství s aplikací novely trestního řádu. Justiční praxe 4/2002, ročník L. str. 161 –166.
[115] Šámal, P., Král, ., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. C.H.BECK, 4. vydání, Praha 2002, str. 913.
[116] Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 2001, str. 197.

důkaz (§ 158 odst. 8 tr. ř.). Je-li ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být záznam přečten, nebo jinak konstatován jeho obsah.

V průběhu postupu před zahájením trestního stíhání nastala v důsledku přijetí velké novely další podstatná změna zařazením § 158a tr. ř., který stanoví podmínky pro provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů spočívajících ve výslechu svědka nebo v rekognici v této fázi řízení. Cílem tohoto ustanovení je především garantovat práva obhajoby (obviněného) na zákonnost průběhu provádění takových úkonů, které je dosaženo přítomností soudce u tohoto úkonu, při možnosti získat již v této fázi řízení potřebné důkazy použitelné i později především v řízení před soudem. Další možnosti a podmínky provedení výslechu svědků před zahájením trestního stíhání upravuje § 158 odst. 8 tr. ř., podle nějž lze vyslechnou také další osoby (a to okruh osob vymezený v § 164 odst. 1 tr. ř.), pokud lze předpokládat, že další prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání bude trvat delší dobu, zejména proto, že nebyla zjištěna osoba, u níž je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala, a v důsledku toho hrozí ztráta důkazní hodnoty výpovědi. Státní zástupce dbá na to, aby byly splněny všechny zákonné podmínky pro provádění výslechů svědků před zahájením trestního stíhání (čl. 21 odst. 1 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 12/2003).

Zásadní změna pro oblast dokazování a zejména provádění svědeckých výpovědí v přípravném řízení, resp. vyšetřování, kterou velká novela přinesla, vyplývá z ustanovení § 164 odst. 1 tr. ř., podle něhož výslechy svědků se provádí pouze v případech, jestliže se jedná o neodkladný nebo neopakovatelný úkon nebo jde-li o výslech osoby mladší patnácti let, osoby, o jejíž schopnosti správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, anebo nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak. Jinak poškozeného a další svědky vyslechne jen tehdy, jestliže hrozí z jiného důvodu, že bude ovlivněna jejich výpověď nebo schopnost zapamatovat si rozhodné skutečnosti nebo schopnost tyto skutečnosti reprodukovat, zejména je-li pro složitost věci odůvodněn předpoklad delšího trvání vyšetřování. V ostatních případech jsou osoby pouze tzv. vytěžovány, a jak bylo zmíněno výše, jimi podané vysvětlení není možné v řízení před soudem použít jako důkazu (pokud zákon nestanoví jinak).

Velká novela také umožnila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu využít v závažných a skutkově složitých věcech odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru (§ 157 odst. 3 tr. ř.).

Výrazné posílení postavení státního zástupce bylo sledováno také zařazením právní úpravy operativně pátracích prostředků a jejich použití do trestního řádu (§ 158b - § 158f), jako procesně významné činnosti policejních orgánů, kterou je třeba jasně a přehledně procesně zakotvit v trestním řízení zejména v souvislosti s ochranou základních lidských práv a svobod. Podle současné právní úpravy obsažené v trestním řádu je policejní orgán oprávněn v řízení o úmyslném trestném činu použít operativně pátracích prostředků, kterými se rozumí předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta. Státní zástupce ve vztahu k operativně pátracím prostředkům vykonává většinou povolovací a dozorovou či dohlížecí funkci (povoluje předstíraný převod podle § 158c odst. 2 tr. ř., za určitých podmínek také sledování osob a věcí dle 158d odst. 2 tr. ř., a posuzuje činnost agenta dle § 158e odst. 7 tr. ř.). Velká novela tedy přenesla právní úpravu použití operativně pátracích prostředků do trestního řádu pro účely trestního řízení, tato však dále zůstává poněkud stručnou a v některých otázkách nejednoznačnou. Jak se uvádí v odborné literatuře, poněkud kontroverzně působí např. ustanovení § 158e odst. 5 tr. ř., podle něhož je umožněno agentovi sledování osob

a věcí bez dalšího povolení státního zástupce, zatímco na předstíraný převod, který lze považovat za mírnější zásah do práv osob, se takový režim nevztahuje.[117]

Vyšetřování konané státním zástupcem

Velká novela svěřila od roku 2002 také nově do výlučné působnosti státního zástupce vyšetřování trestných činů policistů a příslušníků Bezpečnostní informační služby. Cílem této nové úpravy bylo odstranit nežádoucí stav, kdy kriminalitu páchanou příslušníky těchto složek vyšetřovaly osoby činné pro tutéž složku, což vyvolávalo oprávněné pochybnosti o regulérnosti (a efektivitě) takového postupu. Do účinnosti velké novely vykonávala vyšetřování o zmíněných trestných činech inspekce ministerstva vnitra.[118] Dnes útvar Ministerstva vnitra pro inspekční činnost jakožto policejní orgán (§ 12 odst. 2 tr. ř.) provádí nadále prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, tedy je činný před zahájením trestního stíhání podle § 158 a násl tr. ř. ve věcech této trestné činnosti. Pokud jde o podezření z trestné činnosti spáchané příslušníkem BIS může prověřování konat také pověřený orgán této služby.

Podle současného znění ustanovení § 161 odst. 3 tr. ř. vyšetřování o trestných činech spáchaných příslušníky Policie České republiky a příslušníky Bezpečnostní informační služby[119] koná státní zástupce; přitom postupuje přiměřeně podle ustanovení upravujících postup policejního orgánu konajícího vyšetřování. Z tohoto postupu jsou určité výjimky, které souvisí s tím, že vyšetřování je v tomto případě v rukou státního zástupce, který v jiných případech vystupuje v roli „pána řízení“ a vykonává dozor vůči činnosti policejních orgánů, které jinak vyšetřování provádějí. Zejména tedy ustanovení o souhlasu státního zástupce, kterého je třeba k provedení úkonu policejního orgánu, se logicky neužijí. Státní zástupce ovšem může požádat orgány policie, resp. orgány uvedené v § 12 odst. 2 tr. ř., o určitou formu součinnosti, např. o opatření jednotlivého důkazu, nebo o provedení jednotlivého úkonu vyšetřování apod. Nejedná se však zde o výkon dozorových práv podle § 174 tr. ř., nejde zde ani o vztah podřízenosti vůči státnímu zástupci. Jde spíše o ojedinělý případ součinnosti obou složek.[120] Nicméně podle ustanovení § 161 odst. 3 tr. ř. věta poslední je této žádosti státního zástupce oslovený orgán povinen urychleně vyhovět.

Příslušným k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti při prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 trestního řádu), konaném policejním orgánem ve věcech podezření z trestného činu spáchaného příslušníkem Policie České republiky nebo příslušníkem Bezpečnostní informační služby (nebo příslušníkem Úřadu pro zahraniční styky a informace), je státní zástupce, který by byl jinak příslušný konat vyšetřování nebo zkrácené přípravné řízení o tomto trestném činu (§ 10 odst. 5 vyhlášky MSp č. 23 /1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, a rovněž § 13 odst. 1 JŘStZast) Jednací řád státního zastupitelství (§ 10 odst. 1 až 4 JŘSt Zast) také upravuje příslušnost jednotlivých státních zastupitelství k vyšetřování trestných

[117] Viz tamtéž.

[118] Před tím, a to do 1. 1. 1994, prováděla vyšetřování policistů a příslušníků BIS vojenská prokuratura, která byla k tomuto datu zrušena.

[119] V roce 2004 byli novelou provedenou zák. č. 539/2004 Sb. do okruhu osob, o jejichž trestných činech koná vyšetřování státní zástupce zařazeni také příslušníci Úřadu pro zahraniční styky a informace

[120] Srov. Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řízení. Trestněprávní revue 2/2001, str. 34 – 39.

činů spáchaných příslušníky Policie ČR a Bezpečnostní informační služby (jakož i příslušníků Úřadu pro zahraniční styky a informace).

Ve věcech, v nichž vyšetřování koná státní zástupce, vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupce nejblíže vyššího státního zastupitelství (§ 175 odst. 2 tr. ř.). Výkonem takového dozoru není ovšem dotčeno právo státního zástupce, který koná vyšetřování, učinit rozhodnutí podle § 171 až 173, podle § 307 nebo podle § 309 za podmínek tam uvedených, pokud si toto právo nevyhradil státní zástupce vykonávající dozor. Tato rozhodnutí jsou tedy ponechána vyšetřujícímu státnímu zástupci. K podání obžaloby a jejímu zastupování před soudem je ovšem podle § 179 odst. 1 tr. ř. zásadně příslušný státní zástupce nejblíže vyššího státního zastupitelství, než které u soudu působí tehdy, pokud ve věci vykonával dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení a věc nepředal nižšímu státnímu zastupitelství. Podrobnosti postupu státních zástupců a policejních orgánů upravila Dohoda o součinnosti při plnění úkolů v trestním řízení ve věcech, v nichž koná státní zástupce trestní řízení proti příslušníkům Policie ČR z prosince 2001.[121]

Při splnění podmínek pro společné řízení podle § 20 odst. 1 tr. ř., koná státní zástupce vyšetřování i proti těm spoluobviněným, kteří nejsou příslušníky Policie ČR nebo příslušníky Bezpečnostní informační služby (příslušníky Úřadu pro zahraniční styky a informace) (§ 161 odst. 4 tr. ř.). Bylo-li však řízení o některém ze spoluobviněných vyloučeno ze společného řízení podle § 23 odst. 1 tr. ř., vyšetřování v této vyloučené věci koná příslušný policejní orgán.

Řízení před soudem

Pro stadium řízení před soudem přinesla velká novela v oblasti postavení a role státního zástupce změny především pokud jde o proces dokazování. Jak bylo uvedeno v úvodu této části zprávy, i tyto změny souvisely s celkovou tendencí velké novely přenést těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem a umožnit zvýšení procesní aktivity stran právě v oblasti vyhledávání a provádění důkazů. Při analýze příslušných změn trestního řádu jsme se zaměřili na tři oblasti – obecné otázky dokazování, vystupování státního zástupce před soudem, a také vrácení věci soudem státnímu zástupci k došetření.

Obecné otázky dokazování

Velká novela změnila formulaci zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností a zásady vyhledávací, obsažených v ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř. Dosavadní znění prvé z nich o tom, že orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí, doplnila slovy, že tak činí v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu. Smyslem této změny je nepochybně vyjádřit snahu o posílení postavení stran řízení zejména ve směru jejich (potenciálně) vyšší aktivity při dokazování.

[121] Šámal, P., Král, ., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. C.H.BECK, 4. vydání, Praha 2002, str. 1044.

Z hlediska zásady vyhledávací novela rozlišila činnost orgánů činných v trestním řízení v předsoudním a soudním stadiu řízení. V přípravném řízení orgány činné v trestním řízení objasňují způsobem stanoveným trestním řádem i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V řízení před soudem státní zástupce a obviněný mohou na podporu svých stanovisek navrhovat a provádět důkazy. Státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného. To nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

Nová formulace zásady vyhledávací má své kritiky, neboť umožňuje i výklad, že se státní zástupce v řízení před soudem má zaměřit výlučně na dokázání viny obžalovaného a neusilovat o zjištění, zda se obžalovaný daného trestného činu skutečně dopustil.[122] Tento výklad sice možný skutečně je, ovšem podle našeho názoru jej nelze pokládat za správný. Postavení státního zástupce v českém právním řádu[123] z něj činí představitele veřejného zájmu v trestním řízení.[124] V právním státě nemůže být veřejným zájmem, aby byla v trestním řízení stíhána, odsouzena a potrestána osoba, která nespáchala trestný čin. Ne zcela jednoznačný výklad jedné ze základních zásad trestního řízení pokud jde o řízení před soudem je pro tuto problematiku poměrně příznačný. Český trestní proces velkou novelou učinil další krok k vyšší míře kontradiktornosti soudního řízení, ovšem zároveň byla např. zachována povinnost soudu v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí dokazování doplnit. V rámci rekodifikace trestního práva procesního by možná bylo vhodné pokusit se o jednoznačnější řešení otázky rozdělení rolí či rozložení důkazního břemene v soudním stadiu trestního řízení mezi soud, státního zástupce a obžalovaného či jeho obhájce.

V rámci vymezení okruhu důkazů pro účely trestního řízení (§ 89 odst. 2 tr. ř.) velká novela modifikovala obecný zákaz odmítnutí důkazu z důvodu, že jej nevyžádal orgán činný v trestním řízení, ale předložila jej některá ze stran. Novelizované znění tento princip upřesňuje a prohlubuje, když uvádí, že každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. Uvedená změna měla zdůraznit rovnocennost důkazů vyhledaných, předložených či navržených jednotlivými stranami[125], a v praxi měla vést k větší procesní aktivitě zejména obhajoby.[126] Tento přístup je třeba chápat jako důležitou součást práva na obhajobu.[127] Podobný účel mělo mj. i zařazení nového ustanovení § 110a tr. ř., které nadále umožňuje, aby byl znalecký posudek předložený stranou nejen jako důkaz v trestním řízení přípustný, ale za splnění stanovených předpokladů (doložka o vědomosti znalce o následcích vědomě nepravdivého znaleckého posudku) též zásadně

---

[122] Upozorňuje na to např. J. Fenyk, viz Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, 2/2001, str. 37.

[123] Srov. čl. 80 Ústavy ČR, § 1 odst. 1, § 2 odst. 2, § 3 odst. 1, § 4 odst. 1 písm. a) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění.

[124] Shodně viz Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Praha, 2001, str. 168 a násl.

[125] K zařazení státního zástupce mezi strany v řízení před soudem vyjadřuje výhrady Fenyk např. ve své publikaci Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Praha, 2001, str. 168 a násl.; pro účely této studie nicméně budeme respektovat znění ustanovení § 12 odst. 6 tr. ř., které státního zástupce za stranu v řízení před soudem označuje.

[126] Srov. např. Baxa, J.: Reforma trestního řízení – geneze jejího vzniku a její cíle. Bulletin advokacie, 11 – 12/2001, str. 20, či Štěpán, J.: Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu, tamtéž, str. 58.

[127] Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 134.

rovnocenný znaleckému posudku vyžádanému orgánem činným v trestním řízení, jak co do jeho důkazního statutu, tak pokud jde o podmínky pro jeho vypracování.[128]

Vystupování státního zástupce před soudem

Při podání a zastupování obžaloby se státní zástupce řídí zákonem a vnitřním přesvědčením založeným na uvážení všech okolností případu (§ 180 odst. 2 tr. ř.). Velká novela doplněním citovaného ustanovení určitým způsobem vymezila rozsah aktivity státního zástupce v řízení před soudem, když stanovila, že v něm vystupuje tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby. Za tímto účelem opatřuje z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu i další důkazy, které nebyly dosud opatřeny či provedeny. I zde platí již výše naznačené tvrzení, a sice že citované ustanovení nelze vykládat tak, že by měl státní zástupce objasňovat pouze a jedině skutečnosti, přispívající k usvědčení obžalovaného.[129] Skutečností rozhodnou z hlediska podané obžaloby je totiž především otázka, zda obžalovaný trestný čin uvedený v obžalobě opravdu spáchal. Nové znění citovaného ustanovení má vystihovat záměr, aby aktivita státního zástupce neustala podáním obžaloby.[130]

Při opatřování důkazů v řízení před soudem může státní zástupce využít i možnosti, zařazené velkou novelou do ustanovení § 179 odst. 2 tr. ř. Podle něj může státní zástupce i po podání obžaloby požádat příslušný policejní orgán o opatření důkazu, který potřebuje k zastupování obžaloby v řízení před soudem. Lze se domnívat, že by bylo prospěšné současně stanovit i povinnost policejního orgánu takové žádosti vyhovět, i s ohledem na skutečnost, že k obdobnému oprávnění předsedy senátu vůči policejnímu orgánu trestní řád odpovídající povinnost policejního orgánu žádosti vyhovět stanoví (srov. § 183 odst. 1 tr. ř.). Za současného stavu tato povinnost vyplývá z interního policejního předpisu[131], popř. se dovozuje výkladem.[132]

Podle novelizovaného ustanovení § 180 odst. 3 tr. ř. navrhuje státní zástupce při dokazování v hlavním líčení a ve veřejném zasedání provedení důkazů, které nebyly navrženy již v obžalobě a potřeba je provést vznikla v průběhu řízení před soudem. Se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu zpravidla provádí důkazy, které podporují obžalobu. Obhájce nebo obviněný, který nemá obhájce, má právo ve stejném rozsahu se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy ve prospěch obhajoby. Spočívá-li provedení těchto důkazů některou ze stran ve výslechu svědka nebo znalce, provede jeho zákonné poučení před započetím výslechu předseda senátu nebo jiný pověřený člen senátu.

---

[128] Jestliže znalecký posudek předložený stranou má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný orgánem činným v trestním řízení. Orgán činný v trestním řízení umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.

[129] V literatuře se hovoří o tzv. obžalovací úchylce, viz např. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1211.

[130] Tamtéž.

[131] Srov. čl. 98 závazného pokynu policejního prezidenta č. 130/2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení.

[132] Vondruška, F., Růžička, M,: K postavení státního zástupce ve stadiu řízení před soudem po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. Trestněprávní revue, 3/2002, str. 89.

Je vhodné si povšimnout, že velká novela zvýraznila rozdíl mezi důkazy, jejichž provedení státní zástupce (ale obdobně i obžalovaný a jeho obhájce) pouze navrhuje, ať již v obžalobě či později v průběhu řízení před soudem, a důkazy, které zamýšlí sám provést. Jak již bylo uvedeno, státní zástupce má v řízení usilovat o objasnění všech skutečností rozhodných z hlediska podané obžaloby, tedy nikoliv nutně jen skutečností obžalovaného usvědčujících. V tomto ohledu může být škála důkazů, jejichž provedení by měl navrhnout, poměrně široká. Naproti tomu sám provádět má pouze ty důkazy, které podporují obžalobu. Uvedená úprava má jednoznačně podnítit aktivitu státních zástupců (resp. obou stran procesu), aby z vlastní iniciativy nejen navrhovali příslušné důkazy, ale aby „své“ důkazy, tedy důkazy podporující obžalobu, také sami prováděli a tím v pravém slova smyslu obžalobu před soudem zastupovali. Záměrem bylo, aby se provádění důkazů státním zástupcem stalo pravidlem.[133] To však předpokládá zvýšenou aktivitu samotných státních zástupců, neboť výzvy státnímu zástupci k provedení důkazu ze strany předsedy senátu by měly být prostředkem pečlivě zvažovaným a spíše výjimečným. Soud by z principu neměl určovat způsob vedení obžaloby a státní zástupce by také měl být zpravidla na základě své dozorové činnosti v přípravném řízení lépe schopen posoudit, který důkaz obžalobu skutečně podporuje.[134] Provádění větší části důkazů státním zástupcem by též mohlo mít pozitivní vliv na činnost soudu, který by se tak mohl více soustředit na přesné a efektivní vedení procesu a získat lepší předpoklady pro nestranné hodnocení provedených důkazů.[135]

Domníváme se, že lze souhlasit s názorem, podle něhož by bylo vhodné, aby státní zástupce uváděl již v obžalobě nejen důkazy, jejichž provedení v hlavním líčení navrhuje, ale také to, které z nich by chtěl provést sám.[136] To by mu však nemělo bránit v tom, aby v průběhu hlavního líčení požádal o provedení i dalšího důkazu, pokud se bude jednat o důkaz podporující obžalobu a vývoj hlavního líčení to bude vyžadovat.

Velká novela změnila též související ustanovení § 203 odst. 1 tr. ř. o řízení hlavního líčení a § 215 odst. 2 a 3 tr. ř. o součinnosti stran při dokazování. Hlavní líčení řídí a, nestanoví-li zákon jinak, dokazování provádí předseda senátu. Provedením jednotlivého důkazu nebo úkonu může pověřit člena senátu, anebo může jeho provedení uložit státnímu zástupci za podmínek § 180 odst. 3 tr. ř. (viz výše). Tím není dotčeno právo státního zástupce, obžalovaného a jeho obhájce žádat o provedení důkazu podle § 215 odst. 2 tr. ř.

Jak již bylo uvedeno, nová právní úprava předpokládá, že by v hlavním líčení a ve veřejném zasedání měl důkazy, které podporují obžalobu, provádět především státní zástupce (srov. § 180 odst. 3 tr. ř.). Rovněž možnost uložit státnímu zástupci provedení důkazu přichází v úvahu prakticky pouze v případě důkazu podporujícího obžalobu, a jak již bylo rovněž zmíněno, soud by ji měl využívat zdrženlivě, spíše ve výjimečných případech, kdy by např. podle názoru soudu státní zástupce důkaz podporující obžalobu (výslech svědka apod.), jehož provedení sám navrhl, mohl i vzhledem k poznatkům získaným v přípravném řízení provést lépe. Předseda senátu může státnímu zástupci uložit i provedením jednotlivého úkonu, jako je opatření důkazního prostředku, který by měl být zdrojem důkazu podporujícího obžalobu apod. I zde je namístě požadavek zdrženlivosti, navíc i z technických důvodů by soud mohl

[133] Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1213.

[134] Srov. Vondruška, F., Růžička, M,: K postavení státního zástupce ve stadiu řízení před soudem po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. Trestněprávní revue, 3/2002, str. 88.

[135] Obdobně viz Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1213.

[136] Vondruška, F., Růžička, M,: K postavení státního zástupce ve stadiu řízení před soudem po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. Trestněprávní revue, 3/2002, str. 87-88.

spíše využívat svého oprávnění dle § 183 odst. 1 tr. ř., tedy požádat policejní orgán o opatření jednotlivého důkazu, o předvedení osoby nebo o doručení písemnosti. Ostatně i v této úpravě se projevuje určitá nejednoznačnost změn, které v oblasti důkazního břemene a rozdělení rolí hlavních subjektů řízení před soudem velká novela přinesla. Vychází z předpokladu, že státní zástupce bude při dokazování v řízení před soudem aktivní, poskytuje mu k tomu některé nástroje, a pro případ, že zůstane pasivní, umožňuje soudu, aby jej k vyšší aktivitě přiměl. Zároveň ovšem ponechává na soudu konečnou odpovědnost za zjištění skutkového stavu v rozsahu, potřebném pro jeho spravedlivé rozhodnutí (srov. výše pasáž k ustanovení § 2 odst. 5 tr. ř.).

Velkou novelou pozměněné ustanovení § 215 odst. 2 tr. ř. upravuje oprávnění stran v řízení před soudem žádat o možnost provedení důkazu, přičemž následný postup konkretizuje pro případ výslechu. Podle nového znění citovaného ustanovení mohou státní zástupce, obžalovaný a jeho obhájce žádat, aby jim bylo umožněno provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce. Předseda senátu jim vyhoví zejména tehdy, jestliže jde o důkaz prováděný k jejich návrhu nebo jimi opatřený a předložený. Není povinen jim vyhovět, jde-li o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka, anebo jestliže by provedení důkazu některou z uvedených osob nebylo z jiného závažného důvodu vhodné. Jestliže je výslech stejného svědka nebo znalce navrhován jak státním zástupcem, tak i obžalovaným nebo obhájcem, a obě strany žádají o provedení výslechu, rozhodne předseda senátu po vyjádření obou stran o tom, která z nich výslech provede. Provádění výslechu některou z uvedených stran může předseda senátu přerušit jen tehdy, není-li výslech prováděn v souladu se zákonem, na vyslýchaného je vyslýchajícím činěn nátlak nebo je výslech jím veden jiným nevhodným způsobem, anebo předseda senátu nebo člen senátu považuje za nezbytné položit vyslýchanému otázku, jejíž položení není možno odložit na dobu po provedení takového výslechu nebo jeho části.

Významnou součástí činnosti státního zástupce v řízení před soudem může být i provádění tzv. protivýslechu, tj. kladení otázek osobám, jejichž výslech provedl obžalovaný, resp. jeho obhájce, ve smyslu ustanovení § 215 odst. 3 tr. ř.[137] Po provedení výslechu nebo jeho části některou ze stran má právo druhá strana klást vyslýchanému otázky. Rovněž tento výslech, prováděný druhou ze stran, může předseda senátu přerušit jen tehdy, není-li prováděn v souladu se zákonem, na vyslýchaného je vyslýchajícím činěn nátlak nebo je výslech jím veden jiným nevhodným způsobem, anebo předseda senátu nebo člen senátu považuje za nezbytné položit vyslýchanému otázku, jejíž položení není možno odložit na dobu po provedení takového výslechu nebo jeho části.

Dalším posílením pozice stran v řízení před soudem je výslovné připuštění námitek proti způsobu provádění příslušného úkonu. V hlavním líčení, ve veřejném zasedání nebo při jiném úkonu soudu prováděném za přítomnosti stran, může každá ze stran vznášet kdykoliv v jeho průběhu námitky proti způsobu provádění úkonu (§ 180 odst. 4 tr. ř.). Výslovné zařazení tohoto oprávnění do textu trestního řádu souvisí se změnou ustanovení § 55 odst. 1 písm. f) tr. ř., které po velké novele jako jednu z náležitostí protokolu o úkonu trestního řízení

[137] V literatuře se objevil nesouhlas s tím, aby tato činnost byla nazývána protivýslechem, protože však druhá věta cit. ustanovení hovoří o „tomto výslechu“ a trestní řád pro takové kladení otázek nestanoví žádná zvláštní omezení oproti předchozímu výslechu druhou ze stran, nepokládáme takové označení za nesprávné; srov. Vantuch, P.: Může předseda senátu vyzvat obhájce, aby provedl důkaz, který navrhla strana obhajoby? Trestněprávní revue, 8/2004; odlišně viz Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1211, nebo Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 438.

stanoví námitky stran nebo vyslýchaných osob proti průběhu úkonu nebo obsahu protokolu. Předchozí úprava zmiňovala pouze námitky proti obsahu protokolu a v praxi byly někdy námitky proti způsobu provádění úkonu ignorovány.[138]

Vrácení věci soudem státnímu zástupci k došetření

Velká novela pozměnila i podmínky, za kterých může soud vrátit státnímu zástupci věc k došetření po předběžném projednání obžaloby (§ 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.), nebo po zrušení rozsudku v odvolacím řízení (§ 260 tr. ř.). V obou případech došlo ke zpřísnění těchto podmínek v tom smyslu, že vrácení věci státnímu zástupci k došetření se nadále připouští jen z důvodu skutečně závažných, resp. neodstranitelných procesních vad. Také tato změna souvisí se snahou přenést těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem s tím, že přípravné řízení má nadále funkci skutečně přípravnou a procesní činnost orgánů činných v trestním řízení je omezena.[139]

Po předběžném projednání obžaloby soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření, je-li toho třeba k odstranění závažných procesních vad přípravného řízení, které nelze napravit v řízení před soudem, nebo k objasnění základních skutkových okolností, bez kterých není možné v hlavním líčení ve věci rozhodnout, a v řízení před soudem by takové došetření bylo v porovnání s možnostmi opatřit takový důkaz v přípravném řízení spojeno s výraznými obtížemi nebo by zřejmě bylo na újmu rychlosti řízení (§ 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.). Oproti předchozímu znění byla především doplněna podmínka (praktické) neodstranitelnosti příslušné vady v rámci řízení před soudem, což okruh důvodů, pro který soud může státnímu zástupci věc k došetření vrátit, značně omezuje.

Nelze-li po zrušení rozsudku v odvolacím řízení pokračovat v řízení před soudem pro neodstranitelné procesní vady a není-li důvod pro jiné rozhodnutí, odvolací soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření. Vrátí-li soud věc státnímu zástupci k došetření, uvede v usnesení, v kterých směrech je třeba přípravné řízení doplnit a které skutečnosti je třeba objasnit, popřípadě které úkony je třeba provést. Jakmile usnesení o vrácení věci státnímu zástupci k došetření nabylo právní moci, vrací se věc do stavu přípravného řízení (§ 260 tr. ř.). V tomto případě zašla velká novela v omezování důvodů pro vrácení věci ještě dále a rozdíl oproti předchozí úpravě je v tomto směru ještě zřetelnější.[140]

Změny právní úpravy, popsané a rozebrané v této kapitole, samozřejmě nejsou vyčerpávajícím výčtem bodů velké novely trestního řádu, které ovlivnily a ovlivňují postavení a roli státního zástupce v trestním řízení. Platí zde však to, co pro celý náš výzkum, z něhož je tato zpráva – aby bylo hodnocení realizovatelné, bylo nutno z množství jednotlivých změn na základě zvolených kritérií vybrat omezený počet těch nejvýznamnějších.

---

[138] Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1215.
[139] Tamtéž, str. 1252.
[140] Srov. např. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str. 1610, 1611.

IV.4. Dotazníkové šetření[141]

Na přelomu let 2005 a 2006 jsme v rámci dílčího výzkumného úkolu týkajícího se postavení státního zástupce v trestním řízení provedli dotazníkové šetření zaměřené na názory státních zástupců (ale také soudců) ohledně změn, které pro jejich práci přinesla velká novela trestního řádu. Otázky v dotazníku byly rozděleny do dvou částí, přičemž první byla zaměřena na postavení státního zástupce v přípravném řízení a druhá se soustředila na jeho roli v řízení před soudem. Proto také první část byla adresována pouze státním zástupcům. Byla oslovena všechna okresní (vč. obvodních státních zastupitelství v Praze a Městského státního zastupitelství v Brně) a krajská státní zastupitelství (vč. Městského státního zastupitelství v Praze), přičemž na každé pracoviště byl zaslán jeden dotazník. Na otázky odpovědělo celkově 77 státních zástupců, z nichž 12 bylo z krajských a 65 z okresních státních zastupitelství. Průměrný věk respondentů – státních zástupců činil cca 47 let (min. 28 let, max. 66 let) a funkci státního zástupce vykonávali v průměru 20 let (min. 1 rok, max. 40 let).

V druhé části dotazníkového šetření, týkající se stadia řízení před soudem a změn v postavení státního zástupce v něm, byli kromě výše popsaného vzorku státních zástupců osloveni také soudci. Po jednom dotazníku bylo rozesláno na všechny okresní a krajské soudy, včetně pražských obvodních soudů, Městského soudu v Brně a Městského soudu v Praze. Celkem se nám vrátilo 74 dotazníků, a to 66 od soudců okresních soudů (resp. obvodních soudů a Městského soudu v Brně) a 8 od soudců všech krajských soudů a Městského soudu v Praze. Vzhledem k počtu obeslaných soudů (94) byla velikost vzorku respondentů příznivá a totéž platí o jeho složení. Průměrný věk respondentů – soudců činil cca 42 let (min. 29 let, max. 70 let) a funkci soudce vykonávali v průměru 14 let (min. 1 rok, max. 45 let).

Uváděné procentní podíly jednotlivých odpovědí byly zaokrouhlovány na celá čísla a představují podíl respondentů, kteří označili danou variantu odpovědi, na celkovém počtu příslušníků dané profesní skupiny, kteří na danou otázku platně odpověděli. U některých otázek měli respondenti možnost svůj názor zdůvodnit.

Dotazy k postavení a roli státního zástupce v přípravném řízení po velké novele

Postavení státního zástupce a pracovní podmínky v přípravném řízení

První čtveřice otázek směřovala ke zjištění, jak celkově a obecně se dívají státní zástupci na změny, které jejich činnosti a postavení měla velká novela přinést. Zda podle jejich názoru současná právní úprava v praxi umožňuje naplnění základních předpokladů pro jejich práci v přípravném řízení. Zajímalo nás tedy, jak ovlivnila velká novela postavení státního zástupce v přípravném řízení v obecné rovině, zda jim umožnila aktivnější zapojení do přípravného řízení a přispěla k rychlejšímu a účinnějšímu zjištění všech potřebných skutečností, a konečně jaký celkový vliv měla velká novela na podmínky pro práci státních zástupců.

[141] Výsledky u jednotlivých otázek se vztahují vždy k počtu respondentů, kteří na danou otázku platně odpověděli.

Otázka: Přinesla velká novela posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení?

Přinesla velká novela posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení?	**%**
rozhodně ano	21 %
spíše ano	46 %
spíše ne	24 %
rozhodně ne	9 %
celkem	100 %

Pokud jde o posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení, jak vyplývá z tabulky, zhruba dvě třetiny státních zástupců vyjádřily názor, že velká novela, spíše či rozhodně, přinesla posílení jejich postavení v přípravném řízení. V rámci ne příliš četných komentářů k této otázce se ovšem vyskytla také odpověď, kterou respondent potvrzuje názor, že velká novela přinesla posílení postavení, zároveň však jako důvod uvádí, že *„jde spíše o psychologický dopad na policejní orgány, jimž byla odňata možnost meritorního rozhodnutí a že z hlediska státních zástupců jde spíše o navýšení práce než zvýšení prestiže“.* Zbylá jedná třetina státních zástupců se nedomnívá, že následkem velké novely došlo k posílení postavení státního zástupce v trestním řízení.

Otázka: Umožňuje právní úprava po velké novele aktivnější zapojení státního zástupce do přípravného řízení?

Umožňuje právní úprava po velké novele aktivnější zapojení státního zástupce do přípravného řízení?	**%**
rozhodně ano	21 %
spíše ano	54 %
spíše ne	20 %
rozhodně ne	5 %
celkem	100 %

Možnost aktivnějšího zapojení státního zástupce do přípravného řízení po velké novele konstatuje převážná většina (¾, resp. 75 %) respondentů. Ze čtvrtiny respondentů, kteří naopak tuto možnost vidí skepticky, tito nejčastěji spatřují překážky nikoli v právní úpravě, nýbrž ve faktickém stavu, který měla novela za následek. Obecná otázka aktivního zapojení do přípravném řízení úzce souvisí se změnami, kterých se velká novela výrazně dotkla ve vztahu k výkonu dozoru státního zástupce, proto se často názory vyslovené při této otázce objevují v následujících částech dotazníkového šetření týkajících se výkonu dozoru. Mezi nejčastější limity možnosti aktivnějšího zapojení státního zástupce do přípravného řízení řadí tito respondenti nedostatečné personální obsazení státního zastupitelství v souvislosti se značným zvýšením pracovního zatížení. V této souvislosti hovoří o zvýšení či dokonce zahlcení formalitami a bagatelními věcmi, které souvisí s povinností evidovat a přezkoumávat veškeré záznamy o zahájení úkonů trestního řízení (dle § 158 odst. 3 tr. ř.) nebo s prodlužováním lhůt (ve smyslu § 159 a § 167 tr. ř.), to znamená nárůst čistě administrativní práce „za stolem“ a následně nemožnost věnovat dostatečnou „aktivní“ pozornost věcem, u kterých je to třeba. Několikrát také zaznělo, že předpoklady pro aktivní zapojení byly vytvořeny již v právní úpravě platné a účinné před velkou novelou a že tedy ani před tím *„nic nebránilo státnímu zástupci být stejně aktivní či ještě aktivnější“.*

Otázka: Přispěla právní úprava pravomoci státního zástupce v přípravném řízení k rychlejšímu a efektivnějšímu zjištění všech skutečností potřebných k dalšímu postupu?

Jedním z dalších dílčích cílů velké novely bylo vytvořit prostřednictvím změny právní úpravy týkající se oprávnění a pravomocí státního zástupce lepší podmínky pro zjištění všech potřebných skutečností pro další postup v přípravném řízení, resp. v řízení před soudem. Také v této otázce si zjevná většina (60 %) státních zástupců myslí, že velká novela přispěla k rychlejšímu a efektivnějšímu zjištění všech potřebných skutečností. Respondenti s opačným názorem spatřují překážky obdobně jako u možností aktivnějšího zapojení do přípravného řízení, tj. velmi často ve zformalizování trestního procesu, v nárůstu administrativní práce, nedostatku personálního zajištění apod.. Další podstatné překážky přisuzují výraznému omezení procesní využitelnosti některých zjištěných skutečností v řízení před soudem, zejména výslechu svědků, jako důkazu (což představuje z hlediska státních zástupců jeden z nejzásadnějších problematických bodů velké novely vůbec - viz dále).

Ve vztahu ke spolupráci, resp. práci Policie ČR v této souvislosti také několikrát státní zástupci uvedli, že je státní zástupce do značné míry stále závislý na kvalitě a rychlosti práce policejních orgánů, vůči nimž je vybaven minimálními pravomocemi pokud jde o odpovědnost za odvedenou, resp. neodvedenou práci, ze své činnosti se totiž zodpovídají pouze svým nadřízeným.

Otázka: Jaký vliv ve smyslu vytváření podmínek pro efektivnější práci měla velká novela na Vaši činnost v rámci přípravného řízení?

Jaký vliv ve smyslu vytváření podmínek pro efektivnější práci měla velká novela na Vaši činnost v rámci přípravného řízení?	**%**
Výrazně pozitivní	0 %
Převážně pozitivní	25 %
Nepřinesla výraznější změnu	41 %
Převážně negativní	26 %
Výrazně negativní	8 %
Celkem	100 %

Ačkoli se státní zástupci ve většině shodují, že velká novela měla v jednotlivostech pozitivní dopad, to znamená pokud jde o vliv na jejich postavení v přípravném řízení, na aktivnější zapojení i rychlejší a efektivnější zjištění potřebných skutečností, pokud jde však o vliv velké novely na podmínky pro jejich práci obecně, nejvíce státních zástupců konstatuje, že nezaznamenala významnější změnu. Negativní vliv jí přisuzuje více státních zástupců než těch, kteří její vliv hodnotí pozitivně. Výrazně pozitivní dopad nepřisoudil velké novele žádný z respondentů.

Pozitivní změny velké novely spatřují státní zástupci oproti předešlé úpravě nejčastěji v možnosti získat větší přehled o trestní věci a lepší informovanost státního zástupce o práci policie, a to hned od prvopočátku, ještě před zahájením trestního stíhání, a tím lepší možnost metodicky ovlivňovat a konkrétními pokyny řídit činnost policejního orgánu a usměrňovat tak postup prověřování a vyšetřování. Díky těmto okolnostem dochází k výraznější spolupráci s Policií ČR. Za přínos novely také někteří státní zástupci považují stanovení lhůt pro ukončení prověřování a vyšetřování (a zavedení zkráceného přípravného řízení). Také

přenesení těžiště dokazování do soudního stadia řízení vedlo podle některých státních zástupců, i když spíše menšího počtu, ke zjednodušení přípravného řízení, kdy není nutné nadbytečně opakovaně provádět výslechy svědků, a výkon dozoru nad přípravným řízení se tak mohl přenést do jiných oblastí.

V tom v čem spatřují někteří státní zástupci pozitiva většina naopak spatřuje negativa, resp. případně nemožnost realizace v praxi. Státní zástupci, kteří zhodnotili přínos novely prakticky jako nulový hovoří často o tom, že velká novela je velmi rozporná. Na jedné straně přinesla určitá zjednodušení, která ovšem naráží na zvýšenou administrativu vyvolanou zejména nedodržováním lhůt stanovených pro prověřování (§ 159 tr. ř.) a vyšetřování (§ 167 tr. ř.) a případně na další administrativní zatížení, které má za následek spíše formální aplikaci „nových věcí“.

Ti státní zástupci, kteří zastávají negativní postoj k přínosu velké novely, jej odůvodňují podobně, i když s větší intenzitou. Největší negativum spatřují ve výkonu tzv. papírového dozoru. V důsledku zahlcení z důvodu nedostatečného personálního obsazení státního zastupitelství a nárůstu objemu práce (jak již bylo zmíněno výše především z důvodu evidence a nezbytného přezkumu záznamů o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř., např. v případech, kdy není předpoklad zjištění pachatele, dále v případě prodlužování lhůt a nutného provádění prověrek dle § 159 a § 167 tr. ř.), dochází k jisté či lépe řečeno ještě větší formálnosti počátečního dozoru (intenzivní až po zahájení trestního stíhání dle § 160 odst. 1 tr. ř.), čas strávený tímto „nutným“ dozorem v banálních či předem neúspěšných případech je na úkor výkonu dozoru v případech závažné trestné činnosti *(„… ačkoli bylo tvrzeno, že po novele se mají státnímu zástupci uvolnit ruce pro aktivní účast na přípravném řízení (prověrky, účast na důležitějších úkonech), v praxi došlo k opaku, tedy státní zástupce se prakticky do terénu nedostane a s policejními orgány komunikuje jen formou korespondence.“)*

Další zásadní obrat k horšímu, který velká novela přinesla, je podle mnoha státních zástupců spatřován ve zhoršení důkazní situace. Zrychlení či zjednodušení přípravného řízení, ve kterém nelze shromáždit důkazy procesně použitelné při hlavním líčení, má podle nich negativní dopad na průběh a dobu řízení před soudem a vede často k zprošťujícím rozsudkům. Nemožnost využití řady důkazů prospívá výhradně pachatelům trestné činnosti a znemožňuje jejich rychlé a spravedlivé potrestání. (Tím, že „*nejsou prováděny v přípravném řízení výslechy svědků, bylo sice přípravné řízení zkráceno na minimum, ale věc po obžalobě nebo návrhu na potrestání leží dlouho u soudu, svědci si nepamatují či nechtějí pamatovat. Narostly zbytečně zproštěné věci.“)*

Výkon dozoru v přípravném řízení

Další naše dotazy směřovaly cíleně konkrétněji na výkon dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení.

Otázka: Poskytuje současná právní úprava možnost aktivně vykonávat dozor již od okamžiku počátku přípravného řízení?

Poskytuje současná právní úprava možnost aktivně vykonávat dozor již od okamžiku počátku přípravného řízení?	**%**
rozhodně ano	37 %
spíše ano	53 %
spíše ne	6 %
rozhodně ne	4 %
Celkem	100 %

Pokud jde o to, zda právní úprava po velké novele (současná právní úprava) poskytuje dostatečné možnosti aktivního výkonu dozoru již od okamžiku počátku přípravného řízení, tedy především ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání, shoduje se naprostá většina (90 %) státních zástupců v tom, že tato možnost je současnou právní úpravou (spíše či rozhodně) dána. Výhody současné právní úpravy spatřují státní zástupci především, jak již bylo zmíněno, v mnohem větší informovanosti a v možnosti podchycení všech věcí prověřovaných policejním orgánem a v možnosti zásadně ovlivňovat činnost policejních orgánů při shromažďování důkazů již v rámci prověřování *(„Přestože je mi známo, že není zcela jednoznačně přijímána povinnost státního zástupce ingerovat před zahájením trestního stíhání, považuji právě tuto skutečnost za naplnění zásady legality*“). I v těchto případech však státní zástupci často dodávají, že zmíněná legislativní možnost je limitována nedostatečným personálním obsazením státního zastupitelství a nárůstem agendy a zatížením některými ryze formalistickými úkony. Tedy se znovu ve většině státní zástupci shodují, že aktivnímu výkonu dozoru již od počátku přípravného řízení nebrání ani tak změněná právní úprava jako praktické zajištění aplikace této nové legislativy v praxi.

Zbylí stání zástupci (10 %), kteří se domnívají, že právní úprava nevyhovuje možnostem výkonu aktivního dozoru již od okamžiku zahájení trestního řízení, uvádějí navíc jako důvod pasivitu policejních orgánů, které se více v této fázi řízení, tj. před zahájením trestního stíhání, spoléhají a odvolávají na proklamovanou („slibovanou“) aktivitu státního zástupce a vyčkávají jeho pokynů.[142] Nejzásadnějším argumentem vysloveným ohledně nové právní úpravy se jeví skutečnost, že státní zástupce nemá možnost, resp. není oprávněn zamezit nezákonnému zahájení trestního řízení, není-li oprávněn opatření policejního orgánu o tomto zahájení trestního řízení podle § 158 odst. 3 tr. ř. zrušit. [143]

Zástupci respondentů v obou skupinách se však mimo jiné shodují na tom, že aktivní výkon dozoru nad zachováváním zákonnosti před zahájením trestního stíhání byl možný i před novelou, vše však záleží spíše na osobě a přístupu konkrétního státního zástupce *(„Vždyť pokud státní zástupce chtěl, měl tu možnost i před tím“).*

[142] Tento problém může souviset s reorganizací Policie ČR a především s odchodem zkušenějších a příchodem nových nezapracovaných policistů.

[143] Tato výtka se vyskytla již ve zvláštní zprávě o činnosti státního zastupitelství, která hodnotila dopady velké novely.

Otázka: Domníváte se, že je potřebné vykonávat dozor již od okamžiku počátku přípravného řízení ve všech věcech?

Výkon dozoru státního zástupce byl rozšířením přípravného řízení o dříve předprocesní postupy před zahájením trestního stíhání vztažen prakticky na úplný počátek Ptali jsme se proto dále státních zástupců, zda považují za nutné aktivně vykonávat dozor již od okamžiku počátku přípravného řízení ve všech případech. V této otázce jsou státní zástupci rozdělení téměř půl napůl podle svých názorů na danou otázku. O něco málo více jak polovina (53 %) odpověděla kladně, tedy se domnívají, že by (rozhodně či spíše) měl být dozor aktivně vykonáván již od tohoto okamžiku. Státní zástupci, kteří jsou jednoznačně přesvědčeni o potřebě výkonu aktivního dozoru od počátku ve všech věcech, uváděli jako hlavní důvod prevenci vad řízení, resp. vyšetřování, předcházení pochybením a neodůvodněným či předčasným postupům ze strany policejních orgánů v přípravném řízení (např. zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř.). Policisté podle jejich názoru nemají dostatečné znalosti práva[144] a např. zahajují řízení špatně, vadně popisují skutek, špatně jej právně kvalifikují apod. Výkon dozoru od počátku tak umožňuje jednak kontrolu činnosti policie a vede aktivně ke zkvalitnění přípravného řízení a vhodnému zajištění potřebných důkazů, neboť podstatné důkazy pro soudní řízení lze zajistit právě především na počátku řízení.

Nejčastěji ovšem státní zástupci doplňují svou odpověď, a to jak zápornou tak ovšem i kladnou, názorem, že je třeba diferencovat především mezi tzv. bagatelní a závažnou trestnou činností. Individuální přístup je třeba v otázkách výkonu dozoru mít také pokud jde o intenzitu aktivity věnované různě komplikovaným věcem. Převážná většina státních zástupců se tedy kloní k závěru, že v podstatě aktivního výkonu dozoru od počátku přípravného řízení je třeba obzvláště v případech závažné a složité kriminality. Státní zástupci, kteří se domnívají, že není třeba aktivního dozoru od počátku ve všech věcech často argumentují, že pokud jde o bagatelní trestnou činnost je naopak zkušený policista schopen věc v této fázi kvalitně zpracovat sám (podle názoru některých státních zástupců by tomu dokonce tak mělo být, jinak je podporována pasivita policejních orgánů). Někteří státní zástupci zastávají také názor, že výkon dozoru není ve všech případech nejen nutný či potřebný, ale že jednoduše není možný z důvodu vysokého nápadu a ani *„účelný neboť je třeba věnovat se závažným a komplikovaným věcem a neztrácet čas s bagatelními“*. *„Je nemožné vykonávat dozor ve všech dozorovaných věcech“.* Také v případech, kdy je pachatel neznámý, je dozor prakticky nemožný a nepotřebný.

Otázka: Jak často využíváte možnosti uložit policejnímu orgánu provedení určitého úkonu v rámci výkonu dozoru ve fázi před zahájením trestního stíhání?

Jak vyplývá z odpovědí na předešlé otázky, někteří státní zástupci kvitují výraznější možnost ovlivňování a usměrňování přípravného řízení již od samého počátku, tedy ještě značně před zahájením trestního stíhání. Zajímalo nás také tedy jak často vyžívají možnosti vstupovat svými pokyny do této fáze trestního řízení, resp. jak často ukládají v rámci výkonu dozoru policejnímu orgánu provedení určitého úkonu ve smyslu § 157 odst. 2 tr. ř., ke kterým je policejní orgán oprávněn podle § 158 odst. 3 tr. ř., a snaží se tak ovlivňovat jeho činnost. Jak vyplynulo z odpovědí státních zástupců, nejvíce, tj. dokonce přes polovinu z nich tak činí nepříliš často nebo pouze výjimečně (45 % nepříliš často a 10% pouze výjimečně). Naproti tomu často ukládá provedení některého úkonu v řízení před zahájením trestního stíhání více

[144] Podle názoru jednoho ze státních zástupců „tyto nedostatky pramení z nevyhovujícího systému vzdělávání policistů, ale zejména z práce jejich vedoucích pracovníků“.

jak jedna třetina (36 %) a velmi často 9 % státních zástupců. Nejčastěji vyvozují státní zástupci potřebu uložení provedení určitého úkonu z tzv. prověrky prověřování, kterou provádějí na základě § 159 tr. ř. Odtud čerpá své informace a na základě tohoto postupu se rozhoduje více jak polovina státních zástupců (57 %) Ostatní v těchto věcech nejčastěji jednají z vlastní iniciativy (38 %). Okolo 5 % státních zástupců čerpá podněty nejčastěji ještě z jiných skutečností, kterými jsou např. stížnosti stran, (stížnost proti odložení věci, stížnost na průtahy v řízení), dále také na základě žádosti samotného policejního orgánu nebo konzultace věci s policejnim komisařem. Také v této souvislosti je policejním orgánům vytýkána určitá pasivista a neznalost.

Otázka: Přispěly změny, které přinesla velká novela v oblasti výkonu dozoru vykonávaného v přípravném řízení, k efektivnějšímu zastupování veřejné obžaloby v řízení před soudem?

Přispěly změny v oblasti výkonu dozoru v přípravném řízení, k efektivnějšímu zastupování veřejné žaloby před soudem?	**%**
Rozhodně ano	5 %
Spíše ano	25 %
Spíše ne	51 %
Rozhodně ne	19 %
Celkem	100 %

Jedním z cílů velké novely bylo také v rámci změn v přípravném řízení umožnit státnímu zástupci prostřednictvím „nového“ výkonu dozoru vytvořit lepší podmínky pro zastupování veřejné žaloby před soudem. Ptali jsme se tedy, zda podle názoru státních zástupců přispěly změny, které přinesla novela v oblasti dozoru v přípravném řízení, k efektivnějšímu zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem.

Jak jednoznačně vyplývá z uvedené tabulky, drtivá většina státních zástupců se domnívá, že velká novela (spíše či rozhodně) nepřispěla k efektivitě zastupování obžaloby před soudem (70 %). Nejčastějším důvodem, který státní zástupci uvádějí, je nemožnost, resp. výrazné omezení možnosti provádět důkazy v přípravném řízení a tedy nemožnost jejich následného použití v řízení před soudem. Zejména se jedná o nemožnost provádět výslechy svědků. Velmi často tyto skutečnosti vedou v řízení před soudem jednak k protahování této fáze trestního řízení a jednak nakonec častěji k zprošťujícím rozsudkům. Ozval se i názor, že státní zástupce by měl mít pravomoc určit, kdo bude jako svědek v přípravném řízení slyšen.

Dalším poměrně častým a dosti podstatným důvodem je skutečnost, že soudy v některých okresech vycházejí ze zastupitelnosti státních zástupců, *a „ač jim to ukládá jednací řád, zásadně nepřihlížejí k tomu, který státní zástupce ve věci vykonával dozor, což znemožňuje, aby se hlavního líčení zúčastnil zpracovatel, který věc dobře zná“.* Tím je snížena efektivita intervenujícího státního zástupce ve věci před soudem. Podle několika státních zástupců soudní řízení nedoznalo žádných změn a je vedeno převážně stereotypně.

Dokazování, rychlost přípravného řízení a rozhodování státního zástupce v přípravném řízení

Otázka: Považujete právní úpravu provádění důkazů ve fázi přípravného řízení před zahájením trestního stíhání za optimální?

Považujete právní úpravu dokazování před zahájením trestního stíhání za optimální?	**%**
Rozhodně ano	9 %
Spíše ano	45 %
Spíše ne	26 %
Rozhodně ne	20 %
Celkem	100 %

Pokud jde o právní úpravu dokazování v přípravném řízení, většina státních zástupců, něco málo přes polovinu (54 %) ji považuje za vyhovující čili optimální. Zbytek ji hodnotí opačně. Stojí za povšimnutí, že rozhodně ji nepovažuje za optimální 20 %, tedy jedna pětina státních zástupců, což je dosti vysoký počet na takto radikální postoj. Názorové postoje státních zástupců jsou opět poměrně vyrovnané. Z předchozího je zřejmé, z jakého důvodu nebude nespokojeným státním zástupcům právní úprava dokazování v přípravném řízení vyhovovat. Absolutně nejčastějším důvodem je samozřejmě především nepoužitelnost úředních záznamů o podaných vysvětleních jako důkazního prostředku v řízení před soudem, případně je konstatována malá využitelnost shromážděných důkazů obecně. To vše má za následek komplikaci dokazování (svědci si nepamatují nebo z jiného důvodu mění svou výpověď) a řízení se tak stalo méně přehledným a tím, že důkazy nejsou fixovány v podobě použitelné před soudem, je věc vystavena většímu riziku zprošťujícího rozsudku.

Problém je spatřován také v tom, že policie provádí záznamy o vysvětlení ve stejném rozsahu jako dříve protokoly o svědectví. Často policisté nerozliší, kdy je třeba opatřit svědecký výslech podle § 158 odst. 8 tr. ř. či § 164 odst. 4 tr. ř.[145]

Proto by například někteří státní zástupci zvolili řešení v podobě návratu k provádění výslechu svědků jako před novelou, neboť se *„právní úprava neosvědčila, zejména proto, že si svědci několik měsíců po činu nedokáží u soudu vybavit podstatné skutečnosti (doba spáchání, přítomnost dalších osob apod.)“*. Nebo navrhují variantu, podle které by všechny důkazy měly být procesně použitelné a nechť je na soudu, aby posoudil, zda je možno je použít či nikoliv.

Podle dalšího názoru *„podle současné právní úpravy zbývají pro státního zástupce dvě cesty - buď jít k hlavnímu líčení bez důkazů jen s vysvětleními (pak je osud obžaloby v rukou momentálních nálad a zájmu svědků, jejich dohod s obžalovanými a nátlaku obžalovaných na ně, jak se nyní děje), anebo zbytečně zdlouhavou cestou zajistit důkaz svědkem již v přípravném řízení cestou § 158 odst. 8 tr. ř., § 164 odst. 4 tr. ř. a § 209 tr. ř.. Pokud by měl státní zástupce rozhodovat, ve kterém případě uplatnit postup podle § 158 odst. 8 a § 164*

[145] *„Zejména u závažnějších a obsáhlejších trestných činů je třeba výsledky přípravného řízení důkazně stabilizovat, aby nebyly v hlavním líčení naprosto k ničemu (ač jde o výsledky úřední činnosti). Jestliže se jedná o organizovanou sofistikovanou trestnou činnost, také její důkazně relevantní zadokumentování si žádá široce organizovanou, sofistikovanou a takticky promyšlenou činnost široce zabezpečenou různými podpůrnými prostředky. To ovšem nelze v časově sevřeném úseku hlavního líčení silami jednoho žalobce provést v „originálu“, bez relevantní důkazní opory v přípravném řízení.“*

odst. 4 tr. ř., pak by nevykonával dozor, ale spíše by ve všech věcech vlastně prováděl přípravné řízení za pomoci policie.“

Otázka: Vedlo stanovení lhůt pro prověřování a vyšetřování prováděné policejním orgánem v praxi ke zrychlení přípravného řízení?

Vedlo stanovení lhůt pro prověřování a vyšetřování prováděné policejním orgánem v praxi ke zrychlení přípravného řízení?	**%**
Rozhodně ano	9 %
Spíše ano	32 %
Spíše ne	39 %
Rozhodně ne	20 %
Celkem	100 %

Dále jsme se také ptali, jaký názor mají státní zástupci na stanovení lhůt pro účely skončení jednak prověřování podle § 159 a jednak vyšetřování podle § 167 tr. ř. a jejich vlivu na rychlost přípravného řízení. Většina státních zástupců se domnívá, že toto zákonné časové vymezení spíše (39 %) nebo rozhodně (20%) nevedlo ke zrychlení přípravného řízení. Jak již také vyplynulo z odpovědí na některé předešlé otázky, podle vyjádření státních zástupců je tento nástroj spíše na obtíž, neboť lhůty jsou běžně prodlužovány. Z hlediska státních zástupců jde o velmi formalistický požadavek legislativy, který je pro státního zástupce zbytečně pracný a zatěžující, představuje pro něj povinnost sledování lhůt a konání prověrek prakticky ve všech trestních věcech a který vzhledem k poměru „sil“ mezi policií, státním zastupitelstvím a soudem se jeví jako zcela nesmyslný a představuje naprosto zbytečné „papírování“. Tyto lhůty by podle státních zástupců měli spíše *„sledovat vedoucí policejních oddělení a služeb, ti mohou efektivně nasazovat podle výsledků tohoto sledování pracovní a intelektuální síly svého oddělení“.*

Otázka: Považujete lhůty pro prověřování a vyšetřování prováděné policejním orgánem za přiměřené?

Pokud jde ovšem o přiměřenost těchto lhůt stanovených pro jednotlivé fáze přípravného řízení, naprostá většina státních zástupců (79 %) je považuje spíše (či rozhodně) za přiměřené. Podle jednoho z názorů je třeba tuto kladnou odpověď chápat v souvislosti s předchozím dotazem. *„Lhůty sice vyhovující být mohou, avšak (vesměs subjektivní) potíže na straně Policie ČR vedou k tomu, že nejsou dodržovány.“*

Nepřiměřenými se jeví stanovené lhůty především z pohledu agendy krajských státních zastupitelství, neboť ji tvoří většinou složitější komplikovanější případy závažnější trestné činnosti, pro niž jsou lhůty příliš krátké, resp. lépe řečeno zbytečné. Měsíční prověrky jsou pak v těchto případech především v průběhu vyšetřování nepraktické, neboť se často právě v „krajských“ trestních věcech nic nezmění. Navíc z důvodu nápadu a pracovního zatížení posléze nelze povinnost podle § 167 odst. 3 tr. ř. (prověrky spisů) zcela vždy dodržet. Pro složitější věci jsou dva měsíce málo, pro jednoduché věci jsou dva měsíce zase příliš. Formalismus stanovení lhůt je spatřován opět také v tom, že státní zástupce nemá v tomto ohledu k dispozici žádné sankce vůči policejnímu orgánu.

Obecně tedy státní zástupci zjevně považují lhůty pro skončení prověřování a vyšetřování teoreticky za přiměřené, prakticky ovšem za zbytečné.

Otázka: Považujete přesun rozhodování v přípravném řízení výlučně do rukou státního zástupce za vyhovující (odpovídající jeho postavení v přípravném řízení)?

Považujete přesun rozhodování v přípravném řízení výlučně do rukou státního zástupce za vyhovující?	**%**
Rozhodně ano	47 %
Spíše ano	26 %
Spíše ne	16 %
Rozhodně ne	11 %
Celkem	100 %

Přesun rozhodovacích pravomocí v přípravném řízení podle trestního řádu (tj. především § 171, § 172, § 173 tr. ř.) výhradně do rukou státních zástupců považuje naprostá většina z nich za vyhovující. Rozhodně přesvědčena je o tom téměř polovina (47 %) státních zástupců, spíše ji za odpovídající považuje více jak čtvrtina (26 %). Ostatní státní zástupci smýšlejí opačně. Nicméně i státní zástupci, kteří se domnívají, že přesun pravomocí spíše vyhovuje postavení státního zástupce v přípravném řízení často uvádějí, že především v případě přerušení trestního stíhání a rozhodnutí o jeho pokračování podle § 173 tr. ř. nebyla tato změna nutná, neboť toto rozhodnutí je schopen policejní orgán učinit sám. Podobné názory, i když méně časté, se objevují také ohledně zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. d) příp. e) i f) tr. ř.[146]. Podle vyjádření státních zástupců jde vesměs o mechanickou formální práci, u které postačí, aby podléhala dozoru státního zástupce, jeho přezkumu a případně možnosti zrušení při zjištění nezákonností či jiných nedostatků.

Státní zástupci, kteří se celkově k přesunu pravomocí staví negativně obdobně často zastávají názor, že byla zcela dostačující přezkumná činnost státního zástupce v rámci výkonu dozoru. Nejčastějším případem zůstává dále přerušení trestního stíhání doplněné kromě některých případů zastavení trestního stíhání také rozhodnutím o postoupení věci podle § 171 tr. ř. Tato rozhodování představují zbytečnou zátěž pro státního zástupce, neb jde často pouze o formální záležitosti (např. zastavení trestního stíhání v případě, že obviněný zemřel dle § 11 odst. 1 písm. e) tr. ř. apod.), a dosti často přehled o okolnostech odůvodňujících např. přerušení trestního stíhání má především policejní orgán sám. V neposlední řadě se opět objevuje poznámka ohledně kvalifikace, profesionality a vzdělání policistů. Pravomoc k meritornímu rozhodnutí v přípravném řízení by podle tohoto názoru nutila policii k lepší profesní kvalifikaci části personálu v oblasti trestního řízení, zkvalitnil by se současný procesní postup policie v trestních věcech. [147]

Otázka: Jak často dochází ke zrušení Vašeho rozhodnutí nejvyšším státním zástupcem podle § 174a tr. ř.?

Na rozhodování státního zástupce o zastavení trestního stíhání a o postoupení věci jinému orgánu se nově váže oprávnění nejvyššího státního zástupce zrušit takové rozhodnutí, pokud je shledá nezákonným. Jedním z cílů této nové praxe mělo být mimo jiné sjednocování rozhodovací praxe a zobecňováním rozhodnutí nejvyššího státního zástupce ovlivňování trestní politiky. Ptali jsme se tedy proto státních zástupců, zda z jejich pohledu je možné

[146] Zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. d) je-li trestní stíhání nepřípustné (§ 11 odst. 1), písm. e) nebyl-li obviněný v době činu pro nepříčetnost trestně odpovědný, nebo písm. f) zanikla-li trestnost činu.

[147] Podle názoru jednoho z respondentů „při opětovném svěření zmíněných pravomocí policii, by měla být vzata v úvahu možnost vztáhnout současnou kontrolu meritorních rozhodnutí státního zástupce Nejvyšším státním zastupitelstvím podle § 174a tr. ř. také na rozhodnutí policie (případně s možností delegovat tuto pravomoc na stupeň krajského či vrchního státního zastupitelství).“

zmíněným rozhodnutím nejvyššího státního zástupce tyto funkce přisuzovat. Pokud jde o otázku, jak často se respondenti v praxi setkávají se zrušením svého rozhodnutí postupem podle § 174a tr. ř., uvedla naprostá většina z nich, že k tomu dochází jen výjimečně. Častá byla též odpověď, že ke zrušení usnesení respondenta nejvyšším státním zástupcem nedošlo dosud nikdy.

Otázka: Přispívají rozhodnutí nejvyššího státního zástupce podle ustanovení § 174a tr. ř. ke sjednocení rozhodovací praxe státních zástupců?

Přispívají rozhodnutí nejvyššího státního zástupce dle § 174a tr. ř. ke sjednocení rozhodovací praxe?	**%**
Rozhodně ano	7 %
Spíše ano	60 %
Spíše ne	25 %
Rozhodně ne	8 %
Celkem	100 %

Z větší části (67 %) se státní zástupci spíše (nebo rozhodně) domnívají, že tato rozhodnutí dle § 174a přispívají ke sjednocení jejich rozhodovací praxe. Zbylá jedna třetina (33 %) státních zástupců má na věc opačný názor. Nejčastějším důvodem jejich skeptického pohledu na význam rozhodnutí pro obecnou praxi státních zástupců je nedostatek zobecňování právních názorů, které vedly nejvyššího státního zástupce k postupu podle § 174a tr. ř. Tato odůvodnění ani samotná zrušovací rozhodnutí nejsou nikde publikována, tak aby byla přístupná a mohl se s nimi seznámit každý státní zástupce nejen ten, jehož usnesení bylo zrušeno (dotčeno). Někteří státní zástupci považují toto opatření za zbytečné, neboť rozhodování státních zástupců je podle nich neproblematické.

Vliv velké novely na základní charakteristiky přípravného řízení

Autoři velké novely, jak již bylo několikrát zmíněno, zamýšleli prosadit do českého trestního řízení určitý nový směr, a to prostřednictvím úpravy, případně podpory některých prvků trestního resp. přípravného řízení, které společně zajistí postupné koncepční změny celého trestního procesu v podmínkách České republiky. Proto jsme se snažili obecně dopátrat, jak státní zástupci hodnotí dopad velké novely na jednotlivé prvky, resp. jak bylo podle jejich názoru dosaženo zamýšleného cílového stavu.

V této části našeho dotazování nás zajímalo obecné hodnocení vlivu velké novely na některé charakteristiky přípravného řízení. Jednotlivé charakteristiky měly státní zástupci ohodnotit na stupnici od 1 do 5, přičemž znak 1 znamená nejpříznivější vliv a znak 5 vliv nejméně příznivý).

Otázka: Jaký vliv podle Vašeho názoru měla změna právní úpravy přípravného řízení, provedená velkou novelou na následující oblasti:

Jaký vliv měla velká novela v přípravném řízení na:	**průměr**
Roli státního zástupce v přípravném řízení	2,55
Spolupráci státního zástupce s policejními orgány	2,69
Možnost SZ získat dostatečný přehled o věci pro meritorní vyřízení	2,84
Rychlost přípravného řízení	2,88
Možnost SZ získat dostatečný přehled o věci pro zastupování obžaloby před soudem	3,13
Spolupráci státního zástupce s Probační a mediační službou	3,24
Jednoduchost přípravného řízení	3,27

Jak je patrné, nejpozitivněji hodnotili státní zástupci vliv velké novely na jejich roli v přípravném řízení. Nejvíce (42 %) jich přisoudilo této změně hodnocení na stupni 2 a dohromady s těmi, kteří hodnotili stupněm 1, takto pozitivně hodnotila vliv velké novely více než polovina státních zástupců. Průměrně (stupeň 3) novelu v této otázce hodnotí 40 % státních zástupců.

Poměrně dobře posuzují také vliv velké novely pokud jde o spolupráci státního zástupce s policejními orgány v přípravném řízení. I přesto, že v tomto případě ji hodnotí nejčastěji průměrně, poměrně vysoký počet státních zástupců (42 %) ji stále hodnotí dosti pozitivně, (tj. stupněm 2 nebo 1). V podstatě na stejné úrovni hodnotí státní zástupci vliv velké novely na rychlost přípravného řízení a na možnost získat dostatečný přehled o věci pro meritorní rozhodnutí v přípravném řízení. Pokud jde o možnost získat dostatečný přehled o věci pro postup v další fázi, v řízení před soudem, jsou již státní zástupci poněkud nespokojenější pokud jde o dopad novely. Nejvíce ji sice opět označují za průměrný (36 %), hned potom však tento vliv posuzují jako méně příznivý (stupněm 4 – 22 % nebo 5 – 13 %).

Spíše méně příznivý vliv připisují státní zástupci velké novele na spolupráci s Probační a mediační službou. Spolupráce s probačními úředníky je ze strany orgánů činných v trestním řízení hodnocena dlouhodobě spíše negativně. Lze předpokládat, že v názorech státních zástupců na dopad novely se projevuje nejen jejich dřívější stanovisko, ale že z jejich pohledu novela tuto situaci ještě prohloubila a zhoršila. Spíše nepříznivý vliv jí v tomto ohledu přisuzují přes dvě pětiny (41 %, hodnocení stupněm 4 nebo 5, přitom nejvyšší stupeň 5 volilo u této otázky nejvíce státních zástupců oproti všem zde hodnoceným, tj. 21 %).

Z hlediska „průměrné známky“ hodnocení nejméně pozitivní dopad přisuzují státní zástupci velké novele ve vztahu k jednoduchosti přípravného řízení. Na zjednodušení přípravného řízení měla novela spíše příznivý vliv (stupeň 1 či 2) pouze podle 27 % státních zástupců. Častěji jí byl v tomto směru přisuzován spíše nepříznivý vliv (stupněm 4 či 5) 39 %.

Obecně vzato podle průměrné známky, kterou jednotlivým prvkům přípravného řízení státní zástupci přisoudili (nejčastěji okolo průměru, tedy stupně 3) lze říci, že i po 4 letech aplikace novelizované právní úpravy byl postoj a přístup státních zástupců k velké novele a jejímu dopadu stále poměrně velmi odměřený.

Dotazy k postavení a roli státního zástupce v řízení před soudem po velké novele

Druhá část expertního dotazníkového šetření se týkala stadia řízení před soudem. Této části šetření se vedle výše popsaného vzorku státních zástupců zúčastnili též respondenti z řad soudců. Otázky pro obě skupiny respondentů se zaměřily na tři (vzájemně se prolínající) oblasti, v nichž se změny postavení státního zástupce v trestním řízení po velké novele mohly projevit – přesun těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem, posílení kontradiktorních prvků řízení a vytváření podmínek pro efektivní činnost státního zástupce v řízení před soudem. Několik otázek bylo vzhledem k jejich charakteru položeno pouze respondentům z jedné či druhé profesní skupiny.

Přesun těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem

Jedním ze záměrů autorů velké novely bylo přesunutí těžiště trestního řízení výrazně do stadia řízení před soudem. Dotázali jsme se respondentů, zda se podle jejich názor tento záměr v praxi naplnil.

Otázka: Přispěla podle Vašeho názoru velká novela k výraznému přesunu těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem?

	Státní zástupci	**Soudci**
Rozhodně ano	12 %	48 %
Spíše ano	56 %	40 %
Spíše ne	29 %	8 %
Rozhodně ne	3 %	4 %

V obou profesních skupinách převládl názor, že velká novela k výraznému přesunu těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem přispěla. Podstatně přesvědčivěji jej však vyjadřovali soudci, z nichž se tak vyjádřilo téměř 90 %, přičemž skoro polovina uvedený názor zastávala jednoznačně (rozhodně ano).

Respondenti z řad soudců byli také myšlence přesunu těžiště řízení do stadia řízení před soudem více nakloněni než jejich kolegové – státní zástupci. Jako odpověď na otázku, zda pokládají za správné, aby těžiště řízení spočívalo jednoznačně ve stadiu řízení před soudem sice výrazná většina obou skupin (80 % státních zástupců, 82 % soudců) zvolila tvrzení, že řízení před soudem má být významnější, ale význam přípravného řízení by neměl být o mnoho menší, nicméně zbytek respondentů ze skupiny soudců až na dvě výjimky názor uvedený v otázce označil jednoznačně za správný, zatímco u státních zástupců byl počet respondentů, kteří jej označili za jednoznačně správný či jednoznačně nesprávný, zcela vyrovnaný. Pokud respondenti uvedli důvody svého rezervovaného postoje k naznačené tendenci, zmiňovali zejména, že za současné situace je zbytečné soudy zatěžovat podáváním obžaloby v bagatelních či nejednoznačných věcech, které by mohly být vyřízeny v přípravném řízení.

Pro doplnění nás v této souvislosti zajímal též názor respondentů (na základě jejich osobní zkušenosti z praxe) na vývoj podílu případů, kdy soud v jakékoliv fázi řízení vrací věc státnímu zástupci k došetření, na celkovém množství projednávaných případů, a to po zavedení velké novely trestního řádu. I v tomto ohledu spatřovali soudci vliv velké novely výraznější, než jak tomu bylo u státních zástupců. Zatímco podle dvou třetin respondentů z řad soudců se tento podíl po novele výrazně snížil, ze státních zástupců tento názor vyjádřila

necelá polovina (44 %). Celkové snížení uvedeného podílu vrácených věcí po velké novele, byť třeba jen v malém rozsahu, uvedlo 70 % respondentů z řad státních zástupců a téměř 80 % respondentů z řad soudců. Zbytek respondentů vyjádřil názor, že je situace po účinnosti velké novely v tomto směru zhruba stejná (zvýšený podíl vrácených věcí na celkovém množství projednávaných případů neuvedl nikdo).

Posílení kontradiktorních prvků řízení

Základním předpokladem výrazné procesní aktivity stran v řízení[148] je, že příslušná právní úprava takovou aktivitu umožňuje. První otázka z této oblasti tedy směřovala ke zjištění názoru respondentů na vliv, jaký měla velká novela trestního řádu na možnost aktivního vystupování stran v řízení před soudem.

Otázka: Vytvořila podle Vás velká novela prostor pro větší procesní aktivitu stran v řízení před soudem?

	Státní zástupci	Soudci
Rozhodně ano	9 %	12 %
Spíše ano	58 %	47 %
Spíše ne	26 %	33 %
Rozhodně ne	7 %	8 %

Výsledky obou skupin respondentů byly v tomto ohledu podobné. Více než dvě třetiny státních zástupců a téměř 60 % soudců se domnívaly, že velká novela vytvořila prostor pro větší procesní aktivitu stran v řízení před soudem. Podíl respondentů, kteří tento názor rozhodně odmítli, zůstal v obou skupinách pod deseti procenty.

Když měli soudci odpovědět, zda podle jejich názoru po účinnosti velké novely skutečně vzrostla procesní aktivita státních zástupců v řízení před soudem, vyjadřovali se značně skepticky. Pouze 15 % z nich připustilo nárůst procesní aktivity státních zástupců (spíše ano), zbytek zvýšenou procesní aktivitu státních zástupců nezaznamenal, přičemž více než polovina respondentů tento názor vyjádřila důrazně (rozhodně ne).

K další sérií otázek směřujících k aktivitě státních zástupců v řízení před soudem se již vyjadřovaly obě skupiny, přičemž státní zástupci se vyjadřovali k vlastní činnosti a soudci k činnosti státních zástupců, s nimiž se ve své praxi setkávají. Na dotaz, jak často opatřují státní zástupci ve smyslu § 180 odst. 2 tr.ř. v průběhu řízení před soudem důkazy, které dosud opatřeny či provedeny nebyly, uvedli respondenti z obou skupin až na výjimky, že tak činí nepříliš často (55 % státních zástupců, 29 % soudců) či výjimečně (41 % státních zástupců, 70 % soudců). Tento uváděný nízký počet případů takového postupu je třeba brát v úvahu při hodnocení odpovědí na další dotaz, a sice na základě čeho tak státní zástupci převážně činí. Státní zástupci nejčastěji uváděli, že tak činí zejména na žádost předsedy senátu (42 %), pětina z nich tvrdila, že tento postup využívá převážně z vlastní iniciativy, a v praxi zbývajících cca 38 % respondentů se oba případy vyskytovaly rovnoměrně. Velká většina soudců (82 %) oproti tomu uváděla, že státní zástupci u jejich soudu opatřují důkazy, které

[148] K zařazení státního zástupce mezi strany v řízení před soudem vyjadřuje výhrady Fenyk např. ve své publikaci Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Praha, 2001, str. 168 a násl.; pro účely této studie nicméně budeme respektovat znění ustanovení § 12 odst. 6 tr. ř., které státního zástupce za stranu v řízení před soudem označuje.

dosud nebyly opatřeny či provedeny, převážně na žádost předsedy senátu. Pouze dva respondenti uvedli, že tak státní zástupci činí především z vlastní iniciativy.

Další otázkou jsme chtěli zjistit, jak často státní zástupci v řízení před soudem sami provádějí důkazy (§ 180 odst. 3, § 203 tr. ř.). Státní zástupci v odpovědích uváděli poněkud vyšší výskyt případů takové činnosti, když více než 10 % z nich tak podle svého tvrzení činí často či velmi často a „jen“ cca 40 % z nich výjimečně. Naproti tomu téměř tři čtvrtiny soudců uvedly, že státní zástupci u jejich soudu důkazy sami provádějí jen výjimečně, dalších cca 20 % z nich se s takovým postupem státních zástupců dle svého tvrzení setkává nepříliš často a jen necelých 10 % připustilo, že k němu dochází často či velmi často. Zajímalo nás též, zda státní zástupci provádějí důkazy spíše z vlastní iniciativy či na výzvu předsedy senátu. Necelých 50 % státních zástupců uvedlo, že důkazy v řízení před soudem provádí převážně na výzvu předsedy senátu, necelá pětina respondentů tak podle svého tvrzení činí z vlastní iniciativy a u zbytku se oba případy vyskytují rovnoměrně. Podle názoru velké většiny soudců (80 %) pokud státní zástupci u jejich soudu důkazy provádějí, činí tak především na výzvu předsedy senátu, zatímco názor, že tak státní zástupci činí převážně z vlastní iniciativy, byl mezi soudci ojedinělý (2 respondenti).

A konečně nás též zajímalo, nakolik státní zástupci využívají v řízení před soudem možnosti žádat o provedení výslechu svědka či jiného důkazu (§ 215, odst. 2, 3 tr. ř.). Z odpovědí je zřejmé, že respondenti se s tímto postupem příliš nesetkávali. Jen cca 10 % státních zástupců uvedlo, že žádost tohoto typu vznášejí často (jeden dokonce velmi často), zhruba polovina tak činí nepříliš často a zbytek (37 %) jen výjimečně. Jako důvody této skutečnosti někteří respondenti uváděli, že spíše využívají možnosti klást otázky při výslechu prováděném soudcem, resp. že je prováděním výslechů soud pověřuje sám dostatečně často. Téměř tři čtvrtiny soudců uvedly, že státní zástupci u jejich soudu žádají o možnost provedení důkazů jen výjimečně. Přes 20 % respondentů – soudců se s touto praxí setkává nepříliš často, a názory, že by tak činili často, se objevily ojediněle (3 případy).

V této souvislosti jsme neopomněli ani otázku, zda po účinnosti velké novely trestního řádu vzrostla procesní aktivita druhé strany, tedy obhajoby. Obě skupiny respondentů byly v tomto směru skeptické, a to poněkud více opět soudci. Celkem 65 % respondentů z řad státních zástupců a 83 % respondentů z řad soudců uvedlo, že procesní aktivita obhajoby v řízení před soudem po účinnosti velké novely spíše (55 %, resp. 57 %) či rozhodně (10 %, resp. 26 %) nevzrostla. Někteří respondenti však poukazovali na to, že je obtížné toto tvrzení zobecnit na všechny obhájce, když zejména mezi vystupováním obhájců zvolených a ustanovených bývá citelný rozdíl.

K dotazu, jak často obhajoba využívá možnosti žádat o provedení výslechu svědka či jiného důkazu, se obě skupiny respondentů v odpovědích poměrně shodly. Často se s podobnou žádostí shledává cca 7 % z nich, zatímco zbytek ji v praxi zaznamenává nepříliš často (45 % státních zástupců, resp. 22 % soudců) či jen výjimečně (48 %, resp. 71 %).

Pouze soudci měli dále vyslovit svůj názor na otázku, zda strany (tedy státní zástupce a obhajoba), pokud již v řízení před jejich soudem provádějí důkazy, tak činí kvalitně. Hodnocení způsobu, jakým státní zástupci a obhájci (resp. obžalovaní) provádějí důkazy, dopadlo pro obě strany podobně. Jako kvalitní či spíše kvalitní označilo způsob provádění důkazů ze strany státních zástupců 64 % soudců, zbytek (36 %) tento způsob označilo za nekvalitní či spíše nekvalitní. U dotazu na kvalitu provádění důkazů obhajobou činil uvedený

poměr 61 % (kvalitní či spíše kvalitní provádění důkazů) ku 39 % (nekvalitní či spíše nekvalitní provádění důkazů).

Dalším dotazem jsme zjišťovali názor respondentů na jednu z otázek, které právní úprava neřeší zcela jednoznačně, a sice zda by měl (s přihlédnutím k platné právní úpravě) státní zástupce již v obžalobě uvádět, které důkazy bude chtít před soudem sám provést.[149] Podle očekávání se názory obou skupin lišily. Kategorické „ne“ (varianta D - uvádění těchto údajů v obžalobě zbytečné, neboť nelze předjímat vývoj situace v řízení před soudem) uvedlo téměř 40 % státních zástupců, ale jen necelých 10 % soudců. Shodný podíl respondentů z řad státních zástupců (vždy 29 %) zvolil variantu B, že by státní zástupce měl v obžalobě uvést všechny takové důkazy s tím, že v průběhu řízení před soudem bude moci od jejich osobního provedení upustit nebo naopak požádat o možnost provést i důkazy další, a variantu C, že by státní zástupce měl uvést jen ty nejvýznamnější s tím, že v průběhu řízení před soudem bude moci od jejich osobního provedení upustit nebo naopak požádat o možnost provést i důkazy další. Pro variantu A, že by v obžalobě měl uvést všechny takové důkazy a pak se tohoto výčtu držet, se vyslovili jen 2 respondenti. Většina respondentů - soudců (53 %) zvolila výše uvedenou variantu B (tedy uvedení všech takových důkazů s možností následné změny), ovšem celá čtvrtina byla pro variantu A (celkový a konečný výčet takových důkazů v obžalobě). Zbytek soudců (14 %) se vyslovil pro variantu C (uvedení nejvýznamnějších důkazů s možností následné změny).

Podmínky pro činnost státního zástupce v řízení před soudem

Požádali jsme státní zástupce, aby zhodnotili, jaký vliv ve smyslu vytváření podmínek pro efektivnější práci měla velká novela trestního řádu na jejich činnost v řízení před soudem. Více než polovina respondentů uvedla, že novela nepřinesla v tomto směru významnější změnu. Ze zbytku respondentů větší část (28 %) uvedla, že novela měla v tomto směru převážně negativní vliv, zatímco 16 % respondentů shledalo vliv novely jako převážně pozitivní. Jeden státní zástupce uvedl, že vliv velké novely na jeho činnost v řízení před soudem je výrazně negativní. Respondenti, kteří uvedli převážně pozitivní vliv velké novely na jejich činnost v řízení před soudem, oceňovali zejména větší možnost vyhledávání a provádění důkazů a celkově vyšší aktivity i po podání obžaloby, jakož i kladný vliv důslednějšího dozoru na pozici státního zástupce v řízení před soudem. Jako důvody převážně negativního vlivu velké novely byly uváděny především nemožnost použití úředních záznamů (a obecně poznatků z přípravného řízení) pro důkazní účely a s tím související problémy s nedostavováním se svědků k hlavnímu líčení a jejich ovlivňováním, dále slabší pozice státního zástupce v řízení před soudem v důsledku oslabení role přípravného řízení, průtahy v řízení před soudem z téhož důvodu, skutečnost, že v hlavním líčení často neintervenuje státní zástupce, který věc dozoroval v přípravném řízení, či zneužívání nových oprávnění předsedy senátu vůči státnímu zástupci (zejména možnosti požádat o opatření důkazu). Mezi dalšími názory se objevila myšlenka, že realizaci záměru posílit kontradiktornost řízení brání skutečnost, že odpovědnost za výsledek řízení spočívá nadále na soudu, a zazněl námět, že státní zástupce by měl získat vliv i na určení pořadí provádění jednotlivých důkazů.

Pouze soudcům byla naopak položena otázka, jak bývají (v porovnání se stavem před účinností velké novely) státní zástupci při projednávání případů před jejich soudem připraveni z přípravného řízení.

[149] Viz příslušnou pasáž v kapitole IV.3. této zprávy.

Otázka: Jak bývají (v porovnání se stavem před účinností velké novely) podle Vaší zkušenosti státní zástupci při projednávání případů před Vaším soudem připraveni z přípravného řízení?

	Soudci
Jednoznačně lépe	4 %
Spíše lépe	16 %
Situace je zhruba stejná	70 %
Spíše hůře	7 %
Jednoznačně hůře	3 %

Na tuto otázku odpovědělo 70 % respondentů, že je situace v tomto směru zhruba stejná jako před novelou. Ze zbytku respondentů se větší část (20 %) domnívala, že státní zástupci bývají po účinnosti novely k projednávání věci připraveni lépe, zatímco 10 % vyslovilo názor, že bývají připraveni hůře.

Pokusili jsme se též zjistit názory respondentů na vliv jednotlivých změn, které v oblasti dokazování do řízení před soudem přinesla velká novela trestního řádu, a to formou hodnocení na škále od 1 do 5. Přitom hodnota 1 znamenala nejpříznivější vliv a hodnota 5 vliv nejméně příznivý. Údaje uvedené v tabulce představují průměrné hodnoty jednotlivých změn u jednotlivých profesních skupin respondentů.

Otázka: Jaký vliv měla každá z následujících změn, zavedených velkou novelou, na oblast dokazování v řízení před soudem?

	Státní zástupci	**Soudci**
Možnost státního zástupce provádět důkazy z vlastní iniciativy se souhlasem předsedy senátu	2,8	3,3
Možnost státního zástupce opatřovat dosud neopatřené či neprovedené důkazy z vlastní iniciativy	2,8	3,5
Možnost obhajoby vyhledávat a se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy	3,1	2,9
Možnost předsedy senátu požádat státního zástupce o opatření dosud neopatřených či neprovedených důkazů	3,3	2,7
Možnost předsedy senátu uložit státnímu zástupci provedení důkazu	3,3	2,7

Z tabulky je patrné, že respondenti obou skupin hodnotili vliv všech uvedených změn jako poměrně neutrální, když u žádné z nich se zjištěná průměrná hodnota významně nevzdálila od hodnoty 3. Pouze se mezi oběma skupinami potvrdil, byť v tomto případě velmi mírný, rozpor v posuzování na jedné straně změn, které přinesly možnosti pro uplatnění vlastní iniciativy státního zástupce, a na druhé straně těch, které daly předsedovi senátu určitá oprávnění vůči státnímu zástupci. Státní zástupci tak uvedli nejpříznivější vliv u zavedení možnosti státního zástupce opatřovat z vlastní iniciativy dosud neopatřené či neprovedené důkazy a zavedení možnosti státního zástupce z vlastní iniciativy a se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy, přičemž soudci označili vliv těchto změn naopak jako nejméně příznivý. A přesně opačná byla situace u zavedení možnosti předsedy senátu požádat státního zástupce o opatření dosud neopatřených či neprovedených důkazů a zavedení možnosti předsedy senátu uložit státnímu zástupci provedení důkazu (nejpříznivěji hodnocené změny u soudců, nejméně příznivě hodnocené změny u státních zástupců).

Významný rozdíl, vyplývající s velkou pravděpodobností z rolí zástupců příslušné profese v řízení před soudem, byl zjištěn též v názorech na platnou právní úpravu rozložení důkazního břemene mezi procesní strany.

Otázka: Domníváte se, že současná úprava rozložení důkazního břemene v řízení před soudem mezi procesní strany (státního zástupce a obhajobu) a soud je optimální?

	Státní zástupci	**Soudci**
Ano	76 %	1 %
Důkazní břemeno by na stranách mělo spočívat méně	14 %	1 %
Důkazní břemeno by na stranách mělo spočívat více	5 %	33 %
Důkazní břemeno by na stranách mělo spočívat zcela	5 %	65 %

Jak je vidět z tabulky, tři čtvrtiny respondentů z řad státních zástupců vyjádřilo s platnou právní úpravou rozložení důkazního břemene spokojenost a pouze malá část těchto respondentů by na státního zástupce a obhajobu přenesla důkazní břemeno více či zcela. Naopak u soudců se pro myšlenku, že by důkazní břemeno mělo na stranách spočívat zcela, vyslovilo 65 % respondentů, přičemž ostatní (s nepatrnou výjimkou) by alespoň na strany důkazní břemeno přenesli oproti současné úpravě více. Rozdíl mezi oběma profesními skupinami v této otázce zřejmě potrvá, neboť kromě odlišných představ o vhodném modelu trestního řízení, který může vycházet ze zkušeností příslušníka určité profese v rámci systému trestní justice, jsou v něm patrně (vědomě či nevědomě) zohledněny i nároky, které rozdílné rozložení důkazního břemene mezi procesní strany a soud, resp. jejich rozdílná role a odpovědnost při dokazování v trestním řízení, na příslušníky jednotlivých profesí kladou.

Ostatní připomínky

V rámci prostoru k dalším připomínkám a názorům se respondenti vyjadřovali především k problematickým místům současné právní úpravy i praxe. Některé připomínky se mezi oběma profesními skupinami shodovaly, jiné se lišily. Zajímavé je, že mezi státními zástupci se objevil názor, že velká novela trestního řádu představovala jednostrannou změnu proporcí mezi procesními úkoly státního zástupce a soudu k tíži státního zástupce, zatímco mezi soudci zazněl názor, že velká novela přinesla především více práce soudům a složitější dokazování.

Respondenti z obou skupin kritizovali zejména přesunutí těžiště řízení do stadia řízení před soudem (což je jinak tendence, kterou označovali za opodstatněnou) v kombinaci s nepoužitelností většiny skutečností zjištěných v přípravném řízení pro důkazní účely před soudem, a také ve spojení s povinností státního zástupce podat obžalobu i v případě, kdy výsledky přípravného řízení nesvědčí jednoznačně pro vinu či nevinu obviněného. Zejména si stěžovali na institut úředního záznamu, který po novele představuje většinovou formu zachycení informací z přípravného řízení (zejména výpovědí svědků), přičemž v řízení před soudem je jejich využitelnost téměř nulová. Takový stav vede k prodlužování soudního řízení, ke stavům důkazní nouze, ke znechucení veřejnosti, která nechápe, proč to, co již bylo v přípravném řízení před státním orgánem vypovězeno (do úředního záznamu), nemá před soudem žádnou hodnotu, dále k nárůstu počtu zprošťujících rozsudků či k problémům se zajišťováním přítomnosti osob při hlavním líčení.

Rovněž obě skupiny označily jako problém skutečnost, že v hlavním líčení často nepůsobí státní zástupce, který danou věc dozoroval v přípravném řízení, což pak ovlivňuje jeho možnost aktivně vystupovat. Z obou profesních skupin zaznělo, že velká novela nereflektovala personální situaci na státních zastupitelstvích, resp. soudech, a to jak pokud jde o státní zástupce či soudce, tak i o administrativní personál.

Značná část připomínek soudců se týkala skutečnosti, že přes snahu o vyšší aktivitu stran spočívá nadále hlavní odpovědnost za výsledek řízení na soudu. Současný systém proto podle některých jejich názorů nelze označit za kontradiktorní, zákonná ustanovení si v úpravě rozložení důkazního břemene protiřečí, když zdánlivě zvyšuje odpovědnost státního zástupce za výsledek dokazování, ovšem konečnou odpovědnost ponechává na soudu. Někteří státní zástupci na to dle soudců hřeší, tolerují nedostatečné zajištění důkazů v přípravném řízení (např. znaleckých posudků apod.) a do průběhu hlavního líčení příliš nezasahují. Strany často také v hlavním líčení nedisponují spisovým materiálem, takže ani nemohou dostatečně kvalitně důkaz provést samy. Opakovaně zazněl názor, že soud by měl být zbaven povinnosti doplňovat dokazování, měl by rozhodovat podle předložených důkazů a výjimečně by měl být oprávněn, nikoliv povinen, provést důkaz další. Vedle uvedených kritických připomínek však někteří soudci uváděli také obecnější názor, a sice že reálný dopad velké novely trestního řádu na trestní řízení záleží na konkrétních osobách, které v něm působí. Novela podle nich vytvořila nezanedbatelné možnosti pro zkvalitnění trestního řízení, praxe je však příliš nevyužívá.

IV.5. Shrnutí výsledků

Poznatky získané při řešení této části výzkumu naznačují, že změny, provedené velkou novelou trestního řádu, ovlivnily činnost státního zástupce spíše v přípravném řízení, kde bylo jednoznačně zaznamenáno posílení postavení státního zástupce a zlepšení možnosti ovlivňovat podle potřeb průběh této části trestního procesu i přes zvýšené pracovní vytížení. Změny, týkající se postavení a role státního zástupce v řízení před soudem, svůj jasně deklarovaný účel splnily jen zčásti, když vytvořily prostor pro aktivnější a kvalifikovanější vystupování stran, přičemž ovšem možná příliš ponechaly na vůli stran, zda tento prostor využijí.

Konfrontace cílů zkoumaných změn, kterým jsme se v této části výzkumu věnovali[150], s jejich skutečným praktickým dopadem nás vedla k následujícím závěrům. Nepochybně došlo k poměrně výraznému posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení a vytvoření podmínek pro jeho dominantní postavení v této fázi trestního řízení včetně možnosti získání většího přehledu o trestní věci od prvopočátku. Na druhé straně účinnému a efektivnímu výkonu dozoru v přípravném řízení brání praktické dopady velké novely, kterými jsou podstatné zvýšení agendy, jakož i nedostatečné personální zajištění administrativní složky této činnosti u státních zastupitelství, jež častěji vede k formálnímu výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti, jakožto nejdůležitější aktivity státního zástupce v přípravném řízení.

Připravenost státního zástupce z přípravného řízení na kvalifikované zastupování obžaloby v řízení před soudem se po velké novele významně nezvýšila. Postavení státního zástupce v přípravném řízení bylo sice značně posíleno, což by mu mělo umožnit důkladnější obeznámení s věcí pro účely hlavního líčení. Protichůdně však zapůsobilo výraznější přesunutí těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem, v jehož důsledku se rozsah skutečností v přípravném řízení zjišťovaných a v podobě použitelné pro důkazní účely dokumentovaných obecně zřetelně snížil, což pozici státního zástupce, v níž vstupuje do řízení před soudem, naopak oslabuje (určitou výjimku tvoří řízení o trestných činech, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud, jejichž podoba se oproti stavu před novelou tolik nezměnila). Poskytnutí možnosti rozhodovat v přípravném řízení o schválení narovnání nemělo na postavení státního zástupce ani na trestní řízení jako celek prakticky žádný vliv, neboť je tento postup z řady popsaných důvodů využíván minimálně.

Ze zkoumaných statistických údajů vyplývá, že velká novela přispěla k dalšímu zkracování délky přípravného řízení, a to jak pokud jde o délku vyšetřování, tak pokud jde o celkovou délku přípravného řízení. Bezprostředně po nabytí účinnosti velké novely došlo naproti tomu k prodloužení délky řízení u státního zástupce, která byla ovšem postupně v následujících letech opět výrazně zkracována. Zmíněné změny byly zpočátku do značné míry ovlivněny zavedením zkráceného přípravného řízení, obecně lze však konstatovat, že postupně se orgány činné v trestním řízení včetně státních zástupců přenesly přes některé počáteční obtíže spojené s praktickou aplikací změn, jež přinesla velká novela.

Pokud jde o využívání institutu narovnání, došlo sice k určitému zvýšení počtu případů, kdy bylo státním zástupcem tohoto institutu v přípravném řízení využito, nicméně toto zvýšení bylo velmi nevýrazné a nikterak zásadní, jak tomu podle očekávání mělo být. Využívání podmíněného zastavení trestního stíhání prošlo mírným poklesem a v následujících letech pak mělo spíše kolísavou tendencí. Důvodem naznačeného vývoje bylo jednak

[150] Viz kapitolu IV.1.

zavedení zkráceného přípravného řízení a jednak přetrvávající komplikovanost a náročnost institutu narovnání, které se zjevně příliš nevžilo do trestněprávní praxe.

Po nabytí účinnosti velké novely došlo k postupnému poklesu počtu věcí, vrácených ročně soudem státnímu zástupci k došetření (za současného poklesu počtu obžalovaných osob), třebaže existují rozdíly u jednotlivých případů, kdy k vrácení věci podle trestního řádu může dojít, a vývoj nebyl shodný u věcí, projednávaných okresními a krajskými státními zastupitelstvími. Hlavním důvodem se zdá být skutečně omezení okruhu důvodů, pro které může soud státnímu zástupci věc k došetření vrátit, nicméně zjištěné údaje též naznačují, že se soudy nové úpravě přizpůsobovaly postupně.

Navzdory opačnému trendu vývoje počtu osob, na které byla podána obžaloba, počet osob, jež byly obžaloby zproštěny, od zavedení velké novely roste, a to poměrně výrazně. Lze předpokládat zásadní význam změny právní úpravy, přenášející důraz na stadium řízení před soudem a omezující rozsah a použití skutečností, zjišťovaných v přípravném řízení. Objevují se však i určité signály o ne vždy zcela správném posuzování splnění podmínek pro podání obžaloby ze strany státních zástupců.

Analýzou právní úpravy bylo zjištěno, že velká novela změnou rozsahu a způsobu výkonu dozoru a přesunem pravomocí podpořila posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení a vytvořila podmínky pro získání rychlejšího a většího přehledu v trestních věcech. I přesto, že právní úprava po novele do jisté míry rozlišuje přípravné řízení vedené pro méně závažnou, závažnější a nejzávažnější trestnou činnost, výkon dozoru včetně dalších povinností je třeba podle právní úpravy uplatňovat v podstatě v plném, tedy stejném rozsahu ve všech zmíněných případech, což v praxi do určité míry brání aktivnímu zapojení státního zástupce do přípravného řízení tam, kde je to skutečně třeba. Ve vztahu k policejnímu orgánu, za jehož činnost nese státní zástupce v přípravném řízení z titulu svého postavení určitou odpovědnost, nedisponuje státní zástupce účinným oprávněním, které by mu umožňovalo rychle a efektivně reagovat v případě nedostatečného postupu policejního orgánu. Přitom právě kvalita a rychlost přípravného řízení je nepochybně významně závislá na kvalitě a rychlosti spolupráce policejního orgánu a státního zástupce.

Velká novela vytvořila prostor pro větší aktivitu stran (státního zástupce a obhajoby) v řízení před soudem. Zároveň však ponechala v platnosti konečnou odpovědnost za výsledek dokazování a celého řízení na soudu, čímž zamýšlené posílení kontradiktornosti řízení v praxi do značné míry eliminovala. K přesunutí těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem přispělo i omezení důvodů pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření.

Z expertního dotazníkového šetření vyplynulo, že státní zástupci po velké novele pociťují posílení jejich postavení v rámci přípravného řízení a připouštějí možnost jejich aktivnějšího zapojení do přípravného řízení. To však konstatují spíše pokud jde o prostor poskytnutý právní úpravou. V praxi spatřují pro uplatnění těchto změn zcela zásadní překážky v nedostatečném personálním obsazení státních zastupitelství, potřebném ke zvládnutí zvýšené administrativní agendy. Proto také státní zástupci obecně nepřisoudili velké novele prakticky žádný vliv na jejich práci v přípravném řízení, a pokud, tak spíše mírně negativní.

Soudci i státní zástupci připouštějí vliv velké novely trestního řádu na výrazné přesunutí těžiště řízení do stadia řízení před soudem a na vytvoření většího prostoru pro procesní aktivitu stran v něm. Zároveň však jejich zkušenosti ukazují, že v praxi se změny neprojevují v soudním řízení tak významně, jak bylo zamýšleno. Možnosti aktivnějšího

procesního vystupování zatím někdy nevyužívají ani státní zástupci, ani obhajoba. Sami státní zástupci hodnotili vliv velké novely na jejich činnost v řízení před soudem jako neutrální či mírně negativní. Připravenost státních zástupců z přípravného řízení na zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem po nabytí účinnosti velké novely hodnotili soudci jako obdobnou či poněkud lepší než před novelou.

Na základě zjištěných poznatků nabízíme k úvaze následující náměty či připomínky, které by podle našeho názoru mohly přispět k vytvoření lepších podmínek státních zástupců pro efektivní výkon jejich hlavního poslání, tedy zastupování veřejné žaloby v trestním řízení, a to s ohledem na změny, které v tomto ohledu přinesla velká novela trestního řádu:

- doporučujeme zvážit možnost zakotvení bezprostředního oprávnění, jehož prostřednictvím by mohl státní zástupce rychle a adekvátně zasáhnout vůči policejnímu orgánu v případě, že jeho postup trpí zásadními nedostatky či jiným způsobem posílit odpovědnost policejního orgánu za rychlost a kvalitu jeho práce v rámci přípravného řízení;
- doporučujeme výslovně stanovit v trestním řádu povinnost policejního orgánu vyhovět žádosti státního zástupce o opatření důkazu po podání obžaloby (§ 179 odst. 2 tr. ř.);
- domníváme se, že postup soudů podle § 180 odst. 2 tr. ř. (žádost státnímu zástupci o opatření důkazů, které dosud nebyly opatřeny či provedeny) a § 203 odst. 1 tr. ř. (uložení státnímu zástupci provést jednotlivý důkaz nebo úkon) by měl být výjimečný a měl by respektovat rozdělení procesních rolí, a že právní úprava by tento požadavek měla zřetelněji odrážet;
- doporučujeme zvážit možnost zavedení povinnosti státního zástupce v obžalobě uvádět, které z navržených důkazů by chtěl osobně provést, přičemž podle vývoje řízení by mohl v průběhu řízení před soudem od jejich osobního provedení upustit nebo naopak požádat o možnost provést i důkazy další;
- doporučujeme přijmout opatření, která by umožnila, aby v řízení před soudem zásadně obžalobu zastupoval státní zástupce, který v dané věci prováděl dozor v přípravném řízení;
- doporučujeme zvážit možnost rozsáhlejšího připuštění použití některých skutečností, zjištěných v přípravném řízení, k důkazním účelům v řízení před soudem za stanovených podmínek.

V. Změny v oblasti vazebního řízení

V.1. Úvod do problematiky

V úvodu je třeba upozornit, že tento dílčí výzkumný úkol bude zaměřen pouze na problematiku obecného vazebního řízení, nikoliv na specifické otázky vazby vyhošťovací a vydávací, ačkoliv i právní úprava vydávací vazby byla velkou novelou značně změněna.

Vazba je vážným zásahem do osobní svobody osoby obviněné ze spáchání trestného činu. Jde o institut trestního řízení, jehož použitím je obviněný na základě rozhodnutí soudu dočasně zbaven osobní svobody, aby mu bylo zabráněno vyhýbat se trestnímu stíhání nebo trestu, mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání nebo pokračovat v trestné činnosti. Má vždy jen zajišťovací, nikoliv sankční či výchovnou funkci. Zákon stanoví přesné podmínky, za kterých lze tohoto institutu v trestním řízení použít.[151]

Úprava vazby a vazebního řízení v trestním řádu velmi úzce navazuje na ustanovení o základních právech a svobodách, zakotvených v čl. 8 Listiny základních práv a svobod. Podle čl. 8 odst. 1 Listiny je osobní svoboda zaručena a podle čl. 8 odst. 2 nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven osobní svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Podle čl. 8 odst. 5 nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Právní úprava vazby na počátku devadesátých let minulého století prošla zásadními změnami, které ji uvedly do souladu s Listinou základních práv a svobod a Ústavou České republiky. Před vydáním novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2002, byly za nejproblematičtější prvky českého vazebního řízení označovány relativně vysoký počet osob ve vazbě a neúměrná délka trvání vazby. Příčiny vysokého počtu osob ve vazbě nejsou shledávány výlučně v nadužívání institutu vazby orgány činnými v trestním řízení, ale v nepřiměřené skladbě těchto osob, kdy většinu tvořily osoby obviněné z méně závažných trestných činů. Uvedené skutečnosti měly řadu negativních důsledků. Počet vazebně stíhaných osob se významnou měrou podílel na poměrně vysokém indexu vězeňskosti (počtu osob ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody na 100 000 obyvatel) v ČR v porovnání s některými evropskými státy. To se odráželo v zaplněnosti českých věznic a souvisejících nákladech na jejich provoz.[152]

Využívání vazby v některých méně závažných případech trestné činnosti vždy neodpovídalo zásadě přiměřenosti trestní represe, jejíž součástí je i princip používání přiměřených prostředků v průběhu trestního řízení s ohledem na intenzitu, s jakou zasahují do práv a svobod obviněného. Je třeba mít na zřeteli, že výkon vazby může u některých osob, u nichž by jinak bylo možno předpokládat nápravu a následně řádný život, vyvolat negativní následky, ať již v podobě nadměrného psychického utrpení nebo i kriminální infekce. Prostředí výkonu vazby bývá označováno za náročnější na odolnost umístěné osoby, než prostředí výkonu samotného trestu odnětí svobody. V neposlední řadě jsou okolnosti vzetí do

[151] Viz: Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 2004, str. 244-5
[152] Srovnej: Král, V.: K nové právní úpravě vazebního řízení, Bulletin advokacie 11-12/2001, str. 69 a násl.

vazby, její trvání a podmínky jejího výkonu předmětem zájmu Evropského soudu pro lidská práva.

Odstranění kritizovaných nedostatků ve vazebním řízení sledovala novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Tato novela (dále v textu též „velká novela“, případně jen „novela“) byla přijata v době probíhající rekodifikace českého trestního práva. Přinesla zcela zásadní změny mnoha oblastí trestního práva procesního, mezi nimi též změny týkající se vazby a vazebního řízení.

V důvodové zprávě byly zamýšlené změny a cíle novely pokud jde o vazební řízení formulovány zákonodárcem takto:

- Podle provedené analýzy jsou v České republice ve vazbě převážně obvinění, kteří jsou stíháni za trestné činy ohrožené sazbou trestu odnětí svobody do dvou let. Této nepříznivé situaci se novela snaží čelit výrazným zpřísněním podmínek pro vzetí do vazby u těchto typově méně společensky nebezpečných činů. Zároveň je však třeba stanovit, kdy se takových omezení nepoužije, aby bylo zajištěno náležité provedení trestního řízení.

- Přispět k výraznějšímu zrychlení vazebního řízení zejména v nejméně závažných věcech tím, že délka přípustného trvání vazby v přípravném řízení se v zásadě bude odvíjet od typové závažnosti činu, pro který je obviněný stíhán. Odůvodňuje to jednak předpoklad, že typové závažnosti činu v zásadě koresponduje i skutková složitost určité věci a čas nutný k jejímu objasnění, a dále aby újma, které je obviněný ve vazbě podroben, nepřevyšovala výměru trestu odnětí svobody, kterým je v případě prokázání viny ohrožen.

- V zájmu zrychlení přípravného řízení rozšířit oprávnění státního zástupce na veškeré rozhodování o vazbě v přípravném řízení s výjimkou rozhodování o vzetí obviněného do vazby, neboť státní zástupce má možnost potřebné podklady k rozhodnutí získat rychleji a může přitom využít i poznatků z výkonu dozoru v konkrétní věci. Proti rozhodnutí státního zástupce bude přípustná stížnost, o níž bude rozhodovat soud, v jehož obvodu státní zástupce působí. Uvedený princip je v souladu jak s Evropskou úmluvou o ochraně základních práv a občanských svobod, tak i ústavním pořádkem České republiky.

- V zájmu zrychlení řízení zaměnit stávající model rozhodování o prodloužení vazby za obligatorní rozhodování o dalším trvání vazby a přesunout rozhodovací pravomoc z vrchního a nejvyššího soudu na soud, resp. státního zástupce, který vede řízení.

- Stávající prostředky nahrazující vazbu, tj. záruku, slib obviněného a peněžitou záruku doplnit o nahrazení vazby dohledem probačního úředníka.

Dílčí výzkumné téma „Změny v oblasti vazebního řízení“ především sleduje, zda změny právní úpravy vazebního řízení naplnily očekávání, které bylo vydáním novely trestního řádu sledováno a do jaké míry tyto změny ovlivnily příznivě praxi orgánů činných v trestním řízení.

V.2. Analýza statistických údajů

Tabulka 16: Odsouzené osoby, uložené nepodmíněné tresty odnětí svobody, počty odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody obviněných ve výkonu vazby

Rok	Odsouzeno osob	Uloženo NEPO trestů	Podíl (procento) NEPO trestů	Počet odsouzených ve věznicích (vždy k 31. 12.)	Počet obviněných ve vazbě (vždy k 31. 12.)	Snížení počtu obviněných ve vazbě oproti r. 1994 (v procentech)
1989	57 743	18 284	31,8	19 828	2 537	
1990	18 871	5 687	30,1	4 059	4 172	
1991	27 964	8 261	29,5	7 357	5 373	
1992	31 032	7 430	23,9	8 002	5 965	
1993	35 157	8 244	23,4	8 757	7 810	
1994	**51 931**	**11 126**	**21,4**	**9 125**	**8 828**	
1995	54 957	12 552	22,8	11 508	8 000	9,4
1996	57 974	13 375	23,1	12 973	7 887	10,7
1997	59 777	13 933	23,3	13 824	7 736	12,4
1998	54 083	14 656	27,1	14 942	7 125	19,3
1999	62 594	15 340	24,5	16 126	6 934	21,4
2000	63 211	14 114	22,3	15 571	5 967	32,4
2001	60 182	12 533	20,8	14 737	4 583	48,1
2002	65 098	9 659	14,8	12 829	3 384	61,7
2003	66 131	9 797	14,8	13 868	3 409	61,4
2004	68 443	10 192	14,9	15 074	3 269	63,0
2005	67 561	10 078	14,9	16 077	2 860	67,6
2006	69 445	9 997	14,4	16 179	2 399	72,8

PRAMEN: Statistika Ministerstva spravedlnosti, Ročenky Vězeňské služby ČR

Tabulka 16 podává dlouhodobý přehled o odsouzených osobách, o uložených nepodmíněných trestech odnětí svobody, o počtech odsouzených ve věznicích a o počtech obviněných ve vazbě.

Z tabulky vyplývá, že počty odsouzených osob se od roku 1990 stále zvyšují a vrcholu dosáhly v posledním roce 2006, kdy bylo pravomocně odsouzeno 69 445 osob, což je více než v počátečním roce 1989, kdy bylo odsouzeno 57 743 osob. Naproti tomu při sledování nepodmíněných trestů odnětí svobody můžeme zaznamenat trend opačný.

Zatímco od počátku devadesátých let se počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody v absolutních číslech stále zvyšoval (vrcholu dosáhl v roce 1999, kdy soudy uložily

15 340 nepodmíněných trestů), počínaje rokem 2000 dochází k poklesu nepodmíněných trestů a jejich počet se v posledních pěti letech pohybuje kolem 10 000 ročně, přestože celkový počet odsouzených, jak je uvedeno, stále stoupal. Stejně tak se snižoval podíl (procento) uložených nepodmíněných trestů. Od roku 1998, kdy dosahoval 27,1 %, se v roce 2006 snížil na pouhých 14,4 %. Trend snižování podílu nepodmíněných trestů je tedy zřejmý.

Pokud jde o stavy odsouzených v našich věznicích, v roce 1990 došlo k jejich velmi výraznému poklesu oproti předcházejícímu roku 1989. Projevil se zde vliv amnestie z počátku roku 1990 a vliv dalších změn v trestní politice z tohoto období. Jak dále z Tabulky 16 vyplývá, od počátku devadesátých let však opět započalo postupné zvyšování stavů odsouzených ve věznicích a tento trend s většími či menšími výkyvy pokračuje až do roku 2006. Od roku 1990, kdy ve všech věznicích ČR bylo pouze 4 059 odsouzených, se jejich počet ke konci roku 2006 zvýšil na celkem 16 179, tedy více než třikrát. Jde tedy o značný nárůst. Úrovně z roku 1989, kdy k 31. prosinci bylo ve věznicích 19 828 odsouzených, však zdaleka dosaženo nebylo.

Při našem výzkumu změn v oblasti vazebního řízení nás však především zajímají čísla o počtu obviněných ve vazbě a vývoj těchto čísel za delší časové období. Z předposledního sloupce Tabulky 16 vyplývá, že po počátečním vzestupu stavů obviněných ve vazbě v první polovině devadesátých let (maxima bylo dosaženo v roce 1994), počínaje rokem 1995 dochází k jejich poklesu, který pokračuje do současné doby. Snižování stavů obviněných ve vazbě lze názorně ukázat na tomto propočtu: vezmeme-li za základ 100 % rok 1994, kdy ve sledovaném období ke konci tohoto roku bylo nejvíce obviněných ve vazbě (8 828), zjišťujeme, že počty obviněných ve vazbě se v následujících letech rok od roku stále snižovaly a k 31. 12. 2006 jejich počet dosáhl pouhých 2 399 osob, což představuje pokles oproti výchozímu roku 1994 o 6 429 osob, tj. o 72,2 %. Znamená to, že počet obviněných ve vazbě v rozmezí let 1994 – 2006, tj. za 12 let, se snížil o 72,2 %, což nepochybně je ukazatel velice příznivý.

V této souvislosti je třeba uvést, že není pravdou, jak také bylo někdy uváděno, že v letech před vydáním velké novely se počet obviněných ve vazbě stále zvyšoval, ale naopak, jak vyplývá z Tabulky 16., již po dobu několika roků před vydáním velké novely se počet obviněných ve vazbě postupně snižoval. Tak např. ku dni 31. 12. 2000 oproti dni 31. 12. 1994 klesl počet obviněných ve vazbě téměř o třetinu (o 32,4 %) a ku dni 31. 12. 2001, tedy bezprostředně před nabytím účinnosti velké novely, klesl počet obviněných ve vazbě oproti datu 31. 12. 1994 téměř o polovinu (o 48,1 %). K dalšímu výraznějšímu snižování počtu obviněných ve vazbě pak došlo v letech po nabytí účinnosti velké novely v roce 2002.

Tabulka 17: Stíhané osoby, počet a podíl obviněných ve výkonu vazby, meziroční pokles/vzestup vazeb

Rok	Stíháno osob (obviněných a podezřelých)*	Počet obviněných ve vazbě (vždy k 31. 12.)	Podíl obviněných ve vazbě (v procentech vždy k 31. 12.)	Meziroční pokles/vzestup počtu vazeb	Meziroční pokles/vzestup (v procentech)
1989	65 957	2 537	3,8		
1990	55 317	4 172	7,5	+ 1 635	+ 64,5
1991	63 194	5 373	8,5	+ 1 201	+ 28,8
1992	66 565	5 965	9,0	+ 592	+ 11,0
1993	82 575	7 810	9,4	+ 1 845	+ 30,9
1994	**85 929**	**8 828**	**10,3**	**+ 1018**	**+ 13,0**
1995	108 680	8 000	7,4	- 828	- 9,4
1996	109 204	7 887	7,2	- 113	- 1,4
1997	108 275	7 736	7,1	- 151	- 1,9
1998	106 488	7 125	6,7	- 611	- 7,9
1999	107 879	6 934	6,4	- 191	- 2,7
2000	110 808	5 967	5,4	- 967	- 13,9
2001	110 461	4 583	4,1	- 1 384	- 23,2
2002	110 800	3 384	3,1	- 1 199	- 26,2
2003	110 997	3 409	3,1	+ 25	+ 0,7
2004	108 061	3 269	3,0	- 140	- 4,1
2005	108 100	2 860	2,6	- 409	- 12,5
2006	110 339	2 399	2,2	- 461	- 16,1

PRAMEN: Statistika Ministerstva spravedlnosti, Ročenky Vězeňské služby ČR

* Počty stíhaných osob uvedené ve druhém sloupci tabulky představují jak osoby obviněné, proti nimž bylo zahájeno trestní stíhání, tak i osoby podezřelé, proti nimž bylo vedeno řízení ve zkráceném přípravném řízení ve smyslu § 179a) a násl. tr. ř. ve znění velké novely.

Tabulka 17 podává podrobnější údaje ohledně vývoje stavů obviněných ve vazbě. Přehledně znázorňuje nejdůležitější údaje týkající se vazby a vazebního řízení za celé období od listopadu 1989 do roku 2006. Nejprve podává přehled o počtech všech stíhaných osob (obviněných a podezřelých, proti nimž bylo vedeno řízení ve zkráceném přípravném řízení), dále o počtech obviněných stíhaných vazebně (v absolutních číslech) a o podílu obviněných stíhaných vazebně (v procentech). Předposlední a poslední sloupec tabulky znázorňují meziroční poklesy a vzestupy vazeb – opět v absolutních číslech a v procentech.

Pokud jde o počet stíhaných osob v uvedeném časovém období, z druhého sloupce tabulky vyplývá, že tento počet se každoročně výrazně zvyšoval, a to až do roku 1995, kdy se tento nepříznivý vývoj zastavil a počet stíhaných dosáhl vysokého čísla kolem 110 000 osob ročně. Tento stav setrvává až do roku 2006, kdy bylo stíháno 110 339 osob. Oproti roku 1990, kdy bylo stíháno pouze 55 317 osob, je to vzestup o 100 %.

Třetí sloupec tabulky podává přehled o počtech obviněných ve vazbě v každém roce od roku 1989 do roku 2006. Údaje jsou převzaty z ročenek Vězeňské služby České republiky a ukazují vždy počet osob ve vazbě k 31. prosinci toho kterého roku. Z přehledu vyplývá, že tyto počty se od roku 1989 každoročně zvyšovaly až do roku 1994, kdy dosáhly vrcholu (8 828 obviněných), načež od roku 1995 počaly klesat a klesající trend pokračoval až do roku 2006. Jak již bylo uvedeno v komentáři k tabulce I., počet obviněných ve vazbě k 31. 12. 2006 byl oproti stejnému dni roku 1994 nižší o 72 %.

Z Tabulky 17 dále vyplývá, že od roku 1995 se snižovala nejen absolutní čísla celkového počtu osob ve vazbě, ale současně od téhož roku postupně klesal i **podíl** obviněných stíhaných vazebně. Jestliže ku dni 31. 12. 1994 podíl osob ve vazbě z počtu všech stíhaných obviněných dosahoval 10,3 %, ku dni 31. 12. 2006 poklesl na pouhých 2,2 %. Jde tedy opět o výrazný pokles.

V této souvislosti je vhodné upozornit na to, že počet a podíl obviněných ve vazbě (3. a 4. sloupec tabulky) je počítán vždy k jednomu datu (k 31. 12.), kdežto počet stíhaných osob představuje součet za celý kalendářní rok (2. sloupec).

Velice zajímavé jsou pak údaje o meziročních poklesech a vzestupech počtu vazeb – v absolutních číslech i v procentech. Jak opět ukazuje Tabulka 17 (poslední dva sloupce), na počátku devadesátých let byly velmi vysoké meziroční vzestupy vazeb. Tak např. bylo-li k 31. 12. roku 1990 ve vazbě 4 172 osob, jejich počet se ke stejnému datu roku 1994 zvýšil na 8 828 osob, což znamená, že za pouhé 4 roky došlo k navýšení počtu osob ve vazbě o 4 656 osob, tedy více než k dvojnásobnému. V následujících letech, od roku 1995 počínaje, pak již dochází k soustavnému poklesu vazeb oproti předchozímu roku. Nejvíce se tento jev projevil v roce 2002, kdy došlo k poklesu počtu osob ve vazbě oproti předchozímu roku o 1 199 osob, tj. o 26,2 %, a v předchozím roce 2001, kdy oproti roku 2000 došlo k poklesu o 1 384 osob, tj. o 23,2 %. K poměrně velkému poklesu vazeb oproti předchozímu roku došlo také v roce 2000 (o 13,9 %) a dále pak v letech 2005 (o 12,5 %) a 2006 (o 16,1 %). Tato příznivá čísla nepochybně byla ovlivněna velkou novelou trestního řádu, jejíž účinnost nastala dnem 1. ledna 2002. Zároveň je však nutno vidět, že k meziročním poklesům vazeb docházelo již v letech před vydáním velké novely, konkrétně od roku 1995.

K uvedeným údajům podává výstižnou charakteristiku komentář Vězeňské služby České republiky k ročence za rok 2006, jehož doslovné znění v této souvislosti považujeme za vhodné ocitovat:

„V první polovině devadesátých let počty obviněných výrazně stoupaly. Nejprve byl nárůst způsoben zvyšováním počtu pachatelů trestných činů, kteří byli vyšetřováni vazebně, později prodlužováním délky vazebního řízení. Teto trend se zastavil až v I. čtvrtletí 1995, kdy stav obviněných dosáhl nejvyššího počtu (8 929 osob). Od té doby stav obviněných mírně klesal, což bylo způsobováno zkracováním délky vazebního řízení.

K výraznému poklesu počtu obviněných došlo až v závěru roku 2001 a počátkem roku 2002. Byla to reakce na novelu trestního řádu č. 265/2001 Sb. (s účinností od 1. 1. 2002), kterou byly nově upraveny podmínky, za kterých mohou být osoby vzaty do výkonu vazby a nově byly upraveny vazební lhůty. Orgány činné v trestním řízení začaly již v prosinci roku 2001 propouštět obviněné, u nichž bylo zřejmé, že jim po účinnosti novely trestního řádu skončí vazební lhůta. Jen za měsíc prosinec 2001 se snížil počet obviněných o 1 000 osob a v I. čtvrtletí 2002 o dalších 1 000 osob. Do výkonu vazby bylo také po účinnosti citované novely přijímáno o třetinu méně osob, než tomu bylo v minulosti. Poté se stav stabilizoval, ale od roku 2004 stavy obviněných opět mírně klesají, což lze přičítat skutečnosti, že mírně klesají počty osob, které jsou přijímány do výkonu vazby. K 31. 12. 2006 aktuální stav obviněných činil 2 399 osob, což je o 16,1 % méně oproti stejnému datu předchozího roku“.[153]

[153] Ročenka Vězeňské služby České republiky 2006, Praha, březen 2007

Tabulka 18: Příjem obviněných do vazby

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	12 124	12 570	13 075	13 782	14 084	12 727
Rok	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**
	11 160	7 776	8 285	7 951	7 323	6 504

PRAMEN: Ročenky Vězeňské služby ČR

Tabulka 18 navazuje na dvě tabulky předchozí. V časové řadě od roku 1995 ukazuje, kolik osob bylo v jednotlivých letech přijato do vazby a současně také dokresluje výše citovaný komentář Vězeňské služby ČR k ročence za rok 2006. Ve sledovaném období podchyceném v Tabulce 18 bylo nejvíce osob přijato do vazby v roce 1999 (celkem 14 084). V následujících letech se příjem obviněných do vazby výrazně snižoval, k největšímu poklesu oproti předcházejícímu roku došlo v roce 2002, kdy bylo přijato do vazby 7 776 osob, což představuje pokles oproti roku 2001 o celých 30 %. Opět jde o zřejmý vliv velké novely, která nabyla účinnosti od počátku roku 2002. Pokles příjmu obviněných do vazby mírně pokračoval i v následujících letech až do roku 2006, kdy činil pouhých 6 504 osob. Znamená to, že v roce 2006 bylo v porovnání s rokem 2001 přijato do vazby méně o 6 504 obviněných (pokles o 42 %) a oproti roku 1999 méně o 7 580 obviněných (pokles o 54 %). Jde tedy o pokles velice výrazný.

Tabulka 19: Průměrná délka vazby (ve dnech)

Průměrná délka vazby k datu 31. 12.	V přípravném řízení	V soudním řízení	Celkem
k 31. 12. 1994	126	152	278
k 31. 12. 1995	123	164	287
k 31. 12. 1996	113	152	265
k 31. 12. 1997	100	145	245
k 31. 12. 1998	91	129	220
k 31. 12. 1999	89	120	209
k 31. 12. 2000	107	132	239
k 31. 12. 2001	94	116	210
k 31. 12. 2002	83	118	201
k 31. 12. 2003	80	96	176
k 31. 12. 2004	83	116	199
k 31. 12. 2005	77	116	193

PRAMEN: Ročenky Vězeňské služby ČR

Z tabulky vyplývá, že k 31. 12. 2005 se průměrná délka vazby oproti stejnému dni výchozího roku 1994 zkrátila o 85 dnů, z toho v přípravném řízení o 49 dnů, tj. o 38,9 %, a v řízení před soudem o 36 dní, tj. o 23,7 %. I z tohoto pohledu na vazbu jde o ukazatel příznivý.

Tabulka 20: Počet vězněných osob - porovnání s některými státy

Stát	Údaje z roku	Počet vězněných osob na 100 000 obyvatel
1. USA	2005	737
2. Rusko	2006	615
3. Bělorusko	2006	426
4. Ukrajina	2006	350
5. Estonsko	2006	333
6. Lotyšsko	2006	292
7. Moldavsko	2006	247
8. Polsko	2006	235
9. Česká republika	**2006**	**181**
10. Rumunsko	2006	160
11. Slovensko	2006	158
12. Maďarsko	2005	156
13. - 14. Bulharsko	2006	148
13. - 14. Anglie a Wales	2006	148
15. Nizozemsko	2006	128
16. Rakousko	2006	105
17. Itálie	2006	104
18. Německo	2006	94
19. Francie	2006	85
20. Japonsko	2005	62

PRAMEN: Ročenky Vězeňské služby ČR

Tabulka 20 přehledně uvádí počty uvězněných osob na každých 100 000 obyvatel ve dvaceti vybraných státech včetně České republiky. Čísla představují souhrn obviněných ve vazbě a odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Z tabulky vyplývá, že počet vězněných osob v České republice je v porovnání s některými evropskými státy poměrně vysoký, což mimo jiné se odráží v zaplněnosti českých věznic a souvisejících nákladech na jejich provoz.

Tabulka 21: Počet vězněných osob na 100 000 obyvatel České republiky

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
202	209	214	224	209	188	159	169	180	185	181

PRAMEN: Ročenky Vězeňské služby ČR

Tabulka 21 v časové řadě od roku 1996 do roku 2006 znázorňuje počty uvězněných osob na každých 100 000 obyvatel České republiky. Opět jde o součet obviněných ve vazbě a odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Z tabulky vyplývá, že tyto počty nejsou neměnné a dochází u nich k výkyvům – po roce 1999 mají tendenci klesající, v pozdějších letech dochází opět k nárůstu na téměř stejnou úroveň jako v roce 2001.

Tabulka 22: Podíl obviněných ve vazbě z celkového počtu všech vězněných osob v ČR (vždy k 31. 12.)

Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
%	49,2	41,0	37,8	35,9	32,3	30,1	27,7	23,7	20,9	19,7	17,8	15,1	12,9

PRAMEN: Ročenky Vězeňské služby ČR

Vykázaný vyšší počet vězněných osob na 100 000 obyvatel v České republice oproti některým sousedním evropským státům je někdy dáván do souvislosti s relativně vysokým počtem vazeb u nás, což je pak vykládáno také tak, že v České republice je v průměru mnohem více osob ve vazbě než v jiných státech.[154] Takovýto výklad však není zcela přesný. Při sledování počtů vězněných osob na 100 000 obyvatel České republiky je třeba vidět, jak již bylo výše uvedeno, že tento ukazatel zahrnuje nejen osoby ve vazbě, ale především také osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Tabulka 20 pouze porovnává počty všech uvězněných osob v jednotlivých státech bez ohledu na to, jaký je podíl obviněných ve vazbě a podíl pravomocně odsouzených ve výkonu trestu. Naproti tomu Tabulka 22 ukazuje podíl (procento) obviněných ve vazbě z celkového počtu všech uvězněných osob v České republice a zcela jednoznačně dokumentuje, že podíl obviněných ve vazbě z celkového počtu všech uvězněných osob se u nás od roku 1994, kdy dosahoval téměř jedné poloviny (49,2 %), stále snižoval a v roce 2006 již dosahoval pouhých 12,9 % z počtu všech uvězněných osob. Na základě uvedeného lze učinit závěr, že ve věznicích v České republice v současné době jednoznačně převažují osoby pravomocně odsouzené k trestu odnětí svobody (v roce 2006 jejich podíl činil 87,1 %), zatímco podíl obviněných ve vazbě má dlouhodobě klesající tendenci (v roce 2006 činil pouhých 12,9 % z celkového počtu všech vězněných osob).

[154] Viz např. Císařová a kol.: Trestní právo procesní, Linde Praha, 2004, str. 245

V.3. Analýza právní úpravy

Ustanovení o vazbě tvoří důležitou součást každého trestního řádu. K vydání prvního trestního řádu v poválečném období u nás došlo v roce 1950 (zákon č. 87/1950 Sb.) a krátce poté došlo k vydání trestního řádu č. 64/1956 Sb. Když „socialismus v naší zemi zvítězil“, jak vyhlásilo tehdejší politické vedení, došlo v roce 1960 k vydání nové ústavy a v návaznosti na to i k vydání nových trestních kodexů, které měly odrážet nově vzniklé společenské poměry. Byl vydán nový trestní zákon a současně i nový trestní řád č. 141/1961 Sb., který po mnoha obměnách provedených četnými novelizacemi platí dosud.

Vývoj právní úpravy vazby před vydáním velké novely trestního řádu

Podle původního znění ustanovení § 67 trestního řádu č. 141/1961 Sb., které upravuje důvody vazby, obviněný mohl být vzat do vazby jen tehdy, byly-li tu skutečnosti, které odůvodňovaly obavu, že a) uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nebylo-li možno jeho totožnost hned zjistit, neměl-li stálé bydliště nebo zaměstnání anebo hrozil-li mu vysoký trest, b) bude působit na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo c) že bude pokračovat v trestné činnosti, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin který připravoval nebo kterým hrozil.

Vzít do vazby bylo možné toliko osobu, proti které bylo vzneseno obvinění. O vazbě rozhodoval soud, v přípravném řízení prokurátor. O stížnosti proti rozhodnutí prokurátora rozhodoval nadřízený prokurátor. Trestní řád č. 141/1961 Sb. v původním znění neobsahoval žádný časový limit pro celkové trvání vazby.

Ustanovení trestního řádu týkající se vazby byla opakovaně novelizována. Z období před rokem 1989 je namístě připomenout novelu trestního řádu č. 149/1969 Sb. ze dne 18. 12. 1969. Podle ustanovení § 146a novely oprávnění rozhodovat o stížnosti proti rozhodnutí, kterým vzal prokurátor obviněného do vazby (nebo zamítl jeho žádost o propuštění z vazby), bylo přeneseno na soud, v jehož obvodě byl činný prokurátor, který napadené rozhodnutí vydal. Doposud v těchto případech rozhodoval vždy nadřízený prokurátor. Šlo o poměrně významnou změnu, která byla přijata pod vlivem tehdy prosazovaných názorů požadujících posílení soudní kontroly v případech nejzávažnějších zásahů do práv a svobod obviněného.

Nejdůležitější změny v právní úpravě vazby a vazebního řízení však byly provedeny teprve po listopadu 1989. Pro počáteční období byl významný tzv. uvozovací zákon k Listině základních práv a svobod, v jehož článku 6 odst. 1 je stanoveno, že zákony a jiné právní předpisy musí být nejpozději do 31. 12. 1991 uvedeny do souladu s Listinou základních práv a svobod č. 23/1991 Sb. ze dne 9. 1. 1991, která po přijetí Ústavy České republiky dne 16. 12. 1992 se stala součástí ústavního pořádku České republiky. Nejvýznamnější změnou, kterou Listina přinesla do oblasti trestního řízení, bylo svěření rozhodování o základních lidských právech a svobodách, mělo-li z důležitých důvodů dojít k jejich omezení, do působnosti soudu. Pokud jde o vazbu, článek 8 odstavec 5 Listiny stanoví, že nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.

Bylo proto nutno urychleně novelizovat trestní řád tak, aby jeho znění bylo v souladu s Listinou základních práv a svobod, což především znamenalo upravit působnost soudu v oblastech, které dosud byly svěřeny prokurátorovi. Provedením článku 8 odst. 5 Listiny bylo přijetí novely trestního řádu č. 558/1991 Sb. ze dne 11. 12. 1991, která s účinností od 1. 1. 1992 přinesla zásadní změnu spočívající v tom, že oprávnění k provádění nejzávažnějších zásahů do občanských práv v přípravném řízení, především rozhodování o vazbě, přenesla z prokurátora na soud (soudce). Od 1. ledna 1992 o vzetí do vazby přísluší rozhodovat výlučně soudu, a to nejen v řízení před soudem, ale i v přípravném řízení. Jde o nejvýznamnější změnu, kterou se tato novela zapsala do vývoje právní úpravy vazebního řízení u nás po roce 1989.

Důležitou a často diskutovanou otázkou v souvislosti s vazbou jsou ustanovení trestního řádu upravující trvání vazby a maximální délku trvání vazby. Lze říci, že tato ustanovení představují jednu z nejcitlivějších otázek trestního řízení.

Před listopadem 1989 zákonná úprava neobsahovala žádný časový limit pro trvání vazby. Trestní řád č. 87/1950 Sb. neobsahoval žádné ustanovení o délce trvání vazby (o nejvyšší přípustné době jejího trvání), jakož i o způsobu, jakým se mělo rozhodovat o jejím prodloužení. Obsahoval jen všeobecně formulované ustanovení (§ 104) o tom, že pominul-li důvod vazby, propustil prokurátor obviněného ihned na svobodu. Zejména to platilo pro případy, bylo-li trestní stíhání zastaveno nebo byl vynesen zprošťující rozsudek. Byla-li vazba obligatorní, nebylo možno obviněného z vazby propustit, dokud nebylo trestní stíhání pravomocně skončeno. Důvod vazby pominul též přerušením trestního stíhání. Dále je třeba uvést, že § 107 tohoto trestního řádu stanovil, že všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny působit k tomu, aby byla vazba pokud možno nejvíce zkrácena. Žádné ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby neobsahoval ani trestní řád č. 64/1956 Sb.

Podle původního znění trestního řádu č. 141/1961 Sb. vazba v přípravném řízení mohla trvat nanejvýš dva měsíce. Nadřízený prokurátor mohl tuto dobu prodloužit o další jeden měsíc. Na delší dobu mohl vazbu prodloužit jen generální prokurátor. Již vzpomenutá novela trestního řádu č. 149/1969 Sb. vypustila ustanovení o prodloužení vazby v přípravném řízení generálním prokurátorem a svěřila toto oprávnění jen nadřízenému prokurátorovi, čímž bylo fakticky postavení obviněného zhoršeno.

Pokud jde o maximální dobu trvání vazby v trestním řízení, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem, tato nebyla v trestním řádu č. 141/1961 Sb. žádným způsobem stanovena. K právní úpravě trvání vazby a k jejímu časovému omezení došlo teprve v období po listopadu 1989.

První a vskutku zásadní změnu v tomto směru přinesla již první polistopadová novela trestního řádu č. 159/1989 Sb. ze dne 13. 12. 1989. Rozhodování o vazbě v přípravném řízení sice nadále ponechala v rukou prokurátora, nově však stanovila, že vazba v přípravném řízení může trvat vždy jen nezbytně nutnou dobu, nesmí však přesáhnout dva roky; nebyla-li v této lhůtě podána obžaloba, musel být obviněný propuštěn na svobodu. Bylo to poprvé, kdy v trestním řádu bylo u nás trvání vazby časově omezeno. Pro trvání vazby před soudem novela žádné lhůty ještě nestanovila. Měla však ustanovení o tom, že celková vazba v trestním řízení nesmí přesáhnout horní hranici trestní sazby odnětí svobody stanovené na čin, pro který je obviněný ve vazbě. Nebylo-li v této lhůtě trestní stíhání skončeno, musel být obviněný propuštěn na svobodu.

Další změny ohledně trvání vazby přinesla novela trestního řádu č. 178/1990 Sb. Oproti předchozí novele zkrátila maximální dobu trvání vazby v přípravném řízení ze dvou let na pouhý jeden rok a zavedla samostatně stejnou dobu přípustného trvání vazby i pro řízení před soudem. V důvodové zprávě k novele jsou tyto kroky zdůvodněny snahou o minimalizaci negativních důsledků omezení plynoucího z vazby a snahou o zrychlení řízení ve vazebních věcech.

Následující novela č. 303/1990 Sb. již žádné změny týkající se celkového trvání vazby nepřinesla, pouze stanovila, že vazba v řízení před soudem může trvat takovou dobu, která spolu s vazbou vykonanou v přípravném řízení nepřesáhne dva roky. Soudu bylo umožněno, aby u zvlášť závažných trestných činů využil dobu vazby, která nebyla vyčerpána v přípravném řízení. Celková doba vazby však nesměla překročit maximální hranici dvou let.

Významné změny v úpravě trvání vazby provedla již zmíněná novela č. 558/1991 Sb. Nejen že přenesla rozhodování o vazbě z prokurátora na soud, ale nově upravila i rozhodování o trvání vazby. Podle § 71 odst. 1 novely vazba v přípravném řízení mohla trvat jen nezbytně nutnou dobu. Jestliže by přesáhla dva měsíce a hrozilo nebezpečí, že by propuštěním na svobodu mohlo být zmařeno nebo ztíženo dosažení účelu trestního řízení, mohl soudce na návrh prokurátora prodloužit tuto lhůtu nejvýše na šest měsíců. Nad tuto lhůtu mohl vazbu prodloužit pouze senát. Před podáním návrhu na prodloužení lhůty byl prokurátor povinen učinit veškerá opatření k urychlení trestního řízení.

Maximální lhůtu jednoho roku pro trvání vazby v přípravném řízení a stejnou lhůtu pro trvání vazby v řízení před soudem novela č. 558/1991 Sb. ponechala beze změny. Nebylo-li však možné ze závažných důvodů přípravné řízení skončit ve lhůtě jednoho roku a řízení před soudem ve stejné lhůtě a propuštěním obviněného na svobodu hrozilo zřejmé nebezpečí životu a zdraví lidí nebo porušení jiných základních práv a svobod občanů, mohl nejvyšší soud vazbu na nezbytně nutnou dobu prodloužit. Nejvyšší přípustnou dobu trvání vazby v trestním řízení (limit) novela nestanovila. O prodloužení vazby v přípravném řízení rozhodoval na návrh generálního prokurátora a v řízení před soudem na návrh předsedy senátu nejvyšší soud republiky. Šlo-li o prodloužení vazby v řízení před nejvyšším soudem republiky, rozhodoval Nejvyšší soud ČSFR.

Novela č. 558/1991 Sb. rovněž stanovila, že obviněný má právo kdykoliv žádat o propuštění na svobodu. Nevyhověl-li v přípravném řízení prokurátor takové žádosti, měl povinnost předložit ji neprodleně soudu. O takové žádosti muselo být neodkladně rozhodnuto. Byla-li žádost zamítnuta, mohl ji obviněný, neuvedl-li v ní jiné důvody, opakovat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí.

Nejobsáhlejší novelou trestního řádu z počátečního období po roce 1989 byla novela č. 292/1993 Sb. Zároveň byla poslední novelou, která před vydáním tzv. velké novely č. 265/2001 Sb. upravovala trvání vazby. Podle důvodové zprávy k novele č. 292/1993 Sb. praxe ukázala, že stávající lhůty trvání vazby jsou především ve složitějších věcech nepřiměřeně krátké a v řadě takových věcí bylo třeba opakovaně i cestou nejvyššího soudu trvání vazby prodlužovat. Tento postup zejména ve skupinových věcech vedl k tomu, že výraznou část lhůty neprobíhalo vlastní trestní stíhání, ale řízení o prodloužení vazby jednotlivým obviněným. Tím byl do značné míry popřen smysl, který limitování lhůty trvání vazby má. Z těchto důvodů byla nově stanovena úprava trvání vazby tak, aby se jednak omezilo a zjednodušilo rozhodování o jejím prodlužování, jednak umožnilo daleko větší část doby, v níž je obviněný ve vazbě, provádět úkony trestního stíhání. Zároveň byla stanovena

pevná a nepřekročitelná doba trvání vazby v závislosti na tom, pro jaký trestný čin byl obviněný stíhán.

Novela č. 292/1993 Sb. nově formulovala ustanovení § 71 o trvání vazby. Stanovila, že vazba může trvat v přípravném řízení a v řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu. Jestliže by vazba v přípravném řízení přesáhla šest měsíců a propuštěním obviněného na svobodu by mohlo být zmařeno nebo ztíženo dosažení účelu trestního řízení, na návrh státního zástupce mohl o dalším trvání vazby rozhodnout soudce a nad tuto lhůtu, nejvýše však do dvou let, mohl rozhodnout senát.

Vazba v řízení před soudem spolu s vazbou v přípravném řízení nesměla trvat déle než dva roky. Pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním obviněného na svobodu by hrozilo, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního řízení, mohl o dalším trvání vazby na nezbytně nutnou dobu rozhodnout nejvyšší soud. Takto prodloužit vazbu bylo však možno jen tak, aby celková vazba nepřesáhla tři roky a u zvlášť závažných trestných činů (§ 41 odst. 2 tr. zák.) čtyři roky. Návrh na prodloužení lhůty podával v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení vrchní státní zástupce. Ustanovení § 71 novely rovněž stanovilo, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyřizovat vazební věci přednostně s největším urychlením.

Důležitým ustanovením trestního řádu je § 67, který taxativně vypočítává důvody, pro které lze vzít obviněného do vazby a ve vazbě jej v průběhu trestního řízení držet. Novelou č. 558/1991 Sb. bylo právo rozhodovat o vazbě přeneseno na soud, avšak soud při stávající právní úpravě nebyl povinen, resp. oprávněn posuzovat, zda obvinění bylo sděleno důvodně a zda důvody, které k tomu vedly, i nadále trvají. Tím vznikla poněkud nelogická situace, kdy soud zkoumá jen existenci formálních důvodů vazby, ale již se nezabývá tím, proč je vlastně obviněný stíhán, na základě jakých důkazů a zda trestní stíhání je vedeno důvodně. Tento rozpor se snažila odstranit novela trestního řádu č. 166/1998 Sb.

Citovaná novela připojila k § 67 nový odstavec 2, podle něhož v přípravném řízení mohl soud rozhodnout o vzetí do vazby (nebo o jejím prodloužení) jen tehdy, jestliže byl dán některý ze zákonných důvodů vazby a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že skutek, pro který bylo sděleno obvinění, byl spáchán, měl všechny znaky trestného činu a byly zřejmé důvody podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný.

Při výkladu o právní úpravě vazby je třeba zmínit se též o institutech nahrazujících vazbu. Původní znění trestního řádu z roku 1961 upravovalo v § 73 jen dva možné případy nahrazení vazby jiným opatřením. Šlo o nahrazení vazby zárukou společenské organizace a o nahrazení vazby slibem obviněného. Novela trestního řádu č. 178/1990 Sb. rozšířila možnosti nahrazení vazby. Pojem společenské organizace nahradila „zájmovým sdružením občanů“ a záruku mohla dát i důvěryhodná osoba schopná příznivě ovlivňovat chování obviněného. Dále tato novela zavedla nový institut tzv. majetkové záruky (kauce), který byl další novelou č. 558/1991 Sb. přejmenován na peněžitou záruku.

Změny v právní úpravě vazby provedené velkou novelou trestního řádu

Novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. ze dne 29. 6. 2001, která nabyla účinnosti dnem 1. 1. 2002 (dále jen velká novela, resp. novela), byl završen několikaletý legislativní proces zásadní reformy trestního řízení. Jde o tak zásadní koncepční změny, které svým významem lze přirovnat k rekodifikaci procesního práva trestního.

Úprava vazby patří k těm částem velké novely, které dosavadní úpravu změnily velmi výrazně. Zamýšlené změny a cíle novely, pokud jde o vazební řízení, jsou formulovány v důvodové zprávě k této novele, která také uvádí prostředky, jimiž se zamýšleného cíle chce dosáhnout (blíže k tomu viz kapitolu V.1. – Úvod do problematiky).

V následujících odstavcích uvádíme nejvýznamnější změny v právní úpravě vazby a vazebního řízení, provedené novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb.:

- **Důvody vazby a vyloučení vazby v některých případech (§ 67, § 68)**

Podle důvodové zprávy k novele se ustanovení o důvodech vazby zpřesňuje tak, aby bylo zřejmé, že rozhodnutí o vazbě musí vždy přesně vycházet z konkrétních okolností případu, v rámci kterého je třeba se podrobně zabývat poznatky o dosavadním chování obviněného. Zároveň se výslovně vyjadřuje princip, podle kterého uvalení vazby jako nejcitelnějšího zajišťovacího opatření přichází v úvahu tehdy, jestliže účelu vazby nelze dosáhnout jinak.

Vlastní důvody vazby podle § 67 tr. ř. zůstaly v podstatě beze změny. Došlo pouze k upřesnění důvodu tzv. předstižné vazby v tom smyslu, že novela užila pojmu opakování trestné činnosti namísto dřívějšího pokračování v trestné činnosti. Opakováním trestné činnosti, pro niž je obviněný stíhán, se v ustanovení § 67 písm. c) nyní již výslovně nerozumí pokračování v trestném činu, ani další akty či útoky u téhož hromadného trestného činu, udržování protiprávního stavu u trvajícího trestného činu, ale opakování téhož trestného činu.

Při posuzování důvodů vazby je třeba především vycházet z nově formulovaného návětí § 67, které vyžaduje zjištění konkrétních skutečností, odůvodňujících některou z obav, pro něž může být obviněný vzat do vazby. Na to navazuje ustanovení § 68 odst. 1, které výslovně zdůrazňuje, že každé rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno též skutkovými okolnostmi.

Nově formulován, resp. doplněn byl i dovětek k § 67, který zdůrazňuje povinnost zkoumat, zda s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, čímž je zvlášť zdůrazněna subsidiarita vazby jako zajišťovacího institutu. Účelu vazby lze dosáhnout jiným opatřením zejména v případě náhrady vazby zárukou, dohledem nebo slibem nebo peněžitou zárukou.

Zmíněný dovětek k § 67 tedy zavazuje soud, aby při rozhodování o vzetí do vazby, ale i při rozhodování o jejím trvání:

a) bral v úvahu nejen důvody vazby ve smyslu § 67 odst. 1 písm. a) až c), ale zároveň

b) hodnotil, zda dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že

- skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání byl spáchán,
- má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný a
- s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením.

Důvodová zpráva k novele konstatuje, že v České republice byli ve vazbě převážně obvinění, kteří byli stíháni za trestné činy ohrožené sazbou trestu odnětí svobody do dvou let. Této nepříznivé situaci se novela snaží čelit výrazným zpřísněním podmínek pro vzetí do vazby u těchto typově méně společensky nebezpečných trestných činů. Zároveň však bylo třeba stanovit, kdy se takových omezení nepoužije, aby bylo zajištěno náležité provedení trestního stíhání.

Novela výrazně omezila možnost vzetí do vazby, a to nejen obecnou úpravou v dovětku § 67, ale i konkrétní úpravou v § 68 odst. 2 tr. ř. Tímto ustanovením bylo zásadně vyloučeno vzít do vazby obviněného, který je v době rozhodování stíhán

a) pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo

b) pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta.

Při posouzení, zda předmětem trestního stíhání je trestný čin uvedený v § 68 odst. 2, je třeba vycházet z aktuální právní kvalifikace skutku. V konkrétním případě nelze vyloučit ani případnou námitku účelové kvalifikace, která by odůvodňovala vzetí obviněného do vazby, případně jeho setrvání ve vazbě.

Výjimky ze shora uvedeného zákazu vzetí do vazby uvádí odstavec 3 ustanovení § 68, v kterém jsou stanoveny okolnosti, za nichž se ustanovení § 68 odstavec 2 neužije (přičemž postačí, bude-li dána alespoň jedna z těchto okolností).

Omezení uvedená v odstavci 2 § 68 se neužijí, jestliže obviněný:

a) uprchl nebo se skrýval,

b) opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení,

c) je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit,

d) již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo

e) pokračoval v trestné činnosti, pro niž je stíhán.

- **Orgány rozhodující o vazbě (§ 73b)**

Novela vložila do trestního řádu nové ustanovení podle § 73b, označené jako „orgány rozhodující o vazbě“. Podle tohoto ustanovení o vzetí obviněného do vazby může rozhodnout pouze soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Pokud jde o další trvání vazby, došlo vydáním novely k důležité změně. Do 31. 12. 2001 mohl o trvání vazby, resp. o prodlužování vazby rozhodovat jak v řízení před soudem, tak i v přípravném řízení jen soud.

Změna spočívá v tom, že po nabytí účinnosti novely již o trvání vazby v přípravném řízení nerozhoduje soud, ale státní zástupce. O stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o trvání vazby pak rozhoduje soud.

Podle § 73b odst. 3 ve znění novely o propuštění obviněného z vazby může i bez žádosti rozhodnout v přípravném řízení státní zástupce. Ten rovněž může rozhodnout o propuštění obviněného z vazby za současného nahrazení vazby zárukou, slibem, dohledem probačního úředníka nebo peněžitou zárukou. Nevyhoví-li státní zástupce žádosti o propuštění z vazby, je povinen ji do pěti pracovních dnů od doručení předložit k rozhodnutí soudu. Po podání obžaloby činí uvedená rozhodnutí soud.

- **Rozhodování o trvání vazby a maximální doba trvání vazby (§ 71, § 72)**

Jak již bylo uvedeno v úvodní kapitole, podle důvodové zprávy k novele se do trestního řádu navrhuje promítnout princip, podle kterého by se délka přípustného trvání vazby v přípravném řízení v zásadě odvíjela od typové závažnosti činu, pro který je obviněný stíhán. Dále i v zájmu zrychlení přípravného řízení došlo k rozšíření oprávnění státního zástupce na veškeré rozhodování o vazbě v přípravném řízení - s výjimkou rozhodování o vzetí do vazby.

Velká novela trestního řádu zásadním způsobem zasáhla do rozhodování o trvání vazby především tím, že

a) nahradila dosavadní způsob rozhodování o prodloužení vazby pravidelným (obligatorním) přezkoumáváním a rozhodováním o dalším trvání vazby, přičemž zároveň tuto působnost v přípravném řízení svěřila státnímu zástupci, což je v souladu se zásadním posílením jeho role v přípravném řízení,

b) přesunula rozhodovací pravomoc o vazbách trvajících déle než dva roky z vrchních soudů a Nejvyššího soudu na soud, resp. státního zástupce, který vede řízení,

c) výrazně omezila nejvyšší přípustné celkové doby trvání vazby, jež jsou nově vázány na typovou závažnost činu, pro který je obviněný stíhán.

Realizace uvedených principů má přispět k výraznějšímu zrychlení vazebního řízení zejména v nejméně závažných věcech. Beze změny novela převzala již v minulosti zakotvený princip, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyřizovat vazební věci přednostně a s největším urychlením a že vazba může trvat ve všech stadiích řízení jen nezbytně nutnou dobu (§ 71 odst. 1, 2).

Podstatnou změnu oproti dosavadní úpravě představuje zásadní omezení délky trvání koluzní vazby (§ 67 písm. b). V tomto směru platí speciální úprava obsažená v § 71 odst. 2 novely. Podle ní může koluzní vazba bez ohledu na závažnost činu, pro který se vede řízení, trvat nejvýše 3 měsíce. Po uplynutí této lhůty nepřichází v úvahu její prodloužení a obviněný musí být nejpozději den následující po konci lhůty propuštěn na svobodu, pokud není ve vazbě současně i z jiného důvodu. Toto omezení neplatí jen v jediném případě, a to při zjištění, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

Jak bylo uvedeno, novela přikazuje povinné přezkoumávání trvání důvodů vazby. Jestliže v přípravném řízení dosáhne tří měsíců, je státní zástupce povinen do pěti pracovních dnů po uplynutí této lhůty rozhodnout, zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě, nebo zda se z vazby propouští na svobodu (§ 71 odst. 3). Jde o lhůtu propadnou – její překročení

má za následek, že obviněný musí být bez dalšího den po jejím uplynutí propuštěn na svobodu. Jestliže státní zástupce rozhodne, že obviněný se ponechává ve vazbě, je povinen nejpozději do dalších tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí znovu rozhodnout o tom, zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě, nebo zda se propouští z vazby na svobodu. Pro další ponechání ve vazbě však jsou stanoveny v tomto případě již přísnější podmínky. Lze tak učinit, jen pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním obviněného na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání (§ 71 odst. 4).

Po podání obžaloby je povinen rozhodovat o dalším trvání vazby soud. Nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy u něj byla podána obžaloba nebo kdy mu byl doručen spis na základě rozhodnutí o postoupení nebo přikázání věci obviněného, který je ve vazbě, je povinen rozhodnout, zda se obviněný ve vazbě ponechává, nebo zda se z vazby propouští na svobodu (§ 71 odst. 5). Ponechá-li soud obviněného ve vazbě, nebo rozhodne-li soud o vzetí obviněného do vazby až po podání obžaloby, je povinen postupovat obdobně, jako je uvedeno v § 71 odst. 4. Stejně postupuje i odvolací soud, jestliže doba trvání vazby skončí v průběhu řízení o opravném prostředku (§ 71 odst. 7).

Rozhodnutí o tom, zda se obviněný ponechává nebo neponechává ve vazbě podle § 71 odst. 2 až 5 novely, je rozhodnutím o vazbě, činí se usnesením a je proti němu přípustná stížnost. Stížnost obviněného proti rozhodnutí o ponechání ve vazbě nemá odkladný účinek, a proto obviněný nebude z vazby propuštěn. K jeho propuštění může dojít až tehdy, pokud nadřízený stížnostní soud napadené usnesení zruší a rozhodne o jeho propuštění z vazby.

Maximální dobu trvání vazby novela výrazně omezila a diferencovala ji podle typové závažnosti trestného činu, pro který je obviněný stíhán (§ 71 odst. 8). Stanoví, že celková doba trvání vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout

a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný konat řízení samosoudce,

b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, o kterém je příslušný v prvním stupni konat řízení senát okresního nebo krajského soudu, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenech c) a d),

c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný úmyslný trestný čin, nejde-li o trestný čin uvedený v písmenu d),

d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro trestný čin, za který lze podle zvláštní části trestního zákona uložit výjimečný trest.

Kromě toho novela limituje trvání vazby zvlášť v přípravném řízení a zvlášť v řízení před soudem, a to tak, že z uvedených dob připadá jedna třetina na přípravné řízení a dvě třetiny na řízení před soudem. Po uplynutí každé doby je třeba obviněného ihned propustit na svobodu. Jakékoliv přesuny mezi těmito lhůtami trestní řád nepřipouští (§ 71 odst. 9).

Ustanovení § 72 odst. 2 novely upravuje rozhodování orgánů činných v trestním řízení o propuštění obviněného z vazby, které se děje z úřední povinnosti. Podle tohoto ustanovení obviněný musí být ihned propuštěn na svobodu, jestliže

a) pomine důvod vazby, nebo

b) je zřejmé, že vzhledem k osobě obviněného a k okolnostem případu trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, a obviněný se nedopustil jednání uvedeného v § 68 odst. 3.

Obviněný má podle § 72 odst. 3 právo kdykoli žádat o propuštění na svobodu a o jeho žádosti musí být soudem bezodkladně, nejpozději do pěti pracovních dnů, rozhodnuto. Žádosti o propuštění obviněného z vazby v přípravném řízení může ovšem vyhovět státní zástupce. Pouze v případě, že státní zástupce takové žádosti nevyhoví, je povinen ji předložit do pěti pracovních dnů od jejího doručení k rozhodnutí soudu. Z uvedeného vyplývá, že státní zástupce může žádosti obviněného o propuštění z vazby pouze vyhovět, nemůže však rozhodnout o jejím zamítnutí. V případě, že bude státní zástupce souhlasit s propuštěním obviněného na svobodu, může v řízení před soudem o propuštění z vazby rozhodnout předseda senátu. Byla-li žádost zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat po uplynutí 14 dnů od právní moci rozhodnutí.

- **Nahrazení vazby jiným opatřením (§ 73)**

Stávající prostředky nahrazující vazbu, tj. záruku, slib obviněného a peněžitou záruku, novela doplnila institutem nahrazení vazby dohledem probačního úředníka nad obviněným. Dohled je upraven v § 73 odst. 1 písm. c), odst. 3, 4. Dohled probačního úředníka nad obviněným může nahradit vazbu tam, kde jím lze s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu dosáhnout účelu vazby. Principy tohoto institutu jsou analogické dohledu probačního úředníka v ostatních případech, kdy je takový dohled v trestním řízení stanoven. Obviněný je v případě vyslovení dohledu povinen se ve stanovených lhůtách dostavit k probačnímu úředníkovi, změnit místo pobytu pouze s jeho souhlasem a podrobit se dalším omezením stanoveným ve výroku rozhodnutí, která směřují k tomu, aby se nedopustil trestného činu a nemařil průběh trestního řízení (§ 73 odst. 3).

Nové je i ustanovení § 73 odst. 4, které stanoví, že jestliže obviněný neplní povinnosti uložené v souvislosti s nahrazením vazby některým z opatření uvedeným v odstavci 1 (záruka, slib obviněného, dohled probačního úředníka) a trvají-li důvody vazby, soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce rozhodne o vazbě.

Na závěr kapitoly o analýze právní úpravy vazby je namístě uvést, že úprava vazby, provedená velkou novelou trestního řádu, resp. její některé části, má i své kritiky a odpůrce. Patří k nim např. Jiří Jelínek, který se o nové úpravě vyjádřil takto: „I když zákonodárce novou právní úpravou deklaroval snahu prosadit zásadu co nejrychlejšího projednání věci ve vazebním řízení, poznatky z praxe ukazují, že toto očekávání přijatá novela nesplnila. V ustanovení § 71 tr. ř. je uvedeno jedenáct různých lhůt, ve kterých má být rozhodováno o dalším trvání vazby, a několik dalších limitů, které musí vzít v úvahu orgán o vazbě rozhodující. Nový systém rozhodování o vazbě je komplikovaný a paradoxně vyvolává opačný než zamýšlený účinek. Zákonodárce nepostupoval správně ani v tom, že v ustanovení § 71 tr. ř. u některých lhůt výslovně uvádí procesní důsledky nedodržení těchto lhůt, tj. povinnost propustit obviněného ihned z vazby na svobodu, a u jiných lhůt v tomto ustanovení uvedených žádné procesní důsledky nedodržení těchto lhůt neuvádí. ..... S přihlédnutím k celkově komplikovanému systému rozhodování o dalším trvání vazby v ustanovení § 71 tr. ř., který náleží ke zjevným nedostatkům platné právní úpravy rozhodování o vazbě, je zřejmé, že uvedenou právní úpravu bude žádoucí změnit“.[155]

[155] Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení, Kriminalistika 1/2003, str. 18 - 29

V.4. Analýza trestních spisů

Analýzou trestních spisů byly získány další významné poznatky týkající se vazebního rozhodování. K dispozici jsme měli celkem 43 trestních spisů ohledně 46 obviněných, stíhaných pro různé trestné činy. Šlo o spisy ze všech soudních krajů ČR včetně hlavního města Prahy. Městský soud v Praze nám zapůjčil 5 spisů, všechny další spisy byly předloženy z obvodních soudů v Praze a z okresních soudů jednotlivých krajů. Spisy byly z období let 2002 – 2005, tedy vesměs z doby po nabytí účinnosti velké novely trestního řádu.

Z uvedených 46 obviněných bylo soudem vzato do vazby celkem 44 obviněných, u zbývajících 2 obviněných soud nevyhověl návrhu státního zástupce na jejich vzetí do vazby a ze zadržení je propustil na svobodu. Jeden obviněný byl vzat do vazby až soudem po podání obžaloby, další jeden obviněný byl z vazby propuštěn státním zástupcem již v přípravném řízení.

Rozhodnutí o vzetí do vazby

Na základě analýzy předložených trestních spisů lze učinit závěr, že rozhodnutí o vzetí do vazby v těchto spisech obsažená mají dobrou úroveň a nevykazují žádná zřejmá pochybení. Rozhodnutí o vzetí do vazby zejména vždy obsahují stručný popis skutkových zjištění, důvody vazby uvedené jejich zákonným pojmenováním a zdůvodnění, které konkrétní skutečnosti umožňují vzetí obviněného do vazby, jakož i další předepsané náležitosti. Je zřejmé, že jde již o zažitou agendu, která soudcům, kteří ji vyřizují, nepůsobí zvláštní potíže. Stejný závěr lze učinit i ohledně návrhů státních zástupců na vzetí obviněného do vazby i ohledně žádostí policistů na vydání návrhu na vzetí obviněného do vazby. Dobrá úroveň byla zjištěna rovněž u protokolů sepsaných soudci při výslechu obviněných při rozhodování o vzetí do vazby.

Trvání vazby

Bylo zkoumáno trvání vazby odděleně v přípravném řízení a v řízení před soudem.

V přípravném řízení u 43 obviněných bylo toto trvání vazby:

- do 1 měsíce ..... 6 obviněných
- od 1 do 2 měsíců ... 19 „
- od 2 do 3 měsíců ..... 7 „
- od 3 do 4 měsíců ..... 2 „
- od 4 do 5 měsíců ..... 1 „
- od 4 do 6 měsíců ..... 5 „
- nad 6 měsíců ..... 3 „

V řízení před soudem byl stav následující:

- do 1 měsíce ..... 8 obviněných
- od 1 do 2 měsíců ... 11 „
- od 2 do 3 měsíců ..... 7 „
- od 3 do 4 měsíců ..... 7 „
- od 4 do 5 měsíců ..... 4 „
- od 5 do 6 měsíců ..... 4 „
- nad 6 měsíců ..... 2 „

Z uvedených přehledů vyplývá, že v přípravném řízení v největším počtu případů vazba trvala do dvou měsíců, šlo celkem o 25 obviněných, což představuje 58 % ze 43 sledovaných obviněných. V řízení před soudem do dvou měsíců vazba trvala u 19 obžalovaných, což představuje 44 % ze všech obžalovaných. Porovnáme-li trvání vazby v přípravném řízení a v řízení před soudem, vidíme, že rozdíly zde nijak velké nejsou.

Důvody vazby

Soud vzal do vazby 44 obviněných z následujících důvodů podle § 67 tr. ř.:

12 obviněných ..... pouze podle písm. a)
12 obviněných ..... pouze podle písm. c)
9 obviněných ..... podle písm. a, b)
8 obviněných ..... podle písm. a, c)
2 obvinění ..... podle písm. a, b, c)
1 obviněný .....podle písm. b, c)

Z přehledu vyplývá, že mezi důvody vazby podle § 67 tr. ř. byl nejčastěji shledán důvod vazby podle písm. a) - celkem v 31 případech, a poté podle písm. c) - celkem ve 23 případech. Naproti tomu koluzní vazba podle písm. b) byla shledána pouze u 11 obviněných, navíc vždy v kombinaci s jiným vazebním důvodem (podle písm. a) či písm. c).

Změna vazebních důvodů

Je nutno uvést, že ke změně důvodů vazby ve smyslu § 67 tr. ř. došlo v analyzovaných věcech spíše výjimečně, celkem pouze ve 4 věcech ze 44 sledovaných. Ve všech těchto 4 věcech byl při rozhodování o vzetí do vazby shledán vedle jiného také koluzní důvod vazby podle písm. b), avšak po podání obžaloby soud při rozhodování podle § 71 odst. 5 tr. ř. tento důvod vazby již neshledal a vypustil jej.

Stížnosti obviněných proti vzetí do vazby

Z celkového počtu 44 obviněných vzatých do vazby jich podalo stížnost proti tomuto rozhodnutí celkem 15. Soud II. stupně žádné stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby nevyhověl a ve všech případech stížnost obviněného jako nedůvodnou zamítl.

Žádosti obviněných o propuštění z vazby

Ze 44 obviněných vzatých do vazby jich podalo žádost o propuštění z vazby celkem 12, z čehož dva obvinění tak učinili opakovaně. V přípravném řízení takto bylo podáno 7 žádostí o propuštění (z toho jedna opakovaná) a v řízení před soudem 8 žádostí o propuštění (z toho 2 opakované - jeden obviněný podal žádost celkem třikrát). Soud pouze ve dvou případech žádosti obviněného o propuštění vyhověl - v jednom případě tak učinil soud I. stupně, ve druhém případě soud II. stupně. Všechny další žádosti obviněných o propuštění z vazby, včetně žádosti opakované, soud jako nedůvodné zamítl.

Propuštění obviněného z vazby

Z celkového počtu 44 obviněných vzatých do vazby bylo 9 obviněných postupně z vazby propuštěno. Z toho v pěti případech byl obviněný vždy ve vazbě až do vynesení rozsudku soudu I. stupně a teprve poté, když mu byl soudem uložen podmíněný trest odnětí

svobody, byl z vazby propuštěn. Trvání vazby u těchto obviněných, propuštěných po uložení podmíněného trestu odnětí svobody, bylo v rozmezí od 2 do 4 měsíců.

V jednom případě byl obviněný vzat do vazby dne 11. 10. 2002 z důvodů podle § 67 písm. a, b) tr. ř. Proti vzetí do vazby podal stížnost, kterou obvodní soud dne 5. 12. 2002 zamítl, proti čemuž obviněný stížnost nepodal. Nato dne 10. 1. 2003 státní zástupce obviněného z vazby propustil a dne 2. 4. 2003 podal na něho obžalobu. U soudu mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání 4 roků nepodmíněně.

V jiné věci obviněný při seznamování s výsledky požádal o propuštění z vazby. Státní zástupce jeho žádosti nevyhověl a podal na něho obžalobu. Soud po podání obžaloby žádosti obviněného vyhověl, z vazby jej *propustil* a převedl jej do výkonu dříve uloženého trestu odnětí svobody. Obviněný byl ve vazbě z důvodů podle § 67 písm. a, c) tr. ř.

V další věci téhož soudu obviněný v den podání obžaloby dne 6. 3. 2003 podal žádost o propuštění z vazby, které obvodní soud nevyhověl a žádost zamítl. Obviněný podal stížnost proti zamítavému rozhodnutí, které soud II. stupně vyhověl a obviněného dne 16. 4. 2003 propustil na svobodu. Následně mu byl uložen trest v trvání 2 roků odnětí svobody nepodmíněně. Ve vazbě byl z důvodů podle § 67 písm. a, b) tr. ř.

V dalším případě byl obviněný vzat do vazby z důvodu podle § 67 písm. c) tr. ř. Byl u soudu obžalován a ještě před konáním hlavního líčení byl propuštěn z vazby a převeden do výkonu jiného dříve uloženého trestu.

Rozhodnutí státního zástupce o trvání vazby podle § 71 odst. 3, odst. 4 tr. ř.

Podle § 71 odst. 3 tr. ř. jestliže trvání vazby v přípravném řízení dosáhne tří měsíců, je státní zástupce povinen do pěti pracovních dnů po uplynutí této doby rozhodnout, zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě, nebo zda se z vazby propouští na svobodu.

Podle § 71 odst. 4 tr. ř. rozhodne-li státní zástupce, že obviněný se ponechává ve vazbě, je povinen nejpozději do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí znovu rozhodnout o tom, zda se obviněný ponechává i nadále ve vazbě, nebo zda se propouští z vazby na svobodu.

Analyzované trestní spisy ve všech odůvodněných případech obsahovaly rozhodnutí státního zástupce podle výše citovaných ustanovení trestního řádu. Podle § 71 odst. 3 tr. ř. bylo vydáno celkem 9 těchto rozhodnutí, zatímco v ostatních případech k podání obžaloby došlo ve lhůtě do 3 měsíců trvání vazby, takže nenastala povinnost státního zástupce k vydání rozhodnutí podle § 71 odst. 3 tr. ř. Rozhodnutí státního zástupce o dalším trvání vazby podle § 71 odst. 4 tr. ř. byla vydána pouze ve 2 případech. Ve zbývajících věcech nebyl zákonný důvod k vydání tohoto rozhodnutí. Všechna citovaná rozhodnutí státního zástupce obsahovala potřebné náležitosti a byla i řádně odůvodněna.

Rozhodnutí soudu o trvání vazby podle § 71 odst. 5, § 71 odst. 4, 6 tr. ř.

Podle § 71 odst. 5 tr. ř. soud je povinen nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy u něj byla podána obžaloba na obviněného, který je ve vazbě, rozhodnout, zda se obviněný ve vazbě ponechává, nebo zda se propouští z vazby na svobodu.

Podle § 71 odst. 6 tr. ř. ponechá-li soud obviněného ve vazbě, nebo rozhodne-li soud o vzetí obviněného do vazby až po podání obžaloby, je povinen postupovat obdobně jako je uvedeno v odstavci 4.

V analyzovaných trestních spisech bylo založeno celkem 34 rozhodnutí soudu podle § 71 odst. 5 tr. ř. Stížnost proti rozhodnutí soudu byla podána celkem v 6 případech a tato byla vždy soudem II. stupně pro nedůvodnost zamítnuta. Do vazby bylo vzato celkem 44 obviněných, z toho jeden soudem až po podání obžaloby a jeden obviněný byl z vazby propuštěn státním zástupcem ještě v přípravném řízení. V ostatních věcech soud podle § 71 odst. 5 nerozhodoval, neboť ve lhůtě do 30 dnů od dne, kdy u něj byl podána obžaloba na obviněného, který byl ve vazbě, rozhodl ve věci samé, tj. vynesl rozsudek.

Rozhodnutí soudu podle § 71 odst. 4, 6 tr. ř. bylo v analyzovaných spisech založeno celkem 10. Pouze v jednom případě obviněný si podal stížnost proti tomuto rozhodnutí, která však byla soudem II. stupně jako nedůvodná zamítnuta.

Rovněž všechna uvedená rozhodnutí soudu, obdobně jako tomu bylo u rozhodnutí státního zástupce, obsahovala předepsané náležitosti a byla řádně odůvodněna.

Nahrazení vazby

Podle § 73 tr. ř. může být vazba nahrazena zárukou, písemným slibem obviněného nebo dohledem probačního úředníka. Jako náhrada vazby může sloužit též peněžitá záruka podle § 73a tr. ř. Analýzou předložených 43 trestních spisů bylo zjištěno, že v žádné věci nedošlo k nahrazení vazby podle citovaných ustanovení trestního řádu. Celkem 5 obviněných však o nahrazení vazby usilovalo, jejich iniciativě v tomto směru nebylo ale vyhověno. Šlo o tyto věci:

Ve dvou případech soud nepřijal slib obviněných a vzal je do vazby. Slib v obou případech přednesl obhájce obviněných při výslechu před soudcem při rozhodování o vzetí do vazby. Jeden z obviněných byl vzat do vazby z důvodů podle § 67 písm. a, c), druhý podle § 67 písm. a) tr. ř. V jiných dvou případech soud nepřijal písemný slib obviněných, který byl podán společně se žádostí o propuštění z vazby. V obou případech soud žádost o propuštění z vazby zamítl, slib obviněných nepřijal a ponechal je ve vazbě.

V jiné věci byl obviněný vzat do vazby z důvodu podle § 67 písm. c) tr. ř. Ve stížnosti proti vzetí do vazby obviněný současně podal návrh na nahrazení vazby dohledem probačního úředníka. Krajský soud stížnost obviněného zamítl a rozhodl, že podle § 73 odst. písm. c) se vazba obviněného dohledem probačního úředníka nenahrazuje.

V jednom z případů vzal soudce do vazby obviněného cizího státního příslušníka (z Čečenska) z důvodů podle § 67 písm. a) tr. ř. Obviněný nejprve podal stížnost proti vazbě, která byla zamítnuta. Poté podal žádost o propuštění z vazby, ve které současně nabídl peněžitou záruku ve smyslu § 73a tr. ř. Soud žádost obviněného o propuštění z vazby zamítl a peněžitou záruku navrženou obviněným nepřijal. Ve stížnosti proti zamítavému rozhodnutí obviněný prostřednictvím obhájce opět nabídl peněžitou záruku. Rovněž tuto stížnost obviněného nadřízený soud zamítl a znovu rozhodl tak, že podle § 73 odst. 2 písm. b) se nabídka peněžité záruky nepřijímá.

V.5. Dotazníkové šetření

Souhrnné údaje o respondentech

Při výzkumu vazby a vazebního řízení bylo provedeno expertní dotazníkové šetření, v němž své názory na tuto problematiku vyjádřili soudci okresních a krajských soudů (a jim odpovídajících soudů v hlavním městě Praze) a na stejné úrovni též státní zástupci. Soudci a státní zástupci byli osloveni prostřednictvím předsedů jednotlivých soudů a vedoucích státních zastupitelství, kterým byly příslušné dotazníky zaslány se žádostí, aby byly předány k vyplnění některému z pracovníků, který se zabývá agendou, na niž je dotazník zaměřen. Dotazníky byly zaslány též všem ředitelům územních útvarů Policie České republiky na úrovni krajů a okresů s obdobnou žádostí o vyplnění. Dotazníky jsou anonymní. K jejich vyplnění respondenty došlo na přelomu roků 2005/2006. Bylo rozesláno celkem 276 dotazníků a vyplněných vráceno celkem 229. Podrobnosti v tomto směru ukazuje následující tabulka.

Návratnost dotazníků

	rozesláno	**vráceno kraje - okresy**	**procento návratnosti**
soudci (kraje - okresy)	94	8 - 64 **72**	77 %
státní zástupci (kraje - okresy)	94	8 - 66 **74**	79 %
policisté (kraje - okresy)	88	9 - 74 **83**	94 %
c e l k e m	**276**	25 - 204 **229**	**83 %**

Z tabulky vyplývá, že bylo dosaženo poměrně vysokého procenta návratnosti (83 %); nejvyšší bylo u pracovníků Policie ČR (94 %).

Věk respondentů

	soudci počet - %	**st. zástupci počet - %**	**policisté počet - %**	**c e l k e m počet - %**
a - do 40 roků	30 - 41 %	17 - 23 %	24 - 29 %	**71 - 31 %**
b - od 41 do 50 roků	25 - 35 %	32 - 43 %	25 - 30 %	**82 - 36 %**
c - 51 a více roků	15 - 21 %	25 - 34 %	34 - 41 %	**74 - 32 %**
- nevyplněno	2 - 3 %			**2 - 1 %**

Doba výkonu funkce respondentů

	soudci počet - %	**st. zástupci počet - %**	**policisté počet - %**	**c e l k e m počet - %**
a - do 5 roků	12 - 17 %	7 - 9 %	1 - 1 %	**20 - 9 %**
b - od 6 do 10 roků	20 - 28 %	5 - 7 %	5 - 6 %	**30 - 13 %**
c - od 11 do 20 roků	15 - 21 %	31 - 42 %	23 - 28 %	**69 - 30 %**
d - 21 a více roků	22 - 30 %	31 - 42 %	54 - 65 %	**107 - 47 %**
- nevyplněno	3 - 4 %			**3 - 1 %**

Věkové složení respondentů bylo vcelku rovnoměrně rozložené mezi všechny sledované skupiny pracovníků**.** Pokud však jde o délku doby po kterou vykonávají svou funkci, z příslušné tabulky vyplývá, že dotazníky vyplnili především pracovníci zkušenější,

kteří funkci vykonávají po delší dobu. Konkrétně ve skupině doby výkonu funkce od 11 let výše se jednalo o 77 % respondentů, z čehož nejvíce bylo policistů (93 %), následují státní zástupci (84 %) a nakonec soudci (52 %).

Výsledky dotazníkového šetření

U všech níže uvedených otázek je vždy uvedeno doslovné znění otázky položené respondentům a v následující tabulce jsou souhrnně uvedeny odpovědi respondentů z řad soudců, státních zástupců a policistů v procentech zaokrouhlených na celá čísla. U některých otázek měli respondenti možnost blíže zdůvodnit svůj názor.

Otázka: Jaký je Váš názor na počet osob ve vazbě v okrese - kraji, v němž působíte? Domníváte se, že počet osob ve vazbě v současné době odpovídá celkové struktuře trestné činnosti?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - ano odpovídá, počet vazeb je přiměřený	83 %	88 %	52 %	73 %
b - neodpovídá, počet vazeb je příliš vysoký	2 %	-	-	1 %
c - neodpovídá, počet vazeb je příliš nízký	15 %	12 %	48 %	26 %

Úvodní otázku možno označit za obzvláště důležitou. Respondenti byli dotázáni, jaký mají názor na počet osob ve vazbě v okrese či kraji, v němž působí a zda podle jejich názoru tento počet v současné době odpovídá celkové struktuře trestné činnosti v okrese či kraji.

Z odpovědí vyplývá, že téměř tři čtvrtiny (73 %) všech respondentů jsou přesvědčeny, že počet vazeb je přiměřený a odpovídá celkové struktuře trestné činnosti. Tento názor zastávají především soudci a státní zástupci (cca 85 %). Opačný názor, že počet osob ve vazbě v současné době neodpovídá celkové struktuře trestné činnosti v okrese či kraji a je příliš nízký, vyjádřilo 60 respondentů (26 %), což rovněž není číslo zanedbatelné. Většina z nich byli policisté (40), dále 11 soudců a pouze 9 státních zástupců. Názor, že počet vazeb je příliš vysoký, vyslovil pouze jeden soudce, což lze označit za názor zcela ojedinělý.

Otázka: Jak podle Vašeho názoru velká novela trestního řádu ovlivnila celkový počet osob ve vazbě v okrese - kraji, v němž působíte?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - novela vedla k podstatnému snížení počtu osob ve vazbě	38 %	38 %	45 %	40 %
b - vedla k mírnému snížení počtu osob ve vazbě	47 %	47 %	41 %	45 %
c - na počet osob ve vazbě žádný významnější vliv neměla	15 %	13 %	14 %	14 %
d - vedla k mírnému zvýšení počtu osob ve vazbě	-	2 %	-	1 %
e - vedla k podstatnému zvýšení počtu osob ve vazbě	-	-	-	-

Tato otázka je důležitá především z hlediska zkoumání celkového vlivu velké novely na vazební řízení. Respondenti jsou v ní dotazováni, do jaké míry tato novela ovlivnila počet osob ve vazbě v okrese či kraji v němž působí.

Je třeba uvést, že naprostá většina respondentů hodnotí z tohoto pohledu vliv novely kladně, což je patrné z toho, že 85 % z nich uvedlo, že novela vedla ke snížení počtu osob ve vazbě. Z nich 40 % se domnívá, že došlo k podstatnému snížení a 45 % že došlo pouze k mírnému snížení počtu osob ve vazbě. V tomto směru se ani moc od sebe neliší odpovědi soudců, státních zástupců či policistů. Že novela na počet osob ve vazbě neměla žádný vliv, se domnívá pouze 33 respondentů (14 %). Ani zde se odpovědi jednotlivých skupin respondentů výrazněji neodlišují. Zcela opačný názor, že by novela vedla ke zvýšení počtu osob ve vazbě, se s výjimkou jediného hlasu státního zástupce vůbec neprojevil.

Otázka: Jaký je Váš názor na průměrnou délku vazeb v okrese - kraji, v němž působíte? Domníváte se, že délka vazeb v současné době odpovídá celkové struktuře trestné činnosti?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - průměrnou délku vazeb pokládám za nepřiměřeně dlouhou	4 %	5 %	13 %	8 %
b - průměrnou délku vazeb pokládám za přiměřenou	93 %	95 %	84 %	90 %
c - průměrnou délku vazeb pokládám za nepřiměřeně krátkou	3 %	-	3 %	2 %

Délka vazeb je významný ukazatel kvality vazebního řízení a nepřiměřená délka vazeb bývá částí veřejnosti někdy kritizována. Pokud jde o názory dotázaných pracovníků orgánů činných v trestním řízení, je v tomto směru situace téměř jednoznačná. Celých 90 % z nich pokládá průměrnou délku vazeb ve svém okrese či kraji za přiměřenou. Za nepřiměřeně dlouhou pokládá délku vazeb jen 8 % respondentů (3 soudci, 4 státní zástupci a 11 policistů) a pouze 4 (2 soudci a 2 policisté) pokládají délku vazeb za nepřiměřeně krátkou.

Otázka: Jak podle Vašeho názoru velká novela ovlivnila průměrnou délku vazebního řízení v okrese - kraji, v němž působíte?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - došlo k podstatnému zkrácení průměrné délky vazby	11 %	12 %	7 %	10 %
b - došlo k částečnému zkrácení průměrné délky vazby	46 %	48 %	40 %	45 %
c - stav zůstal obdobný jako před zavedením novely	31 %	38 %	43 %	38 %
d - došlo k částečnému prodloužení průměrné délky vazby	12 %	2 %	7 %	7 %
e - došlo k podstatnému prodloužení průměrné délky vazby	-	-	2 %	1 %

Rovněž v této otázce byli respondenti dotázáni na vliv velké novely na vazební řízení, konkrétně do jaké míry podle jejich názoru ovlivnila průměrnou délku vazebního řízení v příslušném okrese či kraji. Odpovědi respondentů zde nejsou již tak jednoznačné jako u některých otázek předchozích. Pouze slabá většina z nich (55 %) se domnívá, že

v souvislosti s velkou novelou došlo ke zkrácení průměrné délky vazby, z toho jen 10 % že šlo o podstatné zkrácení a 45 % že šlo o částečné zkrácení. Naproti tomu poměrně značná část respondentů (38 %) je toho názoru, že stav zůstal obdobný jako před zavedením novely a 8 % (9 soudců, 1 státní zástupce a 8 policistů) dokonce vyslovilo názor, že došlo k prodloužení průměrné délky vazby.

Otázka: Dochází podle Vašeho názoru v řízení ve vazebních věcech v okrese - kraji, v němž působíte, k nedůvodným průtahům?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - ne	83 %	72 %	78 %	78 %
b - ano, a to poměrně často	2 %	5 %	-	2 %
c - ano, avšak jen výjimečně	15 %	23 %	22 %	20 %

Pokud jde o nedůvodné průtahy ve vazbách, jsou odpovědi respondentů ze všech profesních skupin vcelku jednoznačné. Velká většina (78 %) se vyjádřila, že v okrese či kraji, v němž působí, k nedůvodným průtahům ve vazebních věcech nedochází. Další skupinu tvoří respondenti (20 %), podle nichž sice k nedůvodným průtahům dochází, avšak jen výjimečně. Názor, že k průtahům dochází poměrně často, vyslovilo pouze 5 respondentů (1 soudce a 4 státní zástupci).

Někteří respondenti, pokud zaškrtli odpověď b) nebo c), se vyjádřili k důvodům, které podle jejich názoru na jejich pracovištích vedou k nedůvodným průtahům. Soudci poukazovali hlavně na složitost vazebního rozhodování, což vede k neustálému posílání spisů v souvislosti s opakovaným rozhodováním o lhůtách vazeb (§ 71), svědci se nedostavují k soudu, je malý počet soudců a někdy i jejich nezkušenost a stejně tak je nedostatek administrativních pracovníků. Státní zástupci uváděli obdobné důvody jako soudci, navíc poukazovali na přetíženost pracovníků policie a jejich nezkušenost. Rovněž policisté si stěžovali na přetíženost a s tím související značnou rozpracovanost případů a někdy také na nedostatečné materiální vybavení (motorová vozidla, benzin).

Otázka: Pokud jste v předchozí otázce zaškrtli b) nebo c) odhadněte v procentech (z celkového objemu 100 %), v jaké v míře k nedůvodným průtahům dochází

	soudci (7)	**st. zástupci (15)**	**policisté (13)**	**celkem (35)**
a - v řízení u policejních orgánů	32 %	75 %	31 %	50 %
b - v řízení na státním zastupitelství	18 %	5 %	16 %	12 %
c - v řízení před soudem	50 %	20 %	53 %	38 %

Z odpovědí většiny respondentů na předchozí otázku vyplývá, že podle jejich názoru k nedůvodným průtahům ve vazebním řízení v tom kterém okrese či kraji nedochází buď vůbec nebo jen výjimečně a pouze 5 uvedlo, že k nedůvodným průtahům dochází často.

Pokud jde o odhad procent, v jaké míře k nedůvodným průtahům dochází u jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, většina respondentů na tuto otázku vůbec neodpověděla s poznámkou, že údaj nelze odhadnout. Soudců odpovědělo pouze 7, státních zástupců 15 a policistů 13, dohromady 35.

Zajímavé je, že podle názoru respondentů z řad soudců nejčastěji dochází k nedůvodným průtahům v řízení právě před soudem a obdobný názor sdílejí také policisté.

Státní zástupci uvedli, že k nedůvodným průtahům nejčastěji dochází v řízení u policejních orgánů. Nejlépe v tomto hodnocení dopadli státní zástupci, jak vyplývá z příslušné tabulky.

Otázka: Jaké máte poznatky (připomínky) k zákonné úpravě důvodů vazby dle § 67 tr. ř.?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - ustanovení § 67 se osvědčuje a v praxi vyhovuje	86 %	91 %	82 %	86 %
b - k ustanovení § 67 mám tyto negativní poznatky (připomínky)	14 %	9 %	17 %	13 %
- nevyplněno	-		1 %	1 %

Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou také téměř jednoznačné, neboť 86 % z nich odpovědělo, že ustanovení § 67 tr. ř. se osvědčuje a v praxi vyhovuje. Největší procento kladných odpovědí je od státních zástupců (91 %), nejmenší od policistů (82 %). K ustanovení § 67 tr. ř. má připomínky 13 % respondentů (10 soudců, 7 státních zástupců a 14 policistů).

Nejčastější připomínky respondentů, pokud vůbec byly vzneseny, jsou k ustanovení podle odstavce c), které podle jejich názoru působí aplikační problémy. Domnívají se, že ustanovení by mělo zahrnovat i spáchání jiné úmyslné trestné činnosti než téhož druhu. Došlo ke zúžení původního pojmu „pokračování“, ustanovení připouští různý výklad slova „opakovat“. Vhodnější by byla formulace, že bude „pokračovat či opakovat“.

U odstavce a) za slovem „skrývat“ by měl být text doplněn o formulaci „nebo jinak závažně a opakovaně záměrně mařit vyšetřování“ (názor státní zástupce).

Měl by existovat další vazební důvod spočívající v závažnosti skutku a možnost uvalit vazbu u některých zvlášť závažných trestných činů (názor státního zástupce). Podle názoru policisty by měla být obligatorní vazba u organizované kriminality. Je problém uvalit vazbu u recidivujících pachatelů méně závažné trestné činnosti, zejména majetkové a tím jim zabránit v pokračování. Několik policistů uvedlo, že v zaměstnání jsou někdy negativně hodnoceni, mají-li rozpracováno více vazeb, což nepovažují za správné.

Otázka: Novela v § 71 odst. 2 tr. ř. výrazně omezila dobu trvání koluzní vazby podle § 67 písm. b) tr. ř. Považujete tuto úpravu za správnou a v praxi vyhovující?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a – ano	10 %	19 %	12 %	14 %
b - spíše ano	72 %	60 %	48 %	59 %
c - spíše ne	10 %	16 %	30 %	19 %
d - ne	8 %	5 %	10 %	8 %

Úpravu koluzní vazby podle § 71 odst. 2 považuje za správnou (ano či spíše ano) celkem 73 % respondentů, přičemž největší procento je u soudců (82 %) a nejmenší u policistů (60 %). Naopak poměrně velká část respondentů (62) stávající úpravu koluzní vazby za zcela správnou nepovažuje (celkem 27 %).

V naprosté většině negativních odpovědí respondenti uvedli, že lhůta 3 měsíců je příliš krátká, zejména v případě složitých věcí, kde je více obviněných a svědků, které často nelze sehnat. Lze konstatovat, že krátká lhůta koluzní vazby je na překážku řádnému vyšetření věci. Někdy k tomu přistupují i různé obstrukce obhajoby. Při neustálém tlaku na lhůty dochází někdy k propuštění obviněného i když důvody vazby trvají. Když pak začne působit na svědky, bývá pozdě na nějaká opatření a brát jej znovu do vazby. Je nadbytečné, aby o dalším trvání vazby rozhodoval soudce (soud). U koluzních důvodů není zapotřebí přísnějších podmínek než u jiných důvodů vazby. Častěji respondenti odpověděli, že úprava koluzní vazby před novelou byla praktičtější než je tomu v současné době.

Otázka: Považujete nové ustanovení § 68 odst. 2 tr. ř., které vylučuje vzetí obviněného do vazby, za správné a vyhovující potřebám praxe?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a – ano	3 %	8 %	7 %	6 %
a - spíše ano	58 %	65 %	57 %	60 %
c - spíše ne	21 %	18 %	19 %	19 %
d - ne	18 %	9 %	17 %	15 %

Ustanovení § 68 odst. 2, které vylučuje vzetí obviněného do vazby, považuje jednoznačně za správné pouze 14 respondentů (6 %), dalších 137 respondentů (60 %) odpovědělo, že toto ustanovení považují za správné „spíše ano“. Na druhé straně však více než třetina respondentů (78 - 34 %) odpověděla na položenou otázku záporně.

Také u této otázky jsou téměř všechny negativní odpovědi shodné a lze je shrnout takto: stávající úprava naprosto nevyhovuje, předchozí úprava mnohem lépe vyhovovala praxi. Současná úprava je formální a spíše vyhovuje pachatelům, zejména recidivistům. Dnes je podstatně ztíženo vzetí obviněného do vazby u velkého množství trestných činů se sazbou do 2 let (např. trestných činů majetkových), včetně recidivistů, bezdomovců a dalších, přestože důvody k vazbě jsou u nich dány. Rozhodující by měla být existence vazebních důvodů a ne výše trestní sazby (trestní sazba by neměla být vazebním důvodem). Proto velká část respondentů, kteří se vyjádřili záporně, je pro zrušení tohoto ustanovení a pro návrat k právní úpravě před velkou novelou.

Otázka: Ustanovení § 68 odst. 3 tr. ř. stanoví výjimky z výše uvedeného zákazu vzetí obviněného do vazby. Domníváte se, že výčet těchto výjimek je dostatečný?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - ano	75 %	73 %	77 %	75 %
b - ne	25 %	24 %	23 %	24 %
- nevyplněno	-	3 %	-	1 %

Tři čtvrtiny respondentů odpověděli kladně na položenou otázku, avšak téměř jedna čtvrtina (55 respondentů) odpověděla záporně. Z nich pak většina se vyjádřila, že ustanovení podle odst. 2 a 3 § 68 považují za nepotřebné a ze zákona by je zcela vypustili, přinejmenším by změnili formulaci podle odstavce 3 písm. e), případně by toto písmeno vypustili, neboť u recidivistů je nevyhovující.

Otázka: Novela zásadním způsobem změnila rozhodování o prodlužování vazby, které nahradila pravidelným (obligatorním) rozhodováním o dalším trvání vazby, přičemž tuto povinnost v přípravném řízení svěřila státnímu zástupci. Jaký je Váš názor na právní úpravu rozhodování o trvání vazby, obsaženou v ustanovení § 71 odst. 1 až odst. 6 tr. ř.?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - nový systém rozhodování o trvání vazby podle § 71 odst. 1 až 6 nemá nedostatky a v praxi se osvědčuje	4 %	23 %	49 %	27 %
b - nový systém rozhodování o trvání vazby má nedostatky, které však vazební řízení zásadně nekomplikují	46 %	57 %	39 %	47 %
c - nový systém rozhodování o trvání vazby má nedostatky, které vazební řízení zásadně komplikují.	50 %	15 %	2 %	21 %
- nevyplněno		5 %	10 %	5 %

Odpovědi respondentů na otázky uvedené v tabulce 13 jsou poněkud odlišné od odpovědí na všechny otázky ostatní. Ustanovení § 71 odst. 1 až 6 o trvání vazby bylo totiž nejčastěji podrobeno kritice ze strany soudců a z větší části i státních zástupců. Poněkud příznivější odpovědi policistů jsou patrně dány tím, že policisté přímo nerozhodují o dalším trvání vazby a tudíž se jich tato problematika tolik nedotýká.

Pouze 3 soudci a 17 státních zástupců odpovědělo, že nový systém rozhodování o trvání vazby podle § 71 odst. 1 až 6 nemá nedostatky a v praxi se osvědčuje. Avšak plná polovina ze všech soudců a 15 % státních zástupců odpověděla, že nový systém rozhodování o trvání vazby má nedostatky, které vazební řízení zásadně komplikují. Zbývající soudci (46 %) a státní zástupci (57 %) odpověděli, že nový systém rozhodování o trvání vazby má nedostatky, které však vazební řízení zásadně nekomplikují.

Soudci ve svých negativních odpovědích uváděli tyto hlavní nedostatky (odpovědi soudců okresních a krajských soudů jsou v podstatě totožné):

Úprava podle § 71 odst. 1 až 6 je zcela nevyhovující. Trestní řízení prodlužuje, komplikuje, soudce neúměrně zatěžuje, lhůta 3 měsíců je příliš krátká, rozhodování o trvání vazby je formální. Ustanovení § 71 odst. 1 až 6 obsahují neuvěřitelné množství lhůt (je „přelhůtováno“), které činí vazební řízení naprosto nesrozumitelným a časově značně náročným. Za situace, že obžalovaný má možnost kdykoliv žádat o propuštění z vazby a tím dosáhnout přezkoumání vazebních důvodů, je obligatorní rozhodování o trvání vazby nadbytečné, zvláště s přihlédnutím k tomu, že soud má povinnost jednat o vazebních věcech přednostně, takže i důvody vazby průběžně sleduje – rozhoduje se „dvoukolejně“ – jednak z úřední povinnosti, jednak na žádost. Neustálé předkládání spisů se stížností do rozhodnutí o ponechání ve vazbě, zvláště ve skupinových věcech, představuje podstatnou část práce se spisem na úkor vyřizování věci samé. Na druhé straně nutí k rozhodování i tam, kde by obviněný ani obhájce nežádali o propuštění při vědomí důvodnosti vazby, což také ukazuje, že nová úprava je zbytečná. Úprava je i jinak nedokonalá, takže je často nahrazována nálezy Ústavního soudu, které však nejsou jednoznačné.

Odpovědi státních zástupců jsou obdobné jako u soudců, rovněž poukazovali na chaotičnost úpravy a zejména, že rozhodování o trvání vazby je nadbytečné, když je dán zákonný rámec maximální délky trvání vazby, navíc lhůta 3 měsíců je příliš krátká.

Otázka: Jaký máte názor na právní úpravu nejvyšší přípustné doby trvání vazby (§ 71 odst. 8 tr. ř.) v podobě, jak ji zavedla velká novela trestního řádu?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - tuto úpravu považuji za správnou	79 %	77 %	74 %	76 %
b - tuto úpravu za správnou nepovažuji	21 %	22 %	23 %	22 %
- nevyplněno		1 %	3 %	2 %

Ustanovení § 71 odst. 8 stanoví celkovou dobu vazby v trestním řízení. Zhruba tři čtvrtiny respondentů považují úpravu podle uvedeného ustanovení za správnou, avšak 50 z nich (22 %) tuto úpravu za správnou nepovažují a to zejména z následujících důvodů:

V závažných či složitých případech je někdy lhůta nedostatečná a objektivně ji nelze dodržet, obhájci také konají různé „obstrukce“, aby lhůtu co nejvíce uměle prodloužili (neustálé návrhy na dokazování apod.). Lhůta by neměla být odvozena od trestní sazby, neboť ta vždy nevystihuje náročnost dokazování.

Otázka: Jaký máte názor na rozdělení celkové doby trvání vazby upravené v § 71 odst. 9 tr. ř. (jedna třetina pro přípravné řízení, dvě třetiny pro řízení před soudem)?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - toto rozdělení považuji za správné	85 %	74 %	53 %	70 %
b - toto rozdělení za správné nepovažuji	15 %	24 %	43 %	28 %
- nevyplněno		2 %	4 %	2 %

Celých 70 % respondentů odpovědělo, že rozdělení celkové doby vazby upravené v § 71 odst. 9 považují za správné. Avšak 65 respondentů (28 %) odpovědělo, že toto rozdělení za správné nepovažují a téměř všichni se shodli na tom, že správné rozdělení by mělo být půl na půl (50:50). Zajímavé je, že tento názor uvedlo i 15 % odpovídajících soudců. Podle nich by lhůta pro přípravné řízení měla být delší, aby toto bylo maximálně kvalitní a aby policisté nepracovali pod tlakem. Také by měla být možnost zápočtu nevyužité lhůty z přípravného řízení pro řízení před soudem. Respondenti kritizující novou úpravu se příznivě vyjadřovali o nové právní úpravě ve Slovenské republice, kde z celkové doby vazby připadá jedna polovina na přípravné řízení a jedna polovina na řízení před soudem.

Otázka: Podle § 72 odst. 3 tr. ř. může obviněný žádost o propuštění z vazby opakovat po uplynutí 14 dnů od právní moci rozhodnutí o zamítnutí předchozí žádosti. Jaký je Váš názor na tuto lhůtu?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - lhůtu 14 dnů považuji za příliš krátkou	79 %	47 %	58 %	61 %
b - lhůtu 14 dnů považuji za přiměřenou	21 %	51 %	39 %	37 %
c - lhůtu 14 dnů považuji za příliš dlouhou	-	-	-	-
- nevyplněno		2 %	3 %	2 %

Většina respondentů (61 %) sdělila, že lhůtu 14 dnů pro podání opakované žádosti o propuštění z vazby považují za příliš krátkou a navrhují lhůtu delší, nejčastěji 1 měsíc, ale i delší (6 týdnů, 2 měsíce). Tento názor zastávají především soudci (téměř 80 %). Respondenti uvedli, že obvinění či obhájci lhůtu 14 dnů často nedůvodně využívají, čímž se prodlužuje trestní řízení, nic se však neřeší, protože důvody vazby dále trvají a orgány činné v trestním řízení lhůty sledují. Lhůtu 14 dnů považuje za přiměřenou pouze 37 % respondentů. Nevyskytl se nikdo, kdo by lhůtu 14 dnů považoval za příliš dlouhou.

Otázka: Jak podle Vašeho názoru velká novela ovlivnila v okrese - kraji, v němž působíte, počet opakovaných žádostí obviněných o propuštění z vazby?

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - vedla ke značnému nárůstu počtu opakovaných žádostí	8 %	2 %	---	5 %
b - vedla k mírnému nárůstu počtu opakovaných žádostí	36 %	21 %	---	28 %
c - na počet opakovaných žádostí neměla významnější vliv	50 %	74 %	---	62 %
d - vedla k mírnému poklesu počtu opakovaných žádostí	2 %	-	---	1 %
e - vedla ke značnému poklesu počtu opakovaných žádostí	4 %	-	---	2 %
- nevyplněno	-	3 %	---	2 %

Tato otázka byla položena pouze soudcům a státním zástupcům, nikoli policistům. Většina z odpovídajících respondentů (62 %) uvedla, že velká novela trestního řádu na počet opakovaných žádostí obviněných o propuštění z vazby neměla významnější vliv. Poměrně velká část respondentů však je názoru, že novela vedla k nárůstu počtu opakovaných žádostí, přičemž 28 % vyznačilo, že jde o mírný nárůst a 5 % že dokonce jde o značný nárůst. Názor, že by novela vedla k poklesu počtu opakovaných žádostí obviněných o propuštění z vazby, sdělili pouze 4 soudci.

Otázka: Uveďte, jaké jsou Vaše praktické zkušenosti s následujícími instituty nahrazujícími vazbu (odpověď vyznačte na stupnici od 1 do 5, přičemž hodnota 1 představuje nejlepší zkušenosti a hodnota 5 představuje nejhorší zkušenosti):

	soudci	**státní zástupci**
peněžitá záruka	2,4	2,6
dohled probačního úředníka	2,8	2,4
písemný slib	2,8	2,9
záruka zájmového sdružení občanů či důvěryhodné osoby	4,1	4,1

Rovněž tato otázka byla položena pouze soudcům a státním zástupcům. Byli dotázáni, jaké mají praktické zkušenosti s instituty nahrazujícími vazbu. V tabulce jsou uvedeny průměrné hodnoty vypočtené z odpovědí respondentů z obou profesních skupin. Z jejich odpovědí vyplynulo, že nejlepší zkušenosti mají s peněžitou zárukou, dále pak následují písemný slib a dohled probačního úředníka. Jako nejhorší zkušenosti většinou uváděli záruku občanů či důvěryhodné osoby. Část respondentů také sdělila, že s některými instituty nemají žádné zkušenosti a tudíž poznatky nemají vůbec žádné nebo jen minimální, neboť tyto instituty se u nich v praxi téměř nevyskytovaly. Takto se nejvíce respondentů (23 %) vyjádřilo ohledně již zmíněné záruky zájmového sdružení občanů či důvěryhodné osoby.

Otázka: Institut nahrazení vazby dohledem probačního úředníka byl do trestního řádu vložen až velkou novelou (§ 73 odst. 1 písm. c). Jak hodnotíte účinnost této právní úpravy v okrese - kraji, v němž působíte:

	soudci	**státní zástupci**	**policisté**	**c e l k e m**
a - nová úprava se vžila a dohled je často využíván	37 %	19 %	---	**28 %**
b - nová úprava se dosud nevžila a dohled je využíván ojediněle	53 %	74 %	---	**64 %**
- nevyplněno	10 %	7 %	---	**8 %**

Také tato otázka byla položena pouze soudcům a státním zástupcům. Podmínkou užití tohoto institutu je, že s ohledem na osobu obviněného a povahu projednávaného případu lze dohledem probačního úředníka dosáhnout účelu vazby. Na položenou otázku většina respondentů (64 %) odpověděla, že institut nahrazení vazby dohledem probačního úředníka se dosud nevžil a dohled je využíván ojediněle. Více těchto odpovědí bylo u státních zástupců (74 %), méně u soudců (53 %).

Jako hlavní příčiny respondenti uváděli nedostatečné personální i materiální vybavení pracovišť Probační a mediační služby, konkrétně nedostatečný počet pracovníků, jejich malé zkušenosti a z toho vyplývající i jejich malá aktivita. V důsledku toho dohled je někdy formálním opatřením. V praxi také bylo málo případů vhodných pro použití tohoto institutu. U některých skupin obviněných, jako např. u značně narušených osob, bezdomovců, cizinců apod. probační dohled nemá smysl. Ze všech těchto důvodů je dávána přednost již zažitým jiným institutům nahrazujícím vazbu.

Na závěr dotazníku byli všichni respondenti vyzváni, aby sdělili případné další (pozitivní i negativní) poznatky z vlastní praxe o změnách, které do právní úpravy vazebního

řízení přinesla velká novela trestního řádu. Je třeba uvést, že respondenti se ve shora uvedeném smyslu většinou vůbec nevyjádřili a žádné další poznatky nesdělili, ale většinou jen odkázali na již vpředu zpracované odpovědi k jednotlivým bodům dotazníku. Určité poznatky na závěr tak sdělilo pouze *8 soudců, 6 státních zástupců a 10 policistů,* přičemž i tyto závěrečné poznatky se více či méně překrývají s odpověďmi na jednotlivé otázky z celého dotazníku.

Pokud jde o soudce, pouze 3 (z uvedených 8) kladně hodnotili, že došlo ke zrychlení vazebního řízení a ke snížení počtu vazebně stíhaných osob. Ostatní poukazovali na značnou složitost úpravy vazebního řízení, množství zákonných i pořádkových lhůt, přičemž nálezy Ústavního soudu situaci ještě ztěžují. Při větším počtu vazeb, kde jsou neustále podávány stížnosti, spisy neustále „cestují" mezi okresním a odvolacím soudem, takže soudce nemá čas se soustředit na podstatu věci. Obtížné je to zejména ve skupinových vazebních věcech. Je proto třeba vazební řízení zjednodušit. Opakovaně bylo opět kritizováno ustanovení § 68 odst. 2, které vylučuje vzetí obviněného do vazby.

Závěrečných vyjádření státních zástupců je evidováno pouze 6. Pouze jeden z nich uvedl, že úpravu vazebního řízení po přijetí novely považuje víceméně za zdařilou, byť jsou i zde situace, které je třeba řešit. Ostatní opět poukazovali na komplikovanost úpravy, značné množství lhůt, časté rozhodování o stížnostech obviněných. Úprava není vždy jasná a dochází k různému výkladu.

Pouze jeden policista uvedl (z 10, kteří se vyjádřili), že novou právní úpravu hodnotí pozitivně, neboť přinesla větší tlak na vyšetřující orgány, vazby jsou ze závažných důvodů a v závažných věcech. V ostatních poznámkách respondenti kritizují přetíženost policistů, stěžují si na „bezbřehou" aktivitu obhájců, kteří často mají snahu jen řízení uměle protahovat. Nelíbí se jim některá rozhodnutí soudu, např. když soud propustí osobu ze zadržení, ačkoliv podle jejich názoru jsou dány vazební důvody. Jeden policista vyslovil nespokojenost s přenesením pravomoci rozhodování o vzetí do vazby ze státního zástupce na soud (zde nutno poznamenat, že nejde o záležitost řešenou velkou novelou trestního řádu). Zajímavý postřeh sdělil policista z jednoho okresního ředitelství PČR: podle statistik v jednom okrese jednoho kraje (a tedy při obdobné struktuře trestné činnosti) je při nápadu 1330 známých pachatelů uvaleno 76 vazeb, avšak v jiném okrese téhož kraje při nápadu 1370 známých pachatelů pouze 26 vazeb a ve třetím okrese ve stejném období při nápadu pouhých 503 známých pachatelů je uvaleno 27 vazeb. To podle jeho názoru ukazuje, že rozhodování o vazbách není jednotné a domnívá se, že by to mohlo být zajímavé téma nějakého výzkumu.

V.6. Shrnutí výsledků

Změny v oblasti vazby a vazebního řízení provedené novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. jsou zásadní povahy a více či méně se dotýkají všech aspektů vazebního řízení. Zevrubně o tom pojednávají jednotlivé kapitoly této výzkumné zprávy, které obsahují výsledky provedeného výzkumu nové právní úpravy vazebního řízení a jejího dopadu na praxi orgánů činných v trestním řízení.

Jak již bylo uvedeno v úvodní kapitole V.1., výzkum změn v oblasti vazebního řízení především sleduje, zda změny právní úpravy vazebního řízení naplnily očekávání, které bylo vydáním novely trestního řádu sledováno a do jaké míry tyto změny ovlivnily příznivě praxi orgánů činných v trestním řízení.

Závěry z jednotlivých dílčích kapitol souhrnné výzkumné zprávy o změnách v oblasti vazebního řízení možno shrnout takto:

Snad nejvýmluvnějším ukazatelem kvality vazebního řízení, jeho vývoje, dosažených výsledků a změn, jsou statistické údaje porovnávané za delší časové období. A právě zde můžeme konstatovat, že všechny základní statistické údaje za období od poloviny devadesátých let minulého století, týkající se vazby a vazebního řízení, jsou pro naši republiku vcelku velice příznivé. Tyto výsledky nasvědčují tomu, že změny provedené velkou novelou postup ve vazebních věcech pozitivně ovlivnily. Neuspokojivý stav praxe, pro kterou byl charakteristický vysoký počet vazeb a dlouhá průměrná délka vazby, tak doznal podstatné změny. Ze statistických údajů jednoznačně vyplývá, že počet vazeb se snižuje a průměrná délka vazby se zkracuje. Při tomto vcelku příznivém hodnocení je třeba mít zároveň na paměti, což bylo analýzou statistických dat také potvrzeno, že k poklesu vazeb a ke zlepšování některých dalších ukazatelů ve vazebním řízení, docházelo již v několika letech bezprostředně předcházejících vydání velké novely, a to zhruba od roku 1995. Pravdou však je, že velkou novelou z roku 2001 se tento příznivý trend značně urychlil.

Vazba je závažným zásahem do osobní svobody občana. Její podstatou je dočasné omezení osobní svobody obviněného ve vazební věznici na základě rozhodnutí soudu. Má vždy jen zajišťovací funkci, nemá funkci sankční ani výchovnou. Ustanovení o vazbě, která tvořila předmět analýzy právní úpravy, tvoří důležitou součást trestního řádu. Je tomu tak i v platném a mnohokrát novelizovaném trestním řádu č. 141/1961 Sb.

Zákonná úprava před listopadem 1989 neobsahovala žádný časový limit pro trvání vazby a je proto nasnadě, že úprava trvání vazby a maximální délky vazby se v polistopadovém období stala velice aktuální. Zásadní změnu v tomto směru přinesla již první polistopadová novela trestního řádu ze dne 13. 12. 1989 č. 159/1989 Sb. a v návaznosti i novely další. Další zásadní změna provedená již na počátku tohoto období spočívala v přenesení rozhodování o vazbě z prokurátora na soud, což bylo provedeno novelou č. 558/1991 Sb. Rovněž další novely z devadesátých let minulého století přinesly důležité změny v právní úpravě vazby a vazebního řízení.

Několikaletý legislativní proces zásadní reformy trestního řízení zatím uzavřela tzv. velká novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. Tato novela velmi výrazným způsobem zasáhla také do dosavadní zákonné úpravy vazby. Šlo především o změny důvodů vazby, vyloučení vazby v některých případech, změny rozhodování o prodloužení vazby a změny týkající se nejvyšší přípustné doby trvání vazby. Všechny tyto a další změny vyvolal především

neuspokojivý stav praxe, pro kterou byl charakteristický relativně vysoký počet vazeb a dlouhá průměrná délka vazby. Proto cílem nové úpravy vazebního řízení bylo především omezit počet osob ve vazbě za méně závažné trestné činy a zkrátit délku trvání vazby. Posoudit, do jaké míry se daří tento cíl naplňovat v praxi, bylo také jedním z hlavních úkolů našeho výzkumu.

Podle našeho názoru z analýzy právní úpravy vyplývá, že velká novela se vcelku správně zaměřila na ta ustanovení trestního řádu, která dosud přinášela největší problémy. Hodně z těchto problémů odstranila, ale zůstaly mnohé nedostatky, které byly naznačeny v předchozích kapitolách.

Nejzávažnějším rozhodnutím v celé trestní agendě nepochybně je rozhodnutí soudu o vzetí obviněného do vazby. Lze konstatovat, že všechna tato rozhodnutí, která byla obsažena v analyzovaných trestních spisech, obsahovala zákonem požadované náležitosti a měla celkově dobrou úroveň. To nasvědčuje tomu, že soudy tuto agendu již zvládají bez větších problémů. Stejný závěr možno učinit i ohledně návrhů státních zástupců na vzetí obviněného do vazby a ohledně žádostí policistů na vydání návrhu na vzetí obviněného do vazby. Stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby podala jedna třetina obviněných, žádné této stížnosti však soud II. stupně nevyhověl.

V analyzovaných spisech jsme v postupu orgánů činných v trestním řízení neshledali žádná formální pochybení, z čehož lze usuzovat, že tyto orgány si již novou právní úpravu osvojily.

Pokud jde o celkové hodnocení velké novely trestního řádu, většina respondentů dotazníkového šetření hodnotí ustanovení velké novely týkající se vazebního řízení pozitivně a je přesvědčena, že jako celek vedla ke zkvalitnění vazebního řízení. Projevuje se to především v tom, že vazební řízení se zrychlilo a klesl počet vazebních věcí. Zároveň však k některým ustanovením velké novely mají i zásadní výhrady a domnívají se, že by mělo dojít ke změně těchto ustanovení.

Nejčastěji kritizovaným ustanovením novely ze strany soudců a z větší části i státních zástupců bylo ustanovení § 71 odst. 1 až 6, týkající se rozhodování o dalším trvání vazby. Poukazovali na formálnost, značnou komplikovanost a chaotičnost této úpravy, což ji činí nedokonalou a dle názoru některých respondentů i nadbytečnou.

Další ustanovení novely, která respondenti nejčastěji kritizovali, jsou tato:
- § 67 písm. c) - ustanovení o důvodech vazby
- § 68 odst. 2 a odst. 3 - ustanovení vylučující vzetí obviněného do vazby
- § 71 odst. 8 - ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby
- § 71 odst. 9 - ustanovení o rozdělení celkové doby trvání vazby
- § 72 odst. 3 - ustanovení o opakované žádosti obviněného o propuštění z vazby

Na závěr této části zprávy pokládáme za zajímavé konfrontovat naše výsledky výzkumu změn v oblasti vazebního řízení, provedených velkou novelou trestního řádu, s výsledky analýz a vyhodnocení, které na stejné téma provedly vrcholné orgány státního zastupitelství a soudnictví. Tyto jejich výsledky jsou obsaženy v následujících zprávách:

a) Nejvyšší státní zastupitelství - Zvláštní zpráva ze dne 2. 1. 2003 sp. zn. 7 NZn 604/2002, o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. v podmínkách státního zastupitelství,

b) Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR - Zpráva ze dne 29. 9. 002004 sp. zn. Ts 42/2003, o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení (viz Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek č. 9-10/2004).

Nejprve k výše uvedené zvláštní zprávě Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 2. 1. 2003. V kapitole „Vazební řízení a vazební věci“ mimo jiné konstatuje, že novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. provedla v úpravě vazby velmi závažné změny, které se dotýkají zejména důvodů vazby, jež byly zcela zásadním způsobem omezeny; další změny se týkají mechanismu prodlužování vazby. Dále zvláštní zpráva mj. uvádí:

V důsledku novelizace trestního řádu, je vesměs zjišťováno, že došlo ke snížení počtu osob ve vazbě. Stran rychlosti řízení ve vazebních věcech jsou však poznatky rozdílné a převládá mínění, že k zásadnímu zrychlení zatím nedošlo. Problémy spojené s dalším průběhem trestního řízení jsou signalizovány ve věcech, v nichž nebylo možno obviněného z důvodu § 68 odst. 2 tr. ř. vzít do vazby. V nich dochází někdy k průtahům, zejména v řízení před soudem, neboť je problém se zajištěním účasti obviněného na hlavním líčení. Ustanovení § 71 odst. 8, 9 tr. ř. (úprava celkové doby vazby v trestním řízení) ve větší míře problémy nepřináší, avšak jsou evidovány případy, kdy muselo být přikročeno k propuštění obviněného z vazby, ačkoli zde byly dány důvody vazby dle § 67 písm. c) tr. ř. s tím, že se obviněný po propuštění z vazby trestné činnosti skutečně ihned dopustil.

Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2004 v kapitole „Problematika nové úpravy vazeb“ obsahuje závěry z průzkumu u okresních a krajských soudů, týkající se této problematiky. Mimo jiné uvádí:

Obecně se soudy přes rozporuplná vyjádření přiklonily k závěru, že se vazební řízení zrychlilo a počet vazebních věcí klesl. Zprávy krajských i okresních soudů vyznívají shodně v tezi, že smyslem nové úpravy vazeb bylo nepochybně zkrátit délku vazebního řízení a omezit počet obviněných stíhaných vazebně, zejména v případech tzv. bagatelních trestných činů. Počet obviněných stíhaných vazebně se podle těchto zpráv skutečně snížil. Některé soudy konstatovaly, že nová právní úprava se osvědčila. Vazební řízení dostalo především určitý řád, byl nastolen pořádek ve sledování lhůt a v rozhodování o trvání vazby. Avšak velmi častý byl také názor, že problematika nové právní úpravy vazeb je nepřehledná, složitá a celkově je vazba upravena velmi sporným způsobem.

Podle závěru citované zprávy trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR se nová úprava vazebního řízení jeví být problematickou. Především úprava trvání vazby a rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě. Úprava je totiž zatížena neúměrným množstvím lhůt, rozhodnutí a opravných prostředků, což vede často k duplicitě v rozhodování při přezkumu, zda trvají nadále důvody vazby, zejména duplicitě při tzv. obligatorním rozhodování o této otázce a rozhodování z podnětu obviněného. Dochází k prodlužování řízení, trestní spis putuje mezi jednotlivými instancemi a v meritu věci se nerozhoduje. Zejména ve skupinových věcech hrozí neustále překročení lhůty, ve které má být podle zákona rozhodnuto o dalším trvání vazby. Podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR by řízení o otázce vazby mělo být výrazně zjednodušeno.

Lze tedy uvést, že mnohé závěry a doporučení z vyhodnocení a analýz, obsažených v citovaných zprávách výše uvedených orgánů, jsou do značné míry shodné se závěry této části naší souhrnné zprávy. Tato skutečnost podle našeho názoru mj. zvyšuje hodnověrnost zjištěných výsledků a opodstatněnost závěrů, učiněných na základě řešení tohoto dílčího výzkumného úkolu.

VI. Prosazování změn v odvolacím řízení

VI. 1. Úvod do problematiky

Správnost soudního rozhodnutí a zejména rozsudku záleží v tom, že je správný jeho obsah v okolnostech skutkových, které jsou v něm vzaty za základ, i v jejich právním posouzení a dále, že v řízení, které vydání rozhodnutí předcházelo, bylo postupováno v souladu s příslušnými procesními ustanoveními. Všechny orgány činné v trestním řízení, které provádějí jeho jednotlivá stádia, musí ve své činnosti postupovat tak, aby bylo dosaženo společného konečného cíle, kterým je zjištění objektivní pravdy a na jejím základě pak vydání spravedlivého rozhodnutí ve věci.

Rozhodnutí vydaná soudy prvního stupně pochopitelně nemůže vždy uspokojit všechny strany zúčastněné na řízení, neboť jejich zájmy většinou nejsou totožné. Jde o subjektivní hledisko stran při posuzování správnosti soudního rozhodnutí. Daleko podstatnější je skutečnost, že ani dokonalá právní úprava zjišťování a objasňování trestných činů a trestání jejich pachatelů, a ani zodpovědný postup odborně zdatných orgánů činných v trestním řízení nevylučuje vydání nesprávných, a tedy i nespravedlivých rozhodnutí. Nesprávnost soudního rozhodnutí může spočívat ve vadách skutkových, ve vadách právních a v nesprávném procesním postupu.

Tomuto nebezpečí zákon čelí tím, že umožňuje, aby rozhodnutí bylo přezkoumáno (zpravidla vyšším soudem) v opravném řízení, a v případě jeho nesprávnosti aby bylo zrušeno a změněno. Opravné řízení, které je součástí trestního řízení, zvyšuje a rozmnožuje záruky uplatnění zásady materiální (objektivní) pravdy a jeho bezprostředním účelem je náprava konkrétního soudního rozhodnutí v zájmu účastníků trestního řízení. Všeobecný účel opravného řízení se shoduje s účelem celého trestního řízení, kterým je náležité zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů. Přezkumné řízení však plní i širší účel, kterým je prověřování rozhodování prvoinstančních orgánů trestního řízení, působí ke zlepšení jejich práce a tím i k posilování jejich autority. Je dále prostředkem ke zevšeobecnění zjištěných poznatků a napomáhá k jednotnému výkladu zákonů. Posiluje v občanech vědomí právní jistoty.

Opravné řízení probíhá na základě podaného opravného prostředku. Trestní řád rozlišuje opravné prostředky řádné a mimořádné podle toho, zda opravný prostředek směřuje proti pravomocnému nebo nepravomocnému rozhodnutí. Jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudku je odvolání, kterým lze napadnout každý rozsudek soudu prvního stupně.

Právní úprava odvolání ve svém historickém vývoji prošla řadou změn. Novelizace trestního řádu provedená zák.č. 265/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2002, přinesla zásadní změny v dosavadní právní úpravě trestního řízení. Významným způsobem změnila i právní úpravu odvolání a řízení o něm, která je předmětem této části našeho zkoumání. Podle důvodové zprávy k velké novele trestního řádu novou konstrukcí odvolacího řízení se sleduje posílení prvků apelace, tedy principu uplatňovaného v našem trestním právu do roku 1950. Odvolací soud zásadně řízení doplní důkazy potřebnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout, s výjimkou, pokud by šlo o rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, které by

znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. V takovém případě, v zásadě výjimečně, vrátí věc soudu prvního stupně, aby v potřebném rozsahu dokazování doplnil.

Podle důvodové zprávy kasace by po provedení důkazů nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu pouze tehdy, když důkazy provedené před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu případu nebo nové důkazy navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav věci. I v případech, kdy zákon umožňuje věc vrátit soudu prvního stupně, by měl odvolací soud zvážit účelnost takového postupu zejména s ohledem na rozsah nezbytného doplnění dokazování. Vrácení věci by měl volit jen jako krajní možnost.

Dále došlo k výraznému omezení revizního principu při přezkoumávání napadeného rozsudku odvolacím soudem a k posílení dispoziční zásady v odvolacím řízení. Byl zakotven princip vázanosti soudu obsahem podaného odvolání, který s určitými výhradami znamená, že odvolatel určuje rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Podle důvodové zprávy nová koncepce vychází z toho, že v souladu s Ústavou je to státní zástupce, který má v trestním řízení hájit jako veřejný žalobce zájmy státu. Rovněž obviněný, pokud podá odvolání, má právo sám zvolit způsob své obhajoby. V zásadě není důvodu, aby odvolací soud tato hlediska nerespektoval a bez ohledu na obsah podaných odvolání vždy přezkoumával celé rozhodnutí a celé předcházející řízení před soudem prvního stupně. Pouze tehdy, když je zřejmé, že vytýkaný nedostatek má svůj původ v jiném výroku, než který je napadán, přezkoumá odvolací soud i správnost takového výroku.

V návaznosti na omezení revizního principu byl v zákoně upraven postup při odstraňování vad podaného dovolání a nově byla upravena možnost odmítnutí odvolání, které nesplňuje zákonem požadované obsahové náležitosti. Odvolacímu soudu nadále zůstala možnost věc vrátit státnímu zástupci k došetření, ale pouze z důvodu neodstranitelných procesních vad. Státnímu zástupci byla uložena povinnost uvést, zda podává odvolání, byť i zčásti, ve prospěch nebo neprospěch obviněného, což má zásadní význam pro aplikaci zásady zákazu reformationis in peius.

Uvedené změny znamenají výrazný zásah do dosavadního pojetí a průběhu odvolacího řízení. Mají být jedním z nástrojů ke změně neuspokojivého stavu trestního řízení a na sledovaném úseku je jejich cílem:

- posílením apelačních prvků v rozhodování odvolacích soudů odvolací řízení výrazněji zjednodušit, zefektivnit a rychleji dosáhnout konečného rozhodnutí ve věci,
- zvýraznit dispozitivní charakter tohoto opravného prostředku a vliv stran na obsah a rozsah přezkumné činnosti odvolacích soudů,
- aktivnější zapojení procesních stran a osob odvoláním dotčených, především odvolatele, do průběhu odvolacího řízení, mj. osobním přednesením svých vyjádření a návrhů na provedení dokazování,
- zvýšená ochrana práv procesních stran i ostatních oprávněných osob, náležitým poučením, součinností při odstraňování vad podaných odvolání a dalšími procesními postupy, zejména v průběhu odvolacího řízení,
- posílení zásady zákazu změny k horšímu (tzv. reformationis in peius).

V úvodu uvedenými metodami a technikami výzkumu jsme se pokusili zjistit, zda i na úseku odvolání a řízení o něm jsou v praktické činnosti soudů prvního stupně i soudů odvolacích plněna očekávání zákonodárce. Sledovali jsme i vývoj právní úpravy tohoto

řádného opravného prostředku a specifických principů charakteristických jen pro odvolací řízení. Od expertů z řad soudců a státních zástupců jsme dále zjišťovali, zda nová právní úprava odpovídá potřebám praxe i požadavku zrychlení řízení, zda je v jejich praktické činnosti podle ní důsledně postupováno a zda podle jejich názoru právní úprava vyžaduje doplnění a prohloubení, zejména v novelizovaných ustanoveních.

VI.2. Analýza statistických údajů

Při zpracování statistických údajů o odvolání byla využita statistická data, která uvádí Statistický přehled soudních agend – část I., vydávaný každoročně Ministerstvem spravedlnosti České republiky a Trestní statistika soudů uveřejněná na oficiálních internetových stránkách informačního serveru českého soudnictví (portal.justice.cz). Získaná data byla zpracována do přehledných tabulek, které by měly dokumentovat stav a vývoj agendy odvolacího řízení na trestním úseku u krajských a vrchních soudů. Byla sledována časová pěti let před a po zásadních změnách v odvolacím řízení, které přinesla novela trestního řádu provedená zák.č. 265/2001 Sb. Za posledních pět let byly dále sledovány i průměrné délky řízení u soudů prvního stupně a u odvolacích soudů, které nám umožňují porovnat podíl jednotlivých stádií soudního řízení na jeho celkové délce, od nápadu trestní věci až po její pravomocné ukončení.

Tabulka 23: Počet podaných a vyřízených odvolání KS a VS

Odvolací soud Rok	Krajské soudy			Vrchní soudy		
	vyřízeno u OS věcí	odvolání nápad KS	%	vyřízeno u KS věcí	odvolání vyřízeno VS	%
1997	81434	13905	17,1	2737	1247	45,6
1998	81847	14106	17,2	2952	1474	49,9
1999	85139	15210	17,9	2943	1431	48,6
2000	87291	14958	17,1	2969	1453	48,9
2001	86953	14347	16,5	3397	1506	44,3
2002	94095	13318	14,2	3269	1701	52,0
2003	95085	15021	15,8	2911	1529	52,5
2004	92774	16271	17,5	2636	1356	51,4
2005	92940	15847	17,1	2292	1379	60,2
2006	97503	16059	16,5	2177	1322	60,7

Z vývojové řady trestních věcí vyřízených v prvním stupni u okresních soudů zjišťujeme, že v prvním roce účinnosti novely trestního řádu s výrazně zvýšil počet trestních věcí vyřízených těmito soudy (o 7142 věcí), ale naopak se snížil počet podaných odvolání (o 1029 odvolání). Podíl podaných odvolání v roce 2002, ve vztahu k počtu vyřízených věcí, ve výši 14,2 % je ve sledované vývojové řadě výjimečný, když jinak se pohyboval kolem 17 %. Další větší nárůst počtu věcí vyřízených okresními soudy byl zaznamenán až v roce 2006 (o 4563 3věcí), ale podíl podaných odvolání se v tomto roce mírně snížil.

V trestních věcech spadajících do věcné příslušnosti krajských soudů, jako soudů prvního stupně, se od roku 2001 pravidelně každoročně snižuje počet jimi vyřízených trestních věcí. Rovněž u vrchních soudů se snižoval počet vyřizovaných věcí, ale zejména v posledních dvou letech se podíl vyřízených odvolání ve vztahu k počtu věcí vyřízených krajskými soudy prudce zvýšil. Po novele trestního se tento podíl zvýšil nad 50 % a v posledních dvou letech již na 60 %. Vyšší podíl odvolání projednaných vrchními soudy,

oproti podílu odvolání projednaných krajskými soudy, odpovídá závažnosti projednávané trestné činnosti i výši ukládaných trestů.

V počtech věcí i osob největší nápad odvolání v roce 2006 vykazují Krajský soud v Ostravě (3131 věcí a 3659 osob), Městský soud v Praze (2218 věcí a 2638 osob) a Krajský soud v Brně (2216 věcí a 2674 osob). Naopak nejmenší nápad v odvolací agendě vykázal v tomto roce Krajský soud v Českých Budějovicích (721 věcí a 854 osob). Stejné pořadí na prvních dvou místech je i v trestních věcech mladistvých

Možnosti podat odvolání využívaly zejména osoby obžalované z trestné činnosti a počet jimi podaných odvolání výrazným způsobem ovlivnil nápad i počet věcí vyřízených odvolacími soudy. Tak např. v roce 2006 bylo v trestní statistice soudů zaznamenáno 8560 odvolání obžalovaných. Státní zástupci podali v tomto roce odvolání ohledně 1528 obžalovaných a 345 odvolání podaly jiné oprávněné osoby. Pro porovnání v roce 2001 podali obžalovaní 7765 odvolání, státní zástupci 1547 a jiné oprávněné osoby podaly 253 odvolání.

Nápad trestních věcí a většinou i počet odvolání, tedy počty věcí, které jsou soudy prvního a druhého stupně povinny vyřídit, je jejich činností neovlivnitelný. U odvolání jde o subjektivní hledisko osob oprávněných k jeho podání na správnost a zákonnost vydaných soudních rozhodnutí a ani nová právní úprava na jejich počet neměla podstatnější vliv. Z hlediska požadavků novely trestního řádu na odvolací řízení jsou daleko podstatnější údaje o vyřizování odvolání odvolacími soudy. V postupech odvolacích soudů a ve způsobu vyřízení odvolání se přímo promítá širší uplatnění apelačních prvků a další omezení kasace v odvolacím řízení, které novela vytýčila jako jeden za základních principů pro odvolací řízení.

Tabulka 24: Výsledek odvolacího řízení u KS

Rok	rozhodnuto celkem	zamítnuto (v %)	vyhověno (v %)	zruš. a vráceno (v %)		jinak (v %)	podíl (v %) x/
				soudu	st.zást.		
1997	13146	46,4	23,6	17,8	0,9	11,3	18,7
1998	14219	42,5	22,2	17,8	1,0	16,5	18,8
1999	14988	47,4	23,5	17,2	1,2	10,7	18,4
2000	15432	47,5	24,1	17,5	1,0	9,9	18,5
2001	14206	47,2	22,5	16,6	0,9	10,8	17,5
2002	13575	45,5	30,7	11,1	0,3	12,4	11,4
2003	14780	51,1	25,1	13,3	0,7	9,8	14,0
2004	16248	50,2	26,9	13,1	0,2	9,6	13,3
2005	16120	47,0	28,1	13,3	0,2	11,4	13,5
2006	16029	49,3	26,3	14,0	0,5	9,9	14,5

x/ podíl věcí zrušených a vrácených odvolacími soudy na celkovém počtu věcí vyřízených odvolacími soudy

V posledních pěti letech před novelou trestního řádu se poměr věcí zrušených krajskými soudy a vrácených okresním (obvodním) soudům k novému projednání a rozhodnutí, ve vztahu k celkovému počtu jimi vyřízených odvolání, pohyboval v rozmezí od 16,6 % v roce 2001 do 17,8 % v roce 1997. Po nabytí účinnosti novely trestního řádu v roce 2002 se tento poměr výrazně snížil na 11,1 %. Avšak již v následujícím roce se zvýšil na 13,3 % a zde se udržel až do roku 2006, kdy dosáhl počet zrušených a vrácených věcí 14,0 %.

Podíl věcí vrácených krajskými soudy státním zástupcům k došetření se před novelou trestního řádu pohyboval okolo 1,0 %. Po novele došlo k výraznému snížení jejich podílu na 0,3 % a v roce 2006 se tento podíl zvýšil na 0,5 %. Jde však o poměrně malý počet věcí, které nijak podstatněji neovlivňují délku celého soudního řízení. Vyšší podíl jejich snížení oproti věcem vráceným soudům k novému projednání ovlivnila i novela trestního řádu, která zásadně změnila důvody vrácení věci až do stádia přípravného řízení. Nová zákonná úprava je důsledkem přenesení těžiště dokazování z přípravného řízení před soud. Nelze již vrátit věc státnímu zástupci s požadavkem na její náležité objasnění, ale podle ustanovení § 260 tr.ř. jen pro neodstranitelné procesní vady, které nelze napravit v opakovaném hlavním líčení.

Úměrně k celkovému snížení poměru věcí zrušených krajskými soudy a vrácených soudům a státním zástupcům k dalšímu řízení, se zvýšil i podíl odvolání rozhodnutých odvolacími soudy na celkovém počtu vyřízených věcí. Z 22,5 % v roce 2001 na 26,3 % v roce 2006 došlo ke zvýšení počtu věcí, kde o podaných odvoláních rozsudkem meritorně rozhodly krajské soudy. Jde o příznivý výsledek při uplatňování apelačního principu, který v odvolacím řízení převažuje a jehož vyšší uplatňování je v souladu se záměry zákonodárce. Zvýšil se i počet věcí, kde odvolací soudy po splnění své přezkumné povinnosti potvrdily správnost a zákonnost napadeného rozsudku a rozhodly podle § 256 tr.ř. o zamítnutí podaného odvolání. Podíl věcí rozhodnutých krajskými soudy jinak se v posledních letech pohybuje okolo 10 % z celkového počtu vyřízených odvolání.

Tabulka 25: Výsledek odvolacího řízení u VS

Rok	rozhodnuto celkem	zamítnuto (v %)	vyhověno (v %)	zruš. a vráceno (v %)		jinak (v %)	podíl (v %) x/
				soudu	st.zást.		
1997	1247	36,1	33,5	18,1	2,1	10,2	20,2
1998	1471	37,5	32,2	18,8	0,5	11,1	19,3
1999	1431	37,0	35,4	16,8	1,5	9,2	18,3
2000	1453	36,5	31,7	19,4	0,6	11,8	20,0
2001	1506	30,7	31,9	23,9	1,4	12,1	25,3
2002	1701	28,3	44,5	13,4	0,8	13,0	14,2
2003	1529	37,5	35,1	18,7	0,2	8,4	18,9
2004	1356	38,1	34,2	17,6	0,3	9,9	17,9
2005	1379	37,4	33,6	17,3	0,3	9,7	17,6
2006	1322	36,1	39,6	16,8	0,3	7,2	17,1

x/ podíl věcí zrušených a vrácených odvolacími soudy na celkovém počtu věcí vyřízených odvolacími soudy

Obdobný vývoj lze ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti ČR pozorovat i v rozhodování vrchních soudů o odvoláních podaných proti rozhodnutím krajských soudů. V prvním roce po nabytí účinnosti novely trestního řádu se oproti roku 2001 zvýšil počet věcí rozhodnutých vrchními soudy (o 195 věcí) na 1701 a v průběhu dalších let postupně klesal na 1322 věcí v roce 2006. Toto snížení celkového počtu věcí vyřízených vrchními soudy je důsledkem snižování počtu trestních věcí rozhodnutých v prvním stupni krajskými soudy.

Poměr věcí zrušených a vrácených vrchními soudy k novému projednání a rozhodnutí krajským soudům a věcí vrácených k došetření státním zástupcům k celkovému počtu jimi vyřízených věcí se pohyboval v posledních pěti letech před novelou trestního řádu v rozmezí od 18,3 % v roce 1999 do 25,3 % v roce 2001. V prvním roce po nabytí účinnosti novely trestního řádu se poměr těchto věcí snížil téměř o polovinu na 14,2 %. V dalších letech se

ustálil okolo 17 % (v roce 2006 činil 17,1 %). Tak jako v řízení před krajskými soudy je zcela zanedbatelný podíl věcí vrácených k došetření státním zástupcům, který v posledních třech letech činí 0,3 % z vyřízených věcí. Důvody jsou stejné jako u krajských soudů, tedy zákonné podmínky uvedené v ustanovení § 260 tr.ř.

Stejně jako u krajských soudů lze po novele trestního řádu pozorovat i u vrchních soudů výrazné změny ve zvýšení podílu jimi rozhodnutých věcí. V roce 2006 se oproti roku 2001 zvýšil o 7,7 % počet věcí, kde o podaném odvolání vrchní soudy meritorně rozhodly rozsudkem ve výrocích o vině, trestu, náhradě škody nebo o ochranném opatření. O 5,4 % se zvýšil i počet věcí, kde po splnění přezkumné povinnosti uvedené v § 254 tr.ř. vrchní soudy podané odvolání shledaly nedůvodným a jako takové je podle § 256 tr.ř. zamítly. Podíl věcí rozhodnutých jinak se v posledních pěti letech postupně snižoval ze 13,0 % v roce 2002 na 7,2 % v roce 2006 a je nižší než před novelou trestního řádu.

Porovnáním odpovídajících ukazatelů v obou tabulkách lze zjistit určité rozdíly ve vyřizování odvolací agendy mezi krajskými a vrchními soudy. Po novele trestního řádu se u krajských soudů zvyšuje počet vyřízených věcí, ale podíl podaných odvolání, ve vztahu k celkovému počtu věcí vyřízených okresními soudy, se nezměnil (v roce 2001 i v roce 2006 shodně 16,5 %). Naopak u vrchních soudů se počet vyřízených odvolání každoročně snižoval, ale podíl podaných odvolání k počtu věcí vyřízených krajskými soudy se prudce zvyšoval. Rozdíl mezi oběma odvolacími instancemi v podílu podaných odvolání je značný (okolo 17 % u KS a 60 % u VS). Rozdíly ve využívání odvolání oprávněnými osobami plynou především ze závažnosti, skutkové i právní náročnosti projednávané trestné činnosti, které dávají větší prostor k námitkám na neúplnost nebo nesprávnost skutkových zjištění, k výtkám vad hmotněprávních nebo procesněprávních. Počet podaných odvolání ovlivňuje i výše ukládaných trestů v rámci zákonných sazeb stanovených pro trestné činy projednávané v prvním stupni krajskými soudy.

Uvedené důvody, které mají vliv na počet podaných odvolání nutno brát v úvahu i při zkoumání rozhodování odvolacích soudů, přičemž nelze pominout ani předpokládanou vyšší odbornou úroveň odvolacích senátů vrchních soudů. Odvolání zamítnutá krajskými soudy podle § 256 tr.ř.se pohybují kolem 50 % a jejich podíl se po novele trestního řádu jen mírně zvýšil (okolo 2 %). Zvýšil se i podíl věcí meritorně rozhodnutých rozsudkem (okolo 5 % - v roce 2006 tento podíl činil 26,3 %). Rovněž u vrchních soudů se zvýšil podíl zamítnutých odvolání (36,1 % v roce 2006) i podíl rozsudkem vyřízených odvolání (39,6 % v roce 2006). Oproti krajským soudům vrchní soudy méně odvolání zamítaly a více věcí rozhodly samy meritorně rozsudkem. U vrchních soudů je vyšší i poměr věcí zrušených a vrácených soudům prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí ve vztahu k celkovému počtu vyřízeních věcí.

Novela trestního řádu se tedy pozitivně promítla v rozhodovací praxi obou odvolacích instancí. V rozhodování odvolacích soudů předně došlo k určitému omezení kasace. Po výraznějším snížení podílu věcí vrácených k novému projednání a rozhodnutí soudům prvního stupně a věcí vrácených k došetření státním zástupcům v roce 2002 se však tento trend nepodařilo udržet, a u krajských i vrchních soudů v následujících letech došlo opět ke zvýšení jejich počtu, i když ne na úroveň před rokem 2002. V návaznosti na omezení kasace byly naplněny záměry zákonodárce sledující posílení apelačních prvků, zejména rozhodovací činností vrchních soudů, kde se v posledním roce počet věcí meritorně rozhodnutých přiblížil 40 %.

Tabulka 26: Průměrné délky soudního řízení ve dnech

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
od nápadu do dne předložení odvolacímu soudu (KS + OS)	405	380	400	384	391
od předložení odvolacímu soudu do právní moci (KS + OS)	89	73	65	61	60

Tyto údaje byly získány ze Základních výstupních sestav soudů uveřejněných na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR. V tabulce jsou uvedeny průměrné délky soudního řízení ve dnech podle jeho jednotlivých fází v letech 2002 až 2006. Je zde sledována délka řízení u soudů prvního stupně od nápadu věci do dne jejich předložení odvolacímu soudu (v případech, že bylo podáno odvolání) a dále délka řízení u odvolacích soudů od předložení spisu s odvoláním do právní moci rozhodnutí. Oba tyto údaje ve sledované časové řadě nám umožňují porovnat ve věcech, kde bylo podáno odvolání, podíl délky řízení u soudů prvního stupně a podíl délky řízení u soudů odvolacích na celkové délce soudního řízení.

Od roku 2002 se u soudů prvního stupně i u soudů odvolacích snížila sledovaná délka řízení. Toto snížení je výrazné zejména u soudů odvolacích, kde se odvolací řízení zkrátilo z 89 dnů v roce 2002 na 60 dnů v roce 2006, tedy o celou jednu třetinu. Ve prospěch odvolacích soudů se měnil i jejich podíl na celkové délce soudního řízení. V roce 2002 činil 21,9 % a v roce 2006 se snížil na 15,3 %. Jde o příznivý ukazatel práce odvolacích soudů, kterého bylo dosaženo v podmínkách nové právní úpravy odvolacího řízení, která preferuje vlastní meritorní rozhodování věci odvolacím soudem, při zachování pouze nezbytné míry kasace.

V roce 2006 statisticky vykázaly nejkratší dobu trvání odvolacího řízení Krajský soud v Praze (44 dnů) a Městský soud v Praze (44 dnů) a nejdelší dobu řízení Krajský soud v Ústí nad Labem (103 dnů). U zbývajících odvolacích soudů se délka řízení pohybovala v rozmezí od 50 do 74 dnů. Z jednotlivých trestných činů byly odvolacími soudy v průměru nejdéle projednávány trestné činy útisku podle § 237 tr.zák. (178 dnů), porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi podle § 152 tr.zák. (146 dnů), poškozování věřitele podle § 256 tr.zák. (136 dnů) a kuplířství podle § 204 tr.zák. (135 dnů). Nejdéle bylo projednáváno odvolání proti rozsudku, kde skutek byl právně kvalifikován jako trestný čin porušování závazných pravidel hospodářského styku podle § 127 tr.zák. (681 dnů) a dalšímu rozsudku s posouzením skutku jako trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 220 tr.zák. (414 dnů). U nejčastěji páchané majetkové trestné činnosti průměrná délka řízení v roce 2006 (60 dnů) byla překročena výrazněji v odvolacím řízení vedeném pro skutky posouzené jako trestné činy pojistný podvod podle § 250a tr.zák. (84 dnů), podvod podle § 250 tr.zák. (79 dnů) a zpronevěra podle § 248 tr.zák. (70 dnů).

VI.3. Analýza právní úpravy

Historický vývoj právní úpravy opravného řízení a jeho základní zásady

Historický vývoj právní úpravy nápravy vadných trestních rozhodnutí od vzniku samostatné ČR ukazuje, že této problematice byla v trestních řádech věnována poměrně velká pozornost. Změny zákonných předpisů postupně přinášely i změny v druzích jednotlivých opravných prostředků (řádných a mimořádných) a v aplikaci principů specifických pro opravné řízení.

Zákonem č. 11 Sb.z. a n. z 28. října 1918, o zřízení samostatného československého státu bylo prohlášeno, že dosavadní zákony a nařízení, které platily v Rakousku, zůstávají zatím v platnosti. Na dlouhou dobu tak i pro opravné řízení v podstatě platila právní úprava obsažená v Glaserově trestním řádu č. 119/1873 ř.z. Tato právní úprava platila na území Československé republiky až do roku 1948, kdy byl vydán zák.č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví a následně nový trestní řád zák.č. 87/1950 Sb.

Rakouské trestní právo v trestním řádu z roku 1873 - zák.č. 119 ř.z., jímž se zavádí trestní řád procesní - rozlišovalo řádné opravné prostředky, které směřovaly proti nepravomocným rozhodnutím a mimořádné opravné prostředky, kterými bylo možno dosáhnout nápravy již pravomocných rozhodnutí v trestních věcech.

Řádnými opravnými prostředky byly odvolání a zmateční stížnost. Mezi mimořádné opravné prostředky patřily obnova řízení a zmateční stížnost pro zachování zákona. Opravným prostředkem podle této zákonné úpravy byla i stížnost, kterou bylo možno podat do rozhodnutí o náhradě nákladů trestního řízení.

Dalším opravným prostředkem byl odpor (námitky), který bylo možno podat v řízení o zločinech a přečinech v případech, kdy se konalo hlavní líčení a byl vynesen rozsudek v nepřítomnosti obžalovaného a v řízení přestupkovém proti rozsudku kontumačnímu. O námitkách v prvním případě rozhodoval sborový soud druhé instance a v řízení přestupkovém rozhodoval okresní soud, proti jehož rozsudku odpor směřoval.

Proti rozsudkům sborových soudů první instance a soudů porotních připouštěl trestní řád jako řádný opravný prostředek zmateční stížnost a odvolání. Žádným z nich nebylo možno napadnout nesprávnost skutkových zjištění. Výjimkou bylo přestupkové řízení, kde proti rozsudku okresního soudu bylo možno podat odvolání vedle rozhodnutí otázky právní i do skutkových zjištění, tedy i do rozhodnutí o vině obžalovaného. Důsledkem obou opravných prostředků byl zpravidla účinek devolutivní (rozhodnutí přeneseno na jiný – vyšší orgán) a suspenzivní (opravný prostředek má za následek odklad výkonu rozhodnutí).

Zmateční stížnost bylo možno uplatnit jen pro určitá typická a v zákoně vymezená porušení zákona (důvody zmatečnosti). Spočívaly buď v porušení práva procesního (zmatky formální) nebo v porušení práva hmotného (zmatky materiální). Zmateční stížnost ve prospěch obžalovaného mohl podat obžalovaný sám nebo obhájce jeho jménem, osoby obžalovanému blízké a státní zástupce. V neprospěch obžalovaného mohl podat zmateční stížnost pouze státní zástupce a soukromý žalobce (při soukromé žalobě).

Zmateční stížnost bylo nutno podat do tří dnů od oznámení rozsudku u sborového soudu prvního stupně a důvody musely být uvedeny v jejím písemném vyhotovení. Řízení o zmateční stížnosti se obyčejně skládalo ze dvou částí. První se konala u sborového soudu první instance, kde zmateční stížnost byla podána. Tento soud mohl zmateční stížnost sám zamítnout, pokud byla podána osobou neoprávněnou nebo opožděně, nebyl-li řádně označen některý z důvodů zmatečnosti a jeho skutkový podklad nebo chyběl-li podpis obhájce. Proti tomuto rozhodnutí připouštěl zákon stížnost ke kasačnímu soudu ve lhůtě tří dnů. Pokud soud první instance neshledal důvody zamítnutí, byl povinen ihned předložit zmateční stížnost se spisy kasačnímu soudu.

Kasační soud jednal o podané zmateční stížnosti ve veřejném zasedání nebo v neveřejném zasedání, mohl ji zamítnout nebo jí vyhovět, a zrušit zcela nebo zčásti napadené rozhodnutí. Mohl sám rozhodnout ve věci samé nebo uložit nové projednání věci u téhož nebo jiného soudu věcně příslušného. Právní názor kasačního soudu byl závazný pro soud prvního stupně při novém projednání věci a proti jeho rozhodnutí bylo možno podat stejné opravné prostředky.

Dalším řádným opravným prostředkem bylo odvolání, které bylo možno podat proti rozsudkům soudů sborových prvního stupně i soudů porotních. Odvoláním bylo možno napadnout pouze výrok o trestu, pokud jej nebylo možno napadnout zmateční stížností, a v určitých mezích i výrok o nárocích soukromoprávních.

O osobách oprávněných k podání odvolání, lhůtách jeho podání a postupu při tom, platily v podstatě stejné zásady jako u zmateční stížnosti. V odvolání musely být uvedeny jeho důvody. O odvolání rozhodoval sborový soud druhé instance v neveřejném zasedání. Odvolání nemuselo být podepsáno obhájcem a soud prvního stupně jej nemohl zamítnout (ani když bylo podáno opožděně). Odvolací soud, pokud odvolání nezamítl, byl vždy povinen sám rozhodnout ve věci. Ve své rozhodovací činnosti se omezil pouze na vytýkané vady a za základ vzal výrok soudu prvního stupně o vině.

V přestupkovém řízení bylo odvolání jediným opravným prostředkem a bylo možno jím napadnout rozsudky okresních soudů v širším rozsahu než v řízení o zločinech a o přečinech. Bylo v něm možno uplatňovat důvody zmatečnosti, napadnout výrok o vině a trestu, stejně jako rozhodnutí o nárocích soukromoprávních. Právo podat odvolání měly stejné osoby jako u zmateční stížnosti a odvolání proti rozsudkům sborových soudů. V odvolání bylo nutno uvést, proti kterým výrokům směřovalo (odvolání proti výroku o vině ve prospěch obžalovaného vždy zahrnovalo i odvolání proti výroku o trestu).

Okresní soud mohl odvolání zamítnout jen proto, že bylo podáno opožděně, jinak je byl povinen vždy předložit odvolacímu (krajskému) soudu. Ten nejprve věc obligatorně projednal v neveřejném zasedání, kde mohl odvolání zamítnout, rozhodnout ve věci samé (směřovalo-li odvolání pouze proti výroku o trestu nebo proti výroku o soukromoprávních nárocích) nebo zrušit rozsudek a věc vrátit soudu prvního stupně. Po zjištění důvodnosti odvolání krajský soud nařídil veřejné zasedání za účasti stran. Pokud po projednání odvolání nezamítl, musel po zrušení napadeného rozsudku rozhodnout ve věci samé. Přikázat věc k novému projednání jinému okresnímu soudu téhož obvodu mohl pouze tehdy, pokud zjistil formální zmatek nebo nepříslušnost.

Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží**,** rozšiřoval okruh osob oprávněných podat opravné prostředky ve prospěch mladistvého a ukládal soudům povinnost

doručovat těmto osobám rozhodnutí a opatření, která jimi mohou napadnout. Proti odsuzujícímu rozsudku, kterým bylo upuštěno od potrestání mladistvého, bylo možno podat odvolání v jeho prospěch pouze do výroku o vině a v jeho neprospěch proto, že soud upustil od potrestání. Odvoláním bylo možno dále odporovat odsuzujícímu rozsudku proto, že soud neupustil od potrestání.

Opravné řízení podle rakouského trestního řádu, který byl převzat i po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918, bylo dvojinstanční a řádné opravné prostředky, kterými byly odvolání a zmateční stížnost se proti témuž rozsudku připouštěly vedle sebe.

Podle vady, která byla rozhodnutím vytýkána, bylo tedy možno opravné prostředky dělit na formální (směřující proti vadám právním) a materiální (směřující proti vadám skutkovým nebo nesprávnému užití hmotného práva). Oba opravné prostředky mohly využít obě procesní strany (výjimečně i jiné osoby) a jejich uplatnění bylo omezeno lhůtou, po jejímž uplynutí nabylo rozhodnutí právní moci. Oba opravné prostředky měly suspenzivní účinek a až na výjimky i účinek devolutivní. Neplatila revizní zásada a soud vyššího stupně se omezil zpravidla na přezkoumání rozsudku jen v mezích opravného prostředku (byl vázán jeho obsahem i rozsahem). V opravném řízení měl soud možnost uplatnit princip kasační i apelační, pro rozhodování platil zákaz reformationis in peius v případě, byl-li rozsudek soudu prvního stupně zrušen jen v důsledku opravného prostředku podaného ve prospěch obžalovaného a platil i princip beneficium cohaesionis.

Vedle shora uvedených řádných opravných prostředků, které bylo možno uplatnit před právní mocí napadeného soudního rozhodnutí, zákonná úprava umožňovala uplatnit i mimořádné opravné prostředky, až když napadené rozhodnutí nabylo právní moci. Při uvedení nových skutečností nebo důkazů bylo možno požádat o obnovu řízení, kde opětovnému rozhodování ve věci samé předcházelo oddělení přezkoumání důvodů tohoto opravného prostředku (řízení o povolení obnovy). Bylo možno ji povolit ve prospěch i neprospěch odsouzeného a neměla účinek devolutivní a ani odkladný. Dalším mimořádným opravným prostředkem byla zmateční stížnost pro zachování zákona, kterou mohl podat výhradně generální prokurátor u kasačního soudu.

Nový trestní řád - zákon č. 87 Sb. z 12.7.1950, o trestním řízení soudním - při úpravě opravného řízení vycházel v podstatě ze zásad zákona o zlidovění soudnictví z roku 1948 (zák.č. 319/1948 Sb.). Pouze některá ustanovení byla zjednodušena a doplněna. Nový zákon se pokusil odstranit nejasnosti, které v praxi při aplikaci předchozích procesních ustanovení vznikly.

Podle nové právní úpravy jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudku bylo odvolání, které bylo přípustné proti všem rozsudkům soudů prvního stupně. Pouze proti rozsudkům v řízení stanném a v některých případech v řízení polním (rozhodnutí polního soudu činného v prostoru válečných operací) se odvolání nepřipouštělo. Šlo o provedení zásady dvojinstančního postupu, která ovládala trestní řád. O odvolání proti rozsudku státního soudu rozhodoval nejvyšší soud a o odvolání proti rozsudku okresního soudu rozhodoval nadřízený krajský soud (§ 178 trestního řádu z r. l950 - dále jen tr.ř.).

Osobami oprávněnými k podání odvolání byli prokurátor pro nesprávnost kteréhokoli z výroků, obžalovaný pro nesprávnost kteréhokoli z výroků, který se ho přímo dotýká, poškozený pro nesprávnost výroku o jeho nárocích vzešlých z trestného činu a zúčastněná

osoba pro nesprávnost výroku, který se jí přímo dotýká (§173 odst. 1 tr.ř.). Ve prospěch mladistvého mohl podat odvolání též orgán veřejné péče o mládež, a to i proti jeho vůli (§ 236 odst. 1 tr.ř.). Odvoláním bylo možno vytýkat nesprávnost všech výroků napadeného rozsudku a domáhat se jím odstranění vad skutkových i právních. Odvolání bylo nutno podat ve lhůtě do tří dnů od oznámení rozsudku nebo od doručení stejnopisu jeho písemného vyhotovení (§ 175 tr.ř.). Oprávněná osoba byla oprávněna odvolání se vzdát nebo jej vzít zpět (§ 176 tr.ř.) a podané odvolání mělo odkladný účinek (§ 172 odst. 3 tr.ř.).

V odvolacím řízení došlo k výrazné změně v rozsahu přezkumné činnosti oproti předchozí právní úpravě v tom, že se zde plně uplatňoval revizní princip, tedy povinnost odvolacího soudu na podkladě podaného odvolání všestranně přezkoumat napadený rozsudek. Pokud odvolací soud nezamítl odvolání z formálních důvodů, byl povinen přezkoumat správnost všech výroků rozsudku, proti nimž odvolatel mohl podat odvolání, a to i tehdy, když odvolatel odvolání blíže neodůvodnil nebo je omezil na určitý výrok. Byl dále povinen pečovat i o odstranění těch vad řízení, které mohly způsobit nesprávnost těchto výroků (§ 194 tr.ř.). Revizní princip byl ve vztahu k jiným osobám doplněn principem tzv. beneficia cohaesionis (§ 196 odst. 2 tr.ř.).

Z hlediska vyřizování odvolání byl trestní řád z roku 1950 postaven na apelačním principu s prvky kasace. Odvolací soud musel rozsudek úspěšně napadený odvoláním zrušit, byla-li skutková zjištění soudu prvního stupně natolik nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat a nařídit mu, aby věc v hlavním líčení věc znovu projednal a rozhodl. Soud prvního stupně byl přitom vázán právním názorem, který vyslovil odvolací soud (§ 183 tr.ř.). Při vzájemném vztahu obou principů však byl preferován apelační princip, když zásadně měl odvolací soud ve věci sám rozhodnout a přihlížet přitom jen k těm důkazům, které byly provedeny při odvolacím líčení. Od skutkových zjištění soudu prvního stupně se mohl odchýlit jen tehdy, jestliže znovu provedl důkazy provedené v hlavním líčení nebo provedl důkazy nové (§ 195 tr.ř.). Při rozhodování v odvolacím řízení se ve prospěch obžalovaného uplatňoval tzv. zákaz reformationis in peius (§ 196 odst. 1 tr.ř.).

Řádným opravným prostředkem proti usnesení státního a okresního prokurátora a státního a okresního soudu byla stížnost, a to jen pokud to zákon připouštěl (§ 31 tr.ř.). O stížnosti rozhodoval nadřízený orgán a bylo ji možno vyhovět i autoremedurou (§ 35 a 36 tr.ř.).

Mimořádnými opravnými prostředky, které bylo možno podat proti pravomocným rozhodnutím, byly stížnost pro porušení zákona a obnova řízení. Stížnost pro porušení zákona mohl podat u Nejvyššího soudu pouze generální prokurátor proti pravomocnému rozhodnutí prokurátora nebo soudu, kterým byl porušen zákon (§ 216 tr.ř.). Obnova řízení ve věci pravomocně ukončené rozsudkem nebo usnesením soudu o zastavení trestního stíhání byla na návrh oprávněné osoby přípustná pouze tehdy, vyšly-li najevo nové skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznáme, které by mohly odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo trestu, nebo vyšlo-li najevo, že se prokurátor nebo soudce v původním řízení dopustili trestného porušení úřední povinnosti, které mohlo mít vliv na rozhodnutí (§ 220 tr.ř.).

Trestní řád z roku 1950 byl rekodifikován zák. č. 64/1956 Sb., který dále rozšířil a upřesnil právní úpravu institutu odvolání. Lhůta k podání odvolání byla prodloužena na 8 dnů od doručení opisu rozsudku (§ 264 tr.ř.). Odvolání prokurátora a odvolání, které podával za obžalovaného jeho obhájce muselo být v této lhůtě odůvodněno tak, aby z něho bylo patrno, v které části je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které

rozsudku předcházelo (§ 265 tr.ř.). Novela rozšířila možnost odvolacího soudu v neveřejném zasedání zrušit rozsudek a věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání pro výslovně uvedené vady řízení a také proto, že o podstatných okolnostech případu by v odvolacím řízení bylo nutno provádět obsáhlé dokazování (§ 274 a § 275 tr.ř.).

Pro rozhodnutí v odvolacím řízení bylo výslovně stanoveno, že odvolací soud sám nemohl uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž jej soud prvního stupně obžaloby zprostil, uznat obžalovaného vinným těžším trestným činem, než jakým jej mohl uznat vinným soud prvního stupně a uložit obžalovanému trest smrti, neuložil-li jej soud prvního stupně. V těchto případech byl povinen napadený rozsudek zrušit a věc vrátit k novému projednání soudu prvního stupně (§ 282 tr.ř.). Odvolací soud mohl nařídit, aby věc po vrácení k novému projednání a rozhodnutí byla u soudu prvního stupně projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu nebo aby ji projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a stupně v jeho obvodě (§ 288 tr.ř.). Pro řízení u soudu prvního stupně, po zrušení napadeného rozsudku, byla v nové právní úpravě doplněna povinnost provést procesní úkony nařízené odvolacím soudem a výslovně stanoveno, že i při opětovném rozhodování nutno respektovat tzv. zákaz reformationis in peius (§ 289 a § 290 tr.ř.).

Trestní řád z roku 1956 dále rozšířil revizní princip na všechny opravné prostředky, s výjimkou obnovy řízení. Dále stanovil povinnost odvolacího soudu přezkoumat i správnost postupu řízení, které předcházelo rozsudku a přihlížet přitom i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány (§ 283 tr.ř.). V řízení o stížnosti pro porušení zákona byl nejvyšší soud povinen přezkoumat správnost všech výroků napadeného rozhodnutí, jakož i řízení, které mu předchází (§ 293 odst. 1 tr.ř.).

Pro způsob vyřizování odvolání nový trestní řád apelační princip nahradil principem kasačním, doplněným prvkem apelačním. Podle něho byl odvolací soud zpravidla povinen napadený rozsudek zrušit a vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Odvolacímu soudu však bylo ponecháno i oprávnění sám rozhodnout ve věci, když své rozhodnutí opřel o skutkový stav, který byl v rozsudku soudu prvního stupně správně zjištěn nebo doplněn o důkazy provedené v odvolacím řízení (§ 282 tr.ř.). Důkazy prováděl pouze v případech, že šlo o pochybení soudu prvního stupně menší závažnosti a lehce odstranitelné.

Tuto právní úpravu v zásadě převzal i dosud platný a mnohokrát novelizovaný zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Nová právní úprava posílila postavení poškozeného v trestním řízení v tom, že mu přiznala právo napadnout rozsudek soudu prvního stupně odvoláním, pokud jde o tento výrok (§ 246 odst. 1 písm. d) tr.ř.). Pokud odvolací soud zruší rozsudek pouze ve výroku o náhradě škody a nerozhodne-li sám ihned ve věci, odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 265 tr.ř.). Podstatnou změnu přinesl nový zákon i v tom, že výslovně uváděl tzv. kasační důvody, pro které může odvolací soud ve veřejném zasedání napadený rozsudek zrušit (§ 258 odst. 1 tr.ř.).

Uvedeným zákonem došlo k dalšímu posílení kasačních prvků na úkor apelace. Podle důvodové zprávy úprava odvolacího řízení vychází ze zásady, že těžiště soudního rozhodování má být u soudu prvního stupně. Řízení před odvolacím soudem nemá znamenat projednávání celé záležitosti znovu, tedy konání dalšího hlavního líčení nebo jeho opakování. Úkolem odvolacího soudu podle důvodové zprávy v zásadě bude jen přezkoumat správnost a zákonnost rozsudku soudu prvního stupně.

V nové právní úpravě se uvedené zásady projevily v tom, že se dále rozšiřovala možnost odvolacího soudu rušit napadený rozsudek a věc vracet soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Bezprostřední provádění důkazů před odvolacím soudem mělo být jen výjimečné, a mohlo sloužit jen k doplnění skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně. Dokazování mohl provádět odvolací soud jen v rozsahu, který stanovil zákon (§ 263 odst. 6 a § 259 odst. 3 tr.ř.). Pokud odvolací soud po zrušení napadeného rozsudku zjistil, že je třeba učinit rozhodnutí nové, věc zpravidla vrátil soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 259 odst. 1 tr.ř.). Sám mohl ve věci rozhodnout jen výjimečně v zákonem stanovených případech (§ 263 odst. 6 tr.ř.) a s omezeními zde uvedenými (§ 259 odst. 3 tr.ř.).

Přes řadu novelizací trestního řádu zůstávala právní úprava odvolání podle zák.č. 141/1961 Sb. stálá a neměnná. K její změně došlo až třemi novelami po roce 1989. První změna byla provedena zák.č. 178/1990 Sb., když v ustanovení § 264 odst. 2 tr.ř. byl odstraněn průlom do zákazu reformationis in peius, který za předpokladu uznání obžalovaného vinným těžším trestným činem i v otázce trestu dřívější úprava připouštěla. Další novelou trestního řádu, provedenou zák.č. 294/1993 Sb., byl zákaz reformationis in peius rozšířen na jakoukoliv změnu rozhodnutí v neprospěch obžalovaného, s výjimkou případu, kdy rozsudek byl zrušen i v důsledku odvolání podaného v neprospěch obžalovaného.

Odvolací řízení po velké novele

Velká novelizace trestního řádu provedená zák.č. 265/2001 Sb., kterým se mění zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, je v pořadí třetí, ale tentokrát již zásadní změnou v dosavadní úpravě trestního procesu. Přinesla celou řadu dílčích změn a doplnění stávajících ustanovení trestního řádu, jeho zásad a institutů a zavedla nové procesní postupy. Tato novela výrazným způsobem zasáhla i do právní úpravy odvolání a řízení o něm, která je upraveno v ustanoveních § 245 až § 265 tr.ř. Jde o změny, které se týkají dosavadních základních principů způsobu vyřizování odvolání a rozsahu přezkoumávání napadených soudních rozhodnutí.

Odvolání i nadále zůstává jediným řádným opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně. Je možno jím napadnout a domoci se přezkoumání skutkových i právních zjištění rozsudku. Jde o dispozitivní procesní úkon oprávněných osob, kterým se zahajuje odvolací řízení a ovlivňuje jeho průběh a obsah. Změny stávajícího modelu odvolacího řízení lze shrnout do tří oblastí :

- nová koncepce přezkoumávání napadeného rozsudku spočívající ve výrazném omezení revizního principu a jeho nahrazení principem vázanosti soudu podaným odvoláním, širší uplatnění apelačních prvků při rozhodování odvolacích soudů a omezení kasace tak, že vlastní rozhodnutí odvolacího soudu by mělo být pravidlem,
- změna dalších ustanovení upravujících řízení o odvolání.

Nová úprava rozsahu přezkoumávání rozhodnutí, vybudovaná na principu vázanosti soudu obsahem podaného odvolání (na omezeném revizním principu), vychází z dispoziční zásady, kterou rozšiřuje z práva podnětu na zahájení odvolacího řízení i na samotné přezkoumání rozsudku, co do jeho rozsahu a důvodů. Oprávněná osoba rozhodne, zda proti rozsudku podá odvolání, zda jej vezme zpět a v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej podá. Obsah a rozsah tohoto vymezení je potom zásadně rozhodující pro obsah a rozsah přezkumné

činnosti odvolacího soudu. Ten má povinnost přezkoumat z podnětu podaného odvolání jen ty oddělitelné výroky rozsudku proti nimž bylo podáno odvolání a správnost postupu řízení, které jim předcházelo (§ 254 odst. l, 4 tr.ř.). Průlom do této zásady připouští zákon v těchto případech :

- vytýkané vady mají svůj původ v jiném výroku , který odvoláním napaden nebyl (§ 254 odst. 2 tr.ř.); odvolací soud je v tomto případě povinen přezkoumat i správnost takového navazujícího výroku, pokud oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání,
- bylo-li podáno odvolání pouze do výroku o vině je odvolací soud povinen přezkoumat vždy i výrok o trestu, o náhradě škody a o ochranných opatřeních a to i v případě, že proti nim nebylo podáno odvolání (§ 254 odst. 3 tr.ř.), dále v případech
- uplatnění principu tzv. beneficia cohaesionis, kdy odvolací soud přezkoumá i správnost rozsudku týkající se jiné osoby, pokud důvod na jehož základě rozhodl ve prospěch odvolatele prospívá též další osobě (§ 254 odst. 4 tr.ř.).

Uvedené výjimky z vázanosti odvolacího soudu obsahem podaného odvolání modifikují primární revizní princip při přezkoumání rozhodnutí soudů prvního stupně. Nová úprava se tak omezeného revizního principu zcela nevzdala. Zaručuje však nápravu závažných pochybení soudů prvního stupně i v případech, kdy by je nebylo možno napravit z důvodu, že podaným odvoláním výslovně napadena nebyla.

V návaznosti na omezení revizního principu ve prospěch dispozičního oprávnění odvolatele novela trestního řádu reagovala především novou úpravou náležitostí obsahu odvolání. Nově bylo stanoveno, že odvolání musí být v zákonné lhůtě nebo v další lhůtě stanovené předsedou senátu soudu prvního stupně oprávněnými osobami odůvodněno tak, aby z něho bylo patrno, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou mu vytýkány nebo jaké vady jsou vytýkány řízení, které rozsudku předcházelo. O tom musí být oprávněné osoby poučeny (§ 249 odst, 1 tr.ř.). Poučení oprávněné osoby o obsahových náležitostech odvolání nestačí poskytnout pouze obhájci obžalovaného, ale musí být dáno i samotnému obžalovanému (R 1/2005). Státní zástupce je povinen v odvolání uvést, zda je podává, byť i zčásti, ve prospěch nebo v neprospěch obviněného (§ 125 odst. 2 a § 249 odst. 2 tr.ř.). Odvolatelé tedy v podaném odvolání vymezují rozsah i obsah napadeného rozsudku a tím současně i rozsah jeho přezkoumání odvolacím soudem. U státního zástupce toto vymezení obsahu odvolání má navíc zásadní význam pro aplikaci pro aplikaci zákazu reformace in peius.

Novela trestního řádu upravila postup předsedy senátu soudu prvního stupně v případech, kdy podané odvolání vykazuje nedostatky a za určitých podmínek vyvozuje i důsledky z jejich neodstranění. Jde o snahu zabránit formálnímu přístupu k podanému odvolání. I v případech, kdy oprávněná osoba nedodrží předepsaný postup a neuvede v odvolání všechny potřebné náležitosti, přestože o něm byla řádně poučena nebude takové odvolání odmítnuto jen z formálních důvodů a tím vyloučeno přezkoumání napadeného rozsudku bez jeho přezkoumání po věcné stránce.

Zjistí-li předseda senátu soudu prvního stupně, že podané odvolání nesplňuje všechny náležitosti, je jeho povinností vést odvolatele k odstranění zjištěných vad. Jeho postup se odvíjí od předpokládané odborné erudici odvolatele. Podal-li takové vadné odvolání státní zástupce, za obžalovaného jeho obhájce, odvolání které podal za poškozeného nebo za zúčastněnou osobu jejich zmocněnec, předseda senátu je pouze vyzve, aby vady odstranili ve lhůtě pěti dnů, kterou jim zároveň stanoví a upozorní je, že jinak bude odvolání odmítnuto

podle § 253 odst. 3 tr.ř.. Jde o lhůtu procesně propadnou s jejím uplynutím zákon spojuje nemožnost přezkoumat napadený rozsudek. Ve výjimečných případech lze analogicky uplatnit institut navrácení lhůty (§ 61 tr.ř.). Stejně postupuje, pokud takové odvolání podal obžalovaný, který má obhájce, poškozený nebo zúčastněná osoba, kteří mají zmocněnce (§ 251 odst. 1 tr.ř.).

Z judikátů k zákonným lhůtám nutno upozornit na ty zásadní, ze kterých bylo nutno při zkoumání vycházet. Z ustanovení § 251 odst. 1 tr.ř. vyplývá, že předseda senátu ve výzvě k odstranění vad podaného odvolání uvede nejen zákonnou lhůtu pěti dnů, v níž je nutno zjištěné vady odstranit, ale současně též určí konkrétní událost (okamžik), která je pro počátek běhu této lhůty relevantní (např. může za takovou událost stanovit den doručení takové výzvy). Splnění obou těchto předpokladů je nezbytné pro závěr, že lhůta pěti dnů byla v souladu se zákonem stanovena a jen za splnění těchto podmínek lze rozhodnout o odmítnutí odvolání podle § 253 odst. 3 tr.ř. (R 23/2005).

Praxe odvolacích senátů Městského soudu v Praze se přiklonila k názoru, že pětidenní lhůta k odstranění vad odvolání uvedená v § 251 odst. 1 tr.ř. je tzv. propadnou lhůtou a že po jejím uplynutí nemůže již odvolatel účinně vady odvolání odstraňovat. Tento právní názor byl potvrzen i rozhodnutím publikovaným pod č. 59/2002 Sb.rozh.tr. – R 36/2004). Tuto lhůtu nelze prodloužit, neboť jde o lhůtu zákonnou a trestní řád na možnost jejího prodloužení nepamatuje (R 59/2002).

Analogickou aplikaci ustanovení § 61 tr.ř., které umožňuje navrácení lhůty obviněnému a jeho obhájci k podání opravného prostředku, lze použít i v případech, když obviněný a jeho obhájce z důležitých důvodů zmeškají lhůtu stanovenou ve výzvě soudu k odstranění vad obsahových náležitostí odvolání (§ 251 odst. 1 tr.ř.). Jestliže zákon umožňuje z důležitých důvodů (a za splnění dalších podmínek) navrácení lhůty k samotnému podání odvolání, tím spíše není vyloučeno použít analogicky tohoto ustanovení na případy, když odvolání bylo podáno v zákonné lhůtě, avšak v této lhůtě, ani v další lhůtě stanovené ve výzvě podle § 251 odst. 1 tr.ř., nebylo řádně odůvodněno (R 60/2005).

V případech, že takové odvolání podal obžalovaný, který nemá obhájce, nebo jde o vadné odvolání poškozeného a zúčastněné osoby, kteří nemají zmocněnce, je poučovací povinnost předsedy senátu rozšířena a zahrnuje kromě výzvy i poučení vedoucí k odstranění vad. Lhůtu k odstranění vad stanoví zákon osm dnů, tedy delší než v předchozích případech. Jde o lhůtu pořádkovou a její nedodržení neznamená automaticky odmítnutí odvolání, ale zákon zde předpokládá další postup. Pokud výzva a poučení nevedly k odstranění vad odvolání nebo vyžaduje-li to povaha věci, a obžalovaný si sám obhájce nezvolil, ustanoví mu předseda senátu obhájce. Obhájce může být ustanoven pouze pro odůvodnění odvolání nebo i pro obhajování v odvolacím řízení (§ 251 odst. 2 tr.ř.). Dále předseda senátu postupuje podle odst. 1 § 251 tr.ř. tak, že stanoví obhájci procesní propadnou lhůtu pěti dnů s upozorněním na možnost odmítnutí odvolání v případě, že vady nebudou odstraněny. Přiměřeně postupuje předseda senátu u poškozeného a zúčastněné osoby, kteří nemají obhájce.

V ustanovení § 253 odst. 3 a 4 tr.ř. se nově upravuje možnost odmítnout odvolání, které nesplňuje náležitosti obsahu odvolání (§ 149 odst. 1 tr.ř.). Institut odmítnutí odvolání, který je důsledkem nahrazení revizního principu principem vázanosti soudu podaným odvoláním. Odmítnout odvolání může pouze odvolací soud za předpokladu splnění další zákonné podmínky, že oprávněná osoba byla řádně poučena podle § 249 odst. 1 tr.ř. nebo

oprávněné osobě, která nemá obhájce nebo zmocněnce, byla poskytnuta pomoc při odstraňování vad odvolání (§ 251 odst. 2 tr.ř.). Postup při odstraňování vad podaného odvolání předseda senátu soudu prvního stupně uplatní i ve vztahu ke státnímu zástupci. Odvolací soud však nemůže odmítnout odvolání státního zástupce pro vadu obsahu odvolání spočívající v tom, že v něm není vymezeno, je-li podáno ve prospěch nebo v neprospěch obviněného a předseda senátu soudu prvního stupně neučinil výzvu k odstranění vad, nestanovil pro ně pětidenní lhůtu a neupozornil státního zástupce na následky nesplnění této výzvy záležející v odmítnutí odvolání (R 27/2004).

Rovněž u stížnosti pro porušení zákona, která je mimořádným opravným prostředkem proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, byl novelou trestního řádu omezen rozsah přezkumné povinnosti Nejvyššího soudu. Ten z podnětu podané stížnosti přezkoumává jen ty výroky napadeného rozhodnutí, proti nimž byla stížnost pro porušení zákona podána, v rozsahu a z důvodů v ní uvedených (§ 267 odst. 3 tr.ř.). V souvislosti s touto právní úpravou byly stanoveny povinné obsahové náležitosti stížnosti pro porušení zákona, kterou podává ministr spravedlnosti tak, aby v ní bylo určeno proti kterému rozhodnutí směruje, který výrok a v jakém rozsahu je napaden a čeho se stížností domáhá (§ 267 odst. 1 tr.ř.). V předchozí právní úpravě stížnosti pro porušení zákona její náležitosti nebyly stanoveny.

Další významnou změnu v úpravě odvolání je nový způsob jeho vyřizování odvolacím soudem, kde došlo k výraznému posílení apelačních prvků s omezením kasace. Nová úprava odvolacího řízení je založena na principu apelace s prvky kasace. Důvodem pro tuto změnu je snaha o zvýšení rychlosti a efektivnosti trestního řízení jako celku a odstranění některých prvků, které více působily jako „souboj“ jednotlivých instancí o prosazení vlastního názoru, konkrétně neustálé vracení věci soudu prvního stupně a opakované podávání odvolání do nového prvostupňového rozhodnutí (NS ČR č. Rt 4 Tz 52/2003).

Trestní řád sice nevymezuje subjekty dokazování, ale odvolací soud je zcela nepochybně jedním z nich. V řízení před soudem je rozhodujícím subjektem soud prvního stupně, který v průběhu dokazování vytváří skutkový podklad pro rozhodnutí. Odvolací soud by měl přezkoumat zákonnost a odůvodněnost rozsudku soudu prvního stupně a předcházející řízení a přezkumnou činnost zaměřit k tomu, aby pro provedení odvolacího řízení mohl s konečnou platností rozhodnout. Je to vyjádřeno ve zcela nové formulaci ustanovení § 259 odst. l tr.ř., z něhož vyplývá jako pravidlo povinnost odvolacího soudu po zrušení napadeného rozhodnutí, v případě nutnosti nového rozhodnutí, rozhodnout ve věci sám. Kasační prvky jsou zachovány tím, že odvolací soud nemůže provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně (§ 263 odst. 6 tr.ř.). V těchto případech odvolací soud vrátí věc soudu prvního stupně, aby v potřebném rozsahu dokazování doplnil. Ke způsobu hodnocení důkazů nesmí udělovat závazné pokyny (R 36/1968). Podle důvodové zprávy k novele trestního řádu by vrácení věci měl odvolací soud volit jako krajní možnost.

Těžiště dokazování však stále zůstává před soudem prvního stupně, když konstrukce hlavního líčení zaručuje plné uplatnění všech základních zásad trestního řízení. Stále platná zásada vázanosti odvolacího soudu rozhodnutím soudu prvního stupně a respekt k jeho rozhodnutí je vyjádřen v ustanovení § 259 odst. 3 tr.ř.. Podle něho odvolací soud může sám rozhodnout rozsudkem, pokud nové rozhodnutí může učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn. Odvolací soud se může i odchýlit od

skutkových zjištění soudu prvního stupně. Toto zvýraznění apelačních prvků je však omezeno na případy, kdy odvolací soud opakoval provedení podstatných důkazů, které byly provedeny soudem prvního stupně (§ 259 odst. 3 písm. a) tr.ř.), nebo na vlastní provedení potřebných důkazů (§ 259 odst. 3 písm. b) tr.ř.).

Vlastní rozhodovací činnost odvolacího soudu, vedle výše uvedeného omezení, je dále limitována ustanoveními § 259 odst. 4 a 5 tr.ř. Podle nich odvolací soud může v neprospěch obžalovaného změnit napadený rozsudek jen na podkladě odvolání podaného státním zástupcem v neprospěch obžalovaného (ve výroku o náhradě škody též na podkladě odvolání poškozeného) a sám nemůže uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn nebo uznat obžalovaného vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl v napadeném rozsudku uznat vinným soud prvního stupně (§ 225 odst. 2 tr.ř.).

Zásadní změnu, kterou přinesla novela trestního řádu tedy spočívá v tom, že odvolací soud by měl postupovat tak, aby mohl ve věci meritorně rozhodnout a vrácení věci soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, by mělo být rozhodnutím výjimečným. Oproti předchozí právní úpravě byl zvýrazněn i další apelační prvek, kterým je větší možnost doplnit dokazování před odvolacím soudem tak, aby byl vytvořen náležitý podklad pro jeho vlastní rozhodnutí. Odvolací soud může tedy rozhodnout buď výlučně na podkladě skutkových zjištění soudu prvního stupně nebo může své rozhodnutí opřít o vlastní důkazy provedené v odvolacím řízení, jimiž doplnil nebo pozměnil skutková zjištění soudu prvního stupně. Odvolací soud je však vázán i skutkovými zjištěními soudu prvního stupně a důkazy které sám provedl je povinen hodnotit v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení . Hodnocením důkazů soudem prvního stupně je odvolací soud vázán s výjimkou těch důkazů, které sám ve veřejném zasedání znovu provedl (§ 263 odst. 7 tr.ř.).

Dalšími změnami, které přinesla novela trestního řádu, je především upřesnění některých kasačních důvodů. Na rozdíl od předchozí úpravy zjištění podstatné vady řízení, které rozsudku předcházelo, jako kasační důvod uvedený v § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř., je nyní vázáno na obsah a důvody podaného odvolání. Dále mezi důvody přerušení trestního stíhání byl zařazen důvod uvedený v ustanovení § 224 odst. 5 tr.ř. Podle tohoto ustanovení odvolací soud přeruší trestní stíhání, má-li za to, že zákon, jehož užití je v dané době rozhodné pro rozhodování o vině a trestu, je v rozporu s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou, která má přednost před zákonem, a věc předloží Ústavnímu soudu (§ 257 odst. l písm. d) tr.ř.).

Vedle omezení možnosti odvolacího soudu vrátit věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (§ 259 odst. 1 tr.ř.) novela trestního řádu zásadně změnila i možnosti odvolacího soudu vrátit věc státnímu zástupci k došetření podle § 260 tr.ř.. Postup podle tohoto ustanovení, jímž se vrací věc zpět až do přípravného řízení je výjimečný, navazuje na ustanovení § 258 tr.ř. a je ve vztahu speciality k ustanovení § 259 odst 1 tr.ř.. Státnímu zástupci bude věc vrácena zpravidla tehdy, když odvolací soud zjistí, že věc je zatížena takovými procesními vadami, že nelze po zrušení rozsudku v řízení před soudem pokračovat, opakování hlavního líčení by zřejmě nemohlo vést k nápravě, a je proto žádoucí věc projednat znovu v přípravném řízení. Důvodem k vrácení již není pouhý požadavek náležitého objasnění věci (jako tomu bylo před účinnosti zákona č. 265/2001 Sb.), a to ani tehdy, jestliže by se jednalo o nedostatečná skutková zjištění znamenající obtížné a rozsáhlé došetření skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci, jež by soud prvního stupně nemohl provést rychleji než státní zástupce (Rozsudek NS 4 Tz 21/2003). Tyto vady by měly být odstraněny již v předchozích fázích řízení, a to při předběžném projednání obžaloby postupem podle

§ 188 odst. 1 písm. e) tr.ř. nebo za určitých okolností nejpozději v hlavním líčení postupem podle § 221 odst. 1 tr.ř. (R 43/1966).

Pokud se týká samotného provádění důkazů není rozdíl mezí jejich prováděním v hlavním líčení a ve veřejném zasedání u odvolacího soudu a pro obě řízení platí stejná pravidla. Novelizované ustanovení § 263 odst. 6 tr.ř. umožňuje odvolacímu soudu u veřejného zasedání číst protokoly o výslechu svědků a znalců bez souhlasu obviněného v případě, že nebyl přítomen, ač byl řádně předvolán (nevyžaduje se jeho souhlas podle § 211 odst. 1 tr.ř. – souhlas se zde předpokládá). Toto ustanovení slouží nepochybně k urychlení řízení a větší provázanosti dokazování v obou instancích. V ustanovení § 263 odst. 5 tr.ř. je vyjádřena snaha o větší zapojení odvolatele do samotného průběhu jednání u odvolacího soudu.

Pro odvolací řízení v trestních věcech mladistvých platí obecná právní úprava. O odvolání ve věcech mladistvých rozhodují odvolací soudy působící též jako specializované soudy pro mládež podle ustanovení § 2 písm. g) zák.č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Tento zákon v ustanoveních § 52 až § 54 zvýšil právní ochranu soukromí trestně stíhaných mladistvých. Tato zvýšená ochrana se vztahuje na zveřejňování informací o řízení vedeném proti mladistvému, omezení okruhu osob, které se mohou zúčastnit hlavního líčení a veřejného zasedání a výslovný zákaz publikování informací o jejich průběhu, včetně zákazu publikování každého textu a každého vyobrazení týkajícího se totožnosti mladistvého. Omezena bylo možnost publikování odsuzujících rozsudků ve sdělovacích prostředcích. Tato omezení se pochopitelně v plném rozsahu vztahují i na odvolací řízení vedené v trestních věcech mladistvých.

Zákaz reformationis in peius se vztahuje na celé další řízení po zrušení napadeného rozsudku i na případné další odvolací řízení. Z nové judikatury k této problematice nutno uvést, že tento zákaz však nebrání odvolacímu soudu v tom, aby z podnětu odvolání podaného výlučně ve prospěch obžalovaného doplnil ve výroku svého rozsudku (§ 259 odst. 3 tr.ř.) popis rozhodných skutkových zjištění tak, aby byly obsaženy též skutečnosti vyjadřující zákonem požadované znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu, jímž byl obžalovaný uznán vinným již rozsudkem soudu prvního stupně, které soud prvního stupně vzal za prokázané, avšak výslovně je neuvedl ve výrokové části rozsudku. Jestliže se v takovém případě doplnění popisu skutku neprojeví zpřísněním jeho právní kvalifikace, zvětšením rozsahu a závažnosti následků apod., pak se tím nezhoršuje postavení obviněného (R 38-II/2006). Toto stanovisko je podstatné a uvádíme je proto, že upřesňuje rozšíření této zásady z roku 1993, která při striktním výkladu vylučovala jakoukoliv, třeba i pouze formulační změnu rozsudku soudu prvního stupně.

Tento zákaz platí i v případech, že odvolací soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření toliko z podnětu odvolání podaného ve prospěch obviněného, neboť podání nové obžaloby pro týž skutek nemůže zákonnou překážku zákazu odstranit (B 3/1985-37-II). Zákaz podle § 264 odst. 2 tr.ř. platí i pro řízení v trestních věcech, které bylo odvolacím soudem ze společného řízení vyloučeno (B 8/1975-70)

VI.4. Analýza trestních spisů

V rámci výzkumného úkolu jsme zkoumali uplatňování velké novely trestního řádu v praktické činnosti soudů prvního stupně a soudů odvolacích i její vliv na postup účastníků odvolacího řízení. Pokusili jsme se zjistit, zda v odvolacím řízení jsou uplatňovány nově modifikované zásady tak, aby mohl být splněn účel opravného řízení i cíl sledovaný novelizací. Praktické poznatky o uplatňování novelizace trestního řádu jsme získali zkoumáním trestních spisů a soudních rozhodnutí, kde odvolání bylo oprávněnými osobami podáno za účinnosti novely trestního řádu, tedy po 1.1.2002, a při jejich projednávání bylo povinností soudů postupovat podle jeho novelizovaného znění.

Charakteristika analyzovaných trestních spisů

Při zkoumání konkrétních trestních věcí jsme dále využili i poznatků, které byly získány z trestních spisů a rozhodnutí soudů prvního a druhého stupně opatřených v rámci plnění jiných výzkumných úkolů v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Šlo o výzkum trestného činu loupeže spáchaného v Praze, který byl proveden a ukončen v roce 2005 a výzkum odsouzených žen prvně vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody ve věznici ve Světlé nad Sázavou, který byl proveden v roce 2006. Dále byly zkoumány trestní spisy, které byly k tomuto účelu vyžádány od okresních soudů, zejména trestní spisy, kde odvolací soudy po meritorním přezkoumání trestní věci zrušily napadený rozsudek nebo jeho oddělitelnou část pro některý z taxativně uvedených důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) až f) tr.ř. a zvolily jako další postup k nápravě vad vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí (§ 259 odst. 1 až 3, event. postup podle § 260 tr.ř.).

Poznatky z trestních spisů a soudních rozhodnutí byly nejprve přeneseny do předem připravených záznamových listů, které u výzkumu loupeží a prvovězněných žen, vedle zkoumané problematiky, obsahovaly i speciální hlediska pro odvolací řízení. Záznamový list pro vyžádané trestní spisy byl samostatně vyhotoven a bylo v něm sledováno celkem 29 dílčích hledisek, kde se dalo reálně očekávat, že je bude možno zjistit. Byl členěn na údaje o trestné činnosti a uložených trestech, využívání odvolání a jeho výslednost, řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání a po vrácení věci odvolacím soudem k novému projednání a rozhodnutí a na postup a rozhodovací činnost odvolacího soudu.

Získané poznatky byly dále analyzovány s cílem zjistit zejména uplatňování nové koncepce odvolacího řízení v jeho jednotlivých fázích:

- V řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání oprávněnými (nebo jinými) osobami z hlediska :

  - postupu v případech, kdy podané odvolání nemá zákonem požadované obsahové náležitosti, součinnost odvolatelů (odstraňování vad podaného odvolání - důsledek posílení dispoziční zásady a opuštění revizního principu),
  - včasnosti předkládání spisů a dalších materiálů odvolacím soudům a jejich úplnosti.

- Uplatňování nových principů v řízení u odvolacího soudu :

  - rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu - opuštění revizního principu a

uplatňování principu vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami (první věta § 254 odst. 1 tr.ř),

- rozšíření přezkumné povinnosti odvolacího soudu nad rámec výroků vymezených odvolatelem (např. vady nebyly vytknuty a mají vliv na správnost napadeného výroku, vytýkané vady mají původ v jiném výroku než proti němuž bylo podáno odvolání, neoddělitelné výroky, použití tzv. beneficia cohaesionis – druhá věta § 254 odst. l, odst. 2, 3 a 4 a § 261 tr.ř.),
- provádění důkazů v odvolacím řízení - rozšíření rozsahu dokazování jako důsledek posílení prvků apelace na úkor kasace (první věta § 263 odst. 6 tr.ř. a § 259 odst. 3 písm. a), b) tr.ř.),
- v rozhodování odvolacího soudu:
  1. rozhodnutí bez meritorního přezkoumání napadeného rozsudku a řízení, které mu předcházelo (§ 253 odst. 1 a 2 tr.ř.) a zejména odmítnutí odvolání v případech, kdy nesplňuje obsahové náležitosti (§ 253 odst. 3 tr.ř.)
  2. rozhodnutí po meritorním přezkoumání napadeného rozsudku a řízení, které mu předcházelo
     - doplnění chybějícího nebo neúplného výroku bez zrušení napadeného rozsudku soudem prvního stupně nebo soudem odvolacím (§ 259 odst. 2 tr.ř.),
     - důvody zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části (kasační důvody uvedené v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) až f) tr.ř.), a navazující další postup,
     - pouze zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části, když ve věci není potřeba učinit další rozhodnutí (§ 259 odst. 1 tr.ř. a contrario),
     - vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí - posílení apelačního principu (§ 259 odst. l tr.ř.),
     - vrácení věci státnímu zástupci k došetření, jako důsledek omezení procesní činnosti orgánů činných v trestním řízeni (§ 260 tr.ř.),
     - odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným orgánem (§ 265 tr.ř.),
     - odvolací soud sám rozhodl ve věci rozsudkem (§ 259 odst. 3 tr.ř.),
     - odvolací soud rozhodl usnesením o zamítnutí odvolání pro jeho nedůvodnost (§ 256 tr.ř.),
     - respektování zákazu reformationis in peius (§ 259 odst. 4 tr.ř..) a aplikace zásady beneficia cohaesionis (§ 261 tr.ř.),

- v řízení u odvolacího soudu:
  - typy jednání a přítomnost osob zúčastněných na odvolacím řízní,
  - návrhová činnost státních zástupců u odvolacích soudů,
  - rychlost soudního řízení u soudů prvního stupně a u soudů odvolacích

- V řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci odvolacím soudem k novému projednání a rozhodnutí (vázanost právním názorem odvolacího soudu a pokyny k provedení úkonů na doplnění dokazování).

Vyčerpávající a objektivní poznatky podle všech shora uvedených hledisek bylo možno získat pouze ze soudních spisů, které nám byly zapůjčeny nebo do kterých jsme nahlédli u soudu. Jak již bylo uvedeno, pro účely tohoto vyhodnocení bylo využito i poznatků se soudních rozhodnutí soudů prvního stupně a soudů odvolacích, které byly již dříve zkoumány v rámci plnění jiného výzkumného úkolu Institutu pro kriminologii a sociální

prevenci v Praze. Šlo o soudní rozhodnutí z výzkumu odsouzených žen prvně vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody z roku 2005. Tato rozhodnutí, bez příslušných trestních spisů, nám sice neumožnila provést vyhodnocení podle všech uvedených hledisek, ale poznatky z nich získané byly velmi cenné i pro potřeby tohoto výzkumu zaměřeného na zkoumání změn v praktické činnosti soudů v odvolacím řízení po účinnosti novely trestního řádu provedené zák.č. 265/2001 Sb. Navíc tímto postupem bylo možno omezit zatížení soudů našimi dalšími žádostmi o zapůjčení předmětných trestních spisů.

Z těchto soudních rozhodnutí jsme získali poznatky o 109 odsouzených ženách, které prvně vykonávaly nepodmíněný trest odnětí svobody. Ve zkoumaném vzorku byla pravomocná soudní rozhodnutí okresních i krajských soudů ze všech soudních krajů České republiky, která nám umožnila získat potřebné poznatky i o rozhodovací činnosti odvolacích soudů ve věcech, kde byl rozsudek soudu prvního stupně napaden odvoláním. Ve sledovaných případech byl nepodmíněný trest odnětí svobody, nebo trest výchovný, který byl později změněn na nepodmíněný trest odnětí svobody, nejčastěji uložen za trestné činy namířené proti majetku (34,9 %), zejména za trestné činy podvodu (14,7 %) a krádeže (13,8 %). U trestných činů proti životu a zdraví byl nejvíce zastoupen trestný čin vraždy, v jeho dokonané formě, pokusu nebo v přípravném jednání (11,0 %). Často byly nepodmíněné tresty odnětí svobody vězněným ženám ukládány i za trestný čin loupeže (13,8 %) a za trestné činy v zákoně označované jako nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (11 %). Šlo o trestné činy úmyslné (pouze v jednom případě nedbalostní), často spáchané v jednočinném nebo ve vícečinném souběhu.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody byly prvovězněným ženám uloženy v délce od 4 měsíců do 15 roků, nejvíce v trvání od 1 do 3 roků a průměrně měly ženy strávit ve věznici 3,9 roku. U trestných činů s horní hranicí do dvou roků byla téměř polovina trestů odnětí svobody uložena v horní hranici trestní sazby a naopak, u trestných činů s vyššími horními hranicemi trestních sazeb, byly tyto tresty většinou ukládány při jejich dolních hranicích nebo maximálně v jejich polovině. Při ukládání trestů bylo poměrně často využíváno moderačního oprávnění podle § 40 tr.zák., o mimořádném snížení trestu odnětí svobody (u 9 odsouzených) a při rozhodování o způsobu výkonu trestu odnětí svobody i ustanovení § 39a odst. 3 tr.zák., které umožňuje zařadit pachatele do jiného typu věznice, než jaké se předpokládá v ustanovení § 39a odst. 2 tr.zák. Do věznice s mírnějším režimem bylo pro výkon trestu zařazeno 45 žen (39,7 %).

Vedle nepodmíněných trestů odnětí svobody byly pachatelkám ukládány i další tresty, směřující k posílení ochrany společnosti před pácháním další trestné činnosti. Pachatelkám majetkové trestné činnosti uloženy tresty zákazu činnosti, která přímo souvisela se spáchanou trestnou činností, dále jim byly uloženy tresty propadnutí věci a v jednom případě i trest zákazu pobytu. Uložení peněžitého trestu přes vysoký počet majetkových trestných činů nebyl zaznamenán a zřejmě nebyl ukládán pro jeho nedobytnost.

Uložení nepodmíněných trestů odnětí svobody, i přes snahu soudů o jejich zmírnění, nesporně ovlivnilo rozhodování odsouzených žen o využití zákonné možnosti požádat odvolací soud o přezkoumání odsuzujících rozsudků. U této skupiny odsouzených nelze při zkoumání této problematiky pominout ani další rozhodné skutečnosti. Obecně ženy daleko hůře než muži snáší odloučení od rodiny, svých dětí a blízkých osob. Většinou netrestané ženy měly jít prvně do výkonu trestu odnětí svobody a pochopitelně se obávaly mnohdy dlouhodobého pobytu ve vězeňských podmínkách i ponížení ve svém blízkém okolí.

Ve zkoumaných případech bylo proti rozsudkům soudů prvního stupně podáno celkem 84 odvolání, z toho 12 ve věcech pravomocně rozhodnutých do 31.12.2001. Zákonného práva podat odvolání využilo samostatně 59 obžalovaných žen a 4 odvolání podali samostatně státní zástupci. Odvolací soudy dále rozhodovaly o 10 trestních věcech, kde odvolání podali současně obžalované i státní zástupci a o 1 věci, kde odvolání podala obžalovaná a další oprávněná osoba (její rodiče).

Možnost podat odvolání využilo 70 (64,2 %) obžalovaných žen, z toho 59 odvolání podalo po novele trestního řádu. Pokud se z odůvodnění rozhodnutí odvolacích soudů dalo zjistit, obžalované ženy v souladu s ustanovením § 249 odst. 1 tr.ř. řádně vymezily obsah svého odvolání uvedením výroku, který napadají a konkretizovaly i vytýkané vady rozsudku. Pouze ve třech případech nebyl obsah odvolání vymezen v souladu s požadavky zákona (další postup bude rozveden v části pojednávající o odstraňování vad a o důsledcích nesplnění požadavků soudů). Proti výroku o vině a současně i o trestu podaly obžalované 39 odvolání (před omezením 40) a v dalších 5 odvoláních namítaly i nesprávnost výroku o náhradě škody způsobené trestnou činností. Pouze proti výroku o vině podaly obžalované 12 a proti výroku o trestu 11 odvolání. K omezení odvolání došlo v jednom případě obhájkyní obžalované u veřejného zasedání odvolacího soudu z původně podaného do výroků o vině i trestu pouze na snížení trestu odnětí svobody.

V písemných odvoláních se promítal přístup obžalovaných žen ke spáchané trestné činnosti a řada námitek, u majetkové trestné činnosti zejména subjektivní povahy, které uplatňovaly v průběhu dřívějších stádií trestního řízení. V odvoláních do viny se obžalované domáhaly zprošťujících výroků nebo posouzení viny v mírnější právní kvalifikaci (odvolání podaná obhájci v zastoupení obžalovaných) a v odvoláních do výroku o trestu uložení mírnějších trestů, zejména trestů nespojených s jejich výkonem ve věznicích. Výrokům o náhradě škody obžalované vytýkaly zejména jejich přiznanou výši a svůj menší podíl v případech spáchaných trestných činů ve spolupachatelství. Všechna odvolání byla pochopitelně podána obžalovanými v jejich prospěch.

Státní zástupci podali 14 odvolání (po novele trestního řádu 12), všechny v neprospěch obžalovaných, z toho 8 do výroku o trestu, 2 do výroku o vině a 4 do výroku o vině i trestu. Odvolání proti výroku o vině směřovala proti zprošťujícím výrokům a dále v odvoláních požadovali posouzení skutku podle přísnější právní kvalifikace (z ublížení na zdraví s následkem smrti na vraždu, z krádeže na loupež). V odvoláních do výroku o trestu se státní zástupci domáhali uložení přísnějších trestů odnětí svobody, trestů odnětí svobody bez jejich podmíněného odkladu, ale i doplnění výroku o tresty zákazu pobytu a u majetkové trestné činnosti o tresty zákazu činnosti a tresty peněžité.

O odvoláních podaných po 1. 1. 2002 rozhodly odvolací soudy takto:

Rozhodnuto o podaném odvolání	celkem	odvolání obžalovaného	odvolání st. zástupce	jiné
odvolání zamítnuto - § 256 tr.ř.	32	28	4	-
rozhodnuto podle § 259/3 tr.ř.	35	28	7	-
odvolání odmítnuto - § 253/3 tr.ř.	3	3	-	-
zpětvzetí odvolání - § 250/4 tr.ř.	1	-	1	-
odvolání zamítnuto - § 253/1 tr.ř.	1	-	-	1
C e l k e m	72	59	12	1

V tabulce jsou uvedena konečná rozhodnutí odvolacích soudů ve věcech rozhodnutých po novele trestního řádu i v případech, že odvolací soudy v jedné věci rozhodovaly opakovaně (předcházel postup podle § 258 odst. 1 a 2 tr.ř.). Procesní postup, který jim předcházel, nám tato rozhodnutí neumožňovala zjistit. Více bylo podáno odvolání, které odvolací soudy shledaly důvodnými a po zrušení rozsudku soudu prvního stupně samy ve věci meritorně rozhodly. U obžalovaných je zcela shodný počet úspěšných a počet zamítnutých odvolání. Státní zástupci byli se svými odvoláními úspěšnější, když jim byla zamítnuta 4 odvolání směřující proti výrokům o trestu. V jedné věci došlo odvolacímu soudu v den konání veřejného zasedání sdělení obžalované, že podané odvolání bere zpět. Další poznatky o rozhodování odvolacích soudů budou souhrnně zpracovány v další části vyhodnocení.

Využívání odvolání oprávněnými osobami, tohoto jediného opravného prostředku proti nepravomocným rozhodnutím soudů prvního stupně, i další poznatky o odvolacím řízení byly získány z dalšího již provedeného výzkumu trestného činu loupeže spáchaného v Praze, který byl ukončen v roce 2005. Od Obvodních soudu pro Prahu 1, 2, 6 a 8 a od Městského soudu v Praze nám byly zapůjčeny trestní spisy, kde bylo v roce 2003 pravomocně rozhodnuto o odsouzení pachatelů obžalovaných pro trestný čin loupeže podle § 234 tr.zák.

Celkem jsme získali poznatky o 65 osobách odsouzených za trestný čin loupeže podle § 234 tr.zák. ve vybraných obvodech hlavního města Prahy a o 11 osobách, kde soudy žalovaný skutek posoudily jinak než obžaloba, nebo neshledaly důvod pro vynesení odsuzujícího rozsudku. S ohledem na toto vyhodnocení byla při zkoumání i těchto trestních spisů věnována zvýšená pozornost odvolacímu řízení, zejména z pohledu jeho změn po novele trestního řádu.

Obvodní soudy v Praze ve všech sledovaných případech, v souladu se svojí věcnou příslušností, kvalifikovaly jednání 55 obžalovaných jako trestný čin loupeže podle odst. 1 § 234 tr.zák., v jednom případě jako pomoc k loupeži podle § 10 odst. 1 písm. c) k § 234 odst. 1 tr.zák. a u jednoho jako jednání spáchané zvlášť nebezpečným recidivistou podle § 41 odst. 1 tr.zák. Městský soud v Praze v prvním stupni konal řízení o závažnějších trestných činech loupeže, které u 10 obžalovaných posoudil podle odst. 2 a 3 § 234 tr.zák., u jednoho obžalovaného bylo použito i kvalifikace zvlášť nebezpečné recidivy podle § 41 odst. l tr.zák. Vedle trestného činu loupeže byla řada skutků spáchána v jednočinném nebo ve vícečinném souběhu s jinými trestnými činy a často byl tento trestný čin spáchán ve spolupachatelství více osob.

Za trestný čin loupeže, i za sbíhající se další trestné činy, bylo obžalovaným uloženo 45 (69,2 %) nepodmíněných trestů odnětí svobody a 20 (30,8 %) trestů nespojených s odnětím svobody. Na samé dolní hranici zákonné trestní sazby bylo uloženo 41,7 % a dalších 58,3 % nepodmíněných trestů bylo uloženo v dolní polovině sazby. Nejpřísnější trest odnětí svobody uložil Městský soud v Praze ve výši dvanáct a půl roku s výkonem ve věznici se zvýšenou ostrahou, který byl uložen jako trest souhrnný (§ 35 odst. 2 tr.zák.) podle trestní sazby stanovené u nejpřísnější právní kvalifikace podle § 234 odst. 3 tr.zák. Jako další tresty byly obžalovaným uloženy tresty vyhoštění (u 15 obžalovaných, jako důsledek silného zastoupení cizinců), propadnutí věci (9) a zákazu pobytu (6).

Možnost podat odvolání využilo 35 (46,1 %) obžalovaných z trestného činu loupeže. Vzhledem k tomu, že polovina ze všech obžalovaných spáchání trestné činnosti v průběhu přípravného řízení i u hlavního líčení popřela, jde o počet podaných odvolání, který odpovídá jejich postoji ke spáchané trestné činnosti a také výši ukládaných trestů v rámci zákonných

trestních sazeb. Pouze do výroku o vině podali obžalovaní 3, do výroku o trestu 7 a do obou výroků současně 25 odvolání ve svůj prospěch. V porovnání s prvovězněnými ženami je využití tohoto opravného prostředku u obžalovaných z trestného činu loupeže výrazně nižší.

Státní zástupci podali 12 odvolání (včetně opakovaných) ve neprospěch obžalovaných, z toho 4 do výroku o vině a 8 do výroku o trestu. Odvoláními do výroku o vině se domáhali uznání žalované právní kvalifikace skutků jako trestných činů loupeže při jejich překvalifikaci na méně závažné trestné činy nebo uznání zvlášť nebezpečné recidivy ve smyslu § 41 odst. 1 tr.zák. V odvoláních do trestu požadovali uložení přísnějších trestů odnětí svobody, trestů odnětí svobody bez jejich podmíněného odkladu nebo doplnění výroků o uložení trestů zákazu pobytu na území hl.města Prahy a propadnutí věci. Obžalovaný a státní zástupce podali současně odvolání v devíti případech.

O podaných odvoláních rozhodly odvolací soudy takto:

Rozhodnuto o podaném odvolání	**celkem**	**odvolání obžalovaného**	**odvolání st.zástupce**
Odvolání zamítnuto - § 256 tr.ř.	27	24	3
rozhodnuto podle § 259/3 tr.ř..	19	10	9
odvolání zamítnuto - § 253/1 tr.ř	1	1	-
C e l k e m	47	35	12

I u odvolání podaných v trestních věcech loupeže jsou v tabulce uvedena konečná rozhodnutí odvolacích soudů, které po přezkoumání trestní věc rozsudkem pravomocně rozhodly nebo svým usnesením zpravomocnily rozsudek soudu prvního stupně. Pouze v jedné trestní věci došlo k vrácení, a to hned dvakrát, jednak státnímu zástupci k došetření podle § 260 tr.ř., a poté soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí podle § 259 odst. 1 tr.ř. Rozhodnutí bude blíže rozvedeno v další části vyhodnocení. Podle výrokové části rozsudků odvolacích soudů byl jimi nejčastěji zjištěny důvody zrušení (kasační důvody) uvedené v ustanovení § 258 odst. l písm. e) tr.ř. (nepřiměřený trest) u 10 odvolání a § 258 odst. 1 písm. d) tr.ř. (porušení trestního zákona) u 4 odvolání.

Dále byly využity poznatky z trestních spisů, které v souladu s ustanovením § 192 odst. 2 Instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, byly vyžádány od okresních soudů ze všech obvodů krajských soudů v ČR, kromě obvodních soudů v hl.městě Praze, kde jsme měli poznatky z výzkumu trestného činu loupeže. Požádali jsme vybrané okresní soudy o zapůjčení trestních spisů, kde bylo po 1.1.2002 rozhodováno v odvolacím řízení a kde odvolací soudy o podaných odvoláních rozhodly po meritorním přezkoumání napadených rozsudků tak, že zrušily napadený rozsudek nebo jeho oddělitelnou část pro některý z taxativně uvedených důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) až f) tr.ř. a zvolily k nápravě zjištěných vad některý z dalších postupů uvedených v ustanoveních § 259 odst. 1 až 3 a nebo v § 260 tr.ř.

Z obvodu krajských soudů v Českých Budějovicích a v Hradci Králové nám vždy 3 okresní soudy zapůjčily celkem 11 trestních spisů, z obvodu krajských soudů v Praze, Brně a Ostravě nám vždy 2 okresní soudy zapůjčily celkem 12 trestních spisů a po jednom okresním soudu z obvodu krajských soudů v Plzni a Ústí nad Labem nám zapůjčilo 4 trestní spisy. Celkem jsme tedy čerpali poznatky z 27 trestních spisů od 14 okresních soudů.

Soudy obou stupňů zde rozhodovaly nejčastěji o majetkových trestných činech (10 obžalovaných), dále o trestných činech zanedbání povinné výživy podle § 213 tr.zák. (4), ale i o trestných činech znásilnění (§ 241 odst. 1 tr.zák.), pohlavní zneužívání (§ 242 odst. 1 tr.zák.), ublížení na zdraví s těžkým následkem (§ 222 odst. 1 tr.zák.), týrání svěřené osoby (§ 215 odst. 1, 2 písm. b) tr.zák., a o dalších trestných činech. Majetkové trestné činy byly spáchány i ve vícečinném souběhu s dalšími trestnými činy, opět majetkové povahy nebo s trestným činem porušování domovní svobody (§ 238 odst. 1, 2 tr.zák.).

Zprošťujícím výrokem podle § 226 písm. a) až e) tr.ř. bylo oběma soudy pravomocně ukončeno 17 trestních věcí obžalovaných, tedy 63 %. U 6 obžalovaných bylo důvodem zproštění zjištění, že žalovaný skutek není trestným činem (písm. b) a u 5 nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byli stíhání (písm. a). Vždy po 2 obžalovaných bylo zproštěno z obžaloby, když jim nebylo prokázáno spáchání skutku (písm.c) proto, že nebyli pro nepříčetnost trestně odpovědní (písm. d) a také z důvodu, že zanikla trestnost činu (písm. e). Postup odvolacího soudu zde evidentně vedl k nápravě zjištěných vad. Dalším 5 obžalovaným byly pravomocně uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody, 3 obžalovaným byly uloženy tresty odnětí svobody s podmíněným odkladem a u 2 bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Z trestních spisů bylo zjištěno, že odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně podalo 15 obžalovaných, někteří prostřednictvím svých obhájců. V 8 případech podali obžalovaní odvolání 2 x v téže věci, když soudy prvního stupně v opakovaném hlavním líčení, po předchozím vrácení věci odvolacím soudem k novému projednání a rozhodnutí, nerozhodly podle jejich představ. Do výroků o vině a trestu podalo odvolání 7 obžalovaných, pouze do výroku o vině 9 a do výroku o trestu l obžalovaný. V jednom případě první odvolání obžalovaného směřovalo pouze do výroku o vině a druhým odvoláním, po vynesení zprošťujícího rozsudku z důvodu § 226 písm. d) tr.ř. (obžalovaný nebyl shledán trestně odpovědným), obžalovaný napadl výrok o uložení ochranného ambulantního ochranného léčení (§ 72 odst. 1, 4 tr.zák.). V opakovaném odvolacím řízení byl tento výrok odvolacím soudem zrušen.

Státní zástupci podali celkem 12 odvolání, z toho 11 odvolání do výroku o vině a 1 odvolání do výroku o vině i trestu. Odvolání byla podána v neprospěch obžalovaných. Všech 11 odvolání do výroku o vině bylo podáno proti zprošťujícím výrokům soudů prvního stupně, z toho 4 odvolání byla podána opakovaně, jedno z nich neúspěšně 3 x v téže věci. V písemných odůvodněních podaných odvolání vytýkali soudům prvního stupně neúplnost provedeného dokazování a zejména nesprávné hodnocení provedených důkazů jednostranně ve prospěch obžalovaných, které vyústilo ve zprošťující výroky. Státní zástupci a obžalovaní podali současně 3 odvolání.

V konečné fázi (někdy v opakovaném odvolacím řízení) odvolací soudy ve věci samy rozhodly ve 12 případech takto :

- podle § 256 tr.ř. zamítly jako nedůvodné odvolání státního zástupce …….. 4 tr.věci
- podle § 256 tr.ř. zamítly jako nedůvodné odvolání obžalovaného ……. 2 tr.věci
- podle § 259 odst. 3 tr.ř. rozhodly rozsudkem o vině a trestu …….. 2 tr.věci
- podle § 259 odst 3 tr.ř. rozhodly zprošťujícím výrokem (§ 226 tr.ř.) ……. 4 tr.věci

V dalších dvou případech rozhodly odvolací soudy pouze o zrušení vadného rozsudku nebo jeho oddělitelného výroku, aniž by ve věci činily další rozhodnutí podle § 259 odst. l až 3 tr.ř. Tak byl na základě odvolání podaného obžalovanými podle § 258 odst. 1 písm. d), odst.

2 tr.ř. zrušen výrok o uloženém ochranném psychiatrickém léčení ambulantní formou a podle § 258 odst. 1 písm. f), odst. 2 tr.ř. byl v další trestní věci zrušen oddělitelný výrok o náhradě škody způsobené trestným činem.

Ve zbývajících 13 případech byla po zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí okresnímu soudu trestní věc u tohoto soudu pravomocně ukončena. Opětovným vynesením zprošťujícího rozsudku byly pravomocně ukončeny 2 trestní věc. Po zrušení odsuzujících rozsudků odvolacími soudy bylo rozhodnuto o zproštění obžalovaných v 5 případech a naopak po zrušení zprošťujících rozsudků byl u 2 obžalovaných vynesen odsuzující rozsudek (obžalovanému byl uložen trest PO a u dalšího bylo rozhodnuto o PZTS). Výrok o trestu byl k odvolání obžalovaných změněn ve 4 případech, u 3 obžalovaných byla snížena jeho výměra a v jednom případě byl trest odnětí svobody podmíněně odložený nahrazen alternativním způsobem vyřízení trestní věci (PZTS).

Odvolací řízení jsme zkoumali i z dalších tří trestních spisů, kde bylo obžalováno 6 osob pro trestné činy loupeže podle § 234 odst. 1, 2 písm.a, b) tr.zák. (4 obžalovaní) a nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. b) a § 187a odst. 1 tr.zák. Konečným rozhodnutím byly všem 6 obžalovaným uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody, dále tresty peněžité, propadnutí věci a bylo dále rozhodnuto o náhradě škody způsobené trestným činem.

Proti rozsudku soudu prvního stupně podalo odvolání všech 6 obžalovaných, z toho 4 proti výroku o vině i trestu, další 2 samostatně do výroku o vině a do výroku o trestu. Státní zástupci podali 4 odvolání v neprospěch obžalovaných do obou výroků (opakovaně pak proti zprošťujícímu výroku) a poškození podali 3 odvolání proti výrokům o náhradě škody. Odvolací soudy 3 odvolání obžalovaných zamítly (stejně i opakované odvolání státního zástupce) a ve 3 případech rozhodly o zrušení celého napadeného rozsudku nebo jeho oddělitelné části podle § 258 odst. 1 tr.ř. a postupem podle § 259 odst. 3 tr.ř. samy svými rozhodnutími napravily zjištěné vady ve výrocích o vině, trestu i o náhradě škody.

Celkem jsme tak čerpali poznatky z 84 trestních spisů, kde bylo rozhodováno o trestné činnosti 109 osob a kde bylo po nabytí účinnosti zák.č. 265/2001 Sb.v odvolacím řízení projednáno 102 podaných odvolání (prvních i opakovaných). V omezeném rozsahu jsem dále zkoumali rozhodování v odvolacím řízení z rozhodnutí soudů ohledně 109 pravomocně odsouzených žen, kde bylo celkem podáno celkem podáno 84 a po novele trestního řádu 72 odvolání. Z obou zdrojů jsme zkoumali trestní věci 218 osob obžalovaných z různých trestných činů, kde bylo po novele trestního řádu podáno a projednáno 174 podaných odvolání.

Zahájení odvolacího řízení

Odvolací řízení je neoddělitelnou součástí trestního řízení, ale není jeho obligatorním stadiem. Zahajuje se dispozitivním úkonem oprávněné osoby a ta rovněž stanoví vlastní rozsah přezkoumání napadeného rozhodnutí odvolacím soudem. Takto stanovený rozsah přezkumné povinnosti, až na zákonem stanovené výjimky, nesmí být odvolacím soudem překročen. Nejzásadnější změnou, kterou přinesla novela trestního řádu je posílení této dispoziční zásady a navazující výrazné omezení revizního principu proti zásadě oficiality.

Před novelou trestního řádu platil v opravném řízení omezený revizní princip, podle kterého byla na podkladě podaného odvolání přezkoumána jen ta část rozhodnutí, která se

týkala osoby, ohledně níž bylo odvolání podáno, s uplatněním principu beneficia cohaesionis. Odvolací soud byl z podnětu podaného odvolání povinen přezkoumat všechny výroky napadeného rozsudku, proti nimž mohlo být odvolání podáno, jakož i správnost řízení, které napadenému rozsudku předcházelo. Odvolací soud byl povinen při přezkoumávání postupovat bez ohledu na napadený výrok a vytýkané vady. Nelze nevidět, že tento postup měl své nesporné výhody v tom, že při respektování zákazu reformationis in peius umožňoval odstranění všech vad napadeného rozsudku a nekladl přitom prakticky žádné nároky na odvolatele.

Omezení revizního principu po novele přineslo zjednodušení odvolacího řízení a především vytvořilo podmínky pro jeho urychlení. Došlo také ke zvýšení úlohy stran v odvolacím řízení a posílení jejich aktivity a zodpovědnosti, když se již nemohou spoléhat na to, že ochranu jim automaticky zajistí odvolací soud již při pouhém podání odvolání.

Podle ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř., ve znění platném před 1.1.2002, muselo být odvolání ve lhůtě uvedené v § 248 tr.ř. odůvodněno pouze státním zástupcem, obhájcem obžalovaného, zmocněncem poškozeného nebo zúčastněné osoby tak, aby z něho bylo zřejmé, ve které části je rozsudek napadán a jaké vady jsou rozsudku nebo předcházejícímu řízení vytýkány. Pokud obžalovaný odvolání neodůvodnil, nemělo to pro něho žádné důsledky a odvolací soud byl povinen odvolání projednat a v rozsahu své revizní povinnosti přezkoumat. Změna, kterou přinesla novela trestního řádu v ustanovení § 249 tr.ř. spočívá v tom, že byla stanovena povinnost odvolání ve lhůtě (§ 248 odst. l nebo § 251 odst. 1 a 2 tr.ř.) odůvodnit tak, aby z něho bylo patrno, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo. O tom musí být oprávněné osoby poučeny. Státní zástupce je povinen v odvolání uvést, zda je podává, byť i zčásti, ve prospěch nebo v neprospěch obviněného. Jde o povinnou dispozici oprávněných osob svým návrhem na projednání trestní věci v odvolacím řízení.

Každý rozsudek musí obsahovat poučení o opravném prostředku (§ 120 odst. 1 písm. e) tr.ř.) a novelou trestního řádu bylo ustanovení § 125 doplněno o odst. 2, jako důsledek nové úpravy odvolacího řízení. Podle tohoto ustanovení musí být v poučení o odvolání, vedle lhůty a místa jeho podání a soudu, který bude o odvolání rozhodovat, také uveden rozsah, v kterém mohou rozsudek napadnout oprávněné osoby (§ 246 tr.ř.) a vymezení nutného obsahu odvolání (§ 249 tr.ř.). Podle nové úpravy se poučení musí vztahovat i na nové zákonné požadavky na obsah odvolání, jako důsledek rozšíření dispoziční zásady z pouhého podnětu na zahájení odvolacího řízení i na rozsah přezkoumání napadeného rozsudku a navazující princip vázanosti odvolacího soudu jeho obsahem (omezení revizního principu). Poučení oprávněné osoby o obsahových náležitostech odvolání musí být poskytnuto vedle obhájce obžalovaného i samotnému obžalovanému.

Vzhledem k tomu, že poskytnutí řádného poučení o odvolání je zákonnou povinností soudu prvního stupně a nesprávné poučení má procesní následky spočívající v tom, že odvolání nelze zamítnout a nebo odmítnout (§ 253 odst. 2 a 4 tr.ř.), zjišťovali jsme ve zkoumaných rozsudcích, zda obsah daného poučení splňuje všechny zákonem požadované náležitosti.

O obsahových náležitostech odvolání jsou oprávněné osoby poučovány předsedou senátu (samosoudcem) při ústním vyhlášení rozsudku v rámci poučení o opravném prostředku (§ 128 odst. 2 tr.ř.). Stání zástupce a další oprávněné osoby (pokud jsou přítomny) se k možnosti podat odvolání vyjadřují a jejich stanovisko k rozsudku je zaprotokolováno.

Mají možnost podat odvolání ihned do protokolu, mohou se ho vzdát nebo si ponechat lhůtu na rozmyšlení. Ústní poučení o odvolání, které jejich vyjádření předcházelo, bylo uvedeno v protokole o hlavím líčení. Ve všech případech bylo poučení zaznamenáno velmi stručně, většinou tak, že „byl vysvětlen význam rozsudku a po jeho odůvodnění bylo dáno poučení o opravných prostředcích". Lze důvodně předpokládat, že dané poučení již v této fázi řízení orientovalo případné odvolatele na řádné odůvodnění odvolání tak, aby jeho obsah byl jednoznačný. Avšak pouze v jednom případě jsme zaznamenali zaprotokolované poučení i z hlediska požadavků novely: „Rozsudek byl veřejně vyhlášen, řádně odůvodněn a přítomné osoby byly poučeny ve smyslu ustanovení § 249 odstavec 1 trestního řádu o náležitostech podaného odvolání".

Další poučení o odvolání je pravidelnou náležitostí každého rozsudku (§ 120 odst. 1 písm. e), § 125 odst. 2 a § 129 odst. 1 tr.ř.). Podává se v rozsahu ustanovení § 245 až § 248, § 252 a podle novelizovaného ustanovení § 249 tr.ř. Pouze v případech zjednodušeného písemného rozsudku (§ 314d odst. 3 tr.ř.) , který neobsahuje odůvodnění, je obsah poučení ve vztahu ke státnímu zástupci a obžalovanému modifikován vzhledem k jejich výslovnému prohlášení po vyhlášení rozsudku, že se odvolání vzdávají (§ 250 odst. 1 tr.ř.).

Obsah poučení o odvolání v písemných vyhotoveních zkoumaných rozsudků soudů prvního stupně těmto novým požadavkům uvedeným v ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. odpovídal. Pouze v jednom případě bylo zjištěno, že poučení o odvolání bylo zcela nedostatečné a na novou právní úpravu vůbec nereagovalo, přestože šlo o rozsudek ze dne 29.4.2003 (tedy již po novele). Poučení bylo formulováno takto:
„Proti tomuto rozsudku je možné podat odvolání do osmi dnů ode dne písemného doručení rozsudku k Městskému soudu v Praze, prostřednictvím soudu podepsaného. Odvolání si nemohou podat osoby, které se před tím výslovně tohoto práva do protokolu vzdaly".

Tato formulace byla obvyklá a dostačující k poučení osob oprávněných k podání odvolání podle dřívější právní úpravy. Neodpovídá však novým zákonným požadavkům, neboť neobsahuje jednu ze základních informací pro odvolatele, kterou je požadavek na obsah odvolání. Naopak jako jedno z mnoha zcela vyčerpávajících poučení rozsudku týkající se náležitostí obsahu odvolání, podle požadavků novely, je možno uvést následující:
„…Osoba oprávněná napadnout rozsudek pro nesprávnost některého jeho výroku jej může napadnout také proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakožto i pro porušení řízení předcházejícímu rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí. Odvolání musí být odůvodněno tak, aby bylo patrno, v jakých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které mu předcházelo. Státní zástupce je povinen uvést, zda jej podává, byť z části, ve prospěch či neprospěch odvolatele. S úspěchem však nemůže odvolání podat osoba, která se tohoto práva výslovně po vyhlášení rozhodnutí vzdala".

Další poučení o odvolání, tentokrát v rozsudku krajského soudu, který rozhodoval jako soud prvního stupně (§ 17 odst. 1 tr.ř.), bylo precizováno z hlediska všech možných alternativ jeho obsahu i osob oprávněných k jeho podání:
„Proti tomuto rozsudku je možno podat odvolání do 8 dnů od doručení jeho opisu ke Krajskému soudu v … O tomto odvolání bude rozhodovat Vrchní soud ČR v Praze. Státní zástupce může odvoláním napadnout rozsudek pro nesprávnost kteréhokoliv výroku, a to i v neprospěch obžalovaného, poškozený může podat odvolání toliko v případě, že uplatnil nárok na náhradu škody, a to pro nesprávnost výroku o náhradě škody, zúčastěná osoba pro nesprávnost výroku o zabrání věci. Obžalovaný má právo podat odvolání pro nesprávnost

výroku, který se ho přímo dotýká. Všechny shora uvedené oprávněné osoby mohou napadat rozsudek také proto, že výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházející rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí. Ve prospěch obžalovaného mohou rozsudek odvoláním napadnout i příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel a druh. Státní zástupce může ve prospěch obžalovaného podat odvolání i proti jeho vůli, stejně tak proti vůli obžalovaného, jenž je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jeho způsobilost k právním úkonům je omezena, může za něho v jeho prospěch podat odvolání též jeho zákonný zástupce a jeho obhájce. Ve prospěch mladistvého může i proti jeho vůli podat odvolání i orgán pověřený péčí o mládež, kterému lhůta k podání opravného prostředku běží samostatně. Odvolání musí být ve lhůtě uvedené nebo v další lhůtě 5 dnů k tomu stanovené předsedou senátu soudu prvního stupně také odůvodněno tak, aby bylo patrno, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou rozsudku vytýkány nebo řízení, které rozsudku předcházelo".

Jde o poučení zcela vyčerpávající, které však podle našeho názoru jde nad rámec požadavku, že poučení má odpovídat okolnostem konkrétního případu. Vzhledem k tomu, že nešlo o mladistvého (obžalovaný R.S. nar.14.9.1973) a ani o osobu s omezenou způsobilostí k právním úkonům bylo nadbytečné v odůvodnění uvádět osoby oprávněné k podání odvolání v těchto případech, tak jako zmocněnce, když u obžalovaného nebyl v rozsudku vysloven výrok o zabrání věci. V ustanovení § 125 odst. 2 tr.ř. je mj. stanoveno, že v poučení o odvolání se uvede lhůta ve které musí být podáno (§ 248 odst. 1 tr.ř.), tedy lhůta osmi dnů od doručení opisu rozsudku. Ve shora uvedeném poučení uvedená další pětidenní lhůta platí pro odstranění vad podaného odvolání a má být uváděna až v písemné výzvě předsedy senátu k jejich odstranění (§ 251 odst. 1 tr.ř.). Takto široce pojaté poučení o odvolání může ve svých důsledcích vést k nepochopení jeho smyslu a může se stát nesrozumitelným pro osoby oprávněné k jeho podání.

Kromě již uvedených procesních následku nesprávného poučení o opravném prostředku je třeba zmínit ještě další v případě, že bylo rozhodnuto o odmítnutí odvolání v případech, kdy předcházelo nesplnění poučovací povinnosti podle § 249 odst. 1 tr.ř. Pokud odvolací soud za těchto okolností odvolání odmítne s odkazem na ustanovení § 253 odst. 3 tr.ř., pak odvolateli odepře jeho právo na přezkoumání rozsudku soudu prvního stupně v řádném opravném řízení, což opodstatňuje existenci dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. l) tr.ř. (R 47/2003).

Ve zkoumaných případech bylo oprávněnými osobami podáno a odvolacími soudy projednáno po účinnosti novely trestního řádu 174 prvních i opakovaných odvolání. Pro řádné podání odvolání není zákonem stanovena žádná zvláštní forma. Platí obecné ustanovení § 59 odst . 1 tr.ř., podle něhož lze podání učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů (za splnění dalších požadavků § 59 odst. 2 tr.ř.), telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem. Obsah odvolání je vymezen ustanovením § 249 odst. 1 a 2 tr.ř. a dále v něm musí být označen napadený rozsudek, kdo odvolání podává a musí být podepsáno a datováno. Lze v něm uvést i nové skutečnosti a důkazy, o něž se odvolání opírá (§ 249 odst. 3 tr.ř.).

Z protokolů o hlavním líčení bylo zjištěno, že odvolání bylo oprávněnými osobami převážně podáváno ihned po vyhlášení rozsudku ústně. Ani v jednom případě nebyla v protokole zaznamenána bližší konkretizace napadeného výroku a důvodů jeho podání. Odvolání bylo až dodatečně písemně odůvodňováno státními zástupci, obžalovanými nebo

jejich obhájci a poškozenými. Tento postup je vhodný, protože teprve po doručení písemného vyhotovení rozsudku se mohou oprávněné osoby v plném rozsahu seznámit s jeho obsahem a především s jeho odůvodněním. Mohou tak lépe reagovat na všechny argumenty soudu a v plném rozsahu uplatnit své námitky k jednotlivým výrokům rozsudku. V odvoláních obžalovaných byly většinou opakovány námitky a důkazní návrhy uplatňované již v předchozích stádiích trestního řízení. Jejich obsahem byly někdy i nové skutečnosti ve vztahu k výroku o vině napadeného rozsudku, zejména návrhy na výslechy dalších svědků nebo provedení listinných důkazů. Ve dvou případech bylo v odvoláních nově vytknuto porušení procesních ustanovení, které shodně spočívalo v provedení hlavního líčení bez účasti obžalovaných a tím znemožnění jejich řádné obhajoby. Zaznamenali jsme i postupné doplňování odvolání obžalovanými a jejich obhájci návrhy na provedení dalších důkazů (trestní řád tento postup umožňuje i po uplynutí odvolací lhůty). V jednom případě obhájkyně obžalované dodatečně omezila podané odvolání pouze na výrok o trestu.

Státní zástupci v odvoláních vycházeli ze skutkového stavu zjištěného u hlavního líčení a zejména u zprošťujících výroků rozsudků se domáhali jiného hodnocení provedených důkazů, zpravidla tak, jak bylo jejich hodnocení provedeno v obžalobě. V jedné trestní věci, kde bylo podáno odvolání obžalovanými M.K. a G.L. a současně i státním zástupcem proti výrokům o trestu, zaslalo Vrchní státní zastupitelství v Praze písemné vyjádření k odvolání obou obžalovaných Vrchnímu soudu v Praze . V jeho závěru byl učiněn i návrh na rozhodnutí odvolacího soudu ve veřejném zasedání. V dalších trestních věcech jsme podobné vyjádření nezjistili.

V další trestní věci došlo odvolacímu soudu v den konání veřejného zasedání písemné prohlášení státní zástupkyně krajskému soudu, že podané odvolání bere zpět. Odvolací soud usnesením podle § 250 odst. 4 tr.ř. vzal zpětvzetí odvolání na vědomí.

Řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání

Novela trestního řádu pozměnila i ustanovení § 251 tr.ř., které upravuje řízení před soudem prvního stupně po podání odvolání. Zákon předpokládá, že oprávněné osoby byly řádně poučeny o nutném obsahu odvolání v rozsudku soudu prvního stupně a podle tohoto poučení se ve svém odvolání řídily. Předseda senátu soudu prvního stupně je nejprve povinen přezkoumat, zda odvolání svým obsahem odpovídá ustanovení § 249 odst. l a 2 tr.ř. Úkolem soudu prvního stupně není o odvolání jakkoliv rozhodovat, ale posoudit, zda odvolání odpovídá zákonným náležitostem a pokud tomu tak není, dalším postupem dosáhnout odstranění zjištěných vad. Tento postup slouží k zamezení formálního přístupu k podanému odvolání a jeho odmítnutí bez věcného přezkoumání napadeného rozsudku soudu prvního stupně.

Při posuzování obsahových náležitostí odvolání je nutné zohlednit, že zákonodárce v trestním řádu nemohl explicitně stanovit, do jakých podrobností je odvolatel povinen jít v rámci specifikace namítaných vad. Proto je namístě považovat i méně detailní odvolání za podání odpovídající podmínkám podle § 249 odst. 1 tr.ř., jestliže i přes stručnost odvolání je zřejmé, který rozsudek a v jakém rozsahu je napadán a jaké konkrétní vady (skutkové, hmotně právní atd.) jsou rozsudku a řízení, které mu předcházelo vytýkány tak, aby byl zřejmý i rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu. Opačný výklad, tj. lpění na podrobném vylíčení namítaných vad rozsudku, by znamenal ztížení či zamezení přístupu oprávněné osoby k soudu druhého stupně a nebyl by slučitelný se zásadou dvouinstančnosti řízení, která zahrnuje právo

na řádný opravný prostředek proti takovému meritornímu rozhodnutí, jímž bylo rozhodnuto o vině a trestu (R 60/2005 a též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2002, sp.zn. 5 Tdo 835/2002, publikované pod č. T 484 ve svazku 20 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu).

Soudy se touto směrnicí při posuzování obsahových náležitostí odvolání řídily a ve většině případů mohly, po uplynutí lhůty k podání odvolání u všech oprávněných osob a po doručení stejnopisu odvolání ostatním stranám, předložit spisy odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Postup při odstraňování vad podaného odvolání je upraven v ustanovení § 251 odst. 1 a 2 tr.ř. Podle uvedeného zákonného ustanovení je povinen předseda senátu oprávněné osoby o jejich dalším postupu náležitě poučit a případně jim poskytnout součinnost, aby mohly, i přes nedostatek svých odborných znalostí, svého práva na odvolání řádně využít. Zákon zde stanoví dvojí postup v závislosti na osobě odvolatele a jeho předpokládané odborné erudici.

Podle ustanovení § 251 odst. 1 tr.ř. se při odstraňování vad postupuje u odvolání státního zástupce, u odvolání, které podal za obžalovaného jeho obhájce, nebo u odvolání, které podal za poškozeného nebo za zúčastněnou osobu jejich zmocněnec. Předseda senátu je vyzve, aby vady odstranili ve lhůtě pěti dnů, kterou jim zároveň stanoví, a upozorní je, že jinak bude odvolání odmítnuto. Stejně postupuje u odvolání obžalovaného, který má obhájce, u odvolání poškozeného nebo zúčastněné osoby, kteří mají zmocněnce.

V ustanovení § 251 odst. 2 tr.ř. je upraven postup při odstraňování vad odvolání, které podal obžalovaný, který nemá obhájce, nebo jde-li o odvolání poškozeného a zúčastněné osoby, kteří nemají zmocněnce. U těchto osob je k odstranění vad stanovena delší, osmidenní lhůta, a je povinností předsedy senátu poskytnout odvolateli k odstranění vad podaného odvolání potřebné poučení. Pokud by to nevedlo k nápravě nebo to vyžaduje povaha věci, a obžalovaný si sám obhájce nezvolil, ustanoví mu ho předseda senátu jen za účelem odůvodnění odvolání anebo i obhajování v odvolacím řízení. Přiměřeně se takový postup uplatní u poškozeného a zúčastněné osoby, kteří nemají zmocněnce.

Obsahem výzvy podle ustanovení § 251 odst. 1 tr.ř. musí být upozornění na zjištěné nedostatky náležitostí obsahu odvolání, jež podle názoru předsedy senátu soudu prvního stupně představují takové vady odvolání, pro které odvolací soud odvolání odmítne. I když ve srovnání s požadavky vyplývajícími z ustanovení § 251 odst. 2 tr.ř. není nutné, aby soud s takovou výzvu současně poskytoval i potřebné poučení o postupu, který vede k odstranění vytýkaných vad, je specifikace vad podaného odvolání předpokladem, že za splnění dalších podmínek mohou být vůči odvolateli vyvozeny z nesplnění výzvy důsledky uvedené v ustanovení § 253 odst. 3 trestního řádu (R 60/2005). Obsahem výzvy i podle § 251 odst. 1 tr.ř. musí být upozornění na konkrétní nedostatky a nejde-li o takovou výzvu, pak odvolateli není zřejmé, jaké vady má vlastně odstranit, v čem spočívají jeho nedostatky, co chybí a co je nejasné.

Ve zkoumaných případech nebylo odstraňování vad podaných odvolání (i opakované) soudem prvního stupně procesním postupem nijak mimořádným, i když převážná většina odvolání podaných oprávněnými osobami splňovala všechny náležitosti jeho obsahu tak, jak je požadováno v ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. Z trestních spisů bylo zjištěno, že soudy prvního stupně činily úkony vedoucí k odstranění vad podaných odvolání ve 12 případech (6,9 %) a ve dvou případech opakovaně v téže věci. V případech, kdy jsme měli k dispozici

pouze soudní rozhodnutí, bylo odvolacími soudy o 3 odvoláních obžalovaných rozhodnuto jejich odmítnutím po neúspěšných pokusech o odstranění vad podaných odvolání. Soudní rozhodnutí bez příslušných trestních spisů nám neumožňovaly zjistit i další případy, kdy vady podaných odvolání byly na výzvu soudu úspěšně odstraněny a odvolání pak po obsahové stránce již odpovídala požadavkům zákona.

Ve všech případech byly odstraňovány vady odvolání, která podali obžalovaní nebo odvolání, která podali za obžalované jejich obhájci. Odvolání státních zástupců a dalších oprávněných osob (poškozených) obsahovala všechny zákonem požadované obsahové náležitosti a odvolacím soudům odvolání podaná těmito subjekty náležitě vymezila prostor pro jejich přezkumnou činnost.

Postup předsedů senátů soudů prvního stupně se při odstraňování vad podaných odvolání v jednotlivých případech lišil podle osoby odvolatele a jeho zástupce, povahy věci a erudice obžalovaného.

Podle ustanovení § 251 odst. 1 tr.ř. soudy prvního stupně postupovaly při odstraňování vad u 6 odvolání v trestních věcech, kde obžalovaní již v době podání odvolání byli zastoupeni obhájci. Pro odstranění vad je stanovena zákonná lhůta 5 dnů a výzva musí obsahovat i upozornění, že při neodstranění vad bude odvolání podle § 253 odst. 3 tr.ř. odmítnuto. Podle již zmíněné judikatury je nutno ve výzvě určit konkrétní okamžik počátku běhu pětidenní lhůty a specifikovat vady v konfrontaci s podaným odvoláním tak, aby mohly být účinně odstraněny.

Písemné výzvy předsedů senátů soudů prvního stupně k odstranění vad podaných odvolání adresované obhájcům obžalovaných většinou svým obsahem odpovídaly základním požadavkům trestního řádu i judikatury. Ne vždy však vady byly odstraněny tak, aby zabránily odvolacím soudům v odmítnutí odvolání pro nedostatek náležitostí, jak bude dále rozvedeno. Výzvy k odstranění vad podaných odvolání byly obhájcům řádně doručeny a pouze v jednom případě byla zjištěna závada v doručení, která bránila odvolacímu soudu rozhodnout o podaném odvolání.

Šlo o trestní věc vedenou proti obžalovanému D.F., který byl soudem prvního stupně uznán vinným trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák., jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1 tr.zák. Za to mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání sedmi a půl roku. Šlo případ nutné obhajoby ve smyslu § 36 odst. l písm.a), odst. 3 tr.ř. a obžalovaný měl obhájce již od počátku trestního stíhání. Proti rozsudku podal obžalovaný odvolání ihned po jeho vyhlášení. Podané odvolání však nezdůvodnil a potřebné skutečnosti nespecifikoval později ani jeho obhájce. Tuto trestní věc odvolací soud přípisem vrátil soudu prvního stupně bez projednání s tím, že odvolání dosud nebylo nijak odůvodněno. Obhájce obviněného byl sice vyzván ve smyslu § 251 odst. 1 tr.ř. k tomu, aby vady odvolání odstranil, ve spise však není založen žádný doklad, který by umožnil učinit závěr, že byla mu tato výzva doručena. Za této situace podle odvolacího soudu nebylo možno aplikovat ustanovení § 253 odst. 3 tr.ř., tedy odmítnout odvolání bez věcného přezkoumání napadeného rozhodnutí z důvodu, že podané odvolání nemá nezbytné obsahové náležitosti. Věc byla vrácena soudu prvního stupně s tím, aby byla zopakována výzva obhájci obžalovaného „při dodržení všech předpokladů stanovených v § 251 odst. 1 tr.ř., případně aby byl předložen doklad o doručení takové výzvy“.

Soud prvního stupně opětovně vyzval obhájce obžalovaného, aby vady odstranil podle poučení o náležitostech, které musí písemné vyhotovení odvolání obsahovat, jak byli již dříve

řádně poučení při vyhlašování rozsudku a v jeho písemném vyhotovení. Výzva byla datována i odeslána 6.6.2003 a lhůta k odstranění vad odvolání byla stanovena do 20.6.2003. Předsedou senátu stanovená lhůta tak přesáhla pětidenní zákonem stanovenou lhůtu (výzva byla obhájci doručena dne 8.6.2003). Po doplnění odvolání obhájcem obžalovaného mohl v následujícím měsíci již odvolací soud o řádně odůvodněném odvolání jednat a rozhodnout.

Vadný postup soudu prvního stupně při odstraňování vad podaného odvolání byl zjištěn i v trestní věci obžalovaného M.M., který byl rovněž odsouzen za trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. k trestu odnětí svobody v trvání tří roků. I v tomto případě šlo o případ nutné obhajoby podle § 36 odst. l písm. a), odst. 3 tr.ř. Předsedkyně senátu soudu prvního stupně vyzvala obhájkyni obžalovaného, aby ve lhůtě do pěti dnů od doručení výzvy odstranila vady podaného odvolání tak, aby z něj bylo patrno, ve kterých výrocích je rozsudek napadán (vina, trest, náhrada škody), a jaké vady jsou mu vytýkány. Současně ve výzvě upozornila na následek uvedený v ustanovení § 253 odst. 3 tr.ř. Tato výzva k odstranění vad byla dána přesto, že odvolání bylo podáno opožděně, a jako takové bylo odvolacím soudem podle § 253 odst. 1 tr.ř. v neveřejném zasedání zamítnuto. Ve spise je založena i žádost obhájkyně o navrácení lhůty k podání odvolání podle § 61 odst. 1 tr.ř., která však byla soudu doručena až po rozhodnutí odvolacího soudu.

Výzva k odstranění vad podaného odvolání podle § 251 odst. 1 tr.ř., i podle § 251 odst. 2 tr.ř., má obsahovat upozornění na konkrétní nedostatky, které v případě podaného odvolání brání jeho přezkoumání. Musí z ní být patrno, v jakém rozsahu a ve vztahu ke kterým konkrétním výrokům má odvolatel své odvolání doplnit tak, aby odvolání mohlo být podkladem pro rozhodování odvolacího soudu. Jak již bylo uvedeno, na nutnost specifikace vad podaného odvolání, i v případech postupu podle § 251 odst. 1 tr.ř., upozorňuje judikát R 60/2005, v jehož odůvodnění se mj. uvádí, že „….obsahem výzvy předsedy senátu soudu prvního stupně k odstranění vad podaného odvolání podle § 251 odst. 1 tr.ř. nemůže být pouhá citace textu ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. o náležitostech obsahu odvolání jen s obecným upozorněním , že podané dovolání těmto zákonným požadavkům neodpovídá“.

V trestní věci obžalované E.V., která byla uznána vinnou spácháním trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. l, 2 tr.zák. a odsouzena k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání osmi měsíců na zkušební dobu dvou roků, byly ve výzvě zcela vyčerpávajícím způsobem vymezeny všechny náležitosti, které musí odvolání obsahovat, avšak bez uvedení konkrétních nedostatků podaného odvolání. Obhájce obžalované byl podle § 251 odst. 1 tr.ř. vyzván k odstranění vad a doplnění odvolání i o takové skutečnosti, které byly zřejmé již z předchozího podání odvolatele. Výzva obsahovala požadavek na doplnění těchto údajů:

1) K jakému soudu a prostřednictvím kterého soudu je odvolání podáváno.
2) Kdo odvolání podává (jméno, příjmení, datum a bydliště).
3) Jaké rozhodnutí, kterého soudu, ze kdy a jakého čísla jednacího je odvoláním napadáno.
4) Které výroky předmětného rozhodnutí jsou odvoláním napadány (výrok o vině, o trestu, o náhradě škody).
5) V čem je spatřována nesprávnost postupu soudu.
6) V čem je spatřována nesprávnost rozhodnutí soudu.
7) Zda jsou navrhovány k provedení další důkazy (jaké).
8) Jakým způsobem by měl rozhodnout soud, jemuž je odvolání směřováno.
9) Odvolání musí být datováno a podepsáno.

Navíc nad rámec ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. je ve výzvě požadováno uvedení návrhu na rozhodnutí odvolacího soudu. Požadavek na konkrétní návrh na rozhodnutí platí pro obsah podání u mimořádných opravných prostředků dovolání (§ 265f odst. 1 tr.ř.) a stížnosti pro porušení zákona (§ 267 odst. 1 tr.ř.), ne však u řádných opravných prostředků. Na řadu nedůvodných požadavků na doplnění odvolání obhájce ve stanovené lhůtě reagoval takto :

„Na základě výzvy okresního soudu obžalovaná odůvodňuje podané odvolání (v členění podle bodů výzvy soudu) následujícím způsobem.

Ad 1/ V odvolání ze dne 20.12.2004 i v tomto podání je zřetelně uvedeno, že odvolání je podáváno ke Krajskému soudu v ... prostřednictvím procesního soudu, tj. Okresního soudu v J.

Ad 2/ Z odvolání ze dne 20.12.2004 i tohoto podání je zcela zřejmé, že podání podává obžalovaná E.V., roz. S., nar. 11.8.1951, bytem v J ....

Ad 3/ V odvolání ze dne 20.12.2004, a obžalovaná to zdůrazňuje i v tomto podání, je výslovně uvedeno, že odvoláním obžalované je napadán rozsudek Okresního soudu v J ze dne 29.9.2004, č.j. l T 26/2004-207.

Ad 4/ V odvolání ze dne 20.12.2004, a znovu se to zdůrazňuje i v tomto podání, je výslovně uvedeno, že odvolání obžalované napadá všechny výroky rozsudku okresního soudu označeného pod bodem Ad 3/, tj. výrok o vině, trestu i výrok o náhradě škody.

Ad 8/ V odvolání ze dne 20.12.2004 obžalovaná navrhla, aby odvolací soud, tedy Krajský soud v ... z podnětu podaného dovolání napadený rozsudek soudu prvního stupně, jenž byl řádně označen, z r u š i l a sám odvolací soud ve věci nově rozhodnul tak, že obžalovanou v plném rozsahu obžaloby zprostí . Na tomto odvolacím návrhu obžalovaná nadále trvá.

Ad 9/ Odvolání obžalované ze dne 20.12.2004 bylo datováno i podepsáno a stejně tak tomu bude i pokud jde o toto doplnění odvolání.

Ad 5/ až 7/ V odvolání ze dne 20.12.2004 obžalovaná namítala, že odvoláním napadený rozsudek vychází z nesprávných a neúplných skutkových zjištění Vytýkala okresnímu soudu, že ..... Tyto námitky obžalovaná upřesňuje takto: ……..“.

Podle ustanovení § 251 odst. 2 tr.ř. bylo při odstraňování vad podaných odvolání postupováno v dalších 6 případech. Obžalovaný bez obhájce má pro odstranění vad náležitostí obsahu odvolání osmidenní lhůtu a výzva musí být spojena s potřebným poučením. I při postupu podle tohoto ustanovení musí být v poučení uvedeno, které nedostatky podaného odvolání brání ve vymezení přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Potřebné poučení může být učiněno písemně nebo ústně tak, že odvolatel je předvolán, poučen a o tomto úkonu se sepíše protokol. Poučení může poskytnout vedle předsedy senátu i justiční čekatel, soudní tajemník nebo vyšší soudní úředník (§ 6 JŘS a § 11 zákona o vyšších soudních úřednících). Ve všech zkoumaných případech bylo toto poučení poskytnuto písemnou formou předsedou senátu soudu prvního stupně a v jednom případě bylo se všemi potřebnými náležitostmi vypracováno i vyšší soudní úřednicí.

Pokud tento postup nevede k nápravě, činnost soudu prvního stupně tím nekončí jako v případě uvedeném v § 251 odst. 1 tr.ř. a trestní spis nelze předložit odvolacímu soudu k dalšímu postupu. Nedojde-li k nápravě vady předseda senátu ustanoví obžalovanému

obhájce opatřením, proti kterému není opravný prostředek přípustný. Obžalovaný si může zvolit obhájce sám, který pak má přednost před obhájcem zvoleným. Předseda senátu může obžalovanému zvolit obhájce i s ohledem na povahu projednávané věci, aniž před tím požádal obžalovaného o odstranění vad podaného odvolání. Obhájce ustanoví buď pouze pro odůvodnění podaného odvolání, nebo pro obhajování v celém dalším odvolacím řízení.

V přezkoumávaných trestních věcech bylo zjištěno odstraňování vad podaných odvolání předsedou senátu soudu prvního stupně podle všech uvedených alternativ.

Bez zvoleného nebo ustanoveného obhájce byly vady podaného odvolání úspěšně odstraněny obžalovaným V.I.L., cizím státním příslušníkem, který byl soudem prvního stupně uznán vinným trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, 2 tr.zák. a odsouzen k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 14 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu dvou roků. V prvním písemném odůvodnění podaného odvolání obžalovaný pouze stručně uvedl: „Nesouhlasím s vyneseným rozsudkem soudu prvního stupně a proto se odvolávám ke Krajskému soudu neboť jsem nevinen“. Na písemnou výzvu předsedy senátu soudu prvního stupně, a ve stanovené osmidenní lhůtě od doručení výzvy, své odvolání uspokojivě doplnil sdělením, že jeho odvolání směřuje do výroku o vině. Jako důvody, které podle jeho názoru vedly k nesprávnému výroku o vině uvedl nesprávná skutková zjištění i hodnocení provedených důkazů, zejména ve vztahu k subjektivní stránce trestného činu podvodu. Na základě takto doplněného odvolání obžalovaným odvolací soud napadený rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu zrušil podle § 258 odst. 1 písm. b, c) tr.ř. a podle § 259 odst. 1 tr.ř. mu věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí.

Stejným postupem se podařilo odstranit vady podaného odvolání u obžalované M.R., která byla uznána vinnou spácháním trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr.zák. a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu 14 měsíců. Dne 24.5.2004 bylo okresnímu soudu doručeno její písemné podání, ve které uvedla, že podává odvolání proti všem výrokům rozsudku, které odůvodní po poradě s obhájcem. Dne 9.6.2004 byla předsedou senátu vyzvána (velmi stručným přípisem), aby ve lhůtě do osmi dnů od doručení výzvy odstranila vady podaného odvolání. Ve stanovené lhůtě obžalovaná odvolání doplnila kvalifikovaným podáním, ve kterém vedle nedostatků skutkových vytkla i nedostatek procesní spočívající v tom, že hlavní líčení proběhlo v její nepřítomnosti. Po zrušení rozsudku odvolacím soudem byl další odsuzující rozsudek opětovně napaden odvoláním obžalované a jeho vady byly stejným způsobem úspěšně odstraněny. Nakonec byl podle § 226 písm.) tr.ř. v této trestní věci vynesen zprošťující rozsudek.

Ve zbývajících případech byl k odstranění vad podaného odvolání opatřením ustanoven předsedou senátu obžalovanému obhájce, když žádný z obžalovaných si obhájce sám nezvolil. Ve dvou opatřeních bylo výslovně uvedeno, že jde o případ nutné obhajoby podle § 251 odst. 2 tr.ř. pouze pro odůvodnění odvolání. V dalších případech bylo v opatření uvedeno, že obhájce byl ustanoven podle § 36 odst. 1 písm. a) tr.ř. nebo § 36 odst. 2 tr.ř. a obhajoba v těchto případech pokračovala i v dalším řízení před odvolacím soudem.

V trestní věci obžalovaného F.M., který byl za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr.ř. odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 4 měsíců, bylo podnětem k ustanovení obhájce předsedou senátu neodstranění vad podaného odvolání obžalovaným. Vyšší soudní úřednice nejprve písemně vyzvala obžalovaného, aby ve lhůtě do 8 dnů od doručení výzvy doplnil své odvolání o konkrétní skutečnosti (opět bylo nad rámec

§ 249 odst. 1 tr.ř. požadován návrh na rozhodnutí odvolacího soudu). Byl dále upozorněn, že k tomuto účelu si může zvolit obhájce a pokud nebude odvolání řádně zdůvodněno, bude mu obhájce ustanoven soudem. V případě pravomocného odsouzení mu bude uložena povinnost nahradit státu náklady za tuto obhajobu (jde o neúplné poučení pomíjející ustanovení § 33 odst. 2 tr.ř.). Obžalovaný na tuto výzvu nereagoval. Proto mu byl ustanoven obhájce, který již podané odvolání řádně odůvodnil a odvolací soud mohl po přezkoumání napadeného rozsudku ve věci rozhodnout. Po zrušení rozsudku věc vrátil věc k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně, který ve věci meritorně rozhodl. Proti odsuzujícímu rozsudku obžalovaný opět podal odvolání, které řádně nezdůvodnil. Předseda senátu, v tomto případě již bez výzvy obžalovanému, ihned ustanovil obhájce pro odůvodnění odvolání.

Bez předchozí výzvy obžalovanému J.K. k odstranění vad podaného odvolání proti rozsudku okresního soudu, jímž byl uznán vinným spácháním trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) tr.zák. a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 15 měsíců do věznice s ostrahou, byl podle § 36 odst. 1 písm. a) tr.ř. předsedou senátu obžalovanému ustanoven obhájce k odůvodnění odvolání, i pro jeho obhajování v odvolacím řízení. Šlo o případ nutné obhajoby, když obžalovaný vykonával trest odnětí svobody v jiné trestní věci. Odvolací soud rozsudek zrušil pro podstatné vady řízení spočívající v tom, že podle § 202 odst. 2 tr.ř. bylo hlavní líčení konáno v nepřítomnosti obžalovaného a bez obhájce, kterého musel mít již v tomto řízení, když již v té době vykonával trest odnětí svobody. Vytknutí těchto procesních vad však bylo v odůvodnění odvolání obhájcem opomenuto. I v tomto případě po zrušení rozsudku opětovně rozhodoval ve věci soud prvního stupně a obžalovaný i proti tomuto rozsudku podal odvolání, které opět vykazovalo nedostatky. V tomto případě okresní soud zcela správně vyzval již dříve ustanoveného obhájce k odstranění vad odvolání, tentokrát postupem uvedeným v ustanovení § 251 odst. 1 tr.ř.

V trestní věci obžalovaného V.M. byl obhájce k odstranění vad podaného odvolání podle § 251 odst. 2 tr.ř. předsedou senátu soudu prvního stupně ustanoven na základě pokynu odvolacího soudu. Obžalovaný podal odvolání proti rozsudku, jímž byl uznán vinným spácháním trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a, b, e) tr.zák. a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 18 měsíců do věznice s ostrahou. Písemně byl vyzván k odstranění vad podaného odvolání, které obžalovaný nijak blíže nekonkretizoval, zejména neuvedl v čem spatřuje nepřiměřenost trestu. V písemné výzvě nebyla uvedena lhůta k odstranění vad podaného odvolání (lhůta pouze pořádková) a navíc její součástí bylo v tomto případě nesprávné upozornění na možnost odmítnutí odvolání podle § 253 odst. 3 tr.ř. V případě odstraňování vad podle § 251 odst. 2 tr.ř. nelze pro vady odvolání odmítnout, když zákon zde předpokládá další postup.

Odvolací soud vrátil tuto věc soudu prvního stupně bez vyřízení podaného odvolání. V přípise uvedl, že odvolání nesplňuje náležitosti uvedené v ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. Obžalovaný odvolání vymezil tak, že je podává pouze do výroku o trestu, ale v jeho další částí uvádí, že se léčí ambulantně na psychiatrii a trestný čin byl spáchán asi pod vlivem nevyléčené nemoci. Podle odvolacího soudu toto jeho vyjádření evokuje možnost rozšíření odvolání i do výroku o vině. Odvolací soud v přípise dále uvedl, že ve spise je založena zpráva MUDr. B.S. se závěrem, že obžalovaný není schopen v trestním řízení svá práva dostatečně hájit. Za této situace je třeba postupovat podle § 251 odst. 2 tr.ř. a ustanovit za účelem obhajování v odvolacím řízení obžalovanému obhájce, pokud si ho sám nezvolí), a poučit jej podle § 33 odst. 2 tr.ř. Teprve po odůvodnění odvolání obhájcem, jemuž bude nutno doručit opis rozsudku, bude možno spis předložit k přezkumnému řízení. Odvolání bylo ustanoveným obhájcem řádně doplněno a odvolací soud mohl trestní věc projednat

a rozhodnout. I v tomto případě bylo rozhodnutí soudu prvního stupně zrušeno pro procesní vadu spočívající v tom, že obžalovaný neměl v předcházejícím řízení obhájce, když byly důvodné pochybnosti o jeho schopnosti náležitě se hájit. Soudu prvního stupně bylo uloženo opakovat celé hlavní líčení v přítomnosti obhájce a doplnit dokazování přibráním znalce z oboru zdravotnictví – psychiatrie, ke zkoumání duševního stavu obžalovaného. Novým rozsudkem okresního soudu byl obžalovanému snížen trest odnětí svobody na 11 měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou.

Ve zkoumaných případech byla zaznamenána aktivita soudů prvního stupně při odstraňování vad podaných odvolání podle novelizovaného ustanovení § 251 tr.ř. Některá odvolání podaná obžalovanými, včetně těch, kteří měli obhájce, nesplňovala obsahové náležitosti odvolání uvedené v ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. Předsedové senátu soudů prvního stupně, při odstraňování jejich vad, v přezkoumávaných trestních věcech splnili svoji zákonnou povinnost výzvy, poučení a zjištění kvalifikované právní pomoci obžalovaným, buď jen pro odůvodnění odvolání, nebo i pro obhajování v odvolacím řízení. Pokud odvolací soud zjistil vady v podaných odvoláních, které nebyly odstraněny soudy prvního stupně, uložil jim, aby zajistil jejich odstranění. Odstraněním vad podaných odvolání bylo ve všech shora uvedených případech dosaženo takového stavu, kdy i tato odvolání odpovídala všem zákonem požadovaným náležitostem a odvolatelé tak sami řádně určili rozsah přezkoumávání napadeného rozsudku odvolacím soudem. Nezjistili jsme žádný případ odstraňování vad podaného odvolání cestou předvolání odvolatele k soudu a po patřičném poučení jeho výslechem do protokolu. O možnosti využívání tohoto postupu se zmiňuje Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení (Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR z 29. 4. 2004 sp.zn. Ts 42/2003).

Po uplynutí lhůt k podání odvolání a lhůt k odstranění vad odvolání u všech oprávněných osob tak mohly být všechny spisy předloženy odvolacímu soudu k dalšímu postupu (§ 251 odst. 3 tr.ř.). V předkládání spisů odvolacím soudům k dalšímu postupu nebyly zjištěny neodůvodněné průtahy.

Řízení a rozhodování u odvolacího soudu

Odvolací soud po předložení trestního spisu s odvoláním je povinen nejprve zkoumat, zda jsou dány základní formální předpoklady k věcnému přezkoumání napadeného rozsudku. Předně musí posoudit podané odvolání z hlediska jeho včasnosti (podání v zákonné lhůtě), procesní způsobilosti odvolatele (oprávněnou osobou), následných projevů vůle (vzdání se odvolání, znovu podání) a zda odvolání obsahuje stanovené náležitosti. Pokud zjistí v tomto směru nedostatky, chybí základní formální předpoklady pro věcné přezkoumání napadeného rozhodnutí soudu prvního stupně. Po zjištění, že se odvolateli dostalo řádného poučení, a event. není zároveň žádáno o navrácení lhůty v případě opožděného podání odvolání, rozhodne odvolací soud o zamítnutí nebo odmítnutí odvolání podle § 253 odst. 1 a 3 tr.ř. Odvolací soud v těchto případech rozhoduje v neveřejném zasedání usnesením proti němuž není stížnost přípustná (§ 140-144, § 134 a § 141 odst. 2 tr.ř.). I v těchto případech má podané dovolání suspenzivní a devolutivní účinek.

O zamítnutí odvolání z formálních důvodů podle § 253 odst. 1 tr.ř. bylo ve zkoumaných případech odvolacími soudy rozhodnuto pouze u dvou odvolání. Takto bylo jako opožděné zamítnuto odvolání rodičů obžalované M.L., které bylo podáno po zákonné osmidenní lhůtě. Podle tohoto zákonného ustanovení bylo zamítnuto i další odvolání, kde

samosoudkyně vyzvala obhájkyni obžalovaného M.M. k odstranění vad podaného odvolání ve lhůtě pěti dnů od doručení výzvy. Jak bylo shora uvedeno, tato výzva byla dána přesto, že odvolání bylo podáno opožděně a žádost obhájkyně o navrácení lhůty k podání odvolání podle § 61 odst. 1 tr.ř. byla soudu doručena až po rozhodnutí odvolacího soudu.

Další formou rozhodnutí bez meritorního přezkoumání trestní věci je odmítnutí odvolání podle § 253 odst. 3 tr.ř. Jde o nový institut, který zavedla novela trestního řádu, a který je přímým důsledkem nahrazení omezeného principu revizního principem vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním. Navazuje na zákonnou povinnost odvolatele vymezit obsah svého odvolání a na povinnost soudu prvního stupně dát všem osobám podrobné poučení o právu napadnout rozsudek odvoláním, o jeho náležitostech a na povinnosti předsedy senátu tohoto soudu v případech, kdy bylo oprávněnou osobou podáno vadné odvolání.

Odmítnutí odvolání je za okolností předpokládaných ustanovením § 253 odst. 3 a 4 tr.ř. obligatorní. Pokud tedy odvolání nesplňuje obsahové náležitosti stanovené v § 249 odst. 1 věta první tr.ř., oprávněná osoba byla řádně poučena ve smyslu § 249 odst. 1 věta druhá tr.ř. a neměla-li obhájce nebo zmocněnce, byla jí postupem podle § 251 odst. 2 tr.ř. poskytnuta pomoc při odstraňování vad odvolání a přesto je neodstranila, odvolací soud není oprávněn napadený rozsudek a předcházející řízení z podnětu takto vadného odvolání přezkoumávat meritorně, byť zjistil důvody pro jeho případné zrušení (Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9.7.2002, sp.zn. 7 To 266/2002). Při neodstranění vad podaného odvolání chybí základní podmínka pro to, aby se odvolací soud mohl odvoláním věcně zabývat – vymezení rozsahu přezkumné povinnosti.

Ve zkoumaných případech bylo podle § 253 odst. 3 tr.ř. odvolacími soudy rozhodnuto o odmítnutí tří odvolání obžalovaných:

1/ V trestní věci obžalované M.S. bylo zjištěno, že tato prostřednictvím své obhájkyně podala dne 8.12.2004 odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně, jímž byla uznána vinnou několika trestnými činy podvodu podle § 250 odst. 1, 2 tr.zák., a dalšími majetkovými trestnými činy a odsouzena k souhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let, pro jehož výkon byla zařazena do věznice s dozorem. Vzhledem k tomu, že toto odvolání nesplňovalo náležitosti obsahu odvolání podle § 249 odst. 1 tr.ř., byla obžalovaná prostřednictvím své obhájkyně vyzvána ve smyslu ustanovení § 251 odst. 1 tr.ř. k odstranění vad podaného odvolání. Tato výzva byla doručena obhájkyni obžalované dne 15.12.2004. Vzhledem k tomu, že v zákonné pětidenní lhůtě nedošlo k odstranění vad podaného odvolání, byla věc předložena odvolacímu soudu. Dne 13.1.2005 bylo odvolacímu soudu doručeno zpětvzetí odvolání obžalované.

Usnesením odvolacího soudu ze dne 25.1.2005 bylo podle § 253 odst. 3 tr.ř. rozhodnuto o odmítnutí odvolání obžalované M.S. V odůvodnění usnesení se uvádí, že odvolací soud musel odvolání odmítnout proto, že nesplňuje potřebné náležitosti a k později učiněnému zpětvzetí odvolání ze strany obžalované již nebylo možno přihlédnout.

K posouzení správnosti tohoto postupu nemáme dostatek potřebných informací. Pokud budeme vycházet z doslovného znění odůvodnění usnesení, kde se uvádí, že „okresnímu soudu v B. bylo doručeno zpětvzetí odvolání proti výše uvedenému rozsudku ze strany obžalované“, pak podle našeho názoru nebyl dán důvod k odmítnutí odvolání. Podle § 250 odst. 2 tr.ř. osoba, která odvolání podala, může je výslovným prohlášením vzít zpět, a to až do

doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Jde o projev dispoziční zásady, která je zákonem odvolatelům v opravném řízení dána a která byla novelou posílena. Ke zpětvzetí odvolání došlo před rozhodnutím odvolacího soudu a za těchto podmínek bylo povinností odvolacího soudu tento projev vůle respektovat a zpětvzetí pouze vzít na vědomí podle § 250 odst. 4 tr.ř. Pokud vzala odvolání podané za obžalovanou zpět obhájkyně, byla povinna současně soudu sdělit, že tak činí na základě výslovného souhlasu obžalované (§ 250 odst. 3 tr.ř.). Pokud takový souhlas nebyl ke zpětvzetí přiložen bylo správně o podaném odvolání rozhodnuto jeho odmítnutím podle § 253 odst.3 tr.ř.

2/ Odvolací soud podle § 253 odst. 3 tr.ř. odmítl odvolání obžalované A.O., odsouzené soudem prvního stupně za trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. k nepodmíněnému

trestu odnětí svobody v trvání tři a půl roku, s výkonem ve věznici s ostrahou. Ihned po vyhlášení rozsudku podala obžalovaná odvolání, které podle protokolu stručně odůvodnila tak, že jej podává do výroku o vině i trestu. Vzhledem k tomu, že takové odvolání nemělo obsahové náležitosti, byla obhájkyně obžalované vyzvána předsedou senátu soudu prvního stupně, aby ve lhůtě pěti dnů odstranila vady podaného odvolání pod sankcí jeho odmítnutí. Obhájkyně na výzvu reagovala podáním v němž namítala, že odvolání se podává do osmi dnů ode dne doručení písemného vyhotovení rozsudku a v této lhůtě bude odvolání nejen podáno, ale i odůvodněno, i s náležitostmi uvedenými v ustanovení § 249 odst. 1 tr.ř. Tento právní názor odvolací soud správně odmítl s tím, že odvolání bylo jedním ze zákonných způsobů – ihned do protokolu – podáno obžalovanou, obhájkyní odvolání nebylo odůvodněno a jeho vady nebyly odstraněny ani ve stanovené lhůtě.

3/ Posledním odvoláním odmítnutým podle § 253 odst. 3 tr.ř. bylo odvolání obžalované A.B., které podala v zákonné lhůtě proti rozsudku soudu prvního stupně, jímž byla uznána vinnou trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, 2 tr.zák., a odsouzena k souhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání patnácti měsíců, pro jehož výkon byla zařazena do věznice s dozorem (§ 39a odst. 3 tr.zák.). Vzhledem k tomu, že odvolání nebylo odůvodněno, ustanovil předseda senátu soudu prvního stupně obžalované obhájce JUDr. P.N., kterého vyzval, aby ve stanovené lhůtě odvolání odůvodnil. Ani tento postup nevedl k nápravě a vady podaného odvolání nebyly ve stanovené lhůtě odstraněny. Důvody nečinnosti obhájce se ze spisu nepodařilo zjistit.

Následný procesní postup u odvolacího soudu určuje rozsah a obsah napadeného rozhodnutí soudu prvního stupně odvolatelem, jako přímý důsledek opuštění revizního principu. Pokud odvolací soud podané odvolání nezamítne nebo neodmítne podle ustanovení § 253 tr.ř., přezkoumá zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, i správnost postupu řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad (§ 254 odst. 1 tr.ř.). Zachování omezeného revizního principu je vyjádřeno ve druhé větě tohoto ustanovení, kde se uvádí, že k vadám, které nejsou odvoláním vytýkány, odvolací soud přihlédne jen pokud mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání. Omezený revizní princip je zachován i v ustanovení § 254 odst. 2 tr.ř., podle něhož odvolací soud přezkoumá i správnost jiného výroku, který nebyl napaden odvoláním, pokud v něm mají vytýkané vady svůj původ a oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání. Dále je obsažen i v ustanovení § 254 odst. 3 tr.ř., které ukládá odvolacímu soudu aby v případě, že oprávněná osoba podá odvolání pouze do výroku o vině, přezkoumal v návaznosti na vytýkané vady vždy i správnost výroku o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad, bez ohledu na to, zda bylo i proti těmto

výrokům podáno odvolání. Na rozdíl od odst. 2 v odst. 3 § 254 tr.ř. zákon již nepožaduje, aby vady ve výroku o vině byly skutečně zjištěny.

Rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu je tedy po novele trestního řádu vymezen podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami. Proto je kladen takový důraz na obsahové náležitosti podaného odvolání a jeho odůvodnění tak, aby z něho bylo patrno ve kterých výrocích je rozsudek soudu prvního stupně napaden a jaké vady jsou vytýkány rozsudku a řízení, jež mu předcházelo. Shora uvedené rozšiřující výjimky jsou dány tím, že odvoláním napadené a nenapadené výroky mohou spolu souviset tak, že vada jednoho výroku ovlivňuje správnost jiného výroku a uvedený postup je zárukou důsledné nápravy vad celého rozsudku.

Ve Zprávě NS ČR o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení[156] se uvádí: „Z průzkumu vyplynulo, že odvolací soudy se neomezují jen na přezkum napadeného rozsudku z hlediska vytýkaných vad, ale aplikují druhou větu ustanovení § 254 odst. 1 tr.ř. a dále ustanovení § 254 odst. 2 tr.ř., z nichž vyplývá nutnost přihlížet i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, resp. nutnost přezkoumat i výroky, proti nimž odvolání nesměřovalo. Odvolací soudy by však uvítaly bližší judikaturní vymezení rozsahu jejich přezkumné povinnosti podle § 254 odst. 2 tr.ř.“.

Problematikou rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu se zabývá mj. i Vantuch ve svém odborném článku.[157] Podle něj je otázkou, zda správnost výroku o trestu může odvolací soud přezkoumávat bez toho, že by přezkoumal i správnost výroku o vině a odkazuje přitom na ustanovení § 254 odst. 2 tr.ř. Uvádí zde dále, že Komentář k trestnímu řádu při podání odvolání pouze do výroku o trestu nepovažuje za nezbytné automaticky přezkoumávání celého výroku o vině. Tím je odvolacímu soudu dána možnost, aby v případech odvolání jen do výše trestu někdy přezkoumával i výrok o vině, jindy nikoliv. Autor zde uvádí, že obecně platné odpovědi neexistují a lze je dát jen po seznámení soudu druhého stupně s konkrétní trestní věcí. Podle jeho poznatků jsou v praxi odvolacích soudů zcela zřejmé odlišné přístupy, které nejsou dány konkrétní trestní věcí, nýbrž výkladem příslušných ustanovení trestního řádu. Ustanoveními § 254 odst. 1 a 2 tr.ř. odůvodňují přezkum výroku o vině, i když je napaden pouze výrok o trestu a o stejná ustanovení se opírají jiné senáty, které se v případě odvolání do trestu výrokem o vině zásadně nezabývají. Obhájcům v praxi doporučuje, aby za současného dvojího výkladu ustanovení § 254 odst. 1 a 2 tr.ř. v odvolání napadali všechny výroky rozsudku soudu prvního stupně, které spolu mohou souviset.

Ve zkoumaných případech bylo zjištěno, že odvolací soudy při přezkoumávání rozhodnutí soudů prvního stupně vesměs respektují princip své vázanosti podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami, jak to odpovídá dispozitivní povaze odvolání. V odůvodnění svých rozhodnutí vymezují rozsah své přezkumné povinnosti většinou citací ustanovení § 254 odst. 1 tr.ř. Tak např. obžalovaná A.S. odsouzená za trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1, 4 tr.zák. k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 5 roků do věznici s dozorem (§ 39a odst. 3 tr.zák.), k trestu zákazu činnosti spočívající v zákazu podnikání v oboru nákup zboží za účelem jeho dalšího prodeje a prodej na dobu 5 let a která byla zavázána k povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem, podala odvolání do výroku o vině, trestu i

[156] Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Ts 42/2003, Brno, 29. 9. 2004.

[157] Vantuch, P. : Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. Trestní právo, 2004, č. 8

náhradě škody. Odvolací soud v odůvodnění usnesení o zamítnutí odvolání podle § 256 tr.ř. řádně a v souladu s obsahem podaného odvolání stanovil rozsah své přezkumné povinnosti takto:

„Jelikož odvolací soud neshledal důvod k zamítnutí či odmítnutí odvolání podle § 253 tr.ř., přezkoumal podle § 254 odst. 1 tr.ř. zákonnost a odůvodněnost oddělitelných výroků rozsudku, proti němuž bylo podáno odvolání, jakož i správnost řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad. K vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, odvolací soud přihlížel, jen pokud měly vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání. S ohledem na vymezení obsahu opravného prostředku obžalovanou, nebyla přezkumná činnost odvolacího soudu nijak omezena. Přezkoumáním napadeného rozsudku z hledisek uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm a) až f) tr.ř. dospěl odvolací soud k závěru, že ……“.

V další trestní věci odvolací soud v souladu s novou právní úpravou omezil svoji přezkumnou povinnost pouze ve vztahu k výroku o trestu a v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl:

„Z podnětu odvolání přezkoumal Vrchní soud v …. jako soud odvolací podle hledisek § 254 odst. 1 tr.ř. zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání a přezkoumal také správnost postupu řízení, které zmíněným výrokům předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad. Na tomto místě je třeba také zdůraznit, že podle § 254 odst. 1, odst. 2 tr.ř. je odvolací soud vázán v přezkumné činnosti napadeným výrokem rozsudku a v rámci tohoto výroku pak vytýkanými vadami. Do zákonného omezení přezkumu pouze napadených výroků existuje průlom rozšiřující přezkumnou pravomoc odvolacího soudu v případě, kdy vada, která je vytýkána napadenému výroku rozsudku má svůj původ v jiném výroku, který odvoláním napaden nebyl. V dané trestní věci se tedy vrchní soud zaměřil pouze na výrok o uloženém trestu odnětí svobody a způsobu jeho výkonu, jejichž nesprávnost byla odvolatelkou vytýkána a v souvislosti s tím také na přezkoumání postupu řízení , které vydání zmíněného výroku předcházelo, přičemž při správnosti výroku o vině se proto tímto výrokem nezabývá v odůvodnění svého rozhodnutí a stejně tak neměl podklad pro přezkum zprošťující části rozsudku, jakožto oddělitelného výroku, který nebyl napaden žádným opravným prostředkem, přičemž ke dni rozhodování odvolacího soudu bylo třeba tento zprošťující výrok či zprošťující část výroku napadeného rozsudku považovat za pravomocnou“.

Z obsahu podaných odvolání jsme zjišťovali, zda nová úprava odvolacího řízení přinesla výraznější omezení přezkumné povinnosti odvolacích soudů. Její rozsah je předně omezen jen na ty oddělitelné výroky rozsudku, proti nimž odvolatel odvolání podal, a na správnost řízení, které jim předcházelo. Oddělitelným výrokem, který lze samostatně přezkoumat a případně i zrušit, je výrok o trestu, náhradě škody, ochranném opatření a samostatný výrok o vině, kde bylo rozhodnuto o více skutcích.

Ve zkoumaných případech bylo zjištěno, že možnost podat odvolání využilo 64,2 % prvovězněných žen a 53,8 % osob obžalovaných pro trestný čin loupeže. Dalších 21,8 % v obou výběrech souzených případů připadlo na odvolání podaná státními zástupci (z toho 19 současně s obžalovanými). V odvolacím řízení u nadřízených soudů tak bylo projednáno více než dvě třetiny souzených věcí a některé z nich i opakovaně, což podíl zatížení odvolacích soudů dále zvyšuje.

Odvolání ve všech zkoumaných případech byla podána do výroku o:

Odvolání podal	vině a trestu	pouze vině	pouze trestu
obžalovaný	76	25	20
státní zástupce	15	6	17
jiná osoba	1	-	-
C e l k e m	92	31	37

Na základě 91 odvolání podaných do výroků o vině a trestu (1 odvolání bylo zamítnuto podle § 253 odst. 1 tr.ř) přezkoumaly odvolací soudy podstatnou část napadených rozhodnutí (rozsudků a trestních příkazů). Ve stejném rozsahu, tedy výrok o vině i trestu a další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad (výroky o náhradě škody a o ochranných opatřeních), odvolací soudy přezkoumaly rozhodnutí soudů prvního stupně i na základě dalších 31 odvolání podaných pouze do výroků o vině. Tuto povinnost odvolacím soudům ukládá ustanovení § 254 odst. 3 tr.ř. Celý rozsudek, nebo jeho podstatnou část, byly odvolací soudy povinny přezkoumat na základě 76,9 % odvolání podaných oprávněnými osobami. Lze očekávat, že přezkumná činnost odvolacích soudů se ani v budoucnu nebude výrazněji zužovat omezením pouze na jednotlivé výroky napadených rozhodnutí. Zejména obhájci ve snaze zajistit přezkoumání celého rozsudku soudu prvního stupně, bez rizika změny k horšímu pro obžalovaného (zákaz reformationis in peius), budou v odvoláních napadat všechny výroky rozsudku soudu prvního stupně (viz. shora uvedené doporučení obhájcům v článku doc. Vantucha).

Odvolání pouze do výroku o trestu bylo podáno v 23,1 % případů, kde zpravidla přezkumné povinnosti odvolacích soudů podléhal pouze tento výrok. Ve větším rozsahu jsme se v těchto případech nesetkali s postupem podle § 254 odst. l, věta druhá a odst. 2 tr.ř., jak se uvádí ve shora uvedených poznatcích Nejvyššího soudu ČR a doc. Vantucha. V souladu s ustanovením § 254 odst. 1 tr.ř., věta první, byl podle odůvodnění rozhodnutí odvolacích soudů přezkum napadených rozhodnutí soudů prvního stupně omezen pouze na výrok o trestu z hlediska jeho přiměřenosti. Nelze však vyloučit, že v zkoumaných případech došlo k přezkoumání rozsudků nad rámec podaného odvolání, když odvolací soudy někdy ve svých rozhodnutích konstatovaly, že rozhodly po přezkoumání rozsudku (bez bližší konkretizace výroku) a opakovaly text zákonného ustanovení (§ 254 odst. 1. 2 tr.ř.).

Rozšíření přezkumné povinnosti i na výrok o vině, případně na další výroky rozsudku, při podání odvolání směřujícího výlučně proti výroku o trestu, bylo prokazatelně zjištěno jen ve dvou případech:

Obžalovaný J.Š. podal proti rozsudku soudu prvního stupně v zákonem stanovené lhůtě odvolání, které nadepsal jako odvolání proti výroku o trestu a uvedl v něm, že okresní soudu sice správně zjistil skutkový stav věci, avšak nesprávně jej zhodnotil. Uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody považuje za nepřiměřené a navrhuje jeho zrušení a uložení trestu podmíněného. Odvolací soud usnesením podle § 258 odst. 1 písm. b), c) tr.ř. zrušil napadený rozsudek v celém rozsahu a podle § 259 odst. 1 tr.ř. věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. V písemném vyhotovení usnesení překročení hranice přezkumu nad rámec konkretizace vad v podaném odvolání odůvodnil takto:

„Krajský soud i přes zaměření odvolání výhradně vůči výroku trestovému dospěl v souladu s § 254 odst. 2 tr.ř. k závěru o potřebě rozšíření své přezkumné povinnosti i vůči výroku o vině (a s tím související výrok o náhradové povinnosti odvolatele), a to s ohledem na obsah spisu a podaného odvolání, přičemž obžalovaný byl pochopitelně osobou oprávněnou brojit i vůči výroku o vině.

Dosud provedené dokazování zůstalo před prvým soudem neúplné právě stran existence podezření, zda není nutno vyšetřit duševní stav odvolatele. Již v hlavním líčení se obžalovaný domáhal doplnění dokazování v podobě vyžádání lékařské zprávy psychiatra – MUDr. Z.E., okresní soud však tento návrh zamítl jako nadbytečný, aniž by tento závěr blíže rozvedl. Odvolatel dále dodatečně založil do spisu svoji žádost o zařazení zdravotnické psychiatrické dokumentace do spisu, když žádá o možnost jejího vyžádání do MUDr. Z.E. K žádosti je připojeno její stanovisko, že k žádosti soudu bude zdravotnická dokumentace poskytnuta (nikoli obžalovanému)".

V další trestní věci se v odůvodnění rozsudku odvolacího soudu uvádí, že obžalovaná D.V. se proti rozsudku soudu prvního stupně odvolala prostřednictvím obhájkyně a toto odvolání směřuje toliko proti rozhodnutí o vině. Z obsahu odvolání však vyplývá, že rozsudek napadla ve výroku o uloženém trestu a způsobu jeho výkonu, což obžalovaná prostřednictvím své obhájkyně potvrdila i u veřejného zasedání před odvolacím soudem. I přes toto omezení odvolací soudu rozsah své přezkumné povinnosti rozšířil i na další výroky, když v odůvodnění rozsudku uvedl:

„Po přezkoumání rozsudku a správnosti postupu řízení, které mu předcházelo, nezjistil odvolací soud žádné podstatné vady řízení, které vydání napadeného rozsudku předcházelo ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř. a neshledal ani žádné důvody, které by vedly ke zrušení napadeného rozsudku ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. b), c), e) f) tr.ř Stejně tak se soud prvního stupně vypořádal i s otázkou konečného prospěchu z výtěžku trestné činnosti obžalované. Odvolací soud se s uvedenými závěry soudu prvního stupně, prezentovanými na straně 10 napadeného rozsudku, zcela ztotožnil, a proto na ně v plném rozsahu odkazuje. Pouze ta skutečnost, že právní věta ve výroku o vině na straně 2 napadeného rozsudku byla soudem prvního stupně formulována vadným způsobem, nebyla sama o sobě důvodem pro zrušení napadeného rozsudku odvolacím soudem postupem uvedeným v § 258 odst. 1 tr.ř.

Napadený rozsudek však odvolací soud přesto shledal vadným, a to právě v odvoláním napadeném výroku o trestu, byť z jiných důvodů, než které byly prezentovány v opravném prostředku".

Nad rámec podaného odvolání přezkoumal odvolací soud i oddělitelný výrok o trestu v případě odsouzení L.K. pro trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 2 písm. a) tr.zák. Za tento trestný čin jí byl soudem prvního stupně, vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody v trvání 4 roků s výkonem ve věznici s dozorem (§ 39a odst. 3 tr.zák.), uložen podle § 55 odst. 1 písm. a) tr.zák. i trest propadnutí věci. Obžalovaná svoje odvolání do výroku o trestu omezila pouze na trest odnětí svobody a výslovně uvedla, že s trestem propadnutí věci souhlasí. Z odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu o zamítnutí jejího odvolání podle § 256 tr.ř. lze zjistit, že byl přezkoumán i tento oddělitelný výrok, když zde bylo uvedeno:

„Pochybení odvolací soud neshledal ve výroku , jimiž byl obžalované L.K. uložen trest propadnutí věci, a to jednotlivých látek a materiálu určeného k výrobě drog, jež byly zajištěny v průběhu prováděných domovních prohlídek".

Revizní princip uplatnil odvolací soud i u oddělitelného výroku o vině v trestní věci obžalovaného J.H., který byl uznán vinným pod bodem 1/ trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. a pod body 2/ a 3/ dvěma trestnými činy maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 1 písm. c) tr.zák. Obžalovaný podal odvolání proti výroku o vině, které výslovně omezil na bod 1/, když zde uvedl, že se nedopustil loupežného

přepadení. Odvolací soud podle odůvodnění usnesení, jímž podle § 256 tr.ř. zamítl odvolání obžalovaného uvedl, že přezkoumal i rozsudek: *„V bodech 2/ a 3/, kde je situace zcela jasná, když obžalovaný je usvědčován jednak svým doznáním, jednak i listinnými důkazy“.*

Stejně postupoval odvolací soud i u oddělitelného výroku o náhradě škody způsobené trestnou činností. Soud prvního stupně podle odvolacího soudu pochybil, když poškozené ing. M.K. a F.B. podle § 229 odst. 1 tr.ř. odkázal s jejich nároky na řízení ve věcech občanskoprávních s odůvodněním, že již částečně uplatnili svoje nároky občanskoprávní cestou, a mohou tedy v dané věci v řízení pokračovat. Odvolací soud ve svém rozhodnutí dále uvedl, že nemohl pochybení napravit, když odvolání v neprospěch obžalovaného do tohoto výroku nepodal státní zástupce a ani poškození. V závěru odůvodnění odvolací soud uvedl: *„Tato část rozhodnutí tak byla mimo rámec přezkumné povinnosti odvolacího soudu, vymezené ustanovením § 254 tr.ř.“.* Tento postup odvolacího soudu si vyžádala řešená problematika a instruktivní charakter jejich stanoviska.

Jedním z rozhodnutí, která činí odvolací soud po splnění své přezkumné povinnosti podle § 254 tr.ř., je rozhodnutí o zamítnutí odvolání podle § 256 tr.ř. Tímto rozhodnutím se potvrzuje zákonnost a odůvodněnost rozhodnutí soudu prvního stupně i správnost řízení, které mu předcházelo. Odvolání není důvodné, jestliže napadený rozsudek odpovídá příslušným ustanovením trestního práva hmotného i procesního. Odvolací soud takto postupuje pokud neshledá důvody k zamítnutí nebo odmítnutí odvolání z formálních důvodů (§ 253 odst. l a 3 tr.ř.), k přerušení trestního stíhání (§ 255 tr.ř.), ke zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části (§ 257 a § 258 tr.ř.) a následnému postupu uvedenému v ustanoveních § 257 odst.1, 2 a § 259 až § 261 tr.ř. Odvolací soud o zamítnutí rozhoduje usnesením a je proti němu přípustné dovolání (§ 265a odst. 2 písm. h/ tr.ř.).

Po projednání věci ve veřejném zasedání odvolací soudy jako nedůvodná podle § 256 tr.ř. zamítly 70 podaných odvolání. Většinou bylo rozhodováno usnesením, spíše výjimečně bylo toto rozhodnutí součástí výroku rozsudku v případech, kdy odvolací soudy současně projednávaly více podaných odvolání. Zamítnuto bylo 59 odvolání podaných obžalovanými a 11 odvolání státních zástupců. U obžalovaných byl vyrovnaný podíl mezi odvoláními zamítnutými a odvoláními, kterým odvolací soud vyhověl. Z odvolání podaných státními zástupci byla zamítnuta jedna třetina, většinou o odvolání podaných do výroku o trestu. V řadě případů šlo o opakovaná odvolání, po předchozím zrušení rozsudku soudu prvního stupně odvolacím soudem, podaná oprávněnými osobami proti rozsudku vydanému po opakovaném hlavním líčení. Např. v trestní věci obžalovaného R.K. podal státní zástupce třikrát odvolání proti rozsudkům soudu prvního stupně jimiž bylo vždy podle § 226 písm. a) tr.ř. rozhodnuto o zproštění od obžaloby pro pokus trestného činu znásilnění podle § 8 odst. 1 k § 241 odst. 1 tr.zák. Odvolací soud dvakrát rozsudek soudu prvního soudu zrušil v celém rozsahu, z důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm. b), c) tr.ř., a uložil mu doplnit dokazování výslechy svědků, lékařskými zprávami a posudkem znalce z oboru soudního lékařství. Teprve v pořadí třetí odvolání státního zástupce bylo odvolacím soudem zamítnuto.

Pokud po přezkoumání trestní věci odvolací soud podané odvolání nezamítne podle § 256 tr.ř. nebo nerozhodne podle § 257 a § 259 odst. 2 tr.ř. (ve zkoumaných případech takové rozhodnutí nebylo zjištěno), postupuje dále tak, že napadený rozsudek nebo jeho oddělitelnou část zruší z důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) až f) tr.ř. Napadený rozsudek nelze zrušit z jiných důvodů než v tomto ustanovení uvedených. Jde o tzv. kasační důvody a pro zrušení napadeného rozsudku postačuje i existence pouze jednoho z nich. Musí však jít o zásadní hmotněprávní nebo procesní vady, nebo vadné řízení, které

napadenému rozsudku předcházelo, a pro které napadený rozsudek soudu prvního stupně nebo jeho vadná část nemůže obstát.

Kasační rozhodnutí odvolacích soudů následovalo ve všech zkoumaných případech, kdy bylo vyhověno podaným odvoláním (poměrně vysoká úspěšnost podaných odvolání). Ani v jednom ze zkoumaných případů nebyl zjištěn postup podle § 259 odst. 2 tr.ř. – doplnění chybějícího nebo neúplného výroku soudem prvního stupně po vrácení věci odvolacím soudem nebo doplnění tohoto výroku přímo odvolacím soudem, bez předchozího zrušení napadeného rozsudku. Podle výrokové části rozhodnutí odvolacích soudů byl jimi jako důvod zrušení (kasační důvod) napadených rozhodnutí soudů prvního stupně podle § 258 odst. 1 tr.ř. zjištěn:

§ 258 odst. 1 písm. a) tr.ř. - podstatné vady řízení, které rozsudku předcházelo, jestliže mohly mít vliv na správnost a zákonnost rozsudku u ……5 odvolání

Jde o vady, ke kterým došlo již v průběhu přípravného řízení nebo až v řízení před soudem prvního stupně. Po novele trestního řádu již nepostačuje pouhé zjištění podstatných vad řízení, ale musí jít o vady takové, které by mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku. Za podstatnou vadu řízení nutno např. považovat skutečnost, že soud prvního stupně nerespektoval právní názor odvolacího soudu a neprovedl úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil (Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 6. 2004, sp.zn. 2 To 7/2004).

Důvodem zrušení rozsudku pro podstatné vady řízení bylo ve zkoumaných případech např. zjištění, že hlavní líčení se konalo ve nepřítomnosti obžalovaného, který byl ve výkonu trestu odnětí svobody a bez obhájce, vadný postup při provádění znaleckého posudku (bez poučení podle § 106 tr.ř.), nutnost ustanovit obhájce a opakovat celé hlavní líčení v jeho přítomnosti z důvodu pochybnosti o schopnosti obžalovaného se náležitě hájit, nebo procesní nepoužitelnost záznamu o podaném vysvětlení. Vytknuto bylo i pochybení soudu prvního stupně při posuzování věcné příslušnosti, když od samého počátku řízení byla dána věcná příslušnost okresního soudu podle § 16 tr.ř. a krajský soud tak měl po podání obžaloby postupovat způsobem upraveným v § 188 odst. 1 písm. a) tr.ř., avšak protože tak neučinil a ve věci rozhodl, nemohl odvolací soud toto jeho pochybení již žádným způsobem napravit.

Ve všech případech zrušení rozsudku z tohoto důvodu šlo o vady zásadní povahy, spočívající v porušení ustanovení, jimiž se má zabezpečit plné uplatnění práv obhajoby a řádné objasnění věci, tak jak požaduje zákon.

§ 258 odst.1 písm. b) tr.ř. - vady rozsudku, zejména nejasnosti a neúplnosti jeho skutkových zjištění v přezkoumávané části rozsudku u ……. 23 odvolání

Tento důvod zrušení spočívající především ve vnitřní rozpornosti nebo nepřezkoumatelnosti rozsudku byl nejčastěji kumulován s dalšími souvisejícími kasačními důvody.

§ 258 odst. 1 písm. c) tr.ř. - pochybnosti o správnosti skutkových zjištění u ….. 25 odvolání

Podle rozhodnutí odvolacích soudů se ve většině případů kasační důvody podle písm. b) a c) § 258 odst. 1 tr.ř. kumulovaly. Šlo o případy, kdy pochybnosti o správnosti skutkových zjištění vyplynuly především z neúplnosti skutkových zjištění soudu prvního stupně. Vady

spočívaly v tom, že nebyly provedeny všechny potřebné důkazy vedoucí k náležitému objasnění skutkového stavu věci nebo z provedených důkazů nebyly zřejmé všechny rozhodné skutečnosti. Vytknuto bylo neprovedení výslechu všech důležitých svědků, neprovedení znaleckého důkazu, včetně výslechu znalce u hlavního líčení, neopatření potřebných listinných důkazů, neprovedení konfrontace apod.

§ 258 odst. 1 písm. d) tr.ř. - porušení ustanovení trestního zákona u …….. 32 odvolání

Velmi často se vyskytující kasační důvod spočívající v tom, že soud prvního stupně nesprávně aplikoval příslušné ustanovení trestního zákona. Soudům prvního stupně ve zkoumaných případech bylo především vytýkáno pochybení ve výroku o vině spočívající v tom, že skutek byl posouzen podle jiného zákonného ustanovení, že obžalovaný byl odsouzen, přestože měl být zproštěn nebo naopak. Bylo vytýkáno porušení ustanovení § 40 tr.zák., o mimořádném snížení trestu odnětí svobody a § 41 tr.zák., o ukládání trestu odnětí svobody zvlášť nebezpečnému recidivistovi. U výroku o trestu šlo o pochybení spočívající v tom, že soud prvního stupně pominul vztah souhrnnosti.

§ 258 odst. 1 písm. e) tr.ř. - uložení nepřiměřeného trestu u ……..…… 34 odvolání

Pochybení spočívalo v tom, že uložený druh trestu nebo jeho výměra v konkrétním případě neodpovídal hlediskům účelu trestu a hlediskům rozhodným pro jeho ukládání. Šlo o trest, který je z hlediska druhu či jeho výměry příliš přísný nebo příliš mírný. Soudům prvního stupně bylo vytýkáno nedostatečné vyhodnocení všech polehčujících (§ 33 tr.zák.) a přitěžujících (§ 34 tr.zák.) okolností a jejich vzájemných souvislostí, pochybení při ukládání trestů trestu zákazu pobytu, vyhoštění, propadnutí věci, neuložení souhrnného trestu. Tento kasační důvod byl aplikován zejména v případech odvolání podávaných prvovězněnými ženami. Často u nich byly rušeny výroky o způsobu výkonu trestu odnětí svobody a za použití § 39a odst. 3 tr.zák. odvolací soudy samy rozhodly o jejich zařazení do věznice s mírnějším režimem.

§ 258 odst. 1 písm. f tr.ř. - nesprávné rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody u …….....……... 7 odvolání

Pochybení spočívala v tom, že v řízení před soudy prvního stupně důvodnost uplatněného nároku nebyla provedenými důkazy dostatečně prokázána nebo o řádně uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody nebylo vůbec rozhodnuto. Např. odvolací soud doplnil dokazování o fakturu za převoz těla zemřelého na Ukrajinu a sám rozhodl o odvolání poškozené výrokem podle § 228 odst. 1 tr.ř. Jako samostatný byl zjištěn tento důvod zrušení pouze v jedné trestní věci. V tomto případě odvolací soud zrušil pouze tento oddělitelný výrok rozsudku a sám rozhodl o nároku poškozeného podle § 228 odst. 1 tr.ř. Soudu prvního stupně odvolací soud vytknul, že nesprávně odkázal poškozeného se zbytkem nároku týkající se příslušenství (úroků z prodlení) na řízení občanskoprávní, přestože měl podklady pro to, aby mohl i o nich řádně rozhodnut.

V jednom rozsudku odvolacího soudu nebyl důvod zrušení ve výrokové části, a ani v jeho odůvodnění, vyjádřen uvedením příslušného zákonného ustanovení. Vzhledem k tomu, že byl napadený rozsudek zrušen ve výroku o trestu, šlo nepochybně o důvod uvedený v ustanovení § 258 odst. 1 písm. e) tr.ř. V další trestní věci, kde došlo ke zrušení celého rozsudku z důvodů uvedených v § 258 odst. 1 písm. b), c) a e) tr.ř. bylo opomenuto uvést i písm. f), přestože odvolací soud v rozsudku, kterým rozhodl o podaných odvoláních, musel

napravit i pochybení při rozhodování o náhradě škody. Byla zde shledána oprávněnou námitka poškozeného v tom smyslu, že škoda byla přiznána složce, která nemá právní subjektivitu.

Uvedené důvody zrušení rozsudků soudů prvního stupně odvolacími soudy byly často kumulovány, nejvíce důvody uvedené pod písm. b) a c) – u 17 rozhodnutí odvolacích soudů a důvody uvedené pod písm. b), c), e) § 258 odst. l tr.ř. – u 4 rozhodnutí odvolacích soudů. Podle okolností konkrétního případu odvolací soudy rušily buď celý rozsudek nebo jeho oddělitelnou část (§ 258 odst. 2 tr.ř.). Respektovaly ustanovení zákona, že v případě zrušení výroku o vině, byť jen zčásti, je třeba zrušit zároveň celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad (výroky o náhradě škody a o ochranném opatření).

V případech, kdy došlo ke zrušení jen oddělitelné části rozsudku, byl v rozhodnutích vedle odstavce 1 a příslušného .písmene uveden i odst. 2 § 258. Tak bylo rozhodnuto např. v trestní věci obžalované H.B., kde odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. e), odst. 2 tr.ř. zrušil napadený rozsudek pouze ve výroku o způsobu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody a podle § 259 odst. 3 tr.ř. sám rozhodl tak, že se obžalovaná podle § 39a odst. 3 tr.zák. zařazuje pro výkon trestu odnětí svobody do věznice s dozorem (místo věznice s ostrahou). Jinak zůstal napadený rozsudek nezměněn. Odvolací soud zde zastával stanovisko, že výrok o způsobu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody je oddělitelným výrokem ve smyslu § 258 odst. 2 tr.ř., který je možno samostatně zrušit a samostatně o něm rozhodnout. Stejně rozhodl odvolací soud v jiné trestní věci, vedené proti obžalované ml.E.K., kde také zrušil výrok o způsobu výkonu trestního opatření a sám rozhodl o zmírnění typu věznice.

Na zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části z důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 tr.ř. navazuje další postup odvolacího soudu, který vede k odstranění vad zjištěných v rozhodnutí soudu prvního stupně. Odvolací soud může dále postupovat tak, že:

a/ usnesením se omezí pouze na zrušení vadné části rozsudku, když vada tím byla odstraněna a další rozhodnutí již není nutno činit (§ 259 odst. 1 tr.ř. a contrario),
b/ usnesením vrátit věc soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 259 odst. 1 tr.ř.),
c/ usnesením vrátit věc státnímu zástupci k došetření (§ 260 tr.ř.),
d/ usnesením odkázat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 265 tr.ř.),
e/ sám rozhodnout ve věci rozsudkem (§ 259 odst. 3 tr.ř.).

Rozhodování odvolacího soudu, po zrušení rozsudku soudu prvního stupně napadeného odvoláním, vychází z nové konstrukce způsobu vyřizování odvolání, když došlo k výraznému posílení prvků apelace na úkor kasace. Jeho důsledkem je rozšíření oprávnění odvolacího soudu ve věci meritorně rozhodnout. Jde nejen oprávnění, ale i povinnost vyplývající z novelizovaného ustanovení § 259 odst. 1 tr.ř., v němž je vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání (kasační postup) formulováno jako výjimka.

Ad a/

Postup podle § 259 odst. 1 tr.ř. a contrario spočívající v tom, že se odvolací soud omezí pouze na zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části přichází v úvahu tam, kde není třeba učinit nové rozhodnutí. Samotným zrušením vadného výroku již bylo dosaženo odstranění zjištěné vady. Nutno respektovat zásadu, že je třeba rozhodnout o celé podané obžalobě. Ve zkoumaných trestních věcech tento postup, kdy po zrušení vadného výroku

nebylo třeba dalšího rozhodnutí, byl zjištěn pouze u třech rozhodnutí odvolacích soudů. Ve dvou případech byl zrušen výrok o uložených trestech a jednou výrok o uložení ochranného opatření.

Z podnětu odvolání M.L. zrušil krajský soud podle § 258 odst. 1 písm. b), d), odst. 2 tr.ř. napadený rozsudek ve výroku o trestu zákazu pobytu vysloveném podle § 57a odst. 1 tr.zák. Jinak zůstal napadený rozsudek nezměněn. Odvolací soud uvedl, že sice částečně jsou splněny podmínky pro uložení tohoto trestu, když byl uložen za úmyslné trestné činy a obžalovaná nemá v obvodu územní působnosti Okresního soudu v P. své bydliště ani zaměstnání. Další neméně důležitou podmínkou však je dosavadní způsob života obžalované, která se v daném obvodu v minulosti nedopustila žádného trestného činu, ani jiné občanské nekázně, ke které by bylo nutno přihlédnout právě v souvislosti s ukládáním tohoto druhu trestu. V případě další obžalované V.K. odvolací soud zrušil pouze výrok o uložení trestu propadnutí věci podle § 55 odst. 1 písm. a) tr.zák., a to dvou kuchyňských nožů. Jejich další použití ke spáchání trestné činnosti, při současně uloženém nepodmíněném trestu odnětí svobody v trvání 12 roků, není podle odvolacího soudu reálné.

V trestní věci obžalovaného P.F. odvolací soud z podnětu jeho odvolání zrušil napadený rozsudek soudu prvního stupně z důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm. d), odst. 2 tr.ř. ve výroku o ochranném dohledu. Nedotčen zůstal zprošťující výrok rozsudku podle § 226 písm. d) tr.ř. (obžalovaný nebyl pro nepříčetnost trestně odpovědný). Odvolací soud neshledal důvod pro uložení ochranného léčení psychiatrického ve formě ambulantní, když podle znaleckého posudku není pobyt obžalovaného na svobodě nebezpečný a chybí tak jedna ze zákonných podmínek pro jeho uložení uvedená v ustanovení § 72 odst. 1 tr.zák.

Ad b/

Podle § 259 odst. 1 tr.ř. může odvolací soud věc vrátit soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, je-li nutno učinit rozhodnutí nové. Lze však tak učinit pouze za podmínek, že nemůže sám vadu odstranit ve veřejném zasedání, zejména jsou-li skutková zjištění nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížné dokazování. Uplatnění apelačního principu tedy vyžaduje, aby odvolací soud zjištěné vady odstranil především sám. Pokud odvolací soud vrátí věc soudu prvního stupně musí vymezit v jakém rozsahu má být věc znovu projednána a jaké úkony mají být provedeny. Odvolací soud může nařídit, aby věc byla projednána v jiném složení senátu nebo také, aby ji projednal jiný soud, jsou-li pro to důležité důvody (§ 262 tr.ř.).

Vrácení věci zvolí odvolací soud jen jako krajní možnost a toliko za předpokladu, že zjištěné vady nemůže sám odstranit ve veřejném zasedání. Kasace by tedy pro provedení důkazů nutných k věcné správnosti rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu jen tehdy, jestliže důkazy provedené před soudem prvního stupně nedávají vůbec dostatečný obraz o skutkovém stavu případu nebo nové důkazy navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav věci. I v případech, kdy zákon umožní věc vrátit soudu prvního stupně, musí odvolací soud zvážit účelnost takového postupu zejména s ohledem na rozsah nezbytného dokazování (Rozsudek NS ČR z 6. 5. 2003, sp.zn.Rt 52/2003).

Důvody, které vedly odvolací soudy ke vrácení věci soudu prvního stupně k novém projednání a rozhodnutí, lze ve zkoumaných případech rozdělit do několika skupin. Předně to

byly důvody, které ani jiný postup neumožňovaly zejména pro závažné procesní vady nebo nedostatky skutkových zjištění, dále snaha umožnit obžalovanému dosáhnout beztrestnosti ve smyslu § 214 tr.zák., až po případy, kde důvody požadovaného doplnění, s ohledem na jeho rozsah, vrácení věci nezbytně nevyžadovaly.

Do první skupiny kasačních rozhodnutí odvolacích soudů byly zařazeny případy, kdy zjištěné nedostatky mají charakter podstatných procesních vad, pro které napadený rozsudek nemůže obstát a tyto vady nelze odstranit ve veřejném zasedání odvolacího soudu. Tak např. :

V trestní věci vedené proti obžalovanému J.K. odvolací soud zrušil napadený rozsudek podle § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř. (pro podstatné vady řízení) v celém rozsahu a podle § 259 odst. 1 tr.ř. věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Soud prvního stupně u hlavního líčení konstatoval neomluvenou nepřítomnost obžalovaného, řádné doručení odvolání a rozhodl podle § 202 odst. 2 tr.ř. o konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného. Obžalovaný neměl v řízení obhájce. Podle § 202 odst. 4 tr.ř. nelze konat hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného, je-li ve výkonu trestu odnětí svobody a podle § 36 odst. 1 písm. a) tr.ř. musí mít obhájce. Obžalovaný v době mezi převzetím předvolání k hlavnímu líčení (dne 16. 4. 2003) a konáním hlavního líčení (13. 5. 2003) nastoupil výkon trestu odnětí svobody v jiné trestní věci (9. 5. 2004).

V další trestní věci odvolací soud z podnětu odvolání podaného obžalovaným Z.N. podle § 258 odst. 1 písm. a), b) tr.ř. zrušil napadený rozsudek okresního soudu a podle § 259 odst. 1 tr.ř. mu věc vrátil, neboť bylo nutno učinit ve věci rozhodnutí nové. Odvolací soud u veřejného zasedání zjistil, že obžalovaný byl hospitalizován na neurologické klinice FN a „probíhá u něj intenzivní reedukace řeči, když u něj došlo k porušení porozumění a produkce mluvené řeči; terapie potrvá nejméně ½ roku, bez záruky úplné obnovy funkcí“. Léčebné zařízení uvádí, že odvolatel není schopen se řádně hájit v soudním jednání. V dané věci byl dán důvod nutné obhajoby pro zdravotní stav obžalovaného. Odvolací soud uložil soudu prvního stupně vyžádat odborný znalecký posudek vztahující se k možnostem obžalovaného v rozhodné době umístit se na trhu práce pro své zdravotní omezení, což je významné v souvislosti s vytýkaným zaviněným porušením vyživovací povinnosti. Dále odvolací soud uložil dokazování doplnit i obsahem spisů, kde byla řešena otázka výživného ve vztahu k oprávněným osobám.

Opakovat celé nalézací řízení nařídil odvolací soud obdobně i v trestní věci obžalovaného V.M., po zrušení rozsudku okresního soudu z důvodů § 258 odst. 1 písm. a), b) tr.ř. V tomto případě rovněž vznikly důvodné pochybnosti o schopnostech obžalovaného náležitě se hájit. Podle odvolacího soudu je třeba opakovat celé hlavní líčení za přítomnosti ustanoveného obhájce a doplnit dokazování přibráním znalce z oboru zdravotnictví – psychiatrie ke zkoumání duševního stavu obžalovaného. Bylo uloženo, že s ohledem na lékařské zprávy musí mít znalec konzultanta, který by se mohl vyjádřit k ovlivnění obžalovaného požitými farmaky.

Vadou, pro kterou může odvolací soud po zrušení napadeného rozsudku podle § 259 odst. 1 tr.ř. vrátit věc soudu prvního stupně může být i skutečnost, že tento soud při nezměněném skutkovém základu nerespektoval právní názor odvolacího soudu a neprovedl úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil (Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 6. 2004, sp.zn. 2 To 7/2004). Nerespektování pokynu odvolacího soudu k provedení důkazů vedlo k opětovnému zrušení rozsudku soudu prvního stupně a k vrácení trestní věci obžalovaného R.K. Odvolací soud v odůvodnění usnesení o vrácení věci uvedl:

„Jak vyplývá z provedeného dokazování, Okresní soud v T. nedoplnil dokazování v takovém rozsahu, jak bylo uloženo odvolacím soudem, a pokud takový návrh byl učiněn ze strany intervenující státní zástupkyně v rámci hlavního líčení, pak usnesením bylo rozhodnuto, že návrhy na doplnění dokazování se zamítají, a soud vynesl opět zprošťující rozsudek Důkazní situace ve věci tedy zůstala v podstatě naprosto stejná jako v případě, kdy okresní soudu rozhodoval v prvém případě a rozsudek je nepřezkoumatelný".

.

V dalších případech došlo zcela důvodně k vrácení věci soudům prvního stupně v případech nedostatečných skutkových zjištění v takovém rozsahu, že nedávaly dostatečný obraz o skutkovém stavu věci. Odvolacími soudy bylo požadováno rozsáhlé nebo obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by u odvolacího soudu představovalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. Z těchto důvodů bylo soudům prvního stupně vráceno k novému projednání a rozhodnutí nejvíce případů. Bylo požadováno doplnění dokazování o výslechy řady svědků, jejich konfrontace s obžalovanými, provedení rekognice podle § 104b tr.ř. (podle odvolacího soudu neprovedení tohoto důkazu pouze z důvodu, že k hlavnímu líčení nebyly zajištěny vhodné figurantky nemůže obstát), doplnění o odborná vyjádření i znalecké posudky, opatření listinných důkazů apod.

Někdy se došetření podle požadavků odvolacího soudu ani nepodařilo provést. Např. obžalovaný J.K. byl rozsudkem soudu prvního stupně podle § 226 písm. a) tr.ř. zproštěn obžaloby podané pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr.zák. K odvolání státního zástupce odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b), c) tr.ř. zrušil tento rozsudek a podle § 259 odst. 1 tr.ř. nařídil ve věci nové projednání a rozhodnutí. Podle odvolacího soudu nebyly vyčerpány všechny důkazní možnosti, které se nabízejí a soudu prvního stupně bylo uloženo provést důkazy k prověření věrohodnosti tvrzení svědkyně I.K., zejména ji vyzvat k předložení jejich fotografií z roku 2002, vyslechnout syna obžalovaného I.K., a opatřit důkazy, které by blíže osvětlily finanční možnosti obžalovaného. U nového hlavního líčení svědkyně uvedla, že obnovila soužití s manželem (obžalovaným), fotografie nemá a využívá svého práva nevypovídat, tak jako syn obžalovaného. I nové rozhodnutí odvolacího soudu vyznělo jako zprošťující výrok podle § 226 písm. a) tr.ř.

Do další skupiny patří tři případy, kdy odvolací soudy zrušily rozsudky a soudům prvního stupně věc vrátily k novému projednání u obžalovaných odsouzených pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr.zák. Důvodem bylo prověření finanční situace obžalovaných, event. zaplacení dluženého výživného, ale především bylo soudům uloženo opětovně obžalované poučit o možnosti zániku trestnosti jejich jednání podle § 214 tr.zák. a umožnit jim využít účinné lítosti dodatečným splněním vyživovací povinnosti. Vzhledem k tomu, že ke splnění vyživovací povinnosti musí dojít dříve, než soud prvního stupně začne vyhlašovat rozsudek, neměl odvolací soud jinou možnost, než volit shora uvedený postup. Tato podmínka je splněna i tehdy, je-li vyživovací povinnost splněna až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně, který byl zrušen odvolacím soudem, ale dříve než soud prvního stupně počne vyhlašovat nový rozsudek (R 54/1971). Dva obžalovaní této možnosti, kterou jim poskytl odvolací soud využili, a dosáhli zproštění podle § 226 písm. e) tr.ř.

Konečně mezi případy věcí vrácených soudům prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí byly i takové, kde vznikly pochybnosti o důvodnosti tohoto postupu, který je třeba volit jako krajní možnost v případech obtížně proveditelného dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně. Musí jít o vady, které nejsou ve

veřejném zasedání odvolacího soudu odstranitelné. Postup jednotlivých odvolacích soudů se různil. Většinou
samy doplňovaly potřebné důkazy ve věcech, kde rozhodovaly opakovaně a kde šlo spíše o ověření skutkového stavu zjištěného soudy prvního stupně.

Pochybnosti o důvodnosti vrácení věci soudu prvního stupně vzbuzuje např. v trestní věci vedené proti obžalovanému P.J., pro pokus trestného činu krádeže podle § 8 odst. 1 k § 247 odst. 1 písm. b), e) tr.zák. a další, pouze požadavek odvolacího soudu na opatření trestního spisu o předchozím odsouzení a zjištění „v jaké stádiu se nachází souběžné trestní stíhání, jako nezbytné pro posouzení, zda nebylo nutno ukládat souhrnný trest, respektive, zda není na místě volit postup podle ustanovení § 37a trestního zákona“. V trestní věci dalšího obžalovaného V.I.L dospěl odvolací soud k závěru o „nepřehlednosti výpovědí obou poškozených ve vztahu ke skutku, pro který je vedeno trestní stíhání obžalovaného, jakož i ve vztahu k jeho obžalobě“, a soudu prvního stupně uložil opětovně je oba vyslechnout jako svědky.

Odvolací soudy v odůvodněních svých usnesení vždy jasně a konkrétně uvedly všechny důvody, které vedly ke zrušení rozsudku soudů prvního stupně. Neomezily se pouze na výčet zjištěných vad, ale posuzovaly i jejich závažnost a vliv na objasnění základních skutkových skutečností. Stanovily zde rozsah požadovaného doplnění, tedy jaké skutečnosti a jakými důkazními prostředky je třeba věc objasnit. Vždy šlo o pokyny konkrétní a proveditelné. V závěru bylo uváděno, že výčet požadovaných úkonů není konečný a že soud prvního stupně je povinen provést i další důkazy, jejichž potřeba v průběhu řízení vznikne a budou k objasnění věci potřebné.

Shora uvedené poznatky byly získány především z vyžádaných trestních spisů, kde bylo odvolacími soudy rozhodnuto o zrušení rozsudků soudů prvního stupně podle § 258 odst. 1 tr.ř. Nelze proto z jejich počtu činit závěry o kvalitě rozhodování soudů prvního stupně. Z dalších trestních spisů zjišťujeme, že tento postup byl volen zcela ojediněle. Např. z trestních spisů o pravomocném odsouzení 65 obžalovaných pro trestný čin loupeže podle § 234 tr.zák., došlo k vrácení pouze u jedné trestní věci. Pokud o vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí bylo rozhodnuto, zjištěné vady, pro něž byl napadený rozsudek zrušen, většinou nešlo odstranit ve veřejném zasedání před odvolacím soudem. K vrácení věci docházelo v případech závažných procesních pochybení, především porušení práva na řádnou obhajobu a dále v případech, že skutková zjištění byla natolik nedostatečná, že jejich doplnění přísluší provádět dokazováním jen u soudu prvního stupně v hlavním líčení. Jejich provádění v rámci veřejného zasedání u odvolacího soudu by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

<u>Ad c/</u>

Po zrušení rozsudku soudu prvního stupně může odvolací soud dále postupovat i podle § 260 tr.ř. a usnesením vrátit věc státnímu zástupci k došetření, nelze-li pokračovat v řízení před soudem pro neodstranitelné procesní vady a není-li důvod pro jiné rozhodnutí. Novelou trestního řádu (zák.č. 265/2001 Sb.) bylo toto ustanovení změněno v souvislosti se zásadní změnou poměru a významu jednotlivých stadií trestního řízení, kdy těžiště řízení se přenáší před soud, což znamená výrazné omezení procesní činnosti orgánů činných v přípravném řízení. Důvodem vrácení věci již není pouhý požadavek náležitého objasnění věci, jak tomu bylo před novelou trestního řádu. V ustanovení § 191 odst. 1 tr.ř. je stanovena povinnost

soudu při vrácení věci státnímu zástupci k došetření v usnesení uvést, v kterých směrech je třeba řízení doplnit, které skutečnosti je třeba objasnit, popřípadě které úkony je třeba provést.

Ustanovení § 260 tr.ř., které navazuje na ustanovení § 258 tr.ř. a je ve vztahu speciality k ustanovení § 259 odst. 1 tr.ř., upravuje výjimečný postup odvolacího soudu, jímž se věc vrací zpět až do přípravného řízení. Odvolací soud přistoupí k úvahám o vrácení věci státnímu zástupci k došetření poté, co zruší napadený rozsudek z důvodů uvedených v § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř., tedy pro podstatné vady řízení, které mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části napadeného rozsudku. Musí jít o takové vady, že ani opakování hlavního líčení by zřejmě nemohlo vést k nápravě, a je proto žádoucí věc projednat znovu v přípravném řízení. Ve smyslu § 260 tr.ř. odvolací soud nejprve zkoumá, zda není dán důvod pro jiné rozhodnutí ve věci (Rozsudek NS ČR sp.zn. 4 Tz 21/2003).

Po účinnosti novely trestního řádu nebyl zjištěn ve zkoumaných trestních věcech ani jeden případ, kde by odvolací soudy po zrušení rozsudku soudu prvního stupně postupem podle § 260 tr.ř. vrátily věc státnímu zástupci k došetření. Závažné procesní vady, které by vznikly již v přípravném řízení a které by byly neodstranitelné v řízení před soudem, odvolací soudy při přezkoumání zákonnosti napadených rozhodnutí nezjistily. Pokud k závažným procesním vadám došlo a byly v konkrétních případech kasačním důvodem uvedeným v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř., došlo k nim až v řízení před soudem. Jde např. o již uvedený případ porušení ustanovení o nutné obhajobě, když obžalovaný nastoupil výkon trestu až po podání obžaloby, nebo konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného bez splnění zákonných podmínek.

Pouze v jednom případě bylo rozhodnuto odvolacím soudem o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, avšak došlo k němu ještě před účinností novely trestního řádu. Odvolací soud zde zrušil napadený rozsudek z důvodů uvedených v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a), c) tr.ř. a dále rozhodl o vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 tr.ř. Odvolacím soudem bylo vytknuto porušení procesních i hmotněprávních ustanovení, když skutek měl být posouzen podle přísnější právní kvalifikace a soudu prvního stupně bylo uloženo prostřednictvím dožádaných soudů vyslechnout dva svědky na Ukrajině. V dalším řízení došlo v této trestní věci i k vrácení soudu prvního stupně za účelem výslechu dalších svědků a vyšetřovatele, který prováděl rekognice podle fotografií.

Novelizované ustanovení § 260 tr.ř. je sice pojistkou, která zajišťuje odstranění podstatných procesních vad přípravného řízení, které jsou neodstranitelné v řízení před soudem, ale v této podobě ztrácí svoji praktickou použitelnost. Při řádné práci soudce by řízení zatížené takovými vadami vůbec nemělo dospět do stadia odvolacího řízení. Tyto vady měly být odstraněny již v předchozích fázích soudního řízení.

Ad d/

Ve zkoumaných případech nebyl zjištěn žádný případ, kde by odvolací soud usnesením podle § 265 tr.ř. zrušil napadený rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody, nerozhodl sám ve věci a odkázal poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Pokud odvolací soud napadený rozsudek zrušil i ve výroku o náhradě škody vždy sám i rozhodl o uplatněném nároku podle § 228 odst. 1 nebo § 229 odst. 1, event. 2 tr.ř. Pouze v jednom případě odvolací soud k odvolání obžalované podle § 258 odst. 1 písm. f), odst. 2 tr.ř. zrušil v napadeném rozsudku pouze oddělitelný výrok o náhradě škody. Dále nebylo o náhradě škody rozhodováno, když celá způsobená škoda již byla po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně uhrazena.

Ad e/

Přednost před vrácením věci soudu prvního stupně nebo státnímu zástupci k došetření má a apelačnímu principu odpovídá postup podle § 259 odst. 3 tr.ř., kdy odvolací soud sám ve věci rozhodne rozsudkem. V tomto ustanovení jsou stanoveny podmínky, za kterých může odvolací soud sám ve věci rozhodnout rozsudkem. Může tak učinit za předpokladu, že skutkový stav byl již v napadeném rozsudku správně zjištěn a nebo byl na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn (§ 263 odst. 6 a 7). Odvolací soud tedy nemůže sám ve věci rozhodnout rozsudkem, pokud v odvolacím řízení neprovedl žádné důkazy a vlastní rozhodnutí, odchylné od rozhodnutí soudu prvního stupně, učiní jen na základě jiného hodnocení důkazů. Odchýlit se však může pokud opakuje důkazy provedené již v hlavním líčení (§ 253 odst. 3 písm. a) tr.ř.), nebo v odvolacím řízení provede důkazy nové, které v hlavním líčení nebyly provedeny (§ 253 odst. 3 písm. b) tr.ř.).

Z trestních spisů a soudních rozhodnutí bylo zjištěno, že odvolací soudy při své rozhodovací činnosti respektují apelační princip, kterým je toto řízení ovládáno. Svoji přezkumnou činnost zaměřily k tomu, aby po provedení odvolacího řízení bylo možno rozhodnout a projednávaná trestní věc byla již v tomto řízení pravomocně ukončena.

Po zrušení celého rozsudku soudu prvního stupně napadeného odvoláním, nebo jeho oddělitelné části, odvolací soudy, pokud postupem podle § 259 odst. 1 tr.ř. nevrátily věc k novému projednání a rozhodnutí, ukončily trestní stíhání obžalovaných pravomocným rozhodnutím. Usnesením o zamítnutí odvolání podle § 256 tr.ř. rozhodly o 70 podaných odvoláních (59 odvolání obžalovaných a 11 odvolání státních zástupců). Odvolací soudy samy podle § 259 odst. 3 tr.ř. rozhodly rozsudkem na základě 61 podaných odvolání, z toho 43 bylo podáno obžalovanými a 18 státními zástupci. Opětovně je třeba zdůraznit, že v některých případech šlo o opakovaná rozhodnutí odvolacích soudů, po předchozím vrácení věci soudům prvního stupně, jejichž rozhodnutí byla opakovaně napadena odvoláním (15 zjištěných opakovaných odvolání). V těchto případech odvolací soudy již samy pravomocně rozhodly. Opakované vrácení věci soudům prvního stupně bylo zjištěno pouze ve dvou případech. V jednom případě byla věc vrácena nejprve k došetření státnímu zástupci (před novelou trestního řádu) a pak soudu prvního stupně. V dalším případě byla věc dvakrát vrácena soudu prvního stupně, na základě opakovaného odvolání státního zástupce, který nesouhlasil se zprošťujícím rozsudkem.

Odvolací soudy svými rozhodnutími měnily výroky o vině, trestu a způsobu jeho výkonu, o náhradě škody i o ochranných opatřeních. Meritorní rozhodovací činností v opravném řízení odvolací soudy odstraňovaly chyby a nedostatky spočívající ve vadách skutkových, právních i vady procesních postupů, ke kterým došlo v řízení a rozhodování u nižších soudů v konkrétních trestních věcech. Tím naplňovaly účel opravného řízení v trestních věcech.

Ve výrocích o vině odvolací soudy měnily použitou právní kvalifikací skutků na mírnější nebo přísnější, zrušily posouzení obžalovaného jako zvlášť nebezpečného recidivisty podle § 41 odst. l tr.zák. a vynesly zprošťující výroky podle § 226 tr.ř. o celé trestné činnosti nebo jen o některém z dílčích útoků. Dále měnily výroky o přiznané náhradě škody, včetně úroků z prodlení a byl zrušen i výrok o uložení ochranného léčení psychiatrického, které měl obžalovaný vykonat ambulantní formou.

Ve výrocích o trestech, které byly měněny častěji i jako důsledek změněných výroků o vině, odvolací soudy zmírnily uložené tresty 22 obžalovaným a 10 obžalovaným uložily

tresty přísnější. Tresty zpřísnily i uložením dalších trestů, jako trestu zákazu pobytu na určitém území, propadnutí věci a doplněním podmíněného trestu odnětí svobody o dohled (§ 60a tr.zák.). Naopak zmírnily uložené tresty v jejich výměře, zrušením výroků o trestech propadnutí věci a zákazu pobytu. V jednom případě odvolací soud zrušil aplikaci ustanovení § 40 odst. 1 tr.zák. (ponechán stejný trest) a v dalších dvou opravil chybnou aplikaci ustanovení o ukládání souhrnného trestu (§ 35 odst. 2 tr.zák.). U 4 obžalovaných žen podle odvolacích soudů nepřiměřenost trestu spočívala pouze ve výroku o způsobu výkonu trestu odnětí svobody a tyto soudy samy aplikovaly ustanovení § 39a odst. 3 tr.zák. tak, že obžalované zařadily pro výkon trestu do věznice s mírnějším režimem a u mladistvé bylo opraveno její zařazení pro výkon trestního opatření odnětí svobody v souladu se zák. č. 218/2003 Sb. a zák.č. 169/1999 Sb.

V odvolacím řízení se uplatňuje zásada beneficia cohaesionis (§ 261 tr.ř.), podle níž je povinností odvolacího soudu rozhodnout ve prospěch spoluobžalovaného či zúčastněné osoby, i když tito sami odvolání nepodali i v případě, že jim prospívá i jen jediný důvod, který vedl ke změně napadeného rozsudku v odvolacím řízení. Jde o obligatorní povinnost odvolacího soudu, kterou se má zabránit, aby v jedné trestní věci vedle sebe nebyla navzájem si odporující rozhodnutí.

Postup podle § 261 tr.ř. nebyl zjištěn. Měl však byl aplikován v trestní věci obžalovaných M.M. a I.M., kteří byli rozsudkem soudu prvního stupně shodně uznáni vinnými dvěma trestnými činy loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák. a oba stejně odsouzeni k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání tří roků s výkonem ve věznici s ostrahou a k trestu vyhoštění na dobu neurčitou. Odvolání podal pouze I.M. a na základě jeho odvolání byl zrušen celý rozsudek a znovu bylo rozhodnuto o jeho vině i trestu. V odůvodnění rozsudku odvolací soud uvedl, že soud prvního stupně pochybil v tom, že stíhané jednání posoudil jako dva trestné činy loupeže podle § 234 odst. 1 tr.zák., tedy jako dva skutky, přestože šlo pouze o jeden skutek spáchaný dvěma dílčími útoky. Proto byl změněn výrok o vině, avšak pouze u odvolatele I.M., přestože důvod rozhodnutí v jeho prospěch prospíval i spoluobžalovanému M.M.

Odvolací soudy ve zkoumaných případech při postupu podle ustanovení § 259 odst. 3 tr.ř. ve většině případů samy meritorně rozhodly ve věci rozsudkem na podkladě skutkového stavu, který byl podle jejich názoru správně zjištěn již v rozsudcích soudů prvního stupně. Odvolací soudy jsou však současně jedním ze subjektů dokazování v trestním řízení, i když dokazování zpravidla neprovádí, neboť těžiště dokazování i po novele trestního řádu zůstává u soudu prvního stupně. Nová koncepce odvolacího řízení však přinesla změnu i v tom, že rozšířila možnost doplnění dokazování před odvolacím soudem. Provádění důkazů a jejich hodnocení u odvolacího soudu je jejich plnohodnotnou činností, byť jen v omezeném rozsahu. Neprovádí rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

Doplnění dokazování ve veřejném zasedání konaném o podaném odvolání bylo provedeno v 17 věcech. Zaznamenali jsme doplnění dokazování výslechem obžalovaného, svědků a znalců z oboru psychiatrie-psychologie (výslech opakovaný po hlavním líčení). Byly vyžádány trestní spisy o předchozích odsouzeních obžalovaných a proveden jimi důkaz k posouzení postupu při ukládání souhrnného trestu podle § 35 odst. 2 tr.zák. a pro posouzení zvlášť nebezpečné recidivy podle § 41 odst. 1 tr.zák. Dále byly provedeny listinné důkazy (§ 112 odst. 2 tr.ř.) vyžádanými lékařskými zprávami a zdravotní dokumentací, účetními doklady, vyjádřením velvyslanectví Ukrajiny, potvrzením pasových orgánů, orgánů Policie

ČR, komise pro projednávání přestupků, zprávou Vězeňské služby ČR, kde obžalovaný dříve vykonával trest odnětí svobody a vyjádřením Vojenské zdravotní pojišťovny o náhradě škody a dohodě o jejich splátkách. Důkaz byl prováděn i doplněným opisem rejstříku trestů.

I v případě, že odvolací soud má dostatečné podklady pro vlastní rozhodnutí nesmí sám učinit rozhodnutí, které by podstatně zhoršilo postavení obžalovaného a znemožnilo mu tak domoci se nápravy řádným opravným prostředkem. Jde o případy uvedené v ustanovení § 259 odst. 5 tr.ř., podle něhož odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn (písm. a) a dále uznat jej vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl v napadeném rozsudku uznat vinným soud prvního stupně (§ 225 odst. 2 tr.ř. – písm.b). Překážka uvedená v ustanovení § 259 odst. 5 písm. a) tr.ř. odůvodňuje v takové věci, ve které připadá v úvahu odsuzující rozsudek, postup podle § 259 odst. 1 tr.ř., tedy vrácení věci soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu projednal a rozhodl (R 25.II/2006).

Překážka uvedená v ustanovení § 259 odst. 5 písm. a) tr.ř. bránila odvolacímu soudu rozhodnout rozsudkem např. v trestní věci ml. K.H., který byl soudem prvního stupně podle § 226 písm. b) tr.ř. zproštěn obžaloby pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 tr.ř. K odvolání státního zástupce odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b), c) tr.ř. zrušil napadený rozsudek a podle § 259 odst. 1 tr.ř. věc vrátil soudu prvního stupně. V odůvodnění usnesení mj. uvedl, že rozvedené skutečnosti zvyšují stupeň společenské nebezpečnosti dle § 3 odst. 4 tr.zák. natolik, že v konkrétním případě se nelze ztotožnit se závěrem soudu prvního stupně o malém stupni společenské nebezpečnosti jednání obžalovaného. Vzhledem k tomu byl napadený rozsudek zrušen a věc byla vrácena soudu prvního stupně z důvodů § 259 odst. 1 a § 259 odst. 5 písm. a) tr.ř. V souladu s právním názorem odvolacího soudu rozhodl soud prvního stupně tak, že obžalovaného uznal vinným žalovaným trestným činem a uložil mu trest odnětí svobody s podmíněným odkladem (před nabytím účinnosti zák.č. 218/2003 Sb.).

Odvolací soud také nesmí změnit napadený rozsudek v neprospěch obžalovaného na základě principu zákazu reformationis in peius (§ 259 odst. 4), a nesmí být změněn ani v případném řízení následujícím (§ 264 odst. 2 tr.ř.), přestože je vadný, pokud nepodal odvolání státní zástupce v neprospěch obžalovaného, nebo poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody. Po novele trestního řádu provedené zák.č. 292/1993 Sb. není zákaz změny k horšímu omezen jen na zpřísnění trestu, ale platí na všechny výroky, které se týkají obžalovaného.

I ve zkoumaných případech bylo zjištěno, že odvolací soudy, v důsledku respektování zásady zákazu reformationis in peius, nemohly změnit rozhodnutí soudu prvního stupně v neprospěch obžalovaných, přestože pochybení zjistily. Tak např. odvolací soud spatřoval pochybení v rozhodnutí soudu prvního stupně v tom, že obžalované A.Č. byl uložen trest odnětí svobody podle § 248 odst. 4 tr.zák. a za použití § 40 odst. 1 tr.zák. v trvání čtyř roků, aniž bylo zřejmé, zda tak činí vzhledem k okolnostem případu nebo pro poměry obžalované. V odůvodnění usnesení, jímž podle § 256 tr.ř. zamítl odvolání obžalované uvádí :

„Došel-li krajský soud k závěru, že je splněna materiální podmínka uvedená v § 88 odst. 1 tr.zák., tak při právní kvalifikaci činu odpovídající okolnostem použití vyšší trestní sazby (zde nejpřísnější), je tento postup v rozporu se zákonem a není v souladu ani se všeobecně respektovanou judikaturou. Jinými slovy, při právní kvalifikaci činu a ukládání trestu nelze současně dovodit, že je splněna materiální podmínka pro použití vyšší trestní sazby podle

ustanovení § 88 odst. 1 tr.zák. a přitom aplikovat ustanovení § 40 odst. 1 tr.zák., o mimořádném snížení trestu odnětí svobody se zřetelem na okolnosti případu. Pokud krajský soud aplikoval zmírňovací ustanovení pro poměry obžalované, ani zde není jeho postup zákonný, neboť rodinné a osobní poměry obžalované nevybočují z obvyklých případů. Nicméně toto pochybení nemohl odvolací soud napravit, neboť by postupoval v rozporu s ustanovením § 259 odst. 4 tr.ř., když odvolání podala pouze obžalovaná".

V další trestní věci obžalovaného D.C. odvolací soud hodnotí konkrétní výměru trestu odnětí svobody jako příliš mírnou, a jak dále uvádí, vzhledem k absenci odvolání státního zástupce nelze učinit rozhodnutí, které by přineslo změnu v neprospěch obžalovaného. Ze stejného důvodu odvolací soud nemohl napravit pochybení soudu prvního stupně, který nerozhodl o řádně uplatněném nároku na náhradu škody způsobené trestnou činností, když napadený rozsudek byl přezkoumán pouze na základě odvolání obžalované.

Jednání odvolacího soudu

Pokud jde o vlastní jednání odvolacího soudu, toto je závislé na způsobu, kterým hodlá tento soud rozhodnout. Může rozhodnout ve veřejném zasedání (§ 232 a násl. tr.ř.), které je pravidlem, nebo v neveřejném zasedání (§ 240 a násl. tr.ř.), pokud rozhoduje způsobem uvedeným v ustanovení § 263 odst. 1 písm. a) nebo b) tr.ř. Ve zkoumaných případech odvolací soudy rozhodovaly většinou ve veřejném zasedání, ve kterém mohou být učiněna prakticky všechna rozhodnutí, která v odvolacím řízení připadají v úvahu. Rozhodnutí o zrušení napadeného rozsudku podle § 258 odst. 1 tr.ř. a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí podle § 259 odst. 1 tr.ř. bylo učiněno ve veřejném zasedání ve 12 případech a v neveřejném zasedání v 15 případech. V neveřejném zasedání, které je fakultativní, odvolací soudy nikdy nejednaly bez splnění podmínek uvedených v ustanovení § 263 odst. 1 tr.ř., zejména podmínky uvedené pod písm. b) tohoto ustanovení, když podle názoru odvolacích soudů zjištěné vady nešlo odstranit ve veřejném zasedání.

Účast obžalovaného u veřejného zasedání záleží na jeho vůli být u jednání přítomen. Jeho přítomnost je však žádoucí, neboť má možnost přednést své vyjádření a případné návrhy na dokazování. Ve zkoumaných případech odvolací soudy účast obžalovaného považovaly za vhodnou a proto vždy obžalovaného k veřejnému zasedání předvolaly. Pokud bylo veřejné zasedání konáno v jeho nepřítomnosti, vždy byl o něm řádně a včas vyrozuměn, a buď na své přítomnosti netrval, nebo odvolací soud dospěl k závěru, že jeho účast vzhledem k povaze věci není nutná. V 27 trestních věcech (kde nejprve došlo ke zrušení rozsudku a vrácení věci) projednávaných v odvolacími soudy bylo konáno celkem 29 veřejných zasedání (včetně projednání opakovaných odvolání). Obžalovaný byl přítomen u 26 veřejných zasedání. Ve dvou případech byl předveden eskortou, když nebyly splněny podmínky pro konání veřejného zasedání v jeho nepřítomnosti dle § 263 odst. 4 tr.ř.

Z dalších osob byl u veřejného zasedání přítomen obhájce, který musí být podle § 263 odst. 3 tr.ř. přítomen ve všech případech jako u hlavního líčení (§ 263 odst. 3 tr.ř.). I v případě obhájců odvolací soudy respektovaly uvedené zákonné ustanovení. Z trestních spisů bylo zjištěno, že obhájci byli přítomni u 20 veřejných zasedání a pouze u 9 jsme jejich účast nezaznamenali. Většinou obhajovali obžalované již v předchozích fázích trestního řízení. Ve čtyřech případech byl k odstranění vad podaného odvolání ustanoven předsedou senátu obžalovanému obhájce, ve dvou případech pouze pro odůvodnění odvolání a v dalších dvou případech tento obhájce pokračoval v obhajování v odvolacím řízení (§ 251 odst. 2 tr.ř.).

Z dalších osob jsme u veřejného zasedání konaného u odvolacích soudů zaznamenali účast poškozených a rodinných příslušníků obžalovaných.

Účast státního zástupce u veřejného zasedání konaného o odvolání je podle § 263 odst. 2 tr.ř. povinná, a jde o výjimku z jinak nepovinné účasti státního zástupce ve veřejném zasedání (§ 234 odst. 2 tr.ř.). Z protokolů o veřejném zasedání jsme v žádném případě absenci státního zástupce při jednání odvolacího soudu nezaznamenali. Při doručování předvolání státnímu zástupci byla vždy dodržena zákonná pětidenní lhůta k přípravě (§ 233 odst. 2 tr.ř.).

Podle pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 12/2003, jímž se upravuje postup státních zástupců při trestním stíhání osob, při výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním a postup v trestním řízení soudním, v platném znění, je státní zástupce vyššího státního zastupitelství povinen přezkoumat důvodnost řádného opravného prostředku podaného nižším státním zástupcem a zcela zjevně nedůvodný opravný prostředek vzít zpět. V řízení před soudem druhého stupně vystupuje státní zástupce tak, aby byla v plném rozsahu přezkoumána zákonnost napadeného rozhodnutí i postupu, který rozhodnutí předcházel. Pro účast státního zástupce na jednání soudu druhého stupně platí přiměřeně ustanovení pro postup státního zástupce v řízení u soudu prvního stupně, kde jsou podrobně rozvedeny náležitosti obsahu jeho závěrečné řeči a závěrečného návrhu.

Z protokolů o veřejných zasedáních odvolacích soudů bylo zjištěno, že v nich byl zaznamenán jen velmi stručný obsah závěrečné řeči státního zástupce a jeho závěrečný návrh na rozhodnutí o podaném odvolání. V protokolech byl zaznamenán i závěrečný návrh jiných zúčastněných osob, využití repliky státním zástupcem nebylo zaznamenáno. Větší pozornost jsme věnovali závěrečným návrhům státních zástupců, jak má odvolací soud v projednávané věci rozhodnout, vzhledem k jejich významu pro správné rozhodnutí.

Ve sledovaných trestních věcech odvolací soudy projednaly za účasti příslušných státních zástupců ve veřejných zasedáních celkem 90 odvolání podaných oprávněnými osobami (včetně odvolání opakovaných). Ve zbývajících případech byla odvolání za splnění zákonných podmínek projednána v neveřejných zasedáních. Kromě rozhodnutí podle § 253 tr.ř. bylo v neveřejném zasedání rozhodnuto podle § 258 odst. 1 a § 259 odst. 1 tr.ř.celkem 15 trestních věcí, kdy po zrušení napadeného rozsudku nešlo vadu odstranit ve veřejném zasedání a bylo nutno věc vrátit k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně.

Závěrečný návrh státních zástupců byl ohledně 49 (54,4 %) podaných a projednaných odvolání shodný s rozhodnutím odvolacích soudů. Pouze v jednom případě, snad i vinou neúplné nebo nepřesné protokolace, byl v protokole o veřejném zasedání vyznačen neurčitý návrh státního zástupce: „*Odkazuji na svůj původní návrh a KS bude muset pečlivě vážit zda provedení důkazy svědčí nebo nesvědčí o vině obžalovaného*“. Odvolací soud v této věci vyhověl odvolání obžalovaného a ve věci rozhodl o jeho zproštění podle § 226 písm. c) tr.ř.

Jiný návrh byl zaznamenán u 40 (44,4 %) podaných odvolání:

- 13 odvolání - SZ navrhoval jejich zamítnutí podle § 256 tr.ř (11 obžalovaných a 2 SZ), odvolací soud po zrušení sám meritorně rozhodl podle § 259 odst. 3 tr.ř.
- 11 odvolání - SZ navrhoval postup podle § 258 odst. l a § 259 odst. 1 tr.ř., odvolací soud po zrušení sám meritorně rozhodl podle § 259 odst. 3 tr.ř.

- 8 odvolání - SZ navrhoval postup podle § 258 odst. l a § 259 odst. 1 tr.ř., odvolací soud zamítl odvolání podle § 256 tr.ř.
- 5 odvolání - SZ navrhoval jejich zamítnutí podle § 256 tr.ř., odvolací soud rozhodl podle § 258 odst. l a § 259 odst. 1 tr.ř.
- 3 odvolání - jiný návrh SZ od rozhodnutí odvolacího soudu.

V jednom případě státní zástupce před jednáním odvolacího soudu vzal zpět odvolání podané nižším státním zástupcem, jinak většinou u jejich odvolání činil shodný návrh, jako v jejich písemném odůvodnění. Obecně lze konstatovat, že státní zástupci svojí návrhovou činností u odvolacích soudů přispívali k řádnému přezkoumání napadených rozhodnutí a k odstranění zjištěných vad. Přes toto konstatování, a odlišné procesní postavení státních zástupců, však nelze pominout téměř poloviční nesoulad jejich závěrečných návrhů s rozhodnutími odvolacích soudů. Rozdílné návrhy, zejména v případech, kdy odvolací soudy o podaných odvoláních rozhodly podle § 258 odst. 1 a § 259 odst. 1 tr.ř., při novelou značně omezeném principu kasace, není jen záležitostí rozdílného právního názoru na projednávanou trestní věc, ale svědčí také o nedostatečné přípravě státních zástupců na jednání odvolacích soudů.

Délka řízení

Požadavek na co nejrychlejší projednání trestních věcí je zdůrazněn již v základních zásadách trestního řízení. V ustanovení § 2 odst. 4 tr.ř. je uloženo všem orgánům činným v trestním řízení trestní věci projednávat co nejrychleji a s plným šetřením občanských práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a příslušnými mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána. Zásada rychlosti řízení je rozpracována a zajištěna celou úpravou postupu podle trestního řádu. Je dále vyjádřena v čl. 38 Listiny základních práv a svobod, podle něhož má každý právo na to, aby jeho záležitost byla v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem. Požadavek na rychlost řízení obsahuje i Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod (čl. 6) a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 3). Rychlost řízení je jedním ze základních a stále kritizovaných problémů našeho soudnictví, nejen na úseku civilního práva, ale i na úseku trestním.

Základním smyslem nové právní úpravy je snaha po ukončení trestního stíhání pachatele co nejdříve po spáchání trestného činu. Stejně jako v celém trestním řízení se v novele i v případě právní úpravy odvolání projevuje snaha o prosazení zásady rychlosti řízení. Je nesporné, že sama změna základních zásad pro vyřizování odvolání, spočívající zejména v omezení revizního principu při přezkumu napadených rozhodnutí a ve výrazném posílení apelačních prvků, se nezbytně musí projevit ve zrychlení řízení před odvolacími soudy a ve snížení počtu trestních věcí, které se z odvolacího řízení vrací do stádia předchozích řízení (řízení před soudy prvního stupně nebo do přípravného řízení) pro nedostatky, jejichž odstranění nutně nevyžaduje rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování.

Z trestních spisů jsme se proto pokusili zjistit jednak délku řízení u odvolacích soudů, pokud některé ze svých rozhodnutí učinily v prvním nebo v opakovaném veřejném zasedáních. Dále jsme zjišťovali v těchto trestních věcech i délku řízení u soudů prvního stupně, které po zrušení napadeného rozsudku, na základě rozhodnutí odvolacích soudů, byly povinny věc v potřebném rozsahu opakovaně projednat, tedy časový interval, který není zvlášť statisticky sledován a vykazován, ale nesporně ovlivňuje celkovou délku trestního řízení (bude rozvedeno v další části zprávy).

Délka řízení u odvolacích soudů :

Délka řízení u odvolacího soudu	do 1 týdne	do 14 dnů	do 3 týdnů	do 1 měs.	do 6 týdnů	do 2 měs.	déle
l. jednání	2	6	7	15	11	9	13
2. jednání	-	1	-	2	4	5	3
3. jednání	-	-	-	1	-	-	-
Celkem	2	7	7	18	15	14	16

Délka řízení u odvolacích soudů byla sledována jako časový úsek od doručení spisů s odvoláním odvolacím soudům do jejich rozhodnutí. Z uvedené tabulky je zřejmé, že ve sledovaných případech bylo nejvíce věcí u odvolacích soudů vyřízeno ve lhůtách od 1 do 2 měsíců, téměř 60 %. Nebyly zjištěny podstatnější časové rozdíly mezi prvními a opakovanými jednáními odvolacích soudů, a naprosto stejný je u obou řízení i podíl věcí projednávaných déle než 2 měsíce.

Nejdéle trvalo první jednání u odvolacího soudu 5 měsíců a 17 dnů v trestní věci obžalovaného Z.N., který si podal odvolání proti odsuzujícímu rozsudku jímž byl uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr.zák. a odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 3 měsíců na zkušební dobu 18 měsíců (nakonec zproštěn z obžaloby podle § 226 písm. b) tr.ř.). Obžalovaný se vzhledem ke svému neuspokojivému zdravotnímu stavu nemohl zúčastnit jednání u odvolacího soudu, když byl hospitalizován na neurologické klinice FN v O po cévní mozkové příhodě. Po dobu 5 měsíců a 7 dnů trvalo odvolací řízení v trestní věci obžalovaného F.M., který byl rovněž odsouzen za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr.zák. a byl mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 4 měsíců, s výkonem ve věznici s dozorem (odvolání zamítnuto). V této věci muselo být pátráno po pobytu obžalovaného a nakonec musel být vydán příkaz k jeho zatčení. V obou případech k prodlení došlo bez zavinění odvolacích soudů. Naopak důvod delší doby řízení u odvolacího soudu (4 měs. a 17 dnů) se z trestního spisu nepodařilo zjistit např. ve věci obžalovaného V.I.L., kde kromě nařízení a provedení jednoho veřejného zasedání, ke kterému se obžalovaný na první předvolání dostavil, nebyly odvolacím soudem prováděny žádné další úkony.

Pokud v posledních letech průměrná délka řízení u věcí projednávaných v prvním stupni okresními soudy přesáhla 8 měsíců a krajskými soudy přesáhla 20 měsíců, lze ve zkoumaných případech podíl řízení u odvolacích soudů na celkové délce řízení označit za uspokojivý, ale rozhodně ne zanedbatelný. Nutno přitom však brát v úvahu, že novela trestního řádu posílením apelačních prvků rozšířila rozsah dokazování v odvolacím řízení tak, aby bylo možno o odvolání rozhodnout v tomto řízení, což nezbytně vedlo k vyšší časové náročnosti odvolacího řízení.

Řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí

Po vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí soud prvního stupně koná opakované hlavní líčení na podkladě původní obžaloby. Může také rozhodnout mimo hlavní líčení, pokud vyjdou najevo okolnosti uvedené v ustanovení § 231 odst. 1 tr.ř. Celé hlavní líčení není potřeba provádět znovu a lze je provést v omezeném rozsahu, pokud v předchozím řízení byly dodrženy všechny platné zásady pro postup soudu prvního stupně a výsledky

dřívějšího hlavního líčení jsou i pro toto nové řízení použitelné (např. provedené důkazy byly hodnoceny vadně, skutek byl nesprávně kvalifikován). Soudem, kterému byla věc vrácena, může být i jiný soud téhož druhu a stupně v obvodě odvolacího soudu, než soud jehož rozsudek byl napaden odvoláním a následně zrušen. Odvolací soud může nařídit i projednání věci v jiném složení senátu u původního soudu (§ 262 tr.ř.). Proti novému rozhodnutí soudu prvního stupně je přípustný řádný opravný prostředek.

V ustanovení § 264 odst. 1 tr.ř. je stanovena vázanost soudu, jemuž byla věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí, právním názorem odvolacího soudu v řešených otázkách práva hmotného i procesního. Vysloveným právním názorem však soud prvního stupně není vázán, jestliže podstatnou změnou skutkových zjištění v novém hlavním líčení ztratil svůj skutkový základ. Odvolací soud může vyslovit i závazný právní názor ohledně provádění důkazů a soud prvního stupně je povinen provést všechny nařízené úkony a doplnění. (není jimi vázán pouze tehdy, pokud úkony nelze provést). Může navíc provést i další úkony, jejichž potřeba vyplynula z doplněného dokazování.

Postup soudů prvního stupně, po zrušení napadených rozsudků odvolacími soudy a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí (§ 259 odst. 1 tr.ř.), jsme zkoumali z trestních věcí 27 obžalovaných osob. U dvou obžalovaných byl rozsudek opakovaně zrušen odvolacím soudem a soudu prvního stupně byla věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí. V trestních věcech prvotrestaných žen nám konečná soudní rozhodnutí neumožňovala sledovat i procesní postupy, které jejich vydání předcházely. Odvolací soudy ani v jednom případě nevyužily výjimečného postupu podle první věty ustanovení § 262 tr.ř. a nenařídily projednání věci v jiném složení senátu nebo jiným samosoudcem. Stejně tak neshledaly důležité důvody podle věty druhé tohoto zákonného ustanovení a nenařídily, aby věc projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a téhož stupně v jeho obvodu.

Jak již bylo shora uvedeno, odvolací soudy v odůvodněních svých usnesení vedle důvodů, které vedly ke zrušení rozsudků soudů prvního stupně, vždy jasně a srozumitelně vymezily rozsah provedení úkonů a doplnění, které je soud prvního stupně povinen provést k řádnému zjištění skutkového stavu věci, vždy ve vztahu ke zrušené části napadeného rozsudku. Další dokazování většinou neomezily na své pokyny, ale v závěru odvolací soudy daly prostor k provedení i dalších důkazů, jejichž potřeba v průběhu řízení vznikne a budou potřebné za účelem zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí soudu prvního stupně (§ 2 odst. 5 tr.ř.). Doplnění dokazování bylo také limitováno obsahovým vymezením odvolání.

Požadavky odvolacích soudů na doplnění dokazování byly vždy proveditelné, i když v průběhu řízení u soudů prvního stupně se někdy ukázalo, že jejich splnění bude značně obtížné a časově náročné. Častým problémem soudů prvního stupně bylo zajistit účast požadovaných svědků u opakovaného hlavního líčení. Tak např. v trestní věci vedené proti obžalovanému B.K. pro trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1 tr.zák. muselo být opakované hlavní líčení 6 x odročováno, než byl vypátrán pobyt svědka na jehož výslechu odvolací soud trval. V trestní věci J.P., obžalované pro trestné činy porušování domovní svobody podle § 238 odst.1, 2 tr.zák. a krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr.zák., odvolací soud po zrušení rozsudku soudu prvního stupně vrátil věc soudu prvního stupně s požadavkem doplnit dokazování provedením rekognice podle § 104b tr.ř. s tím, že neprovedení tohoto důkazu nemůže obstát pouze z důvodu, že k hlavnímu líčení nebyly v předmětný den zajištěny vhodné figurantky. V souladu s ustanovením § 180 odst. 2 tr.ř. samosoudce písemně požádal státního zástupce a jeho prostřednictvím policejní orgán

(§ 183 odst. 1 tr.ř.) o zajištění podmínek pro provedení rekognice (zajištění účasti u hlavního líčení) devíti osob romské národnosti, které se věkem, vzhledem v obličeji, vzrůstem, barvou vlasů a dalšími markantami, které se neodlišují od obžalovaných). Uvedené orgány požadavek soudu nesplnily a po průtazích si provedení důkazu musel zajistit samosoudce sám.

Soudy prvního stupně po vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí, při opakovaném hlavním líčení, respektovaly pokyny odvolacích soudů a provedly nařízené doplnění dokazování. Pouze v trestní věci obžalovaného R.K., který byl rozsudkem soudu prvního stupně podle § 226 písm. b) tr.ř. zproštěn obžaloby pro pokus trestného činu znásilnění podle § 8 odst. 1 k § 241 odst. 1 tr.zák., pokyn odvolacího soudu k doplnění dokazování splněn nebyl. K odvolání státního zástupce jednal ve věci opakovaně odvolací soud, který zprošťující rozsudek opět zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. V odůvodnění usnesení uvedl:

„Přesto, že nalézací soud byl zavázán pokyny odvolacího soudu a tyto měl provést, omezil se toliko na zajištění důkazu, a to znaleckého posudku z oboru zdravotnictví – odvětví soudního lékařství, který byl v průběhu hlavního líčení dne 9.6.2005 se souhlasem všech stran čten. Výslech svědka MUDr. P.K. proveden nebyl, ač k tomu výše zmíněným usnesením krajského soudu byl nalézací soud zavázán.

Nutno tedy nalézacímu soudu vytknout, že neplnil příkazy krajského sodu a bez dalšího absenci výslechu tohoto svědka v odůvodnění napadeného rozsudku okomentoval tak, že "soud má za to, že lékařská zpráva, jež je založena ve spise, je dostačujícím dokladem pro zpracování znaleckého posudku". S dodatkem, že svědek MUDr. P.K. by ve své výpovědi stejně vycházel pouze z lékařské zprávy.

Z postoje nalézacího soudu je zřejmé, že nebylo jeho snahou provádět i další možné důkazy, které by mohly přispět ke spravedlivému rozhodnutí…… V novém řízení se pak okresnímu soudu ukládá doplnit dokazování o výslech zpracovatele znaleckého posudku z oboru soudního lékařství, kterému by měl za účasti tohoto znalce předcházet výslech MUDr. P.K., poškozené D.H., popřípadě i výslech již soudem slyšeného Ing. J.Š…..".

Všechny tyto požadované důkazy byly okresním soudem v novém hlavním provedeny a vyhodnoceny v kontextu s ostatnímu důkazy již provedenými. Opakovaně byl vynesen zprošťující rozsudek a o odvolání státního zástupce bylo odvolacím soudem s konečnou platností rozhodnuto jeho zamítnutím podle § 256 tr.ř.

Při novém projednání věci platí pro rozhodování zákaz reformationis in peius, který se vztahuje na celé další řízení (§ 264 odst. 2 tr.ř.). V důsledku porušení ustanovení § 264 odst. 2 tr.ř. zrušil odvolací soud jeden rozsudek soudu prvního stupně, který byl napaden odvoláním podaným pouze ve prospěch obžalovaného. Tento soud v novém rozhodnutí porušil zákaz reformationis in peius, který znamená zákaz změny postavení obžalovaného k horšímu, a to v celkovém kontextu, když obžalovaného uznal vinným ve shodě s předchozím zrušeným rozsudkem a uložil mu i trest odnětí svobody ve stejné výměře jako v předchozím rozsudku, se zařazením do totožného typu věznice, avšak na rozdíl od předchozího zrušeného rozsudku mu navíc uložil i psychiatrické a protitoxikomanické ochranné léčení ve formě ambulantní. Odvolací soud dospěl k závěru, že náprava tohoto stavu bude zajištěna zrušením napadeného rozsudku pouze ve výroku o trestu a uložením trestu mírnějšího, který v kombinaci s uloženým ochranným léčením v globálním pohledu nezhoršuje situaci obžalovaného oproti prvému zrušenému rozsudku soudu prvního stupně. Nutno dodat, že v této trestní věci státní zástupce odvolání v neprospěch obžalovaného nikdy nepodal.

Zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí ještě neznamená, že je třeba provádět celé hlavní líčení znovu a opakovat všechny již dříve provedené důkazy. Ve zkoumaných případech většinou nemuselo být celé hlavní líčení prováděno znovu a postačovalo projednání věci v omezeném rozsahu, tedy v rozsahu požadavků odvolacího soudu. Opakování celého hlavního líčení bylo ve zkoumaných případech zjištěno pouze v případech porušení práva obžalovaného na obhajobu, když odvolací soud zjistil důvod nutné obhajoby. Tak tomu bylo např. v trestní věci obžalovaného V.M., kde odvolací soud v odůvodnění svého usnesení konstatoval, že podle lékařských zpráv vznikly důvodné pochybnosti, zda již v době nalézacího řízení byl obžalovaný schopen se sám náležitě hájit. Napadený rozsudek byl proto zrušen pouze z důvodu uvedeného v ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) tr.ř. a soudu prvního stupně bylo uloženo celé hlavní líčení opakovat v přítomnosti ustanoveného obhájce.

Po doplnění dokazování v novém hlavním líčení docházelo často ke změnám v konečném meritorním rozhodnutí, oproti původním rozhodnutím soudů prvního stupně, ve výrocích o vině, trestu i náhradě škody. Konečnou nápravu nesprávných rozhodnutí sjednaly svými novými rozhodnutími soudy prvních stupňů a nebo odvolací soudy, které rozhodovaly o opakovaných odvoláních.

Zcela shodně s původním zrušeným rozsudkem ve všech výrocích bylo po doplnění dokazování rozhodnuto v trestních věcech 8 (30 %) obžalovaných. Z toho v jednom případě takové rozhodnutí učinil odvolací soud, který nejprve zrušil původní zprošťující rozsudek soudu prvního stupně, v dalším odvolacím řízení zrušil jeho odsuzující rozsudek a nakonec sám rozhodl o zproštění obžalovaného podle § 226 písm. b) tr.ř. (soud prvního stupně v prvním rozhodnutí uvedl jako důvod zproštění § 226 písm. a) tr.ř.).

U 19 (70 %) obžalovaných vedlo doplnění dokazování ke změně původního rozhodnutí, většinou v jejich prospěch. Po zrušení původního odsuzujícího rozsudku byl vynesen konečný zprošťující výrok u 10 obžalovaných, z toho u 6 obžalovaných takto rozhodl soud prvního stupně a u 4 obžalovaných tak rozhodl odvolací soud. Důvodem zproštění u 4 obžalovaných bylo zjištění soudu, že žalovaný skutek není trestným činem (§ 226 písm. b) tr.ř.), u 3 obžalovaných nebylo prokázáno spáchání skutku (§ 226 písm. c) tr.ř.), u 2 bylo zjištěno, že skutek není trestným činem (§ 226 písm. e) tr.ř. a u jednoho obžalovaného zjištění, že není pro nepříčetnost trestně odpovědný (§ 226 písm. d) tr.ř.). Naopak u 2 obžalovaných byl soudem prvního stupně původní zprošťující rozsudek změněn na rozsudek odsuzující a u jednoho obžalovaného bylo po zrušení zprošťujícího rozsudku soudem prvního stupně rozhodnuto podle § 307 odst. 1 a 2 tr.ř. o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Ke změnám došlo u 6 obžalovaných i ve výrocích o trestech, vždy bylo rozhodnuto v jejich prospěch. Soudy prvního stupně zmírnily dva nepodmíněné tresty odnětí svobody, jeden trest odnětí svobody podmíněně odložený a u jednoho obžalovaného byl původní podmíněný trest odnětí svobody nahrazen rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 a 2 tr.ř. Jednomu obžalovanému byl ponechán nepodmíněný trest odnětí svobody ve stejné výměře a s výkonem ve stejném režimu jako v rozsudku zrušeném, ale byl vysloven jako trest souhrnný, při splnění podmínek § 35 odst. 2 tr.zák. Odvolací soud sám rozhodl o snížení jednoho nepodmíněného trestu odnětí svobody a pro jeho výkon zvolil mírnější režim.

Změny po doplnění dokazování v meritorních rozhodnutích soudů prvního i druhého stupně vedou k závěru, že požadavky odvolacích soudů na odstranění vad zjištěných v řízení

před soudy prvního stupně a na zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí ve smyslu § 2 odst. 5 tr.ř., byly zcela důvodné. Téměř v polovině případů šlo o tak závažné vady, že po jejich odstranění bylo soudy rozhodnuto zcela odlišným způsobem ve výrocích o vině, po odsouzení zprošťujícími rozsudky a naopak. Změny v uložených trestech, pokud nedošlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání, postavení obžalovaných nijak podstatněji nezměnily (u nepodmíněných trestů odnětí svobody vždy pouze o dva měsíce).

Délka řízení u soudů prvního stupně před a po vrácení věci odvolacími soudy k novému projednání a rozhodnutí:

Délka řízení u soudů I. stupně	do 1 měs.	do 2 měs.	do 3 měs.	do 6 měs.	do 1 roku	do 2 roků	déle
před vrácením	-	5	8	6	7	1	1
po vrácení	2	-	5	15	5	1	-

V jednom případě jednal soud prvního stupně ve věci dokonce 3 x a poslední jednání bylo ukončeno za 3 měsíce.

Časové údaje o délce řízení u soudů prvního stupně jsme zjistili z 28 trestních spisů, kde odvolací soudy zrušily jejich rozhodnutí a věc jim vrátily s závaznými pokyny na doplnění dokazování k novému projednání a rozhodnutí. V tabulce uvedená délka řízení před vrácením věci představuje časový úsek od doručení obžaloby soudu prvního stupně do jeho rozhodnutí a délka řízení po vrácení věci je doba od doručení spisu od odvolacího soudu do rozhodnutí soudu prvního stupně (i nepravomocného).

První jednání u soudů prvního stupně je v těchto případech časově rozloženo nejčastěji od dvou měsíců do jednoho roku. Při opakovaných jednáních bylo nejvíce věcí projednáno a rozhodnuto v době od tří do šesti měsíců. Průměr pro první jednání je 159 dnů a pro druhé jednání 143 dnů – tedy časová náročnost obou jednání je téměř shodná. Přestože k opakování celého hlavního líčení došlo ve zkoumaných případech pouze jednou, nové projednání věci provedením úkonů a doplnění řízení nařízených odvolacími soudy, příp. provedení i dalších potřebných důkazů jejichž potřeba se v průběhu hlavního líčení ukázala, mělo podstatný vliv na celkovou délku soudního řízení. Jak již bylo shora uvedeno délku opakovaného hlavního líčení často ovlivňovala i obtížná proveditelnost požadovaných úkonů a problémy soudů prvního stupně s výslechy potřebných svědků. Soudy obtížně zajišťovaly jejich účast u hlavního líčení a jejich ochota svědčit s postupným opakováním výslechů se zcela pochopitelně snižovala.

I na těchto několika případech, kdy došlo k důvodnému vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, se zcela nepochybně prokázalo, že opakování hlavního líčení u soudů prvního stupně značně prodlužuje celkovou délku soudního řízení a zvyšuje jeho finanční náročnost. Má i další negativní důsledky spočívající v tom, že časový odstup od spáchané trestné činnosti negativně ovlivňuje množství důkazů i jejich výpovědní hodnotu. Naopak provedení soudního řízení v souladu se zásadou rychlého procesu je zárukou řádného objasnění věci a tím i správného rozhodnutí. Nová úprava odvolání spočívající ve výrazném posílení apelačních prvků v rozhodování odvolacího soudu (§ 259 odst. 3 tr.ř.), včetně rozšíření rozsahu dokazování v odvolacím řízení a možnosti měnit skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně (§ 263 odst. 6 a 7 tr.ř.), je nesporně přínosem a měla by v praktické činnosti soudů vést k prohloubení naplňování základních zásad trestního řízení, zejména zásady rychlosti a ekonomičnosti trestního řízení (§ 2 odst. 4 tr.ř.).

VI.5. Dotazníkové šetření

Při analýze vlivu velké novely trestního řádu v oblasti odvolacího řízení je žádoucí seznámit se také s názory soudců a státních zástupců. Jako jedna z metod výzkumu bylo proto zvoleno i dotazníkové šetření a na všechny okresní, krajské a vrchní soudy a na všechna krajská a vrchní státní zastupitelství bylo rozesláno po jednom dotazníku, obsahujícím 10 otázek se žádostí, aby byl předán pracovníkovi, který se uvedenou problematikou zabývá, k anonymnímu vyplnění.

Na předložené otázky dotazníku odpovědělo celkem 72 soudců (61 z okresních soudů-OS, 9 z krajských soudů-KS, 2 z vrchního soudu-VS), a 8 státních zástupců (6 z krajských státních zastupitelství-KSZ a 2 z vrchního státního zastupitelství-VSZ). Průměrný věk respondentů byl 44 let a průměrná délka jejich praxe 16 let. Respondenti byli požádáni, aby u jednotlivých otázek vyznačili příslušnou odpověď (ano, ne) a uvedli i formou volné odpovědi bližší vysvětlení svého názoru. V závěru dotazníku byl i prostor pro další vyjádření respondentů k dané problematice.

Vypovídací hodnota tohoto dotazníkového šetření je ovšem limitována velikostí souboru respondentů. Vzhledem k tomu, že na jednotlivá pracoviště byl zaslán vždy jen jeden formulář dotazníku, je nutno mít na zřeteli, že uváděné odpovědi mohou vyjadřovat pouze individuální názor konkrétního respondenta, nikoliv převažující názor dané instituce. Z důvodu nižšího počtu respondentů z řad státních zástupců a soudců krajských a vrchních soudů také narozdíl od dotazníkových šetření v ostatních dílčích výzkumných tématech uvádíme u jednotlivých variant odpovědí především absolutní počty respondentů a procentní podíly slouží spíše pro ilustraci.

Na ***otázku: „Domníváte se, že novelizované znění § 259 tr.ř. vedlo v praxi k posílení apelačních prvků v odvolacím řízení?“*** odpovědělo kladně celkem 41 soudců a 8 státních zástupců, zápornou odpověď uvedlo 28 soudců, otázku nemohli posoudit 3 soudci.

	ano	**%**	**ne**	**%**	**neuvedeno**	**%**
soudci OS	33	54,1	27	44,3	1	1,6
soudci KS	7	77,8	0	0,0	2	22,2
soudci VS	1	50,0	1	50,0	0	0,0
státní zástupci KSZ	6	100,0	0	0,0	0	0,0
státní zástupci VSZ	2	100,0	0	0,0	0	0,0

Soudci okresních soudů, kteří odpověděli kladně, spatřovali vliv novelizovaného znění § 259 tr.ř. v tom, že byla posílena možnost odvolacích soudů rozhodnout meritorně ve věci a že odvolací soudy doplňují důkazy v potřebném rozsahu samy a za určitých podmínek se může odvolací soud odchýlit od skutkového zjištění soudu I. stupně. Někteří soudci okresních soudů sice změnu § 259 tr.ř. hodnotí kladně, ale zároveň poukazují na to, že se postup odvolacích soudů v podstatě nezměnil a novela není příliš využívána. Soudci krajských a vrchních soudů své kladné odpovědi zdůvodňují zejména tím, že novela vedla k omezení počtu kasačních rozhodnutí a k omezení alibistického přístupu odvolacích soudů.

Ti soudci okresních soudů, kteří odpověděli záporně, v podstatě kritizují současný stav a uvádějí, že v praxi nedošlo ke změně, neboť odvolací soudy stále v přibližně stejném rozsahu vracejí věci zpět soudům I. stupně, často i pro drobné nedostatky.

Naproti tomu státní zástupci převážně hodnotí toto novelizované ustanovení trestního řádu kladně s tím, že výrazně omezuje vracení věcí a umožňuje odvolacím soudům další dokazování a následně i měnit skutková zjištění.

Na ***otázku: „Domníváte se, že posílení apelačního principu vedlo v praxi ke zrychlení soudního řízení?“*** odpovědělo kladně celkem 36 soudců a 8 státních zástupců, zápornou odpověď uvedlo 36 soudců.

	ano	**%**	**ne**	**%**
soudci OS	30	49,2	31	50,8
soudci KS	5	55,6	4	44,4
soudci VS	1	50,0	1	50,0
státní zástupci KSZ	6	100,0	0	0,0
státní zástupci VSZ	2	100,0	0	0,0

Soudci okresních soudů své kladné odpovědi doplňují např. vysvětlením, že množství doplňujících důkazů dříve vyžadovaných odvolacím soudem je nyní výrazněji zredukováno a provedeno přímo odvolacím soudem, častěji se kromě doplnění listinných důkazů však prakticky další dokazování neprovádí. Uvádějí také, že odvolací soudy častěji rozhodují ve věcech, které dříve automaticky vracely okresním soudům. I soudci krajských soudů v podstatě uznávají, že novela vedla ke snížení počtu kasačních rozhodnutí, z vrchního soudu byl uveden názor, že ke zrychlení přispěly i jiné důvody, např.generační obměna v odvolacích senátech.

Záporné odpovědi soudců okresních soudů vycházejí většinou z názoru, že dosud přetrvává formalismus při posilování apelačního principu a že ke zrychlení došlo pouze u některých senátů. Uvádějí také, že posílení apelačního principu je nedokonalé a v praxi se zatím příliš neprosazuje a situace je stejná jako před novelou. Upozorňují, že dochází ke zdlouhavému odstraňování vad podání ve věcech, kde není obhájce a upozorňují i na to, že doba, o kterou je zkráceno odvolací řízení, se opět prodlouží v opakovaném nalézacím řízení. Soudci krajských soudů své záporné vyjádření k uvedené otázce opírají např. o názor, že provádění důkazů se pouze přesouvá ze soudu I. stupně na soud odvolací, který nemá možnost hodnotit jinak důkazy, které sám neprovedl, a pokud nechce věc zrušit, musí důkazy již provedené soudem I. stupně sám opakovat. Pokud jde o rychlost řízení, uvádějí, že rozhodne-li odvolací soud, nepřichází v úvahu opětovné podání řádného opravného prostředku. Státní zástupci většinou své kladné odpovědi opírají o souhlas s právní úpravou, která posiluje apelační princip v odvolacím řízení.

Na ***otázku: „Domníváte se, že v připravované rekodifikaci by mělo dojít ještě k dalšímu posílení principu apelace?“*** odpovědělo kladně celkem 48 soudců a 2 státní zástupci. Zápornou odpověď uvedlo 22 soudců a 6 státních zástupců.

	ano	**%**	**ne**	**%**	**neuvedeno**	**%**
soudci OS	47	77,0	13	21,3	1	1,7
soudci KS	1	11,1	8	88,9	0	0,0
soudci VS	0	0,0	1	50,0	1	50,0
státní zástupci KSZ	1	16,7	5	83,3	0	0,0
státní zástupci VSZ	1	50,0	1	50,0	0	0,0

Z tabulky vyplývá, že většina dotázaných soudců z okresních soudů by byla pro další posilování principu apelace, zatímco soudci z krajských a vrchních soudů považují současnou právní úpravu v podstatě za dostačující. Kladné odpovědi soudců okresních soudů v podstatě vycházejí z názoru, že by posilování apelačního principu vedlo k dalšímu zrychlení soudního řízení, případná nová úprava by však měla zajistit, aby byla v praxi důsledně využívána. Naproti tomu soudci krajských soudů pokud souhlasí s dalším posílením principu apelace, uvádějí výhradu, že zrychlení trestního řízení nemůže být dosaženo pouhým přesunováním dokazování na soud II. stupně.

Převaha záporných odpovědí dotázaných soudců z krajských soudů vychází z názoru, že současná úprava je vyvážená, že dalším posilováním principu apelace by docházelo k přenášení činnosti soudů I. stupně na soudy odvolací. Upozorňují také na obavy, že by práce soudů z I. stupně se mohla stát méně kvalitní, neboť by bylo spoléháno na odvolací řízení. Ani v případech závažnějších pochybení okresních soudů (neúplnost dokazování, nedbalé zpracování odůvodnění rozsudku) by jim nehrozilo vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí. Názor z vrchního soudu poukazuje na to, že další přenášení odpovědnosti na odvolací soud ze soudů nalézacích není vhodné.

Dotázaní státní zástupci také většinou nesouhlasí s dalším posilováním principu apelace, protože dosavadní úprava je vyhovující, pokud bude důsledně uplatňována, a další posilování apelačního principu by mohlo vést k nahrazování činnosti nalézacího soudu soudem odvolacím, což by oslabovalo podstatu odvolacího řízení.

Otázka: „Domníváte se, že nejčastějším důvodem pro vrácení věci soudu I. stupně k novému projednání a rozhodnutí jsou: procesní závady, nedostatky ve skutkovém zjištění, jiné důvody?“

	procesní závady	**%**	**nedostatky ve skutkovém zjištění**	**%**	**jiné důvody**	**%**
soudci OS	13	21,3	43	70,5	5	8,2
soudci KS	0	0,0	9	100,0	0	0,0
soudci VS	1	50,0	1	50,0	0	0,0
státní zástupci KSZ	0	0,0	6	100,0	0	0,0
státní zástupci VSZ	1	50,0	1	50,0	0	0,0

Většina dotázaných soudců okresních soudů spatřovala důvody pro vrácení věci k novému projednání v nedostatcích ve skutkovém zjištění. Ještě výrazněji spatřovali tento důvod pro vrácení věci soudci krajských soudů. Jako důvod pro vrácení věci spočívající v procesních závadách uváděli spíše soudci okresních soudů než soudci krajských soudů. Soudci z vrchních soudů považovali oba tyto důvody za významné.

Krajští státní zástupci spatřovali důvod k vrácení věci spíše v nedostatcích ve skutkovém zjištění než v procesních závadách.

Pokud jednotliví respondenti ve vyplněných dotaznících uváděli bližší vysvětlení, bylo tomu tak pouze v několika případech, které nelze zobecnit. Rovněž vyjádření uvádějící jako důvod vrácení věci „jiné důvody“, jsou bez bližší specifikace.

Otázka: „Jaké jsou podle Vašich zkušeností nejčastější vady podaných odvolání?“

	není patrno, ve kterých výrocích je rozsudek napadán	**%**	**není patrno, jaké vady jsou rozsudku vytýkány**	**%**	**jiné**	**%**
soudci OS	9	14,8	48	78,7	4	6,5
soudci KS	2	22,2	7	77,8	0	0,0
soudci VS	0	0,0	0	0,0	2	100,0
státní zástupci KSZ	0	0,0	5	83,3	1	16,7
státní zástupci VSZ	1	50,0	0	0,0	1	50,0

Soudci okresních soudů nejčastěji spatřují vady podaných odvolání v tom, že není patrno, jaké vady jsou rozsudku vytýkány. Jako další nejčastější vady podaných odvolání uvádějí okolnost, že není patrno, ve kterých výrocích je rozsudek napadán. Rovněž soudci krajských soudů jako nejčastější vady podaných odvolání uvádějí, že není patrno, jaké vady jsou rozsudku vytýkány. Stejný důvod uvádějí jako nejčastější vadu podaných odvolání i státní zástupci.

Obě skupiny respondentů jen v omezeném počtu uvádějí „jiné vady podaných odvolání“, které specifikují jako např. argumentační nedostatečnost, tj. nepodloženost tvrzení dostatečnými důkazy, nebo okolnost, že obhájci často podávají odvolání a pak vyčkávají výzvy soudu k jeho doplnění odůvodnění.

Otázka: „Jaké jsou podle Vašich zkušeností hlavní problémy s odstraňováním vad podaných odvolání?“

Šlo o otevřenou otázku, která vyžadovala od respondentů slovní vyjádření. Na uvedenou otázku odpověděly více než tři čtvrtiny soudců okresních soudů a přes 80 % soudců krajských soudů. Respondenti z řad státních zástupců v podstatě nevyjádřili k této otázce žádný názor.

Soudci okresních soudů často uváděli, že obžalovaní, kteří nemají obhájce, většinou sami nedokáží doplnit odvolání ve smyslu § 249 tr.ř. a musí jim pak být pro doplnění odůvodnění odvolání obhájce ustanoven. Uvádějí také, že i po poučení obžalovaní často nechápou, jak má odvolání vypadat a jaké náležitosti obsahovat. Za velký problém považují skutečnost, že se mnohdy obtížně doručují výzvy obžalovanému k odstranění vad. Vyskytl se i názor, že ustanovování obhájce k odstraňování vad celé řízení značně prodlužuje a odvolatel by si měl zajistit náležité zpracování odvolání sám. Někteří soudci okresních soudů zdůrazňují, že je třeba účastníky řízení řádně poučit, aby se předešlo zdlouhavému odstraňování vad odvolání.

Soudci krajských soudů akcentují, že řízení prodlužuje zdlouhavé odstraňování vad, obtíže se vyskytují při doručování výzvy k odstranění vad podaného odvolání, obžalovaní často na výzvy nereagují, je nutno ustanovovat obhájce, který o případu mnohdy není informován a obtížně komunikuje s odvolatelem za účelem doplnění odvolání.

Na ***otázku: „Vedla podle Vašeho názoru novelizace ustanovení § 260 tr.ř. ke snížení počtu věcí vrácených k došetření státnímu zástupci?“*** odpovědělo kladně celkem 55 soudců

(ano 40, spíše ano 15) a 8 státních zástupců (7 ano, 1 spíše ano). Zápornou odpověď uvedlo celkem 15 soudců (7 spíše ne, 8 ne). Státní zástupci záporné odpovědi neuvedli.

	ano	%	spíše ano	%	spíše ne	%	ne	%	nevím
soudci OS	31	50,8	14	23,0	6	9,8	8	13,1	2
soudci KS	7	77,8	1	11,1	1	11,1	0	0,0	0
soudci VS	2	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0
státní zástupci KSZ	5	83,3	1	16,7	0	0,0	0	0,0	0
státní zástupci VSZ	2	100,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0

Z tabulky v podstatě přesvědčivě vyplývá, že respondenti z řad soudců i státních zástupců se shodují v tom, že novelizovaná ustanovení trestního řádu posilující princip apelace v odvolacím řízení (i když k těmto ustanovením v předchozích otázkách uváděli různé výhrady) a vedla k tomu, že se snížil počet věcí vrácených k došetření státnímu zástupci.

Otázka: „Jak se podle Vašeho názoru novelizace odvolacího řízení projevila na práci odvolacích soudců (v porovnání se stavem před účinností velké novely)?“

	soudci OS	soudci KS	soudci VS	st. zást. KSZ	st. zást. VSZ
práci odvolacích soudů podstatně zjednodušila	0	0	0	0	0
%	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
práci odvolacích soudů mírně zjednodušila	8	1	1	1	0
%	13,1	11,1	50,0	16,7	0,0
situace je zhruba stejná	33	2	1	0	1
%	54,1	22,2	50,0	0,0	50,0
práci odvolacích soudů mírně ztížila	17	4	0	5	1
%	27,9	44,5	0,0	83,3	50,0
práci odvolacích soudů podstatně ztížila	0	1	0	0	0
%	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0
Nevím	3	1	0	0	0
%	4,9	11,1	0,0	0,0	0,0

Z tabulky vyplývá, že většina soudců okresních soudů uvedla, že situace je zhruba stejná, a většina soudců krajských soudů uvedla, že novela práci odvolacích soudů mírně ztížila. Respondenti z vrchních soudů shodně uvedli, že situace je zhruba stejná, nebo že práce odvolacích soudů se mírně ztížila. Pokud jde o krajské státní zástupce, většina uvedla názor, že novela práci odvolacích soudů mírně ztížila, a pouze ojediněle uvedli, že po novele se práce odvolacích soudů mírně zjednodušila nebo že situace je zhruba stejná.

Na ***otázku: „Vyhovuje stávající právní úprava odvolacího řízení potřebám praxe?“*** odpovědělo kladně celkem 45 soudců (ano 5, spíše ano 40) a záporně odpovědělo celkem 25 soudců (spíše ne 19, ne 6). Státní zástupci uvedli kladnou odpověď v 8 případech (ano 1, spíše ano 7), záporné odpovědi uvedeny nebyly.

	ano	%	spíše ano	%	spíše ne	%	ne	%	nevím
soudci OS	5	8,2	31	50,8	18	29,5	6	9,9	1
soudci KS	0	0,0	7	77,8	1	11,1	0	0,0	1
soudci VS	0	0,0	2	100,0	0	0,0	0	0,0	0
státní zástupci KSZ	1	16,7	5	83,3	0	0,0	0	0,0	0
státní zástupci VSZ	0	0,0	2	100,0	0	0,0	0	0,0	0

U této otázky byli respondenti požádáni, aby v případě, že uvedou záporné odpovědi, slovně je v dotazníku specifikovali. Učinili tak pouze dotázaní soudci, protože státní zástupci na uvedenou otázku záporné odpovědi neuvedli. Některé odpovědi uvádějí, že stávající právní úprava odvolacího řízení je stále nedokonalá, protože umožňuje zbytečné vracení věcí pro nedostatky, které může odvolací soud odstranit sám. Soudci okresních soudů také uvádějí, že posílení apelačního principu je zatím velmi nedokonalé a novelizace příslušných opatření trestního řádu je jen formální, je třeba zamezit alibistickému rušení rozsudků soudů I. stupně odvolacím soudem, příliš je zdůrazňována nutnost „poslušnosti“ vůči názorům krajských soudů. Poukazují i na to, že je zbytečné trvat na náležitém doplnění podaného odvolání, protože odvolatel má stejně právo u odvolacího řízení tyto důvody měnit i rozšířit. Byl uveden požadavek, aby bylo v zákoně konkrétně formulováno, kdy lze věc vrátit soudu nižšího stupně, obdobně tak, jak je formulován § 260 tr.ř. ve vztahu okresní soud – státní zástupce. Byl uveden i názor respondenta z krajského soudu, že zákaz reformace in peius brání odvolacímu soudu změnit i zcela nesprávný výrok o vině, dále bylo poukázáno na nemožnost odvolacího soudu odchýlit se od skutkového zjištění soudu I. stupně, byť je zřejmé, že hodnocení provedených důkazů soudem I. stupně je neúplné, případně v rozporu s výsledky provedeného dokazování, bylo poukázáno i na téměř nepoužitelnost ustanovení § 253 odst. 3 tr.ř.

Ostatní připomínky

Respondenti byli požádáni, aby na závěr svého vyjádření uvedli v dotazníku formou volných odpovědí své názory na vliv velké novely trestního řádu v oblasti odvolacího řízení. Některé odpovědi se však týkaly jiných částí trestního procesu, nikoliv odvolacího řízení. Ostatní odpovědi v podstatě opakovaly názory slovně uváděné u jednotlivých otázek dotazníku. Některé odpovědi měly spíše shrnující a obecnější charakter. Např. bylo uvedeno, že velká novela trestního řádu eliminovala akademičnost a lpění na formalismu, které byly v minulosti až svazující, odvolací řízení se tak stalo živou součástí procesu a nikoliv jen snášením argumentů pro kasaci a vrácení věci.

VI.6. Shrnutí výsledků

Novelizace trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. má výrazný dopad také na úpravu odvolání a řízení o něm. Zkušenosti z praxe i naše poznatky z provedeného výzkumu ukazují, že legislativní změny ve zkoumané oblasti jsou potřebné k prosazení rychlosti řízení a k zabránění zbytečnému vracení trestních věcí od odvolacích soudů zpět soudům prvního stupně nebo do předcházejícího stádia trestního řízení. Omezení revizního principu znamená u části případů i zjednodušení řízení. Nová konstrukce odvolacího řízení byla soudci přijata, v jejich činnosti je uplatňována a vcelku se osvědčuje i z hlediska dosažení zamýšleného cíle.

Ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti ČR byla sledována a vyhodnocena časová řada pěti let před a po velké novele, která dokumentuje stav a vývoj agendy odvolacího řízení u krajských a vrchních soudů. Porovnáním těchto údajů bylo zjištěno, že počet trestních věcí vyřízených po novele okresními soudy se výrazně zvýšil a zvyšoval se i počet věcí vyřízených odvolacími senáty krajských soudů. Podíl podaných odvolání k celkovému počtu vyřízených věcí se však neměnil. U vrchních soudů se naopak od roku 2001 pravidelně snižoval počet jimi vyřízených věcí, ale zejména v posledních dvou letech se podstatně zvýšil podíl podaných odvolání ve vztahu k počtu věcí vyřízených v prvním stupni krajskými soudy. Rozdíl mezi oběma odvolacími instancemi v podílu podaných odvolání je značný a plyne ze závažnosti, skutkové i právní náročnosti projednávané trestné činnosti.

V rozhodovací činnosti odvolacích soudů se ve sledovaném období statisticky promítly změny spočívající v širším uplatnění apelačních prvků a dalším omezení kasace, které velká novela vytýčila jako jeden ze základních principů pro odvolací řízení. U obou odvolacích instancí se od roku 2002 snížil poměr věcí jimi zrušených a vrácených soudům prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí a rovněž věcí vrácených státním zástupcům k došetření ve vztahu k celkovému počtu jimi vyřízených věcí. Oproti roku 2001 se tento poměr v roce 2006 u krajských soudů snížil o 3,0 % a u vrchních soudů o 8,2 %. K největšímu snížení vrácených věcí došlo v roce 2002, tedy v prvním roce po nabytí účinnosti velké novely, avšak tento příznivý výsledek se v následujících letech již nepodařilo zopakovat.

Ze statistických údajů bylo dále zjištěno, že u krajských i vrchních soudů se oproti obdobím před rokem 2002 zvýšil i podíl věcí, kde o podaném odvolání bylo meritorně rozhodnuto výroky o vině, trestu, náhradě škody a ochranném opatření. U vrchních soudů byl tento podíl vyšší a pohyboval se okolo 40 %. U krajských soudů se zvýšil podíl věcí, kde po splnění přezkumné povinnosti bylo rozhodnuto o zamítnutí odvolání, což naznačuje zlepšení kvality rozhodování u okresních soudů. V roce 2006 bylo krajskými soudy rozhodnuto podle § 256 tr.ř. o zamítnutí téměř poloviny podaných odvolání a u vrchních soudů o zamítnutí třetiny podaných odvolání.

Od roku 2002 se snižovala u odvolacích soudů i průměrná délka řízení. Z 89 dnů v roce 2002 se snížila na 60 dnů v roce 2006. Ve prospěch odvolacích soudů se měnil i jejich podíl na celkové délce soudního řízení (z 21,9 % v roce 2002 na 15,3 % v roce 2006).

V rámci výzkumu jsme provedli analýzu 84 trestních spisů ve věcech, kde bylo po nabytí účinnosti velké novely trestního řádu odvolacími soudy projednáno 87 odvolání podaných oprávněnými osobami. V omezeném rozsahu byla zkoumána i soudní rozhodnutí ve

věcech, kde bylo podáno 72 odvolání. Ve zkoumaných trestních věcech obžalovaní podali 117 odvolání, státní zástupci 38 odvolání a 4 odvolání podaly jiné oprávněné osoby.

Všem oprávněným osobám se od soudů prvního stupně dostalo náležitého poučení o odvolání a převážná většina podaných odvolání splňovala všechny zákonné náležitosti jejich obsahu. Vyskytly se však v tomto směru i nedostatky, které soudy prvního byly nuceny řešit úkony k odstranění vad podaných odvolání u 10 obžalovaných, z toho u dvou opakovaně v téže věci. Odvolací soudy bez meritorního přezkoumání trestní věci aplikovaly, po splnění zákonných podmínek, nový institut odmítnutí odvolání podaných třemi obžalovanými.

Odvolací soudy při své přezkumné činnosti respektovaly princip své vázanosti podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami a toto omezení revizního principu se v praxi osvědčuje. Rozšíření přezkumné povinnosti i na výrok o vině, v případě odvolání podaného výlučně do výroku o trestu, bylo zjištěno pouze ve dvou případech. Nad rámec podaného odvolání přezkoumal odvolací soud i oddělitelný výrok o trestu, a omezený revizní princip uplatnil i u oddělitelných výroků o vině a o náhradě škody, vždy s řádným odůvodněním.

Jako kasační důvody, které vedly ke zrušení napadených rozsudků, byly v rozhodnutích odvolacích soudů nejčastěji uváděny uložení nepřiměřeného trestu, porušení ustanovení trestního zákona a nejasnosti a pochybnosti o správnosti skutkových zjištění. V řadě případů šlo o kumulaci více důvodů. Zcela ojediněle byly důvodem zrušení rozsudku podstatné vady řízení, které ve všech případech byly v odvolacím řízení neodstranitelné.

Po zrušení rozsudku byly ve zkoumaný případech jako důvody ke vrácení věci uváděny především závažné procení vady nebo takové nedostatky skutkových zjištění, které ani jiný postup neumožňovaly a nešlo je odstranit ve veřejném zasedání u odvolacích soudů. Dalším důvodem vrácení věci byla snaha odvolacích soudů umožnit obžalovanému dosáhnout beztrestnosti na základě účinné lítosti podle § 214 tr. zák., tedy žádoucí postup k naplnění řádného objasnění skutečného stavu věci i účelu tohoto ustanovení. Byly však zjištěny i ojedinělé případy, kdy vznikly pochybnosti o důvodnosti tohoto postupu, jako krajní možnosti v případech obtížně proveditelného dokazování, které by znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. Nebyl zjištěn ani jeden případ vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 tr. ř., nesporně jako důsledek zpřísnění podmínek pro tento postup podle velké novely trestního řádu.

V dalších případech odvolací soudy po zrušení rozsudku soudu prvního stupně rozhodly usnesením podle § 256 tr. ř. o zamítnutí 70 odvolání a na základě 61 odvolání samy ve věci pravomocně rozhodly. Svými meritorními rozhodnutími měnily výroky o vině i trestu, o náhradě škody i ochranném opatření. Tím naplňovaly účel opravného řízení, spočívající v odstranění zjištěných vad v rozhodnutích soudů prvního stupně, i velkou novelou posílený apelační princip, podle něhož by se měla stát vlastní rozhodnutí odvolacího soudu pravidlem.

I z trestních spisů byla zjišťována délka řízení u odvolacích soudů, jako časový úsek od doručení spisů s odvoláním odvolacím soudům do jejich rozhodnutí. Ve sledovaných věcech bylo téměř 60 % případů vyřízeno ve lhůtách od 1 do 2 měsíců a nebyly zjištěny ani podstatnější rozdíly mezi prvními a opakovanými jednáními odvolacích soudů. Zjištěná délka odvolacího řízení odpovídá celostátnímu průměru podle statistických výkazů.

Jako další z metod výzkumu bylo provedeno dotazníkové šetření mezi soudci okresních a krajských soudů a státními zástupci z okresních a krajských státních zastupitelství. Více než polovina z dotázaných respondentů (61,3 %) uvedla, že velká novela trestního řádu vedla v praxi odvolacích soudů k posílení apelačních prvků a k výraznějšímu omezení kasace. Odvolací soudy již více samy doplňují dokazování a meritorně ve věci rozhodují. Třetina respondentů se naopak domnívá, že rozhodování odvolacích soudů se nezměnilo a věci jsou vraceny soudům prvního stupně přibližně ve stejném rozsahu (pochopitelně více z řad soudců OS – 43,3 %). Nejčastějším důvodem pro vrácení věci soudu prvního stupně jsou podle jejich poznatků neúplnosti ve skutkových zjištěních (75 %), často v kumulaci s procesními závadami.

Podle poznatků většiny respondentů posílení apelačního principu vedlo v praxi ke zrychlení soudního řízení. Někteří soudci však upozornili, že na zrychlení soudního řízení mohly mít vliv i jiné důvody, např. generační obměna v odvolacích senátech. Upozornili, že dochází ke zdlouhavému odstraňování vad podaných odvolání ve věcech, kde není obhájce a doba, o kterou je zkráceno odvolací řízení, se opět prodlouží v nalézacím řízení. Obžalovaní na výzvy k odstranění vad podaného odvolání často nereagují a většinou sami, bez obhájců, nejsou schopni odvolání doplnit tak, aby odpovídalo zákonným požadavkům. Je zbytečné trvat na doplnění odvolání, když odvolatel má stejně právo u odvolacího řízení důvody měnit i rozšířit. Odvolací soudy v rámci přípravy veřejného zasedání nemají omezenou přezkumnou činnost, protože musí být připraveni na rozšíření rozsahu podaného odvolání.

Oslovení soudci a státní zástupci vyjadřovali vesměs spokojenost se stávající právní úpravou odvolacího řízení, považují ji za optimální, vyváženou a odpovídající požadavkům praxe. Pro další posílení principu apelace se vyslovilo 35 % respondentů a část z nich, z řad soudců okresních soudů se domnívá, že v zákoně by měla být jasně zakotvena povinnost odvolacího soudu meritorně ve věci rozhodnout, event. omezit kasační důvody pouze na závažná a neodstranitelná procesní pochybení s vyloučením možnosti vracet věc soudům prvního stupně pouze pro doplnění dokazování. V tomto směru je podle názoru těchto respondentů právní úprava stále nedokonalá, protože umožňuje zbytečné vracení pro nedostatky, které může odvolací soud odstranit sám. Byl rovněž vznesen požadavek na úpravu dispozice s rozsahem a důvody odvolání.

Na základě provedeného výzkumu lze dojít k závěru, že posílení prvků apelace a nové konstrukce přezkumu v odvolacím řízení podle platné právní úpravy lze dosáhnout jen striktním dodržováním novelizovaných ustanovení a zodpovědným přístupem soudců a státních zástupců v tomto řízení. Je nadále třeba:

- judikaturní činností Nejvyššího soudu řešit včas výkladové problémy spojené s novou právní úpravou,
- v řízení u odvolacích soudů respektovat omezený revizní princip a v maximální možné míře doplňovat dokazování tak, aby již v tomto řízení bylo možno ve věci meritorně rozhodnout a aby k vrácení věci soudům prvního stupně docházelo jen jako krajní možnost,
- v řízení u soudů prvního stupně věnovat zvýšenou pozornost plnění poučovací povinnosti osob oprávněných podat odvolání, a to již po ústním vyhlášení rozhodnutí, aktivně přistupovat k odstraňování vad podaného odvolání a včas předkládat odvolacím soudům trestní spisy k dalšímu postupu,
- aby státní zástupci řádnou přípravou na jednání odvolacích soudů a svojí návrhovou činností přispívali k řádnému přezkoumání napadených rozhodnutí a k odstranění zjištěných vad především v tomto řízení.

Dalšího prohloubení nových principů platných pro odvolací řízení a zpřesnění stávající právní úpravy lze dosáhnout v rámci legislativních změn v připravované rekodifikaci trestního řádu. Na základě poznatků z výzkumu a doporučení respondentů z praxe lze ke zvážení doporučit:

- další posílení principu apelace na úkor kasace tak, aby vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí bylo skutečně rozhodnutím odvolacího soudu zcela výjimečným a bylo zvoleno pouze v případech, kdy zcela nesporně nelze zjištěné vady odstranit v odvolacím řízení,
- upravit dispozici s rozsahem a důvody podaného odvolání tak, že by podatelé odvolání měli možnost je měnit ihned po zjištění jejich potřeby, nejpozději však do určité doby po doručení předvolání nebo vyrozumění o nařízení veřejného zasedání nebo při jeho prvním zahájení, pokud potřeba doplnění není odůvodněna dokazováním provedeným u odvolacího soudu,
- prodloužit odvolací lhůtu tak, aby korespondovala s délkou odvolací lhůty v občanskoprávním řízení, což odvolatelům dá větší prostor i k řádnému vymezení a odůvodnění odvolání a odlehčí soudům prvního stupně s agendou okolo odstraňování vad podaného odvolání.

VII. Závěr

Zákon č. 265/2001 Sb. přinesl komplexní změnu právní úpravy trestního řízení a jak již bylo uvedeno, přinejmenším z hlediska rozsahu mu lze přiznat téměř rekodifikační charakter. Hodnotit dopad jednotlivých ustanovení zákona na praxi trestního procesu je úkol obtížný a problematický, navíc tuto praxi ovlivňuje současně i řada jiných faktorů, než je právní úprava. Pro účely našeho výzkumu jsme vybrali čtyři víceméně ucelené oblasti, do nichž velká novela zasáhla nebo měla zasáhnout velmi výrazně. U těchto změn jsme pak posuzovali především, zda naplnily očekávání autorů velké novely, vyjádřená v důvodové zprávě, ale věnovali jsme se i dalším aspektům, v nichž se nová úprava projevila, byť někdy nepřímo.

Zjištěné poznatky a z nich vyplývající náměty a doporučení jsou uvedeny v závěrečných částech jednotlivých kapitol. Souhrnně lze pro námi zkoumané čtyři oblasti nové právní úpravy (zkrácené řízení, postavení státního zástupce, vazební řízení, odvolání) prohlásit, že v hlavních aspektech, které měla podle záměru svých autorů novela ovlivnit, skutečně došlo k posunu deklarovaným žádoucím směrem, ovšem v rozdílném rozsahu, přičemž tento pozitivní vliv byl v některých případech oslabován určitými nežádoucími účinky, k nimž novela rovněž přispěla.

Kromě řešení aktuálních problémů českého trestního řízení měla být velká novela též jakýmsi předstupněm rekodifikace trestního procesu. Praxe má ověřit, zda koncepční změny, které přinesla a trendy, které nastolila či prohloubila, se osvědčují a zda je vhodné přenést je, případně v ještě zesílené formě, do nového trestního řádu. Při plánování a realizaci našeho výzkumu jsme postupovali se záměrem, aby jeho výsledky byly využitelné též v rámci procesu rekodifikace trestního práva procesního. Vybraná dílčí témata výzkumu se proto týkají institutů, resp. tendencí, které by podle dosavadních záměrů měly být v určité formě začleněny do budoucího trestního řádu. Při práci na řešení výzkumného úkolu jsme narazili na některé obecnější problémy, které podle našeho názoru mohou významně ovlivnit úspěšnost rekodifikačního úsilí. Na závěr naší zprávy se jich alespoň stručně dotkneme, když vzhledem k rozsahu této kapitoly a celkovému zaměření výzkumu se nemůže jednat o vyčerpávající pohled.

Změny trestního práva procesního, ke kterým dochází v posledních desetiletích nejen v České republice, ale i v řadě dalších evropských států, jsou obecně motivovány snahou po zjednodušení a zrychlení řízení, po zkrácení doby, v níž je pachatel postaven před soud a potrestán, jakož i po odformalizování postupu orgánů činných v trestním řízení. Tyto tendence se promítají do trestního řádu často v podobě výjimek z tradičních postulátů kontinentálního trestního procesu, které jsou uznávány jako tzv. základní zásady trestního řízení.[158] Množství a povaha těchto výjimek je již do značné míry zbavuje jejich výjimečného charakteru. Tato skutečnost bývá někdy kritizována a poukazuje se na nebezpečí, které může

[158] Viz např. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 99 a násl.

uvedený trend představovat.[159] Konfrontaci tradičních trestněprocesních principů a přístupů se společenskou a kriminální realitou 21. století lze pokládat za zásadní koncepční problém, před kterým současné trestní právo procesní stojí.

V době, kdy se uvedené základní principy začaly prosazovat do právních řádů jednotlivých zemí, bylo jejich posláním mj. zajistit, aby v trestním řízení kromě náležitého zjištění skutkového stavu a potrestání pachatele trestného činu byla též dostatečně chráněna základní práva a svobody dotčených osob, zejména obviněného. V našich podmínkách (tak jako v ostatních zemích bývalého východního bloku) pak důraz na respektování základních zásad trestního řízení nabyl později na významu v souvislosti s přechodem k demokratickému právnímu státu po roce 1989. Třebaže v otázce zachovávání lidských práv v trestním řízení je v každé zemi a za každého režimu nutná trvalá obezřetnost, situace v této oblasti je dnes značně odlišná. Zásadní měrou k tomu přispívá činnost Evropského soudu pro lidská práva i vnitrostátních orgánů bdících nad respektováním základních lidskoprávních principů (u nás Ústavního soudu). Rozhodnutí těchto institucí jednoznačně ukazují, že prvky, které právní teorie pokládá za základní pojistky spravedlivého procesu, jsou nedílnou součástí právních řádů demokratických evropských zemí, a to i tehdy, pokud tyto pojistky nejsou vyčerpávajícím způsobem nebo dostatečně určitě vyjádřeny v příslušných trestněprocesních předpisech. Zároveň však, a to lze pokládat za stejně významný přínos judikatury těchto institucí, nepojímají tyto tradiční pojistky až na určité nepřekročitelné hranice absolutně, ale vzhledem k rozdílnému charakteru trestné činnosti z nich připouštějí výjimky.[160] Uvedené skutečnosti v žádném případě neznamenají, že by byl v současnosti význam základních zásad trestního řízení oproti minulosti jakkoliv omezen, pouze naznačují, že faktické nebezpečí, plynoucí z výjimek z těchto zásad pro zajištění spravedlivého procesu, možná není tak veliké, jak by se zdálo ještě před dvaceti lety.

Trestní justice evropských zemí čelí řadě vážných praktických potíží. Musí se vypořádat s vysokým nápadem trestné činnosti, souvisejícím často se sociálně ekonomickými problémy moderní společnosti. Je na ni vyvíjen tlak na snižování nákladů a efektivnější využívání omezených zdrojů. Velkou výzvou je zajištění účinnějšího zacházení s pachateli trestné činnosti v zájmu prevence recidivy. A to vše probíhá v podmínkách rychle se měnící struktury kriminality, kdy na jedné straně justici zatěžuje značné množství bagatelních trestných činů a na straně druhé vynakládá velké úsilí a prostředky na odhalování a stíhání méně častých, ovšem velmi závažných a sofistikovaných forem kriminality, často mezinárodního a organizovaného charakteru. V posledních letech pak k těmto problémům ve větší míře přistoupila též hrozba mezinárodního terorismu. Otázkou je, zda reakce na podobné, do značné míry nové problémy prostřednictvím nástroje, kterým je „klasický“ trestní proces, je dlouhodobě udržitelným přístupem. Koncepční úvahy nad vývojem trestněprocesní legislativy by se s touto otázkou patrně měly seriózně vypořádat.

Lze se patrně shodnout v tom, že v trestním řízení o závažných trestných činech, za které hrozí vysoké tresty, je třeba trvat na co nejširším zachování základních zásad trestního procesu. I při intenzivnějším využívání operativně pátracích prostředků, operativní techniky a podobných nástrojů, které jsou a budou zřejmě při odhalování a stíhání stále

[159] Srov. Novotný, O.: Je naše trestní právo procesní v krizi? Příspěvek přednesený na diskusním setkání „Lidská práva a závažné formy zločinnosti“, pořádaném Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo, Praha, 11. 5. 2006, k dispozici na adrese http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_060511n.doc

[160] Viz např. Repík, B.: Lidská práva a závažné formy kriminality. Příspěvek přednesený na diskusním setkání „Lidská práva a závažné formy zločinnosti“, pořádaném Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo, Praha, 11. 5. 2006, k dispozici na adrese http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_060511r.doc

konspirativnějších forem kriminality nezbytné, se lze v hranicích těchto zásad udržet, pokud jsou takové nástroje dostatečně přesně legislativně zakotveny a jsou používány v souladu s touto právní úpravou a zejména obecnou zásadou subsidiarity (kterou lze mj. právě pokládat za jeden z nepřekročitelných principů trestního práva). Uplatňování veškerých tvrdých kritérií základních zásad v případech určitého okruhu frekventovaných drobných deliktů (tak či onak vymezeného) se však může jevit nadbytečným a neefektivním. Zde pak mohou mít místo určité zjednodušující prvky či přímo různé formy zkráceného či zjednodušeného řízení. Míra zjednodušení v takových případech může být i značná.[161] Zároveň by se však v souvislosti s trestnými činy, u kterých se zamýšlí další zjednodušování řízení, měla zvažovat otázka, zda tedy na taková jednání je nutné působit prostředky trestního práva, čímž se vracíme k již zmíněné zásadě subsidiarity trestní represe.

Předpokladem zdařilé kodifikace (nejen) trestního řízení je ujasnění základních požadavků na novou právní úpravu. Jednotlivá legislativní opatření, která mají vést k žádoucímu cíli, nemívají zpravidla zcela jednoznačné výsledky. Jinými slovy, dosažení požadovaného stavu bývá často provázeno určitými komplikacemi v některém jiném aspektu řízení. Jednotlivé změny také nezřídka různé subjekty zúčastněné na řízení, především orgány činné v trestním řízení, hodnotí odlišně. Někdy se tak lze setkat i s názory, že nová právní úprava zvýhodňuje některou ze složek trestní justice na úkor ostatních. To mimo jiné vytváří další tlak na autory právních předpisů a výsledkem může být snaha o „vyvážení“ nové úpravy tak, aby se žádná ze složek necítila výrazně znevýhodněna. Jako příklad z našeho výzkumu mohou sloužit ta ustanovení velké novely, která měla přinést výrazný přesun těžiště řízení do stadia řízení před soudem a zjednodušení a zrychlení přípravného řízení. To se do značné míry podařilo. Příznivý dojem je však korigován některými vedlejšími efekty tohoto postupu, jako je např. poněkud zhoršená důkazní situace obžaloby v řízení před soudem a z toho pramenící nárůst případů zproštění obžaloby. Dalším příkladem může být snaha o vyšší procesní aktivitu stran řízení, která však v rámci velké novely zůstala na půli cesty. Hlavní a konečná odpovědnost za výsledek řízení zůstala soudu, obžaloba a obhajoba získaly prostor pro aktivnější vystupování, ovšem záleží jen na nich, zda tento prostor využijí. To lze akceptovat v případě obhajoby (nikdo nemůže být nucen se hájit), problematičtější je to již u státních zástupců.

Domníváme se, že při přípravě nového kodexu trestního procesu by podobné koncepční otázky měly být vyřešeny v tom smyslu, že se autoři návrhu pro některou z možných variant přístupu rozhodnou, tuto variantu důkladně rozpracují a v celém návrhu se jí budou držet. Jednoznačně správná varianta, jakýsi ideální trestní řád, neexistuje. Zvolený přístup k řešení koncepční otázky také může být v konkrétních ustanoveních vyjádřen zdařileji či méně zdařile. To však nic nemění na tom, že by mělo být zřejmé, pro jaký přístup se tvůrci nové právní úpravy rozhodli a že jsou o něm přesvědčeni. Výsledná právní norma by měla být homogenním systémem vzájemně provázaných prvků. V takovém systému by na sebe měly zvolené přístupy k jednotlivým aspektům trestního řízení navazovat a doplňovat se. Pokud by bylo možno původně zvolené varianty libovolně měnit, aniž by to celý tento systém závažně narušilo, pak lze o homogenitě takového systému patrně pochybovat.

Výsledky našeho výzkumu nasvědčují tomu, že se při vývoji naší trestněprocesní legislativy poměrně daří identifikovat problémová místa trestního řízení a základní otázky

[161] Názorným příkladem může být institut trestního příkazu, který byl po pádu komunismu nejprve v roce 1990 zákonem č. 178/1990 Sb. zrušen jako nevhodná výjimka zejména ze zásad bezprostřednosti, veřejnosti a ústnosti, aby byl od roku 1994 opět zaveden zákonem č. 292/193 Sb., a to v širším rozsahu než před rokem 1990.

koncepčního charakteru, na které je třeba se v rámci rekodifikačních prací soustředit. Příprava nového kodexu trestního řízení je unikátní příležitostí zaujmout k nim jednoznačnější stanovisko než dosud a legislativně toto stanovisko vyjádřit. Základem pro to by jistě měla být široká odborná diskuse, vycházející z důkladného zhodnocení dosavadní situace. Přispět k takové diskusi a rozšířit její poznatkovou základnu bylo také jedním z hlavních cílů našeho výzkumu.

Použité prameny

Baxa, J.: Reforma trestního řízení - geneze jejího vzniku a její cíle. Bulletin advokacie, 2001, č. 11 - 12

Berka, M.: Počátek běhu lhůty ke skončení zkráceného přípravného řízení. Trestněprávní revue, 2002, č. 5

Bobek, J. : Obhájce a nová úprava odvolacího řízení. Bulletin advokacie, 2004, č. 5

Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, Praha, 2004

Císařová, D.: Novelizace a rekodifikace trestního řádu ČR a aktuální problémy teorie dokazování v trestním řízení. Trestní právo, 2001, č. 4

Coufal, P.: První zkušenosti státního zastupitelství s aplikací novely trestního řádu. Justiční praxe, 2002, č. 4

Coufal., P.: Co přinese státnímu zastupitelství novela trestního řádu. Trestní právo, 2001, č. 4

Dolenský, A.: Novelizace trestního řádu. Všehrd, 1994, č. 1

Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. Bulletin advokacie, 2001, č. 11 - 12

Fenyk, J.: Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, 2001, č. 2

Fenyk, J.: Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, Praha, 2001

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Linde Praha, a.s., Praha, 2007

Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení, Kriminalistika, 2003, č. 1

Ježek, V. : Zkrácené řízení a zjednodušené řízení před soudem. Bulletin Advokacie, 2001, č. 11-12

Kallab, J. : Učebnice trestního řízení platného v Čechách a v zemi moravskoslezské. Právník. Brno, 1930

Král, V.: K nové právní úpravě vazebního řízení, Bulletin advokacie, 2001, č. 11-12

Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 2005

Langer, P. : Princip způsobu vyřizování odvolání v trestních věcech, aneb dát přednost apelaci nebo kasaci? Trestněprávní revue, 2006, č. 8

Mandák, V.: Zajištění osoby obviněného v československém trestním řízení, Orbis Praha, 1975

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání, C. H. Beck, Praha, 2003

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurz trestního práva. Trestní právo procesní. 1. vydání. C.H.Beck. Praha, 1999

Musil, J.: Funkce přípravného řízení, profesní profil a kvalifikační příprava policejního vyšetřovatele. Kriminalistika, 1997, č. 1

Musil, J.: Neúspěšný pokus o reformu přípravného řízení: Co dál?. Kriminalistika, 2000, č. 3

Novotný, O.: Je naše trestní právo procesní v krizi? Příspěvek přednesený na diskusním setkání „Lidská práva a závažné formy zločinnosti“, pořádaném Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo, Praha, 11. 5. 2006, k dispozici na adrese http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_060511n.doc

Pipek, J. : Nad návrhem novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2001

Pipek, J. : Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2001, č. 11-12
Repík, B.: Lidská práva a závažné formy kriminality. Příspěvek přednesený na diskusním setkání „Lidská práva a závažné formy zločinnosti“, pořádaném Českou národní skupinou Mezinárodní společnosti pro trestní právo, Praha, 11. 5. 2006, k dispozici na adrese http://www.ok.cz/iksp/docs/aidp_060511r.doc
Rizman, S. : Několik poznámek k průzkumu účinnosti novely trestního řádu. Trestní právo, 2005, č. 5
Rozum, J., Kotulan, P., Háková, L., Tomášek, J. : Výzkum trestného činu loupeže v Praze, IKSP, Praha, 2005
Růžička, M., Zezulová, J.: Zadržení a vazba v českém trestním procesu, C. H. Beck, Praha, 2004
Růžička, M.: K východiskům řešení otázky vzájemného vztahu přípravného řízení a stadia projednání trestní věci v řízení před soudem v připravované rekodifikaci trestního práva procesního v České republice. Státní zastupitelství, 2005, č. 1-3
Růžička, M.: Zásadní posílení úlohy státních zástupců po novele trestního řádu. Trestněprávní revue, 2001, č. 1
Sotolář, A., Šámal, P., Sovák, Z., Král, V., Stibořík, V.: Ke koncepci rekodifikace trestního procesu. Právník, 1996, č. 8-9
Svatoš, R.: Zkrácené přípravné řízení. Trestní právo, 2004, č. 3
Šámal, P., Hrachovec, P., Sovák, Z., Púry, F. : Trestní řízení před soudem prvního stupně. Praha. C.H.Beck 1996
Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002
Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha, 2002
Šámal, P., Sotolář, A.: Zjednodušené řízení. Trestněprávní revue, 2002, č. 3
Šámal, P.: K rozhodování o vazbě po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., Soudní rozhledy, 2003, č. 4
Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex, Praha, 1999
Šámal, P.: Zkrácené přípravné řízení. Trestněprávní revue, 2002, č. 1
Špundová, J.: Diferenciace přípravného řízení pohledem právní úpravy podmínek konání zkráceného přípravného řízení. Trestní právo, 2004, č. 1
Štěpán, J.: Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu. Bulletin advokacie, 2001, č. 11 - 12
Vantuch, P. : Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. Trestní právo, 2004, č. 8
Vantuch, P.: Může předseda senátu vyzvat obhájce, aby provedl důkaz, který navrhla strana obhajoby? Trestněprávní revue, 2004, č. 8
Volevecký, F.: K možným praktickým problémům provádění zkráceného přípravného řízení. Bezpečnostní teorie a praxe, 2002, č. 1
Vondruška, F., Růžička, M.: K postavení státního zástupce ve stadiu řízení před soudem po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. Trestněprávní revue, 2002, č. 3
Vrtěl, P.: „Ztížené řízení před samosoudcem“. Trestněprávní revue, 2002, č. 4
Zjednodušení trestního řízení. Doporučení RE č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů RE 17. září 1987 s odůvodněním. IKSP, Praha 1993

Ročenka Vězeňské služby ČR. Vězeňská služba ČR
Statistický přehled soudních agend – I. část. Ministerstvo spravedlnosti ČR
Statistická ročenka kriminality. Ministerstvo spravedlnosti ČR
Usnesení vlády ČR č. 397 ze dne 10. června 1998
Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Ts 42/2003, Brno, 29. 9. 2004
Zpráva o činnosti státního zastupitelství. Nejvyšší státní zastupitelství
Zvláštní statistické sestavy. Odbor informatiky a statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR
Zvláštní zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., v podmínkách státního zastupitelství. Analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství, sp. zn. 7 NZn 604/2002, Brno, 2. 1. 2003

http://portal.justice.cz
http://www.psp.cz

Přílohy

Dotazníky použité v expertním dotazníkovém šetření v rámci realizace jednotlivých dílčích výzkumných témat.[162]

Příloha 1: Dotazník pro dílčí výzkumné téma „Zkrácené řízení", určený pro soudce okresních soudů (obvodních soudů v Praze, Městského soudu v Brně)

1. Odhadněte v procentech (z celkového objemu 100 %), jaký je podle Vaší zkušenosti vzájemný poměr obou zákonných důvodů pro konání zkráceného řízení:

a) podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté (§ 179a odst. 1 písm. a) tr.ř.) .....%

b) v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 postavit před soud (§ 179a odst. 1 písm. b) tr.ř. ..... %

2. Pokládáte okruh případů, v nichž trestní řád umožňuje konat zkrácené řízení (§ 179a odst. 1 tr.ř.), za odpovídající tomuto způsobu projednání věci?

a – ano, je zcela odpovídající
b – ne, je příliš široký (uveďte proč)
c – ne, je příliš úzký (uveďte proč)

3. Je podle Vás odpovídající lhůta, stanovená trestním řádem pro provedení zkráceného přípravného řízení (§ 179b odst. 4, § 179f odst. 2 písm. a) tr.ř.)?

a – ano, je odpovídající
b – ne, měla by být kratší (uveďte proč)
c- ne, měla by být delší (uveďte proč)

4. Jak je v rámci právní úpravy zkráceného řízení podle Vašeho názoru zajištěno právo podezřelého (obviněného) na obhajobu v porovnání s jinými druhy řízení?

a – právo na obhajobu je ve zkráceném řízení výrazně omezeno
b - právo na obhajobu je ve zkráceném řízení mírně omezeno
c- právo na obhajobu je ve zkráceném řízení zajištěno stejně jako v jiných druzích řízení
d – právo na obhajobu je ve zkráceném řízení mírně posíleno
e – právo na obhajobu je ve zkráceném řízení výrazně posíleno

[162] Dotazníky pro jednotlivé profesní skupiny se v rámci téhož dílčího výzkumného tématu poněkud lišily, existovalo tedy vždy více variant dotazníků pro jednotlivá dílčí výzkumná témata. Rozdíly však nebyly zásadní, proto v přílohách uvádíme pro každé dílčí výzkumné téma vždy jen jednu variantu dotazníku.

5. Pokládáte skutečnost, že podezřelý není na konci zkráceného přípravného řízení seznámen s obsahem spisu, za přínos s ohledem na podstatu a účel zkráceného řízení?

a – ano, zejména v zájmu zrychlení a zjednodušení přípravného řízení

b – ano, zejména proto, že se jedná o důkazně jednodušší případy, kdy seznámení s obsahem spisu na konci přípravného řízení nemá z hlediska uplatnění práva na obhajobu takový význam jako ve složitějších případech

c – ano, zejména z jiného důvodu (jakého?)

d – ne, zejména proto, že to následně prodlužuje a komplikuje řízení před soudem

e – ne, zejména z jiného důvodu (jakého?)

f – pozitiva i negativa této skutečnosti jsou z hlediska celého trestního řízení zhruba vyrovnány

6. Co pokládáte za pozitivní přínos zkráceného řízení podle platné právní úpravy (odpovědi vyznačte na škále od 1 do 5, přičemž 1 je největší přínos a 5 je nejmenší přínos)?

podstatně rychlejší vyřizování významné části trestních věcí

1 2 3 4 5

podstatně rychlejší potrestání pachatele

1 2 3 4 5

vytvoření větší možnosti soustředit se na závažnější případy

1 2 3 4 5

snížení nákladů trestního řízení

1 2 3 4 5

snížení míry „obtěžování“ svědků a dalších osob na řízení zúčastněných

1 2 3 4 5

snížení podílu administrativních úkonů na činnosti orgánů činných v trestním řízení

1 2 3 4 5

pozitivní působení na veřejnost

1 2 3 4 5

něco jiného (uveďte co)

1 2 3 4 5

7. Co pokládáte za překážku účinnějšího využití zkráceného řízení podle platné právní úpravy, příp. za jeho nedostatek (odpovědi vyznačte na škále od 1 do 5, přičemž 1 je největší překážka/nedostatek a 5 nejmenší překážka/nedostatek)?

nevhodný okruh případů, které zákon umožňuje takto vyřídit

1 2 3 4 5

omezení práva na obhajobu v důsledku přílišného zjednodušení řízení

1 2 3 4 5

nedostatečná spolupráce jednotlivých orgánů činných v trestním řízení

1 2 3 4 5

skutečnost, že řízení před soudem v bagatelních případech zůstává nadále zbytečně formalistické

1 2 3 4 5

nevhodná aplikace právní úpravy orgány činnými v trestním řízení

1 2 3 4 5

opožděné či neúplné informace o další trestné činnosti (trestech) téhož podezřelého (obviněného), mj. s ohledem na škálu trestů, kterou lze ve zkráceném řízení uložit

1 2 3 4 5

něco jiného (uveďte co)

1 2 3 4 5

8. Odhadněte v procentech, jaký je podle Vaší zkušenosti podíl věcí, které se projednávají ve zkráceném řízení, na celkovém nápadu věcí na Vašem soudu (uveďte číslo vyjadřující příslušný počet procent):

9. Jaký je Váš názor na změnu našeho trestního práva, spočívající v zavedení institutu zkráceného řízení?

a – je to velmi pozitivní změna (uveďte proč)
b – je to mírně pozitivní změna (uveďte proč)
c – je to změna, která není ani pozitivní ani negativní
d – je to mírně negativní změna (uveďte proč)
e – je to velmi negativní změna (uveďte proč)

10. Přispělo podle Vašeho názoru zavedení institutu zkráceného řízení skutečně k významnějšímu zkrácení délky přípravného řízení v bagatelních případech?

a – ano
b – většinou ano
c – většinou ne
d – ne

11. Jakou úroveň mají návrhy na potrestání z hlediska jejich dostatečnosti pro projednání věci ve zjednodušeném řízení?

a – většinou nemají žádné nedostatky
b – většinou obsahují drobné nedostatky, které však podstatně nesnižují možnost projednat věc ve zjednodušeném řízení
c – většinou obsahují závažnější nedostatky, které snižují možnost projednat věc ve zjednodušeném řízení, ale lze je napravit
d – většinou obsahují takové nedostatky, že nelze projednat věc ve zjednodušeném řízení
e – poměr kvalitních (možnosti a) a b)) a nekvalitních (možnosti c) a d)) podkladů je přibližně vyrovnaný

12. Odhadněte v procentech (z celkového objemu 100 % případů), jaký je podle Vaší zkušenosti vzájemný poměr následujících případů, kdy se koná zjednodušené řízení před soudem:

a) zadržený podezřelý byl soudu předán spolu s doručením návrhu na potrestání .....%
b) návrh na potrestání byl doručen soudu aniž by byl podezřelý zadržen .....%

13. Jaký je Váš názor na případné omezení možnosti konání zkráceného řízení na případy, kdy byl pachatel zadržen a může být předán soudu spolu s návrhem na potrestání?

a – s takovým omezením bych souhlasil/a
b – s takovým omezením nesouhlasím, ovšem pokud by nebyla současná právní úprava změněna tak, aby v opačném případě nedocházelo k průtahům v řízení před soudem, pak bych o tom uvažoval/a
c – s takovým omezením bych nesouhlasil/a

14. Pokládáte za přiměřenou obecnou pětidenní lhůtu k přípravě na hlavní líčení v případě, že se hlavní líčení se souhlasem obviněného nekoná ihned po jeho výslechu následujícím jeho předání soudu (§ 314b odst. 2 tr.ř.),?

a – ano
b – ne, stačila by lhůta kratší (uveďte jaká)
c – ne, bylo by vhodné zavést lhůtu delší (uveďte jakou)

15. Přináší ve Vaší praxi problémy skutečnost, že v některých případech projednávaných ve zkráceném řízení nenastávají účinky sdělení obvinění současně se zahájením trestního stíhání?

a – ano, často (uveďte jaké)
b – ano, ale pouze zřídka (uveďte jaké)
c- ne

16. Odhadněte v procentech, jaký je podle Vaší zkušenosti podíl případů, o nichž je ve zjednodušeném řízení před soudem rozhodnuto trestním příkazem (uveďte číslo vyjadřující příslušný počet procent):

17. Je podle Vašeho názoru současná právní úprava institutu trestního příkazu vyhovující z hlediska jeho využití při rozhodování o vině a trestu ve zjednodušeném řízení před soudem?

a – je zcela vyhovující
b – má určité nedostatky, které však využitelnost trestního příkazu ve zkráceném řízení podstatně nesnižují (uveďte jaké)
c – má závažné nedostatky, které podstatně snižují využitelnost trestního příkazu ve zkráceném řízení (uveďte jaké)

18. Jak s ohledem na využitelnost trestního příkazu ve zkráceném řízení hodnotíte škálu trestů, které jím lze uložit?

a – je zcela vyhovující
b – bylo by vhodné ji zúžit (uveďte o jaký druh trestu, příp. proč)
c – bylo by vhodné ji rozšířit (uveďte o jaký druh trestu, příp. proč)

19. Bylo podle Vašeho názoru přínosem zařazení možnosti státního zástupce rozhodnout v rámci zkráceného přípravného řízení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání či o odložení věci a schválení narovnání?

a – ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – ne

20. Přispělo podle Vašeho názoru zavedení institutu zkráceného řízení skutečně k významnějšímu zkrácení délky <u>řízení před soudem</u> v bagatelních případech?

a – ano
b – většinou ano
c – většinou ne
d – ne

21. Jak se podle Vašeho názoru osvědčilo zavedení institutu „nesporných skutečností“ (§ 314b odst. 2, § 314d odst. 2 tr.ř.) do zjednodušeného řízení před soudem?

a – tento institut se rozhodně osvědčil (uveďte proč)
b – tento institut se spíše osvědčil (uveďte proč)
c – tento institut průběh řízení nijak významně neovlivňuje
d – tento institut se spíše neosvědčil (uveďte proč)
e – tento institut se rozhodně neosvědčil (uveďte proč)

22. Bylo by podle Vašeho názoru vhodné možnost využití institutu „nesporných skutečností“ rozšířit i na jiné druhy řízení?

a – ano, bylo by jej možno zavést v trestním řízení obecně
b – ano, ovšem pouze na vybrané druhy řízení (uveďte které)
c - ne

23. Uveďte prosím číslem svůj věk:

24. Uveďte prosím číslem počet let Vaší praxe ve funkci soudce:

Závěrem uveďte prosím níže či na další list papíru případné další (pozitivní i negativní) poznatky z Vaší praxe o právní úpravě zkráceného řízení a její praktické aplikaci. Děkujeme.

Příloha 2: Dotazník pro dílčí výzkumné téma „Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení“, určený pro státní zástupce okresních a krajských státních zastupitelství (obvodních státních zastupitelství v Praze, Městského státního zastupitelství v Praze, Městského státního zastupitelství v Brně)

1. Jaký vliv ve smyslu vytváření podmínek pro efektivnější práci měla velká novela na Vaši činnost v rámci přípravného řízení?
a – výrazně pozitivní
b – převážně pozitivní
c – nepřinesla v tomto směru významnější změnu
d- převážně negativní
e – výrazně negativní
Odpověď prosím zdůvodněte:

2. Přinesla velká novela posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne

3. Umožňuje právní úprava po velké novele aktivnější zapojení státního zástupce do přípravného řízení?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne (v čem spatřujete překážky)
d – rozhodně ne (v čem spatřujete překážky)

4. Přispěla úprava oprávnění a pravomoci státního zástupce v přípravném řízení k rychlejšímu a efektivnějšímu zjištění všech skutečností potřebných k dalšímu postupu?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne (jaké a v čem spatřujete překážky)
d – rozhodně ne (jaké a v čem spatřujete překážky)

5. Přispěly změny, které přinesla velká novela v oblasti dozoru vykonávaného v přípravném řízení, k efektivnějšímu zastupování veřejné obžaloby v řízení před soudem?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne
Odpověď prosím zdůvodněte:

6. Poskytuje současná právní úprava možnost aktivně vykonávat dozor již od okamžiku počátku přípravného řízení?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne
Odpověď prosím zdůvodněte:

7. Domníváte se, že je potřebné aktivně vykonávat dozor již od okamžiku počátku přípravného řízení ve všech případech?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne
Odpověď prosím zdůvodněte:

8. Jak často využíváte možnosti uložit policejnímu orgánu provedení určitého úkonu v rámci výkonu dozoru ve fázi přípravného řízení před zahájením trestního stíhání (podle § 157 odst. 2 a § 158 odst. 3. tr. ř.)?
a – velmi často
b - často
c – nepříliš často
d – pouze výjimečně

9. Nejčastěji tak činíte:
a – z vlastní iniciativy
b – na základě prověrky prověřování
c – na základě jiné skutečnosti (jaké)

10. Považujete právní úpravu provádění důkazů ve fázi přípravného řízení před zahájením trestního stíhání za optimální?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne (uveďte důvod)
d – rozhodně ne (uveďte důvod)

11. Vedlo stanovení lhůt pro prověřování a vyšetřování prováděné policejním orgánem (§ 159 odst. 1 nebo v § 167 odst. 1 tr. ř) v praxi ke zrychlení přípravného řízení?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne

12. Považujete tyto lhůty za přiměřené?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne (proč a v jakých případech)
d – rozhodně ne (proč a v jakých případech)

13. Považujete přesun rozhodnutí v přípravném řízení podle trestního řádu (§ 171, § 172 a §173 tr. ř.) výlučně do rukou státního zástupce za vyhovující (odpovídající jeho postavení v přípravném řízení)?
a – rozhodně ano
b – spíše ano (v jakých případech nikoli, uveďte důvod)
c – spíše ne (v jakých případech, uveďte důvod)
d – rozhodně ne (v jakých případech, uveďte důvod)

14. Přispívají rozhodnutí nejvyššího státní zástupce postupem podle § 174a tr. ř. ke sjednocení rozhodovací praxe státních zástupců?
a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne (uveďte důvod)
d – rozhodně ne (uveďte důvod)

15. Jak často dochází ke zrušení Vašeho rozhodnutí Nejvyšším státní zástupcem podle § 174a tr.ř.?
a – velmi často (z jakého důvodu nejčastěji)
b – často
c – nepříliš často
d – pouze výjimečně

16. Jaký vliv měla podle Vašeho názoru změna právní úpravy přípravného řízení, provedená velkou novelou, na následující oblasti (odpovědi prosím vyznačte na stupnici 1 – 5, přičemž znak 1 znamená nejpříznivější vliv a znak 5 vliv nejméně příznivý).

rychlost přípravného řízení
1 2 3 4 5
jednoduchost přípravného řízení
1 2 3 4 5
možnost státního zástupce získat dostatečný přehled o věci pro meritorní vyřízení
1 2 3 4 5
možnost státního zástupce získat dostatečný přehled o věci pro zastupování obžaloby před soudem
1 2 3 4 5
spolupráce státního zástupce s policejními orgány
1 2 3 4 5
spolupráce státního zástupce s Probační a mediační službou
1 2 3 4 5
role státního zástupce v přípravném řízení
1 2 3 4 5

17. Pokládáte za správné, aby těžiště trestního řízení spočívalo jednoznačně ve stadiu řízení před soudem?
a – ano, je to správné
b – řízení před soudem má být významnější, ale význam přípravného řízení by neměl být o mnoho menší
c – ne, není to správné

18. Přispěla podle Vašeho názoru velká novela k výraznému přesunu těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem?

a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne

19. Vytvořila podle Vás velká novela prostor pro větší procesní aktivitu stran v řízení před soudem?

a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne

20. Vzrostla podle Vaší zkušenosti po účinnosti velké novely procesní aktivita obhajoby v řízení před soudem?

a – rozhodně ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – rozhodně ne

21. Jak často využívá obhajoba možnosti žádat o provedení výslechu svědka či jiného důkazu (§ 215, odst. 2, 3 tr. ř.)?

a – velmi často
b – často
c – nepříliš často
d – výjimečně

22. Měl by podle Vašeho názoru a s přihlédnutím k platné právní úpravě státní zástupce již v obžalobě uvádět, které důkazy by chtěl před soudem sám provést?

a – měl by uvést všechny takové důkazy a pak se tohoto výčtu držet
b – měl by uvést všechny takové důkazy s tím, že v průběhu řízení před soudem bude moci od jejich osobního provedení upustit nebo naopak požádat o možnost provést i důkazy další
c – měl by uvést jen ty nejvýznamnější s tím, že v průběhu řízení před soudem bude moci od jejich osobního provedení upustit nebo naopak požádat o možnost provést i důkazy další
d – tyto údaje v obžalobě pokládám za zbytečné, neboť nelze předjímat vývoj situace v řízení před soudem

23. Domníváte se, že současná úprava rozložení důkazního břemene v řízení před soudem mezi procesní strany (státního zástupce a obhajobu) a soud je optimální?

a – ano
b – ne, důkazní břemeno by mělo na státním zástupci a obhajobě spočívat méně
c – ne, důkazní břemeno by mělo na státním zástupci a obhajobě spočívat více
d – ne, důkazní břemeno by mělo na státním zástupci a obhajobě spočívat zcela, soud by měl „pouze“ jednání řídit a ve věci rozhodnout

24. Snížil se podle Vaší zkušenosti po nabytí účinnosti velké novely podíl případů, kdy soud v jakékoliv fázi řízení vrací věc státnímu zástupci k došetření, na celkovém množství projednávaných případů?

a – ano, výrazně
b – ano, mírně
c – situace je zhruba stejná jako před velkou novelou
d – ne, podíl těchto případů se mírně zvýšil
e - ne, podíl těchto případů se výrazně zvýšil

25. Jaký vliv ve smyslu vytváření podmínek pro efektivnější práci měla velká novela na Vaši činnost v rámci stadia řízení před soudem?

a – výrazně pozitivní
b – převážně pozitivní
c – nepřinesla v tomto směru významnější změnu
d – převážně negativní
e – výrazně negativní

Odpověď prosím zdůvodněte:

26. Jak často po účinnosti velké novely opatřujete v průběhu řízení před soudem důkazy, které dosud nebyly opatřeny či provedeny (§ 180 odst. 2 tr.ř.)?

a – velmi často
b – často
c – nepříliš často
d – výjimečně

27. Činíte tak převážně:

a – z vlastní iniciativy
b – na žádost předsedy senátu
c – stejnou měrou z obou důvodů

28. Jak často sami provádíte důkazy v řízení před soudem (§ 180 odst. 3, § 203 tr.ř.)?

a – velmi často
b – často
c – nepříliš často
d – výjimečně

29. Činíte tak převážně:

a – z vlastní iniciativy se souhlasem předsedy senátu
b – na výzvu předsedy senátu
c – stejnou měrou z obou důvodů

30. Jak často využíváte možnosti žádat o provedení výslechu svědka či jiného důkazu (§ 215, odst. 2, 3 tr. ř.)?

a – velmi často
b – často
c – nepříliš často
d – výjimečně

31. Jaký vliv měla každá z následujících změn, zavedených velkou novelou, na Vaši práci v oblasti dokazování v řízení před soudem (odpovědi u jednotlivých možností prosím vyznačte na stupnici 1 – 5, přičemž znak 1 znamená nejpříznivější vliv a znak 5 vliv nejméně příznivý)?

možnost státního zástupce opatřovat dosud neopatřené či neprovedené důkazy z vlastní iniciativy

1 2 3 4 5

možnost předsedy senátu požádat státního zástupce o opatření dosud neopatřených či neprovedených důkazů

1 2 3 4 5

možnost státního zástupce provádět důkazy z vlastní iniciativy se souhlasem předsedy senátu

1 2 3 4 5

možnost předsedy senátu uložit státnímu zástupci provedení důkazu

1 2 3 4 5

možnost obhajoby vyhledávat a se souhlasem předsedy senátu provádět důkazy

1 2 3 4 5

32. Uveďte prosím číslem svůj věk:

33. Uveďte prosím číslem počet let Vaší praxe ve funkci státního zástupce:

Závěrem uveďte prosím níže či na další list papíru případné další (pozitivní i negativní) poznatky z Vaší praxe o změnách, které velká novela trestního řádu přinesla v oblasti právní úpravy postavení státního zástupce v trestním řízení a její praktické aplikace. Děkujeme.

Příloha 3: Dotazník pro dílčí výzkumné téma „Změny v oblasti vazebního řízení“, určený pro soudce okresních soudů (obvodních soudů v Praze, Městského soudu v Brně) a státní zástupce okresních státních zastupitelství (obvodních státních zastupitelství v Praze, Městského státního zastupitelství v Brně)

1. Jaký je Váš názor na počet osob ve vazbě v okrese, v němž působíte? Domníváte se, že počet osob ve vazbě v současné době odpovídá celkové struktuře trestné činnosti?
   a - ano odpovídá, počet vazeb je přiměřený
   b - neodpovídá, počet vazeb je příliš vysoký
   c - neodpovídá, počet vazeb je příliš nízký

2. Jak podle Vašeho názoru velká novela trestního řádu ovlivnila celkový počet osob ve vazbě v okrese, v němž působíte?
   a - novela vedla k podstatnému snížení počtu osob ve vazbě
   b - novela vedla k mírnému snížení počtu osob ve vazbě
   c - novela na počet osob ve vazbě žádný významnější vliv neměla
   d - novela vedla k mírnému zvýšení počtu osob ve vazbě (uveďte možné příčiny)
   e – novela vedla k podstatnému zvýšení počtu osob ve vazbě (uveďte možné příčiny)

3. Jaký je Váš názor na průměrnou délku vazeb v okrese, v němž působíte? Domníváte se, že délka vazeb v současné době odpovídá celkové struktuře trestné činnosti?
   a – průměrnou délku vazeb pokládám za nepřiměřeně dlouhou
   b – průměrnou délku vazeb pokládám za přiměřenou
   c – průměrnou délku vazeb pokládám za nepřiměřeně krátkou

4. Jak podle Vašeho názoru velká novela ovlivnila průměrnou délku vazebního řízení v okrese, v němž působíte?
   a - došlo k podstatnému zkrácení průměrné délky vazby
   b - došlo k částečnému zkrácení průměrné délky vazby
   c - stav zůstal obdobný jako před zavedením novely
   d - došlo k částečnému prodloužení průměrné délky vazby
   e – došlo k podstatnému prodloužení průměrné délky vazby

5. Dochází podle Vašeho názoru v řízení ve vazebních věcech v okrese, v němž působíte, k nedůvodným průtahům?
   a - ne
   b - ano, a to poměrně často
   c - ano, avšak jen výjimečně

V případě že jste zaškrtli b) nebo c), uveďte prosím důvody, které podle Vašeho názoru vedou k nedůvodným průtahům:

6. Pokud jste v předchozí otázce zaškrtli b) nebo c) odhadněte v procentech (z celkového objemu 100 %), v jaké v míře k nedůvodným průtahům dochází
   a - v řízení u policejních orgánů ..... %
   b - v řízení na státním zastupitelství ..... %
   c - v řízení před soudem ..... %

   celkem 100 %

7. Jaké máte poznatky (připomínky) k zákonné úpravě důvodů vazby dle § 67 tr.ř.?
a - ustanovení § 67 se osvědčuje a v praxi vyhovuje
b – k ustanovení § 67 mám tyto negativní poznatky (připomínky):

8. Novela v § 71 odst. 2 tr. ř. výrazně omezila dobu trvání koluzní vazby podle § 67 písm. b) tr. ř.. Považujete tuto úpravu za správnou a v praxi vyhovující?
a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
V případě že jste zaškrtli c) nebo d) uveďte prosím hlavní problémy:

9. Považujete nové ustanovení § 68 odst. 2 tr.ř. , které vylučuje vzetí obviněného do vazby, za správné a vyhovující potřebám praxe?
a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d – ne
V případě že jste zaškrtli c) nebo d) uveďte prosím hlavní problémy:

10. Ustanovení § 68 odst. 3 tr.ř. stanoví výjimky z výše uvedeného zákazu vzetí obviněného do vazby. Domníváte se, že výčet těchto výjimek je dostatečný?
a - ano
b - ne (v tom případě uveďte, jakou změnu byste doporučoval/a):

11. Novela zásadním způsobem změnila rozhodování o prodlužování vazby, které nahradila pravidelným (obligatorním) rozhodováním o dalším trvání vazby, přičemž tuto povinnost v přípravném řízení svěřila státnímu zástupci. Jaký je Váš názor na právní úpravu rozhodování o trvání vazby, obsaženou v ustanovení § 71 tr.ř.?
a - nový systém rozhodování o trvání vazby podle v § 71 nemá nedostatky a v praxi se osvědčuje
b - nový systém rozhodování o trvání vazby podle § 71 má nedostatky, které však vazební řízení zásadně nekomplikují
c - nový systém rozhodování o trvání vazby má nedostatky, které vazební řízení zásadně komplikují. Jde o tyto hlavní nedostatky:

12. Jaký máte názor na právní úpravu nejvyšší přípustné doby trvání vazby (§ 71 odst. 8 tr.ř.) v podobě, jak ji zavedla velká novela trestního řádu?
a – tuto úpravu považuji za správnou
b - tuto úpravu za správnou nepovažuji (uveďte proč)

13. Jaký máte názor na rozdělení celkové doby trvání vazby upravené v § 71 odst. 9 tr.ř. (jedna třetina pro přípravné řízení, dvě třetiny pro řízení před soudem)?
a - toto rozdělení považuji za správné
b - toto rozdělení za správné nepovažuji (uveďte proč)

14. Podle § 72 odst. 3 tr. ř. může obviněný žádost o propuštění z vazby opakovat po uplynutí 14 dnů od právní moci rozhodnutí o zamítnutí předchozí žádosti. Jaký je Váš názor na tuto lhůtu?

a - lhůtu 14 dnů považuji za příliš krátkou (uveďte vhodnou délku lhůty)
b - lhůtu 14 dnů považuji za přiměřenou
c - lhůtu 14 dnů považuji za příliš dlouhou (uveďte vhodnou délku lhůty)

15. Jak podle Vašeho názoru velká novela ovlivnila v okrese, v němž působíte, počet opakovaných žádostí obviněných o propuštění z vazby?

a – vedla ke značnému nárůstu počtu opakovaných žádostí
b – vedla k mírnému nárůstu počtu opakovaných žádostí
c – velká novela na počet opakovaných žádostí neměla významnější vliv
d – vedla k mírnému poklesu počtu opakovaných žádostí
e – vedla ke značnému poklesu počtu opakovaných žádostí

Odpověď prosím zdůvodněte:

16. Uveďte, jaké jsou Vaše praktické zkušenosti s následujícími instituty nahrazujícími vazbu (odpověď vyznačte na stupnici od 1 do 5, přičemž hodnota 1 představuje nejlepší zkušenosti a hodnota 5 představuje nejhorší zkušenosti):

záruka zájmového sdružení občanů či důvěryhodné osoby

1	2	3	4	5

písemný slib

1	2	3	4	5

dohled probačního úředníka

1	2	3	4	5

peněžitá záruka

1	2	3	4	5

17. Institut nahrazení vazby dohledem probačního úředníka byl do trestního řádu vložen až velkou novelou (§ 73 odst. 1 písm. c). Jak hodnotíte účinnost této právní úpravy v okrese, v němž působíte?

a - nová úprava se vžila a dohled je často využíván
b - úprava se dosud nevžila a dohled je využíván ojediněle (v tom případě uveďte, jaké jsou podle Vašeho názoru hlavní příčiny tohoto stavu):

18. Uveďte prosím číslem svůj věk:

19. Uveďte prosím číslem počet let Vaší praxe ve funkci soudce/státního zástupce*:

Závěrem uveďte prosím níže či na další list papíru případné další (pozitivní i negativní) poznatky z Vaší praxe o změnách, které do právní úpravy vazebního řízení přinesla velká novela trestního řádu. Děkujeme.

* Nehodící se škrtněte

Příloha 4: Dotazník pro dílčí výzkumné téma „Prosazování změn v odvolacím řízení“, určený pro soudce okresních, krajských a vrchních soudů (obvodních soudů v Praze, Městského soudu v Praze, Městského soudu v Brně) a státní zástupce krajských a vrchních státních zastupitelství (Městského státního zastupitelství v Praze)

1. Domníváte se,že novelizované znění § 259 tr.ř.vedlo v praxi k posílení apelačních prvků v odvolacím řízení?

a - ano (uveďte proč)
b – ne (uveďte proč)

2. Domníváte se, že posílení apelačního principu vedlo v praxi ke zrychlení soudního řízení?

a – ano (uveďte proč)
b – ne (uveďte proč)

3. Domníváte se, že v připravované rekodifikaci trestního řádu by mělo dojít ještě k dalšímu posílení principu apelace?

a – ano (uveďte proč)
b – ne (uveďte proč)

4. Domníváte se, že nejčastějším důvodem pro vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jsou:

a - procesní závady
b - nedostatky ve skutkovém zjištění
c- jiné důvody (uveďte které)

5. Jaké jsou podle Vašich zkušeností nejčastější vady podaných odvolání?

a – není patrno, ve kterých výrocích je rozsudek napadán
b – není patrno, jaké vady jsou rozsudku vytýkány
c – jiné (uveďte jaké)

6. Jaké jsou podle Vašich zkušeností hlavní problémy s odstraňováním vad podaných odvolání?

7. Vedla podle Vašeho názoru novelizace ustanovení § 260 tr.ř. ke snížení počtu věcí vrácených k došetření státnímu zástupci?

a – ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d - ne

8. Jak se podle Vašeho názoru novelizace odvolacího řízení projevila na práci odvolacích soudů (v porovnání se stavem před účinností velké novely)?

a – práci odvolacích soudů podstatně zjednodušila
b – práci odvolacích soudů mírně zjednodušila
c – situace je zhruba stejná
d – práci odvolacích soudů mírně ztížila
e – práci odvolacích soudů podstatně ztížila

9. Vyhovuje stávající právní úprava odvolacího řízení potřebám praxe?

a – ano
b – spíše ano
c – spíše ne
d – ne

V případě že jste zaškrtli c) nebo d) uveďte prosím hlavní problémy:

10. Uveďte prosím číslem svůj věk:

11. Uveďte prosím číslem počet let Vaší praxe ve funkci soudce/státního zástupce*:

Závěrem uveďte prosím níže či na další list papíru případné další (pozitivní i negativní) poznatky z Vaší praxe o změnách, které do právní úpravy odvolacího řízení přinesla velká novela trestního řádu. Děkujeme.

* Nehodící se škrtněte

Resumé

V oblasti trestního práva procesního došlo k významné změně přijetím zákona č. 265/2001 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002. Tato novela trestního řádu (dále v textu též „velká novela“) byla přijata v době probíhající rekodifikace českého trestního práva. Velká novela se stala předstupněm zcela nového trestního řádu a kromě základního účelu - aktuálního zkvalitnění trestního řízení - plní její aplikace i roli testování účinnosti změn, jež přinesla, tedy jejího vlivu na trestní řízení. S ohledem na tyto skutečnosti byl na období let 2004 – 2007 stanoven výzkumný úkol „Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení.“ Vzhledem ke stavu prací na novém kodexu by poznatky z výzkumného úkolu měly mj. přispět k hodnocení velké novely pro účely rekodifikace.

Realizace výzkumného úkolu se uskutečnila formou řešení čtyř dílčích, relativně samostatných výzkumných témat, ovšem se zřetelem k jejich vzájemné provázanosti. Stanovena byla tato dílčí výzkumná témata:

1. Zkrácené řízení
2. Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení
3. Změny v oblasti vazebního řízení
4. Prosazování změn v odvolacím řízení.

Předmětem výzkumu byla obecně právní úprava vybraných institutů zavedených velkou novelou trestního řádu, její praktická aplikace a účinky na průběh trestního řízení. Cílem výzkumu bylo komplexnější poznání a zhodnocení dopadu vybraných změn, které přinesla velká novela trestního řádu, na průběh trestního řízení, a to z hlediska zamýšleného účelu těchto změn a s ohledem na poznatky a požadavky praxe.

K řešení výzkumného úkolu byly použity následující metody a techniky:

- analýza odborné literatury.
- analýza právní úpravy včetně dostupné judikatury
- analýza dostupných statistických údajů z justičních statistik Ministerstva spravedlnosti ČR a Vězeňské služby ČR
- analýza trestních spisů
- dotazníkové šetření mezi soudci, státními zástupci a policisty
- analýza relevantních oficiálních dokumentů

Zkrácené řízení

Mezi nejvýznamnější změny, které do trestního řádu přinesla novela č. 265/2001 Sb., je vytvoření dvou typů přípravného řízení z dosud jednotně pojímané předsoudní fáze trestního řízení, a to v závislosti na typové nebezpečnosti spáchaného trestného činu. Kromě dosud známého vyšetřování lze nadále o určitých typech deliktu konat zkrácené přípravné řízení. Aby však změna v této oblasti měla na konkrétní trestní řízení skutečně účinný dopad,

není vyčerpána s koncem přípravného řízení, ale pokračuje i ve fázi před soudem, kde na zkrácené přípravné řízení navazuje zjednodušené řízení před samosoudcem.

Výsledky výzkumu opravňují k obecnému konstatování, že zkrácené řízení jako nový typ trestního řízení o nejméně závažných a skutkově i právně jednoduchých případech trestné činnosti se celkově osvědčilo, orgány činné v trestním řízení si tento postup osvojily, přičemž práva osob, vůči nimž se zkrácené řízení vede, jsou zachována na standardní úrovni a je zajištěna jejich realizace.

Z hlediska cílů zavedení zkráceného řízení lze uvést, že záměry autorů novely se do značné míry podařilo naplnit ve fázi zkráceného přípravného řízení, které skutečně umožňuje v bagatelních věcech pachatele rychlým a poměrně neformálním způsobem předat soudu. Zjednodušení a zrychlení soudní fáze řízení se již tolik nezdařilo, především proto, že se nepodařilo zjednodušené řízení před soudem oprostit od obecných nedostatků soudního řízení v ČR, nicméně i v této oblasti novela přinesla pozitivní a funkční prvky. Z hlediska podmínek pro práci orgánů činných v trestním řízení představovalo zavedení zkráceného řízení pozitivní změny a tyto orgány si nový postup rychle a kvalitně osvojily, přičemž ovšem existují rozdíly v tom, jaké změny zkrácené řízení znamená pro činnost policejního orgánu, státního zástupce a soudu. Nebyly získány poznatky o tom, že by právo obviněného (podezřelého) na obhajobu bylo ve zkráceném řízení oproti standardnímu typu trestního řízení významně omezeno.

Ze statistických údajů vyplývá, že ve sledovaném období (2002 – 2006) počet osob, jejichž věc byla projednávána ve zkráceném řízení, jakož i jejich podíl na celkovém počtu osob, vůči nimž bylo vedeno trestní řízení, narůstaly. V roce 2006 byly ve zkráceném řízení projednávány věci více než čtvrtiny všech osob, vůči nimž bylo trestní řízení vedeno. Okruh trestných činů, které jsou ve zkráceném řízení projednávány nejčastěji, odpovídá zákonem stanoveným podmínkám pro vyřízení věci tímto způsobem. Jedná se tedy o bagatelní případy trestných činů krádeže dle § 247 tr. zák., maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 tr. zák. a od r. 2006 i řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění dle § 180d tr. zák.

Složení osob, odsouzených ve zkráceném řízení, je podobné jako v celkové populaci odsouzených v ČR s tím, že mezi odsouzenými ve zkráceném řízení je zejména od r. 2004 nižší podíl mladistvých, což může souviset též s aplikací zákona č. 218/2003 Sb. Pokud jde o tresty, ukládané ve zkráceném řízení, odpovídá podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody zhruba podílu tohoto druhu trestu mezi všemi tresty ukládanými v ČR obecně, ovšem ve zkráceném řízení jsou ukládány nepodmíněné tresty zásadně nízké výměry (cca 70 % do 6 měsíců odnětí svobody, cca 95 % do 1 roku odnětí svobody). Vyšší podíl oproti celkovému složení ukládaných trestů vykazují tresty obecně prospěšných prací a vyhoštění, naopak nižší je zatím podíl podmíněných trestů odnětí svobody.

Průměrná doba trvání zkráceného přípravného řízení je oproti průměrné době trvání přípravného řízení výrazně kratší, a to zejména v řízení u policejního orgánu. Zhruba poloviční proti průměrné době trvání řízení před soudem je též průměrná doba trvání zjednodušeného řízení před soudem. Výraznějšímu zkrácení délky zjednodušeného řízení před soudem brání především obecné nešvary českého soudního řízení – problémy se zajišťováním účasti osob u hlavního líčení, problémy s doručováním písemností.

Právní úprava zkráceného řízení je vcelku zdařilá, bez závažnějších nedostatků. Jednodušší právní úprava průběhu řízení odpovídá povaze věcí, které mají být ve zkráceném řízení projednávány. Některé připomínky či náměty k právní úpravě zkráceného řízení, které

z její analýzy vyplynuly, se týkají vymezení důvodu pro konání zkráceného přípravného řízení uvedením příslušného ustanovení trestního řádu, vymezení lhůty ke skončení zkráceného přípravného řízení, podmínek pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, lhůty k přípravě na hlavní líčení a vzdání se práva podat odpor proti trestnímu příkazu.

Z analýzy trestních spisů vyplynulo, že orgány činné v trestním řízení velmi rychle poznaly kladné stránky tohoto typu řízení a naučily se novou právní úpravu účinně aplikovat. Ve zkoumaném vzorku spisů se vyskytovaly pouze věci, které byly svou povahou k projednání ve zkráceném řízené skutečně vhodné, a to zpravidla ty, kdy byl pachatel trestného činu nižší závažnosti dopaden přímo při činu. Rovněž ve spolupráci policejních orgánů a státních zástupců nebyly zjištěny nedostatky. Výsledkem byla zpravidla velmi rychlá zkrácená přípravná řízení, která však zároveň poskytovala dostatek podkladů pro řádné provedení zjednodušeného řízení před soudem. Celkové rychlosti řízení prospělo, byl-li soudu s návrhem na potrestání předán i podezřelý. Samosoudci často využívali institutu trestního příkazu. Patrně i díky poměrně nízkým trestům, ukládaným ve zkráceném řízení, podávali obvinění odpor proti trestnímu příkazu či odvolání proti rozsudku jen výjimečně, resp. často se tohoto svého práva výslovně vzdali. V takovém případě také nedocházelo k průtahům v důsledku neúspěšného doručování rozhodnutí obviněnému.

Pokud jde o úroveň zajištění práva na obhajobu, odpovídala ve zkoumaných případech úrovni dosahované v nezkráceném trestním řízení, což se projevovalo zejména standardním plněním poučovací povinnosti a dodržováním zákonných ustanovení o nutné obhajobě, příp. zajištění tlumočníka. Ze zkoumaných spisů nevyplynuly důvody k obavám, že by někteří pachatelé mohli být na svých právech zkráceni z toho důvodu, že by dostatečně nepochopili princip zkráceného řízení, rozsah svých oprávnění v jeho rámci, či důsledky některých procesních úkonů (např. prohlášení o nesporných skutečnostech).

Z expertního dotazníkového šetření mezi policisty, státními zástupci a soudci vyplynulo, že zavedení zkráceného řízení je všeobecně vnímáno jako pozitivní změna, a to zejména z důvodů zjednodušení, zrychlení a snížení formálnosti řízení. Zároveň panuje shoda na tom, že uvedená pozitiva se projevují především ve fázi přípravného řízení, zatímco ve zjednodušeném řízení před soudem se vyskytují obecné problémy soudního řízení (zajišťování přítomnosti osob u hlavního líčení, doručování), hlavně tehdy, pokud není s návrhem na potrestání předán soudu i zadržený podezřelý.

Oslovení pracovníci orgánů činných v trestním řízení vyjadřovali vesměs spokojenost s právní úpravou zkráceného řízení a kladně hodnotili i úroveň vzájemné spolupráce při jeho provádění. Obzvláště oceňovali možnost číst se souhlasem stran v hlavním líčení jako důkaz i úřední záznamy z přípravného řízení. Míru zajištění práva obviněného (podezřelého) na obhajobu, pokládali za v zásadě stejnou jako ve standardním typu řízení. Velkou překážku účinnějšímu využívání zkráceného řízení spatřovali v absenci systému, který by zajišťoval rychlé, aktuální a úplné informace o řízeních, vedených proti pachateli u jiných orgánů (policie, státních zastupitelství, soudů).

Na základě výsledků výzkumu nabízíme závěrem této části zprávy k úvaze následující shrnutí připomínek a námětů, na které jsme upozornili v předchozích kapitolách a jež by podle našeho názoru mohly přispět k účinnějšímu naplnění záměrů, s nimiž byl institut zkráceného řízení do trestního řádu zařazován:

- policejní orgán by měl podle našeho názoru v záznamu o zahájení úkonů zkráceného přípravného řízení, resp. v záznamu o sdělení podezření, vymezit podmínky pro konání tohoto typu řízení vždy uvedením kompletního příslušného ustanovení trestního řádu tak, aby bylo patrné, zda pro tento postup shledal splněnou podmínku uvedenou v § 179a odst. 1 písm. a) tr. ř.nebo v § 179a odst. 1 písm. b) tr. ř., popř. obě;
- doporučujeme zvážit stanovení počátku lhůty ke skončení zkráceného přípravného řízení (§ 179b odst. 4) až na počátek zkráceného přípravného řízení, nikoliv na den obdržení trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání;
- podmínku náhrady škody u podmíněného odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g odst. 1 písm. b)) doporučujeme zmírnit rozšířením i na případy, kdy podezřelý o náhradě škody s poškozeným uzavře dohodu či učiní jiná potřebná opatření k její náhradě, jako je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 písm. b);
- doporučujeme zvážit, zda pro přípravu na hlavní líčení, koná-li se ve zjednodušeném řízení před soudem, nestanovit kratší lhůtu než je obecná lhůta pětidenní (např. 3 dny);
- doporučujeme zvážit změnu právní úpravy možnosti vzdát se práva podat odpor (§ 314g odst. 1 poslední věta) tak, aby v případě, kdy je trestní příkaz vydán ve zjednodušeném řízení po výslechu obviněného dle § 314b odst. 2 tr. ř. za jeho přítomnosti, se obviněný mohl vzdát práva podat odpor přímo na místě (tak jako je tomu u práva vzdát se odvolání po vyhlášení rozsudku), nikoliv až po doručení trestního příkazu;
- doporučujeme zvážit zavedení možnosti číst za stanovených podmínek v hlavním líčení v rámci zjednodušeného řízení úřední záznam pouze se souhlasem státního zástupce, pokud se řádně předvolaný obviněný k hlavnímu líčení nedostaví, a to obdobně, jako to trestní řád umožňuje v případě čtení protokolu o výpovědi svědka v § 211 odst. 1;
- doporučujeme zvážit možnost rozšíření použití institutu nesporných skutečností i mimo oblast zkráceného řízení;
- doporučujeme zvážit možnost, že by orgány činné ve zkráceném přípravném řízení obligatorně zjišťovaly stanovisko podezřelého k případnému uložení trestů či opatření, pro jejichž uložení je stanovisko pachatele významné (v současnosti trest obecně prospěšných prací);
- doporučujeme přijmout legislativní či jiná opatření k tomu, aby orgány činné v přípravném řízení v co nejvyšší míře (samozřejmě však jen v případech pro to vhodných) postupovaly tak, aby mohl být zadržený podezřelý předán spolu s návrhem na potrestání soudu (§ 179e věta před středníkem);
- doporučujeme přijmout legislativní a organizačně technická opatření k tomu, aby měly orgány činné v trestním řízení on-line přístup k aktuálním a úplným informacím o stavech řízení proti konkrétním osobám, např. ve formě registru vydaných (byť dosud nepravomocných) rozhodnutí, prostřednictvím propojení databází jednotlivých orgánů činných v trestním řízení.

Změna postavení a role státního zástupce v trestním řízení

Jedním ze záměrů velké novely trestního řádu bylo přenést pravomoc a odpovědnost za přípravné řízení do rukou jediné osoby, která by do značné míry koordinovala činnost všech orgánů působících v této fázi řízení, aby mohlo dojít k co nejrychlejšímu a zároveň efektivnímu a správnému vyřízení trestní věci. Za tím účelem měla být posílena pozice státního zástupce a rozšířen prostor pro jeho samostatné aktivity. Změnou právní úpravy bylo

dále sledováno, aby státní zástupce prostřednictvím účinnějšího výkonu dozoru a nových samostatných pravomocí v přípravném řízení získal takový přehled o věci, aby byl schopen později kvalifikovaněji zastupovat podanou obžalobu. Tímto postupem měly být vytvořeny předpoklady pro posílení role státního zástupce jako žalobce také v další fázi trestního řízení, tj. v řízení před soudem. Zároveň měl být posílen kontradiktorní charakter trestního řízení, ve kterém by hrály významnější úlohu strany, tj. obžaloba a obhajoba.

Poznatky získané při řešení této části výzkumu naznačují, že změny, provedené velkou novelou trestního řádu, ovlivnily činnost státního zástupce spíše v přípravném řízení, kde bylo zaznamenáno posílení postavení státního zástupce a zlepšení možnosti ovlivňovat podle potřeb průběh této části trestního procesu i přes zvýšené pracovní vytížení. Změny, týkající se postavení a role státního zástupce v řízení před soudem, svůj jasně deklarovaný účel splnily jen zčásti, když vytvořily prostor pro aktivnější a kvalifikovanější vystupování stran, přičemž ovšem možná příliš ponechaly na vůli stran, zda tento prostor využijí.

Konfrontace cílů zkoumaných změn s jejich skutečným praktickým dopadem nás vedla k následujícím závěrům. Nepochybně došlo k poměrně výraznému posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení a vytvoření podmínek pro jeho dominantní postavení v této fázi trestního řízení včetně možnosti získání většího přehledu o trestní věci od prvopočátku. Na druhé straně účinnému a efektivnímu výkonu dozoru v přípravném řízení brání praktické dopady velké novely, kterými jsou podstatné zvýšení agendy, jakož i nedostatečné personální zajištění administrativní složky této činnosti u státních zastupitelství, jež častěji vede k formálnímu výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti, jakožto nejdůležitější aktivity státního zástupce v přípravném řízení.

Připravenost státního zástupce z přípravného řízení na kvalifikované zastupování obžaloby v řízení před soudem se po velké novele významně nezvýšila. Postavení státního zástupce v přípravném řízení bylo sice značně posíleno, což by mu mělo umožnit důkladnější obeznámení s věcí pro účely hlavního líčení. Protichůdně však zapůsobilo výraznější přesunutí těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem, v jehož důsledku se rozsah skutečností v přípravném řízení zjišťovaných a v podobě použitelné pro důkazní účely dokumentovaných obecně zřetelně snížil, což pozici státního zástupce, v níž vstupuje do řízení před soudem, naopak oslabuje (určitou výjimku tvoří řízení o trestných činech, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud, jejichž podoba se oproti stavu před novelou tolik nezměnila). Poskytnutí možnosti rozhodovat v přípravném řízení o schválení narovnání nemělo na postavení státního zástupce ani na trestní řízení jako celek prakticky žádný vliv, neboť je tento postup z řady popsaných důvodů využíván minimálně.

Ze zkoumaných statistických údajů vyplývá, že velká novela přispěla k dalšímu zkracování délky přípravného řízení, a to jak pokud jde o délku vyšetřování, tak pokud jde o celkovou délku přípravného řízení. Bezprostředně po nabytí účinnosti velké novely došlo naproti tomu k prodloužení délky řízení u státního zástupce, která byla ovšem postupně v následujících letech opět výrazně zkracována. Zmíněné změny byly zpočátku do značné míry ovlivněny zavedením zkráceného přípravného řízení, obecně lze však konstatovat, že postupně se orgány činné v trestním řízení včetně státních zástupců přenesly přes některé počáteční obtíže spojené s praktickou aplikací změn, jež přinesla velká novela.

Pokud jde o využívání institutu narovnání, došlo sice k určitému zvýšení počtu případů, kdy bylo státním zástupcem tohoto institutu v přípravném řízení využito, nicméně toto zvýšení bylo velmi nevýrazné a nikterak zásadní, jak tomu podle očekávání mělo být.

Využívání podmíněného zastavení trestního stíhání prošlo mírným poklesem a v následujících letech pak mělo spíše kolísavou tendencí. Důvodem naznačeného vývoje bylo jednak zavedení zkráceného přípravného řízení a jednak přetrvávající komplikovanost institutu narovnání, které se zjevně příliš nevžilo do trestněprávní praxe.

Po nabytí účinnosti velké novely došlo k postupnému poklesu počtu věcí, vrácených ročně soudem státnímu zástupci k došetření (za současného poklesu počtu obžalovaných osob), třebaže existují rozdíly u jednotlivých případů, kdy k vrácení věci podle trestního řádu může dojít, a vývoj nebyl shodný u věcí, projednávaných okresními a krajskými státními zastupitelstvími. Hlavním důvodem se zdá být skutečně omezení okruhu důvodů, pro které může soud státnímu zástupci věc k došetření vrátit, nicméně zjištěné údaje též naznačují, že se soudy nové úpravě přizpůsobovaly postupně.

Navzdory opačnému trendu vývoje počtu osob, na které byla podána obžaloba, počet osob, jež byly obžaloby zproštěny, od zavedení velké novely roste, a to poměrně výrazně. Lze předpokládat zásadní význam změny právní úpravy, přenášející důraz na stadium řízení před soudem a omezující rozsah a použití skutečností, zjišťovaných v přípravném řízení. Objevují se však i určité signály o ne vždy zcela správném posuzování splnění podmínek pro podání obžaloby ze strany státních zástupců.

Analýzou právní úpravy bylo zjištěno, že velká novela změnou rozsahu a způsobu výkonu dozoru a přesunem pravomocí podpořila posílení postavení státního zástupce v přípravném řízení a vytvořila podmínky pro získání rychlejšího a většího přehledu v trestních věcech. I přesto, že právní úprava po novele do jisté míry rozlišuje přípravné řízení vedené pro méně závažnou, závažnější a nejzávažnější trestnou činnost, výkon dozoru včetně dalších povinností je třeba podle právní úpravy uplatňovat v podstatě v plném, tedy stejném rozsahu ve všech zmíněných případech, což v praxi do určité míry brání aktivnímu zapojení státního zástupce do přípravného řízení tam, kde je to skutečně třeba. Ve vztahu k policejnímu orgánu, za jehož činnost nese státní zástupce v přípravném řízení z titulu svého postavení určitou odpovědnost, nedisponuje státní zástupce účinným oprávněním, které by mu umožňovalo rychle a efektivně reagovat v případě nedostatečného postupu policejního orgánu.

Velká novela vytvořila prostor pro větší aktivitu stran (státního zástupce a obhajoby) v řízení před soudem. Zároveň však ponechala v platnosti konečnou odpovědnost za výsledek dokazování a celého řízení na soudu, čímž zamýšlené posílení kontradiktornosti řízení v praxi do značné míry eliminovala. K přesunutí těžiště trestního řízení do stadia řízení před soudem přispělo i omezení důvodů pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření.

Z expertního dotazníkového šetření vyplynulo, že státní zástupci po velké novele pociťují posílení jejich postavení v rámci přípravného řízení a připouštějí možnost jejich aktivnějšího zapojení do přípravného řízení. To však konstatují spíše pokud jde o prostor poskytnutý právní úpravou. V praxi spatřují pro uplatnění těchto změn zcela zásadní překážky v nedostatečném personálním obsazení státních zastupitelství, potřebném ke zvládnutí zvýšené administrativní agendy. Proto také státní zástupci obecně nepřisoudili velké novele prakticky žádný vliv na jejich práci v přípravném řízení, a pokud, tak spíše mírně negativní.

Soudci i státní zástupci připouštějí vliv velké novely trestního řádu na výrazné přesunutí těžiště řízení do stadia řízení před soudem a na vytvoření většího prostoru pro procesní aktivitu stran v něm. Zároveň však jejich zkušenosti ukazují, že v praxi se změny

neprojevují v soudním řízení tak významně, jak bylo zamýšleno. Možnosti aktivnějšího procesního vystupování zatím někdy nevyužívají ani státní zástupci, ani obhajoba. Sami státní zástupci hodnotili vliv velké novely na jejich činnost v řízení před soudem jako neutrální či mírně negativní. Připravenost státních zástupců z přípravného řízení na zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem po nabytí účinnosti velké novely hodnotili soudci jako obdobnou či poněkud lepší než před novelou.

Na základě zjištěných poznatků nabízíme k úvaze následující náměty či připomínky, které by podle našeho názoru mohly přispět k vytvoření lepších podmínek státních zástupců pro efektivní výkon jejich hlavního poslání, tedy zastupování veřejné žaloby v trestním řízení, a to s ohledem na změny, které v tomto ohledu přinesla velká novela trestního řádu:

- doporučujeme zvážit možnost zakotvení bezprostředního oprávnění, jehož prostřednictvím by mohl státní zástupce rychle a adekvátně zasáhnout vůči policejnímu orgánu v případě, že jeho postup trpí zásadními nedostatky či jiným způsobem posílit odpovědnost policejního orgánu za rychlost a kvalitu jeho práce v rámci přípravného řízení;
- doporučujeme výslovně stanovit v trestním řádu povinnost policejního orgánu vyhovět žádosti státního zástupce o opatření důkazu po podání obžaloby (§ 179 odst. 2 tr. ř.);
- domníváme se, že postup soudů podle § 180 odst. 2 tr. ř. (žádost státnímu zástupci o opatření důkazů, které dosud nebyly opatřeny či provedeny) a § 203 odst. 1 tr. ř. (uložení státnímu zástupci provést jednotlivý důkaz nebo úkon) by měl být výjimečný a měl by respektovat rozdělení procesních rolí, a že právní úprava by tento požadavek měla zřetelněji odrážet;
- doporučujeme zvážit možnost zavedení povinnosti státního zástupce v obžalobě uvádět, které z navržených důkazů by chtěl osobně provést, přičemž podle vývoje řízení by mohl v průběhu řízení před soudem od jejich osobního provedení upustit nebo naopak požádat o možnost provést i důkazy další;
- doporučujeme přijmout opatření, která by umožnila, aby v řízení před soudem zásadně obžalobu zastupoval státní zástupce, který v dané věci prováděl dozor v přípravném řízení;
- doporučujeme zvážit možnost rozsáhlejšího připuštění použití některých skutečností, zjištěných v přípravném řízení, k důkazním účelům v řízení před soudem za stanovených podmínek.

Změny v oblasti vazebního řízení

Před vydáním velké novely trestního řádu byly za nejproblematičtější prvky českého vazebního řízení označovány relativně vysoký počet osob ve vazbě a neúměrná délka trvání vazby. Příčiny vysokého počtu osob ve vazbě nejsou shledávány výlučně v nadužívání institutu vazby orgány činnými v trestním řízení, ale v nepřiměřené skladbě těchto osob, kdy většinu tvořily osoby obviněné z méně závažných trestných činů. Velká novela sledovala odstranění kritizovaných nedostatků ve vazebním řízení.

Snad nejvýmluvnějším ukazatelem kvality vazebního řízení, jeho vývoje, dosažených výsledků a změn, jsou statistické údaje porovnávané za delší časové období. A právě zde můžeme konstatovat, že všechny základní statistické údaje za období od poloviny devadesátých let minulého století, týkající se vazby a vazebního řízení, jsou pro naši republiku vcelku velice příznivé. Tyto výsledky nasvědčují tomu, že změny provedené velkou novelou postup ve vazebních věcech pozitivně ovlivnily. Ze statistických údajů jednoznačně

vyplývá, že počet vazeb se snižuje a průměrná délka vazby se zkracuje. Při tomto vcelku příznivém hodnocení je třeba mít zároveň na paměti, že k poklesu vazeb a ke zlepšování některých dalších ukazatelů ve vazebním řízení docházelo již v několika letech bezprostředně předcházejících vydání velké novely, a to zhruba od roku 1995. Pravdou však je, že velkou novelou z roku 2001 se tento příznivý trend značně urychlil.

Ustanovení o vazbě, která tvořila předmět analýzy právní úpravy, tvoří důležitou součást trestního řádu. Zákonná úprava před listopadem 1989 neobsahovala žádný časový limit pro trvání vazby a je proto nasnadě, že úprava trvání vazby a maximální délky vazby se v polistopadovém období stala velice aktuální. Zásadní změnu v tomto směru přinesla již první polistopadová novela trestního řádu ze dne 13. 12. 1989 č. 159/1989 Sb. a v návaznosti i novely další. Další zásadní změna provedená již na počátku tohoto období spočívala v přenesení rozhodování o vazbě z prokurátora na soud, což bylo provedeno novelou č. 558/1991 Sb. Rovněž další novely z devadesátých let minulého století přinesly důležité změny v právní úpravě vazby a vazebního řízení.

Několikaletý legislativní proces zásadní reformy trestního řízení zatím uzavřela velká novela trestního řádu. Tato novela velmi výrazným způsobem zasáhla také do dosavadní zákonné úpravy vazby. Šlo především o změny důvodů vazby, vyloučení vazby v některých případech, změny rozhodování o prodloužení vazby a změny týkající se nejvyšší přípustné doby trvání vazby. Podle našeho názoru z analýzy právní úpravy vyplývá, že velká novela se vcelku správně zaměřila na ta ustanovení trestního řádu, která dosud přinášela největší problémy. Hodně z těchto problémů odstranila, ale zůstaly mnohé nedostatky, které byly naznačeny v příslušné kapitole závěrečné zprávy z výzkumu.

Nejzávažnějším rozhodnutím v celé trestní agendě nepochybně je rozhodnutí soudu o vzetí obviněného do vazby. Lze konstatovat, že všechna taková rozhodnutí, která byla obsažena v analyzovaných trestních spisech, obsahovala zákonem požadované náležitosti a měla celkově dobrou úroveň. To nasvědčuje tomu, že soudy tuto agendu již zvládají bez větších problémů. Stejný závěr možno učinit i ohledně návrhů státních zástupců na vzetí obviněného do vazby a ohledně žádostí policistů na vydání návrhu na vzetí obviněného do vazby. Stížnost proti rozhodnutí o vzetí do vazby podala jedna třetina obviněných, žádné této stížnosti však soud II. stupně nevyhověl. V analyzovaných spisech jsme v postupu orgánů činných v trestním řízení neshledali žádná formální pochybení, z čehož lze usuzovat, že tyto orgány si již novou právní úpravu osvojily.

Pokud jde o celkové hodnocení velké novely trestního řádu, většina respondentů dotazníkového šetření hodnotí ustanovení velké novely týkající se vazebního řízení pozitivně a je přesvědčena, že jako celek vedla ke zkvalitnění vazebního řízení. Projevuje se to především v tom, že vazební řízení se zrychlilo a klesl počet vazebních věcí. Zároveň však k některým ustanovením velké novely mají i zásadní výhrady a domnívají se, že by mělo dojít k jejich změně. Nejčastěji kritizovaným ustanovením novely ze strany soudců a z větší části i státních zástupců bylo ustanovení § 71 odst. 1 až 6, týkající se rozhodování o dalším trvání vazby. Poukazovali na formálnost, značnou komplikovanost a chaotičnost této úpravy, což ji činí nedokonalou a dle názoru některých respondentů i nadbytečnou. Další ustanovení novely, která respondenti nejčastěji kritizovali, jsou ustanovení o důvodech vazby (§ 67 písm. c)), ustanovení vylučující vzetí obviněného do vazby (§ 68 odst. 2 a odst. 3), ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby (§ 71 odst. 8), ustanovení o rozdělení celkové doby trvání vazby (§ 71 odst. 9), popř. ustanovení o opakované žádosti obviněného o propuštění z vazby (§ 72 odst. 3).

Prosazování změn v odvolacím řízení

Podle důvodové zprávy k velké novele trestního řádu se novou konstrukcí odvolacího řízení sleduje posílení prvků apelace. Odvolací soud zásadně řízení doplní důkazy potřebnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout, s výjimkou případu, kdy by šlo o rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, které by znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. V takovém případě, v zásadě výjimečně, vrátí věc soudu prvního stupně, aby v potřebném rozsahu dokazování doplnil. Dále došlo k výraznému omezení revizního principu při přezkoumávání napadeného rozsudku odvolacím soudem a k posílení dispoziční zásady v odvolacím řízení. Byl zakotven princip vázanosti soudu obsahem podaného odvolání, který s určitými výhradami znamená, že odvolatel určuje rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu.

Naše poznatky z provedeného výzkumu ukazují, že legislativní změny ve zkoumané oblasti jsou potřebné k prosazení rychlosti řízení a k zabránění zbytečnému vracení trestních věcí od odvolacích soudů zpět soudům prvního stupně nebo do předcházejícího stádia trestního řízení. Omezení revizního principu znamená u části případů i zjednodušení řízení. Nová konstrukce odvolacího řízení byla soudci přijata, v jejich činnosti je uplatňována a vcelku se osvědčuje i z hlediska dosažení zamýšleného cíle.

Ze statistických údajů bylo zjištěno, že počet trestních věcí vyřízených po novele okresními soudy se výrazně zvýšil a zvyšoval se i počet věcí vyřízených odvolacími senáty krajských soudů. Podíl podaných odvolání k celkovému počtu vyřízených věcí se však neměnil. U vrchních soudů se naopak od roku 2001 pravidelně snižoval počet jimi vyřízených věcí, ale zejména v posledních dvou letech se podstatně zvýšil podíl podaných odvolání ve vztahu k počtu věcí vyřízených v prvním stupni krajskými soudy. Rozdíl mezi oběma odvolacími instancemi v podílu podaných odvolání je značný a plyne ze závažnosti, skutkové i právní náročnosti projednávané trestné činnosti.

V rozhodovací činnosti odvolacích soudů se ve sledovaném období statisticky promítly změny spočívající v širším uplatnění apelačních prvků a dalším omezení kasace, které velká novela vytýčila jako jeden ze základních principů pro odvolací řízení. U obou odvolacích instancí se od roku 2002 snížil poměr věcí jimi zrušených a vrácených soudům prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí a rovněž věcí vrácených státním zástupcům k došetření ve vztahu k celkovému počtu jimi vyřízených věcí. K největšímu snížení vrácených věcí došlo v roce 2002, tedy v prvním roce po nabytí účinnosti velké novely, avšak tento příznivý výsledek se v následujících letech již nepodařilo zopakovat.

Ze statistických údajů bylo dále zjištěno, že u krajských i vrchních soudů se oproti obdobím před rokem 2002 zvýšil i podíl věcí, kde o podaném odvolání bylo meritorně rozhodnuto výroky o vině, trestu, náhradě škody a ochranném opatření. U vrchních soudů byl tento podíl vyšší a pohyboval se okolo 40 %. U krajských soudů se zvýšil podíl věcí, kde po splnění přezkumné povinnosti bylo rozhodnuto o zamítnutí odvolání, což naznačuje zlepšení kvality rozhodování u okresních soudů. V roce 2006 bylo krajskými soudy rozhodnuto podle § 256 tr.ř. o zamítnutí téměř poloviny podaných odvolání a u vrchních soudů o zamítnutí třetiny podaných odvolání. Od roku 2002 se snižovala u odvolacích soudů i průměrná délka řízení. Z 89 dnů v roce 2002 se snížila na 60 dnů v roce 2006. Ve prospěch odvolacích soudů se měnil i jejich podíl na celkové délce soudního řízení (z 22 % v roce 2002 na 15 % v roce 2006).

V rámci výzkumu jsme provedli analýzu trestních spisů ve věcech, kde byla po nabytí účinnosti velké novely trestního řádu odvolacími soudy projednána odvolání podaná oprávněnými osobami. Všem oprávněným osobám se od soudů prvního stupně dostalo náležitého poučení o odvolání a převážná většina podaných odvolání splňovala všechny zákonné náležitosti jejich obsahu. Vyskytly se však v tomto směru i nedostatky, které soudy prvního byly nuceny řešit úkony k odstranění vad podaných odvolání. Odvolací soudy bez meritorního přezkoumání trestní věci řádně, tedy po splnění zákonných podmínek, aplikovaly též nový institut odmítnutí odvolání.

Odvolací soudy při své přezkumné činnosti respektovaly princip své vázanosti podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami a toto omezení revizního principu se v praxi osvědčuje. Rozšíření přezkumné povinnosti i na výrok o vině, v případě odvolání podaného výlučně do výroku o trestu, bylo zjištěno pouze ve dvou případech. Nad rámec podaného odvolání přezkoumal odvolací soud i oddělitelný výrok o trestu, a omezený revizní princip uplatnil i u oddělitelných výroků o vině a o náhradě škody, vždy s řádným odůvodněním.

Jako kasační důvody, které vedly ke zrušení napadených rozsudků, byly v rozhodnutích odvolacích soudů nejčastěji uváděny uložení nepřiměřeného trestu, porušení ustanovení trestního zákona a nejasnosti a pochybnosti o správnosti skutkových zjištění. V řadě případů šlo o kumulaci více důvodů. Zcela ojediněle byly důvodem zrušení rozsudku podstatné vady řízení, které ve všech případech byly v odvolacím řízení neodstranitelné.

Po zrušení rozsudku byly ve zkoumaných případech jako důvody ke vrácení věci uváděny především závažné procení vady nebo takové nedostatky skutkových zjištění, které ani jiný postup neumožňovaly a nešlo je odstranit ve veřejném zasedání u odvolacích soudů. Byly však zjištěny i ojedinělé případy, kdy vznikly pochybnosti o důvodnosti tohoto postupu, jako krajní možnosti v případech obtížně proveditelného dokazování, které by znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. Nebyl zjištěn ani jeden případ vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 tr. ř., nesporně jako důsledek zpřísnění podmínek pro tento postup podle velké novely trestního řádu.

V dalších případech odvolací soudy po zrušení rozsudku soudu prvního stupně buď rozhodly o zamítnutí odvolání nebo samy ve věci pravomocně rozhodly. Svými meritorními rozhodnutími měnily výroky o vině i trestu, o náhradě škody i ochranném opatření. Tím naplňovaly účel opravného řízení, spočívající v odstranění zjištěných vad v rozhodnutích soudů prvního stupně, i velkou novelou posílený apelační princip, podle něhož by se měla stát vlastní rozhodnutí odvolacího soudu pravidlem.

Jako další z metod výzkumu bylo provedeno dotazníkové šetření mezi soudci okresních a krajských soudů a státními zástupci z okresních a krajských státních zastupitelství. Více než polovina z dotázaných respondentů (61 %) uvedla, že velká novela trestního řádu vedla v praxi odvolacích soudů k posílení apelačních prvků a k výraznějšímu omezení kasace. Odvolací soudy již více samy doplňují dokazování a meritorně ve věci rozhodují. Třetina respondentů se naopak domnívá, že rozhodování odvolacích soudů se nezměnilo a věci jsou vraceny soudům prvního stupně přibližně ve stejném rozsahu (pochopitelně více z řad soudců okresních soudů – 43 %). Nejčastějším důvodem pro vrácení věci soudu prvního stupně jsou podle jejich poznatků neúplnosti ve skutkových zjištěních (75 %), často v kumulaci s procesními závadami.

Podle poznatků většiny respondentů posílení apelačního principu vedlo v praxi ke zrychlení soudního řízení. Někteří soudci však upozornili, že na zrychlení soudního řízení mohly mít vliv i jiné důvody, např. generační obměna v odvolacích senátech. Upozornili též na některé praktické problémy, jako např. na zdlouhavé odstraňování vad podaných odvolání ve věcech, kde není obhájce a doba, o kterou je zkráceno odvolací řízení, se opět prodlouží v nalézacím řízení.

Oslovení soudci a státní zástupci vyjadřovali vesměs spokojenost se stávající právní úpravou odvolacího řízení, považují ji za optimální, vyváženou a odpovídající požadavkům praxe. Pro další posílení principu apelace se vyslovilo 35 % respondentů a část z nich, z řad soudců okresních soudů se domnívá, že v zákoně by měla být jasně zakotvena povinnost odvolacího soudu meritorně ve věci rozhodnout, event. omezit kasační důvody pouze na závažná a neodstranitelná procesní pochybení s vyloučením možnosti vracet věc soudům prvního stupně pouze pro doplnění dokazování.

Na základě provedeného výzkumu lze dojít k závěru, že posílení prvků apelace a nové konstrukce přezkumu v odvolacím řízení podle platné právní úpravy lze dosáhnout jen striktním dodržováním novelizovaných ustanovení a zodpovědným přístupem soudců a státních zástupců v tomto řízení. Je nadále třeba:

- judikaturní činností Nejvyššího soudu řešit včas výkladové problémy spojené s novou právní úpravou,
- v řízení u odvolacích soudů respektovat omezený revizní princip a v maximální možné míře doplňovat dokazování tak, aby již v tomto řízení bylo možno ve věci meritorně rozhodnout a aby k vrácení věci soudům prvního stupně docházelo jen jako krajní možnost,
- v řízení u soudů prvního stupně věnovat zvýšenou pozornost plnění poučovací povinnosti osob oprávněných podat odvolání, a to již po ústním vyhlášení rozhodnutí, aktivně přistupovat k odstraňování vad podaného odvolání a včas předkládat odvolacím soudům trestní spisy k dalšímu postupu,
- aby státní zástupci řádnou přípravou na jednání odvolacích soudů a svojí návrhovou činností přispívali k řádnému přezkoumání napadených rozhodnutí a k odstranění zjištěných vad především v tomto řízení.

Dalšího prohloubení nových principů platných pro odvolací řízení a zpřesnění stávající právní úpravy lze dosáhnout v rámci připravované rekodifikace trestního řádu. Na základě poznatků z výzkumu lze ke zvážení doporučit:

- další posílení principu apelace na úkor kasace tak, aby vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí bylo skutečně rozhodnutím odvolacího soudu zcela výjimečným a bylo zvoleno pouze v případech, kdy zcela nesporně nelze zjištěné vady odstranit v odvolacím řízení,
- upravit dispozici s rozsahem a důvody podaného odvolání tak, že by podatelé odvolání měli možnost je měnit ihned po zjištění jejich potřeby, nejpozději však do určité doby po doručení předvolání nebo vyrozumění o nařízení veřejného zasedání nebo při jeho prvním zahájení, pokud potřeba doplnění není odůvodněna dokazováním provedeným u odvolacího soudu,
- prodloužit odvolací lhůtu tak, aby korespondovala s délkou odvolací lhůty v občanskoprávním řízení, což odvolatelům dá větší prostor i k řádnému vymezení a odůvodnění odvolání a odlehčí soudům prvního stupně s agendou okolo odstraňování vad podaného odvolání.

Summary

Dr. Petr Zeman PhD. et al:
The impact of selected provisions from the large amendment to the Criminal Procedure Code on the course of criminal procedure.

Procedural criminal law underwent a major change through the adoption of Act No. 265/1001 Coll., which came into effect as of 1 January 2002. This amendment to the Criminal Procedure Code (hereinafter in the text also the "large amendment") was adopted at a time of ongoing recodification of Czech criminal law. The large amendment became the initial stage of an entirely new Criminal Procedure Code and, in addition to its fundamental purpose – the immediate improvement in criminal procedure – its application also fulfils the role of testing the effectiveness of the changes that it brought about, i.e. its impact on criminal procedure. These facts were the instigation for the research task stipulated for 2004 – 2007: "The impact of selected provisions from the large amendment to the Criminal Procedure Code on the course of criminal procedure." With regard to the state of work on the new Code, the information and findings from the research task should, among other things, assist in evaluating the large amendment for purposes of recodification.

The research task was conducted in the form of four relatively independent research themes, while obviously taking into account their mutual inter-relatedness. The following particular research themes were stipulated:

1. Summary procedure
2. Change in the position and role of the public prosecutor in criminal procedure
3. Changes in the area of custodial procedure
4. Enforcing changes in appellate procedure.

The subject matter of the research was generally the legal regulation of selected provisions introduced by the large amendment to the Criminal Procedure Code, its practical application and the effects on the course of criminal procedure. The aim of the research was to provide more comprehensive knowledge and evaluation of the impact of selected changes that the large amendment to the Criminal Procedure Code brought, on the course of criminal procedure, and with regard to the intended purpose of these changes and with regard to findings and requirements from practice

The following methods and techniques were used to perform the research task:

- analysis of professional literature
- analysis of legislation, including available case law
- analysis of available statistical data from the judicial statistics of the Czech Ministry of Justice and Czech Prison Service
- analysis of court files
- questionnaire survey among judges, public prosecutors and police officers
- analysis of relevant official documents.

Summary procedure

One of the most important changes introduced to the Criminal Procedure Code by amendment No. 265/2001 Coll., is the creation of two types of pre-trial proceedings from the hitherto uniformly conceived pre-trial stage of criminal proceedings, depending on the type of danger of the crime committed. In addition to the investigation already known of, it is also possible to conduct summary pre-trial proceedings for certain types of offence. However, in order for the change in this area to have a really effective impact on specific criminal proceedings, it is not exhausted with the end of the pre-trial proceedings but continues in the stage before the court, where a simplified hearing before a single judge follows on from summary pre-trial proceedings.

The research results make it possible to state generally that summary procedure as a new type of criminal procedure for the least serious and factually and legally simple criminal cases was shown to have worked, with law enforcement bodies becoming familiar with the process, while the rights of persons involved in the summary procedure are upheld and safeguarded at the standard level.

With regard to the objectives for introducing summary procedure, we can say that the aims of the amendment's authors have been largely fulfilled in the stage of summary pre-trial proceedings, which actually make it possible in petty cases to pass the perpetrator on to the court quickly and in a relatively informal manner. The simplification and acceleration of the judicial phase of proceedings has not been so successful as yet, chiefly because it was not possible to strip the simplified procedure before a court of the general shortcomings of judicial procedure in the Czech Republic; nevertheless, even in this area the amendment brought positive and effective elements. With regard to conditions for the work of law enforcement bodies the introduction of summary procedure brought positive changes and these bodies quickly and effectively adopted the new process, even though differences obviously exist in what the changes in summary procedure mean for the activity of the police body, public prosecutor and the court. No information was obtained suggesting that the right of the accused (suspect) to a defence would be significantly restricted in summary procedure compared to the standard type of criminal procedure.

Statistical data reveal that during the monitored period (2002 – 2006) the number of people whose case was heard in summary procedure, as well as their share in the total number of persons against whom criminal proceedings were brought, increased. In 2006, the cases of more than a quarter of all persons against whom criminal proceedings were brought were dealt with in summary procedure. The range of crimes which are dealt with in summary procedure most frequently corresponds to the statutory defined conditions for hearing cases in this manner. These therefore concern petty cases of the crimes of theft pursuant to Section 247 of the Criminal Code, obstructing the enforcement of an official decision pursuant to Section 171 of the Criminal Code and, since 2006, also driving a motor vehicle without a driving licence pursuant to Section 180d of the Criminal Code.

The composition of persons convicted in summary procedure is similar to the overall population of convicted persons in the Czech Republic, albeit with a smaller proportion of juveniles since 2004 in particular (which could be partly due to the application of Act No. 218/2003 Coll.). As concerns the sentences imposed in summary procedure, the proportion of unconditional prison sentences roughly corresponds to the proportion for the same type of sentence among all sentences imposed generally in the Czech Republic, although

unconditional sentences in summary procedure are substantially shorter (approx. 70% up to 6 months of imprisonment, approx. 95% up to 1 year of imprisonment). Sentences of community service and expulsion form a higher proportion compared with the overall sentencing structure, although the proportion of suspended prison sentences is currently lower.

The average duration of summary pre-trial proceedings compared to the average duration of pre-trial proceedings is markedly shorter, particularly in proceedings at a police body. The average duration of simplified proceedings before a court is approximately half that of proceedings before a court. The further reduction in the length of simplified proceedings before a court is impeded chiefly by typical abuses of Czech judicial proceedings – problems in ensuring the presence of persons at the trial, problems in serving summons and documents.

The legislation for summary procedure has generally proved successful, without serious shortcomings. The simpler legislation for the course of proceedings reflects the nature of the cases that are to be heard in summary procedure. Some comments or suggestions for legislation on summary procedure which emerged from its analysis concern the specification of the grounds for holding summary pre-trial proceedings in stating the relevant provision of the Criminal Procedure Code, the specification of the time-limit for the conclusion of summary pre-trial proceedings, conditions for the conditional deferral of a petition for sentencing, time-limits for preparing for a trial, and waiving the right to lodge a statement of opposition against a penal order.

An analysis of court files revealed that law enforcement bodies quickly recognised the benefits of this type of procedure and learnt to apply the new legislation effectively. In the sample of files examined, only those cases occurred which by their nature were really appropriate to be heard in summary procedure, and in general those where the perpetrator of a minor crime was caught in the act. No shortcomings were found in the cooperation of police bodies and public prosecutors. The result was generally highly accelerated pre-trial proceedings which, nevertheless, also provided sufficient source documentation for the due conduct of simplified proceedings before a court. The overall speed of proceedings benefited if the motion for sentencing was delivered to the court with the suspect. Single judges often availed themselves of the possibility to issue a penal order. The relatively low sentences imposed in summary procedure were evidently the reason for more accused persons refraining from, or often waiving entirely their right to lodge a statement of opposition against the penal order. Such cases also did not experience delays resulting from the unsuccessful delivery of judgements to the accused.

With regard to safeguarding the right to a defence, the cases monitored show the same level of safeguards as that in standard criminal procedure, as manifested particularly in the fulfilment of the court's duty to instruct and the observance of statutory provisions on compulsory defence, or ensuring an interpreter. The monitored files did not show grounds for concern that some perpetrators might have their rights curtailed because they did not sufficiently comprehend the principle of summary procedure, the extent of their rights in relation thereto, or the consequences of certain procedural acts (e.g. declaration on uncontested facts).

The expert questionnaire survey conducted among police officers, public prosecutors and judges revealed that the introduction of summary procedure is generally perceived as a

positive change, particularly due to the simplification, acceleration and reduction of the formal aspects of procedure. There is also general agreement that the stated positive aspects are chiefly manifested in the pre-trial proceedings phase, whereas in simplified proceedings before a court general problems of judicial procedure occur (ensuring the presence of persons at the trial, service of summons), mainly if the arrested suspect is not delivered to the court together with the sentencing motion.

Those employees of law enforcement bodies contacted generally expressed satisfaction with the legislation for summary procedure and positively assessed the level of cooperation in implementing it. They especially appreciated the possibility to read at the trial, with the approval of the parties concerned, also the official records from pre-trial proceedings as evidence. They considered the degree to which the accused's (suspect's) right to a defence was safeguarded to be essentially the same as in a standard type of procedure. A major impediment to the more effective use of summary procedure was detected in the lack of a system that would ensure quick, up-to-date and complete information on proceedings conducted against the perpetrator at other bodies (police, public prosecutors, courts).

Based on the results of the survey we offer, as a conclusion to this part of the report, the following summary of comments and suggestions that we have drawn attention to in the preceding chapters, and which in our view could contribute towards the more effective implementation of the aims that underlay the incorporation of the provision on summary procedure in the Criminal Procedure Code:

- in our opinion, a police body should, in its records on the commencement of acts for summary pre-trial proceedings, or in records on notification of suspicion, always specify the conditions for conducting this type of proceedings by stating the complete relevant provision of the Criminal Procedure Code so that it is apparent whether it found that the condition for this procedure had been met as stated in Section 179a (1)a of the Criminal Procedure Code or in Section 179a (1)b of the Criminal Procedure Code, or both;
- we recommend to consider stipulating that the time-limit for the conclusion of the summary pre-trial proceedings (Section 179b (4) should only commence at the beginning of the summary pre-trial proceedings, not on the date that a criminal complaint or other suggestion for criminal prosecution is received;
- we recommend that the condition for compensation of damage in the case of a conditional deferral of a sentencing proposal (Section 179g (1)b) be moderated by expanding it to include cases where the suspect concludes an agreement for compensation for damage with the injured party or takes other necessary compensation measures, as is the case in the conditional discontinuation of prosecution (Section 307 (1)b);
- we recommend considering the introduction of a shorter time-limit than the general five-day time-limit (e.g. three days) to prepare for a trial, if this is held in simplified proceedings before a court;
- we recommend considering a change in the legislation on the possibility to waive the right to lodge a statement of opposition (Section 314g (1), last sentence) so that if a penal order is issued in simplified proceedings following questioning of the accused pursuant to Section 314 (2) of the Criminal Procedure Code in his presence, the accused may waive his/her right to lodge a statement of opposition directly on the spot (as is the case in the right to waive an appeal following the declaration of a judgement), not until after the penal order is delivered;

- we recommend to consider introducing the possibility, under stipulated conditions in a trial as part of simplified proceedings, of reading the official record only with the consent of the public prosecutor, if the accused, who has been duly summoned, fails to appear at the trial, and to institute this in the same way as the Criminal Procedure Code allows in the case of reading the protocol on witness testimony in Section 211 (1);
- we recommend considering the possibility of expanding the application of the provision on uncontested facts beyond the area of summary proceedings;
- we recommend considering the possibility that the law enforcement bodies in summary pre-trial proceedings compulsorily ascertain the suspect's opinion on the possible imposition of a sentence or measure for whose imposition the suspect's opinion is important (at present, the sentence of community service);
- we recommend the adoption of legislative or other measures so that law enforcement bodies in pre-trial proceedings proceed, as far as possible (obviously however only in cases where appropriate) so that the arrested suspect can be delivered together with the motion for sentencing to the court (Section 179e, the sentence preceding the semicolon);
- we recommend the adoption of legislative and organisational technical measures so that law enforcement bodies have on-line access to current and complete information on the state of proceedings against concrete persons, e.g. in the form of a register of issued (albeit as not yet final) judgements, by means of linking the databases of the individual law enforcement bodies.

Change in the status and role of the public prosecutor in criminal procedure

One of the aims of the large amendment to the Criminal Procedure Code was to transfer powers and responsibility for pre-trial proceedings to one person, who would to a large extent coordinate the activity of all bodies involved in this phase of proceedings in order to accelerate as far as possible and also to ensure the efficient and correct settling of the criminal case. This was the purpose of strengthening the position of the public prosecutor and expanding the scope for his/her independent activity. The change in legislation was also aimed at monitoring whether the public prosecutor, by means of the more efficient performance of supervision and new independent powers in pre-trial proceedings, received an overview of the case that would enable him/her later to as counsel for the prosecution in a more qualified manner. This procedure was intended to create the prerequisites to also strengthen the public prosecutor's role as counsel for the prosecution in a subsequent phase of proceedings, i.e. in proceedings before a court. The adversarial character of criminal proceedings was also meant to be strengthened, allowing the parties (i.e. the counsel for the prosecution and the counsel for the defence) to play a more important role.

The information obtained in performing this part of the research indicates that the changes introduced by the large amendment to the Criminal Procedure Code have influenced public prosecutors more in pre-trial procedures, where a strengthening of the public prosecutor's position was registered as well as an improvement in the ability to influence, where needed, the course of this part of the criminal proceedings, even despite a greater work load. Changes concerning the position and role of the public prosecutor in proceedings before a court only partially fulfilled their clearly declared purpose when they created room for the more active and qualified representation of parties, although in doing so perhaps too much leeway was left to the parties to decide whether they will avail themselves of this option.

The confrontation between the aims of the monitored changes and their actual practical impact has led us to the following conclusions. There has unquestionably been a relatively significant strengthening in the public prosecutor's position in pre-trial proceedings, and the conditions have been created for him to have a dominant position in this phase of criminal procedure, including the possibility of greater oversight on the criminal case from the very beginning. On the other hand, the effective and efficient performance of supervision in pre-trial proceedings is prevented by the practical impacts of the large amendment, which materially increase the scope of duties, as well as by the inadequate personnel arrangements of the administrative element of this activity for public prosecutors, which more often causes the formal performance of supervision to see that legality is observed as the public prosecutor's most important activity in pre-trial proceedings.

The public prosecutor's preparedness from pre-trial proceedings for acting as counsel for the prosecution in a qualified manner in proceedings before a court has not been substantially increased since the large amendment. The public prosecutor's position in pre-trial proceedings may have been significantly strengthened (which should enable him/her to familiarise him/herself more thoroughly with cases for purposes of a trial), but there has been a significant transfer of the workload involved in criminal proceedings to the stage of proceedings before a court, as a result of which the scope of facts determined in pre-trial proceedings, and documented in a form that can be used for evidence, has generally markedly declined, which actually weakens the public prosecutor's position in which he enters the proceedings before a court (a certain exception can be found in proceedings on crimes on which the regional court holds proceedings in the first instance, where their form has not changed markedly in comparison with the situation before the amendment). Providing the possibility to decide on settlement in pre-trial proceedings had practically no effect on the position of the public prosecutor or on criminal proceedings as a whole as this procedure is scarcely used, for the host of reasons described.

The statistical data monitored reveal that the large amendment helped further reduce the length of pre-trial proceedings, both as concerns the length of the investigation and the total length of pre-trial proceedings. However, immediately after the large amendment came into effect there was a prolongation of the length of proceedings on the part of the public prosecutor, which was then naturally reduced progressively in the following years. The mentioned changes were from the beginning highly influenced by the introduction of summary pre-trial proceedings, although generally it is possible to say that the law enforcement bodies, including public prosecutors, overcame certain initial difficulties associated with the practical application of changes that the large amendment introduced.

In respect of the application of the provision on settlement, although there was a certain increase in the number of cases where this was used by the public prosecutor in pre-trial proceedings, this increase was insignificant and in no way as material as it was expected to be. The use of the conditional discontinuation of prosecution declined slightly and in the following years tended to fluctuate. This was caused on the one hand by the introduction of summary pre-trial proceedings and on the other hand by the ongoing complexity of the provision on settlement, which clearly did not become ingrained in criminal-law practice.

After the large amendment came into effect there was a gradual fall in the number of cases returned annually by the court to the public prosecutor for additional investigation (alongside a fall in the number of charged persons), although there exist differences in

individual cases where according to the Criminal Procedure Code a case can be returned, and developments were not identical for cases dealt with by district and regional Public Prosecutor's Offices. The main reason appears to be the limitation on the range of grounds for which a court can return a case to the public prosecutor for additional investigation; nevertheless, the data ascertained also indicate that courts gradually adapted to the new legislation.

Despite the opposite trend in the number of persons against whom a charge was brought, the number of persons acquitted of charges rose relatively sharply after the introduction of the large amendment. It is possible to assume that the change in legislation was of major importance in transferring the emphasis to the stage of proceedings before a court and limiting the extent and application of the facts ascertained during pre-trial proceedings. However, certain indications have also appeared of the imperfect evaluation of the fulfilment of conditions for bringing a charge by public prosecutors.

The analysis of the legislation found that the large amendment, by changing the scope and method of performing supervision and by transferring powers, helped strengthen the public prosecutor's position in pre-trial proceedings and created the conditions by which to obtain quicker and larger oversight in criminal cases. Despite the fact that legislation since the large amendment to a certain extent distinguishes between pre-trial proceedings conducted for less serious, more serious and very serious crimes, the performance of supervision, including other duties, should according to the legislation be applied in the full, and therefore the same, extent in all the mentioned cases, which in practice to a certain degree prevents the public prosecutor's active involvement in pre-trial proceedings where this is really necessary. In relation to the police body, for whose activity the public prosecutor, due to his/her position, bears a certain responsibility in pre-trial proceedings, the public prosecutor does not have the effective authority which would permit him/her to respond promptly and effectively in a case where the police body acted inadequately.

The large amendment created the scope for greater activity by the parties (public prosecutor and the defence) in proceedings before a court. Nevertheless, it also left final responsibility for the result of substantiation of facts and the whole proceedings with the court, which in practice to a large extent eliminated the intended strengthening of the adversarial character of proceedings. Limiting the grounds for returning cases to the public prosecutor for additional investigation also helped shift the bulk of criminal procedure to the stage of proceedings before a court.

The expert questionnaire survey showed that since the large amendment public prosecutors sense a strengthening of their position in pre-trial proceedings and concede that they are able to be more actively involved in pre-trial proceedings. However, they say this in relation to the scope provided by legislation. In practice they see the application of these changes as presenting real obstacles due to the inadequate staffing of public prosecutor's offices, as personnel is needed to deal with the increased administrative demands. Public prosecutors therefore in general did not judge the large amendment to have had any practical influence on their work in pre-trial proceedings, and if so, it was rather slightly negative than positive.

Judges and public prosecutors agree that the large amendment to the Criminal Procedure Code has been felt in the marked shift of the bulk of proceedings to the stage of proceedings before a court and in the creation of wider scope for the procedural activity of

parties therein. Nevertheless, their experience indicates that in practice the changes are not manifested in judicial proceedings to the extent intended. The possibilities of more active procedural representation have thus far not been exploited either by public prosecutors or the defence in all cases. Public prosecutors themselves judge the influence of the large amendment on their activity in proceedings before a court to have been neutral or slightly negative. Judges evaluated the preparedness of public prosecutor from pre-trial proceedings to act as counsel for the public prosecution in proceedings before a court after the large amendment took effect to be similar or a little better than before the amendment.

On the basis of our findings we offer for consideration the following suggestions or comments, which in our view could help create better conditions for public prosecutors in order to improve the performance of their primary mission, in other words to represent a public action in criminal proceedings, and to do so taking into account the changes introduced by the large amendment to the Criminal Procedure Code:

- we recommend considering the possibility of establishing an immediate power by which public prosecutors can promptly and adequately intervene vis-a-vis the police body in cases where its procedure is marked by real shortcomings, or in some other way give the police body's greater responsibility for promptness and quality in its work as part of pre-trial proceedings;
- we recommend expressly stipulating in the Criminal Procedure Code the police body's duty to satisfy the public prosecutor's request to provide evidence following the bringing of a charge (Section 179 (2) of the Criminal Procedure Code);
- we believe that the judicial procedure pursuant to Section 180 (2) of the Criminal Procedure Code (a request to the public prosecutor for evidence that has not yet been obtained or heard) and Section 203 (1) of the Criminal Procedure Code (requiring the public prosecutor to take separate evidence or action) should be exceptional and should respect the division of procedural roles, and that the legislation should reflect this requirement more clearly;
- we recommend considering the possibility of introducing the duty for a public prosecutor to state in a charge which of the proposed evidence he/she would wish to hear personally; according to how the proceedings develop he/she could, during the course of proceedings before a court, refrain from hearing them personally or, on the other hand, request the possibility of hearing further evidence;
- we recommend adopting measures that would make it possible for the public prosecutor who performed supervision in pre-trial proceedings to always act as counsel for the prosecution in proceedings before a court;
- we recommend considering the possibility of the wider admission of facts ascertained in pre-trial proceedings for purposes of evidence in proceedings before the court under the stipulated conditions.

Changes in custodial proceedings

Prior to the issue of the large amendment to the Criminal Procedure Code, the most problematic elements of Czech custodial proceedings were designated as being the relatively high number of persons in custody and the disproportionate length of custody. The reasons for the high number of persons in custody are not found exclusively in the excessive use of the provision on custody by law enforcement bodies but in the inappropriate selection of such persons, where the majority comprise persons charged with minor crimes. The aim of the large amendment was to eliminate the criticised shortcoming in custodial proceedings.

Perhaps the most telling indicator of the quality of custodial proceedings, their development, the results achieved and changes, are statistical data compared over an extended period. In this respect we can definitely say that all fundamental statistical data from the middle of the 1990s relating to custody and custodial proceedings are very favourable for our country. These results suggest that the changes brought by the large amendment have positively impacted on procedure in custodial cases. Statistical data clearly show that the number of custodies fell and that the average length of custody is shorter. On the other hand, it should be borne in mind that the fall in custodies and the improvement in other indicators in custodial proceedings already occurred in the years immediately preceding the large amendment, roughly from 1995 onwards. Nevertheless, it is true that the large amendment from 2001 significantly accelerated this positive trend.

The provisions on custody that formed the subject matter of the analysis of legislation make up an important part of the Criminal Procedure Code. Before 1989 the legislation did not contain any time-limit for custody and it is therefore easy to conclude that the regulation of the length of custody and its maximum duration was a matter of immediate import following the revolution of November 1989. The principle change in this respect was introduced by the first post-revolution amendment to the Criminal Procedure Code of 13 December 1989 No. 159/1989 Coll., and the related subsequent amendments. Another fundamental change introduced as early as at the beginning of this period consisted in the transfer of decision-making powers on custody from the public prosecutor to the courts, which was enacted by the amendment No. 558/1991 Coll. Other amendments from the 1990s also introduced important changes in the legislation on custody and custodial proceedings.

The legislative process of introducing fundamental reforms to criminal procedure, which spanned several years, was now concluded with the large amendment to the Criminal Procedure Code. This amendment also had a profound effect on existing custody legislation. It chiefly concerned changes in the grounds for custody, the exclusion of custody in certain cases, changes in decision-making on extensions to custody and changes relating to the longest permissible duration of custody. In our opinion, the analysis of legislation indicates that the large amendment was generally correct in focusing on those provisions of the Criminal Procedure Code which had hitherto caused the biggest problems. Although tt removed a lot of these problems, several shortcomings remained which have been described in the relevant chapter of the concluding report from the research.

The most important decision in the whole criminal agenda is undoubtedly the decision by a court to have the accused remanded in custody. It can be said that all such decisions which were contained in the analysed court files included the due particulars required by law and were generally of a good standard. This indicates that the courts already handle this agenda without major problems. The same conclusion can be drawn from the motions of public prosecutors for the accused to be remanded in custody, and from the requests by police officers for a motion to be submitted to remand the accused in custody. One-third of accused persons lodged complaints against decisions to be remanded in custody, although the court of second instance did not accede to any of these complaints. In the analysed files we did not find any formal deviations in the approach of law enforcement bodies, which leads us to believe that these bodies had already become familiar with the new legislation.

As far as concerns the general evaluation of the large amendment to the Criminal Procedure Code, most respondents to the questionnaire survey assess the large amendment's

provisions relating to custodial procedure positively and are convinced that as a whole it has led to an improvement in custodial procedure. This is evidenced chiefly by the fact that custodial procedure is quicker and the number of custodial cases has fallen. They nevertheless have serious reservations with regard to certain provisions of the large amendment and believe that these should be changed. The provision most frequently criticised by judges and the majority of public prosecutors was Section 71 paragraphs 1 to 6, which concerns decision-making regarding the further duration of custody. They drew attention to the formal aspects, the complexity and chaotic nature of this regulation, which seems to them imperfect and in the opinion of certain respondents even redundant. Other provisions of the amendment that respondents criticise most frequently are those on the grounds for custody (Section 67 c) the provisions ruling out remanding the accused in custody (Section 68 paragraphs 2 and 3), the provision on separating the total period of custody (Section 71 paragraph 9), or the provision on the accused's repeated request to be released from custody (Section 72 paragraph 3).

Enforcing changes in appellate proceedings

According to the explanatory report on the large amendment to the Criminal Procedure Code, the aim of the new concept of appellate proceedings is the reinforcing of appellate procedure elements. The court of appeal substantially complements proceedings with evidence necessary for it to be able to decide on an appeal, with the exception of cases involving extensive and difficult-to-hear evidence which would mean substituting the activity of the court of first instance. Such cases, which are exceptional by nature, are returned to the court of first instance for evidence to be supplemented in the required extent. There has also been a significant restriction on the reviewing principle in examining a contested judgement by the court of appeal and a strengthening of the disposal principle in appellate proceedings. The principle has been established of a court being bound by the content of the lodged appeal, which with certain reservations means that the appellant determines the scope of the court of appeal´s duty to review.

Our findings obtained from the survey indicate that the legislative changes in the monitored areas are necessary to accelerate proceedings and to prevent criminal cases being pointlessly returned from courts of appeal to the courts of first instance or to the preceding stage of criminal proceedings. In some cases the limitation of the reviewing principle also means the simplification of proceedings. The new concept of appellate proceedings has been adopted by judges, is applied in their activity and has generally proved to function, including with regard to achieving the intended goal.

The statistical data revealed that the number of criminal cases settled by district courts following the amendment increased sharply and that the number of cases settled by the appellate panels of regional courts has also risen. The proportion of lodged appeals to the overall number of cases settled has not changed, however. In high courts, on the other hand, the number of cases settled by them has fallen regularly since 2001, although in the last two years in particular there has been a sharp rise in the proportion of lodged appeals in relation to the number of cases settled in the first instance by regional courts. The difference between appellate instances in the proportion of lodged appeals is significant and results from the gravity, factual and legal demands of the criminal case that is heard.

During the monitored period the decision-making activities of the courts of appeal statistically reflected in the changes, consisting in the wider application of appellate procedure

elements and the further limitation of cassation, which the large amendment highlighted as one of the fundamental principles for appellate procedure. In both appellate instances the ratio of cases cancelled by them and returned to the courts of first instance for a new hearing and decision has fallen since 2002, as has the proportion of cases returned to public prosecutors for additional investigation in relation to the overall number of cases settled by them. The largest decrease in returned cases took place in 2002, i.e. in the first year after the large amendment came into effect, although this positive result could not be repeated in subsequent years.

Statistical data also showed that, compared with the period before 2002, the proportion of cases also rose in regional and high courts where a merits judgement was passed on a lodged appeal with statements on the guilt, sentence, compensation for damage and protective measure. For high courts this proportion was greater and ranged around 40%. For regional courts there was an increase in the proportion of cases where a decision was taken to reject an appeal following the fulfilment of review duties, which suggests an improvement in the quality of decision-making in district courts. In 2006, regional courts decided, pursuant to Section 256 of the Criminal Procedure Code, to reject almost half of lodged appeals, and high courts decided to reject a third of lodged appeals. Since 2002, the average length of proceedings at courts of appeal has also fallen. From 89 days in 2002, it fell to 60 days in 2006. The proceedings of courts of appeal as a proportion of the total length of judicial proceedings also fell (from 22% in 2002 to 15% in 2006).

As part of the research we performed an analysis of court files in cases where courts of appeal heard appeals lodged by authorised persons after the large amendment to the Criminal Procedure Code came into effect. All authorised persons received the pertinent instruction on lodging an appeal from the courts of first instance and the overwhelming majority of lodged appeals met all the statutory requirements of their content. However, there were also shortcomings in this respect, which the courts of first instance were forced to resolve by acts to eliminate defects in the lodged appeals. The courts of appeal, without a merits review of a criminal case duly, i.e. after meeting the statutory conditions, also applied the new provision on rejecting an appeal.

As part of their reviewing activity, courts of appeal respected the principle of being bound by the lodged appeal and its highlighted defects and this limitation on the reviewing principle has been proven in practice. The extension of reviewing duties to include a statement on guilt, in the case of an appeal lodged exclusively against a statement on sentencing, was only found in two cases. Beyond the scope of a lodged appeal, the court of appeal also reviewed a separable statement on sentencing, and also applied the limited reviewing principle for separable statements on guilt and on compensation for damage, always with the due justification.

As cassation grounds leading to the overturning of contested judgements, the decisions of courts of appeal most often stated the imposition of an unreasonable sentence, breach of a Criminal Code provision, and uncertainty and doubt concerning the correctness of the facts ascertained. In many cases there was an accumulation of several reasons. Entirely isolated cases were found of a judgement being overturned on grounds of a material defect in proceedings which in all cases were irremovable in appellate procedure.

Following the overturning of a judgement, the grounds stated in the monitored cases for returning a case were chiefly material procedural defects or such shortcomings in the fact

ascertained that precluded any other approach and were impossible to rectify in a public hearing at the courts of appeal. However, isolated cases were also found where doubts arose over the justifiability of this approach as an ultimate possibility in cases where the facts were difficult to substantiate, which would mean substituting the activity of the court of first instance. Not a single instance was found of a case being returned to the public prosecutor for additional investigation pursuant to Section 260 of the Criminal Procedure Code, which was unquestionably the result of the stricter conditions for this procedure laid down by the large amendment to the Criminal Procedure Code.

In other cases, the courts of appeal, after overturning a judgement, either decided to reject an appeal or themselves decided on the case with final legal effect. By issuing merits judgements, they altered statements on guilt and sentencing, on compensation for damage and on a protective measure. By doing so, they fulfilled the purpose of appellate proceedings, which consisted in rectifying ascertained defects in the decisions of courts of first instance, and the appellate principle, reinforced by the large amendment, according to which the own decisions of an court of appeal should become the rule.

Another of the research methods applied was the use of questionnaire survey among judges of the district and regional courts and public prosecutors from district and regional Public Prosecutor's Offices. More than half of the respondents questioned (61%) stated that the large amendment to the Criminal Procedure Code had led to a reinforcing of appellate elements in the practice of courts of appeal and to the far greater limitation of cassation. The courts of appeal already supplement evidence themselves to a greater extent than previously and decide on merits in a case. On the other hand, a third of respondents believe that the decision-making of courts of appeal has not altered and that cases are returned to the courts of first instance in roughly the same extent (understandably more from among district court judges – 43%). The most common grounds for returning a case to a court of first instance are, in their experience, incompletely ascertained facts of the case (75%), often together with procedural defects.

According to most respondents, the reinforcing of the appellate principle has led in practice to an acceleration of judicial proceedings. However, some judges pointed out that this could also have been affected by other reasons, e.g. a generational change in the appellate panels of judges. They also drew attention to certain practical problems, such as the protracted rectification of defects in lodged appeals in cases where there is no defending counsel, and the period by which the appellate procedure is shortened is extended again in fact-finding proceedings.

The contacted judges and public prosecutors generally expressed satisfaction with the current legislation on appellate procedure and consider it to be optimal, balanced and relevant to the requirements in practice. Of the respondents, 35% stated their wish for the further reinforcing of the appellate principle, and some of them (judges from district courts) believe that the law should clearly define the court's of appeal duty to decide cases on merit, or to limit cassation grounds only for material and irremovable procedural lapses, excluding the possibility of returning the case to courts of first instance merely for the purpose of supplementing evidence.

Based on the research conducted, it is possible to conclude that the reinforcing of appellate elements and the new concept of reviewing in appellate proceedings according to the current legislation can only be put into practice by strictly adhering to the amended

provisions and by a responsible approach on the part of judges and public prosecutors in these proceedings. Also necessary is:

- for the judicial decisions of the Supreme Court to be applied promptly to resolve problems of interpretation connected with the new legislation,
- for proceedings at courts of appeal to respect the limited reviewing principle and as far as possible to supplement evidence so that it is already possible in these proceedings to decide on merit and so that the return of a case to courts of first instance only occurs as an ultimate possibility,
- for proceedings before courts of first instance to pay more attention to fulfilling the instruction duty of persons authorised to lodge an appeal, and to do so following the oral delivery of a decision, to take an active approach in rectifying defects in a lodged appeal and promptly to submit court files to courts of appeal for subsequent procedure,
- for public prosecutors, by preparing properly for hearings in courts of appeal and by their submissions, to assist in the due review of contested decisions and in rectifying defects ascertained primarily in these proceedings.

Any further development of the new principles applicable to appellate proceedings and detailed elaboration of current legislation is only possible within the prepared recodification of the Criminal Procedure Code. The research findings suggest that the following recommendations should be considered:

- the appellate principle should be further reinforced at the expense of cassation so that the return of cases to a court of first instance for a new hearing and decision really is an exceptional decision by the court of appeal and is only chosen in cases where it is beyond dispute that the ascertained defects cannot be rectified in appellate procedure,
- the way that the scope and grounds of a lodged appeal are settled should enable the persons lodging appeals to change them immediately upon finding this is necessary, and not later than within a certain period following delivery of the summons or notification of an order for a public hearing, or upon its initial commencement if the need for supplementing is not justified by the evidence heard at the court of appeal,
- the time-limit for the appellate procedure should be extended so that it corresponds to the length of the appellate procedure time-limit in civil-law proceedings, which gives appellants more scope for the due definition and justification of the appeal and eases the responsibilities of courts of first instance regarding the rectification of defects in the lodged appeal.

Translation by: Marvel

VLIV VYBRANÝCH USTANOVENÍ VELKÉ NOVELY TRESTNÍHO ŘÁDU NA PRŮBĚH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

Autoři: JUDr. Petr Zeman, Ph.D.
Mgr. Lucie Háková
JUDr. Zdeněk Karabec, CSc.
Mgr. Petr Kotulan
JUDr. Václav Nečada
Mgr. Hana Přesličková
Mgr. Jiří Vlach
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14.října 12, 150 21 Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: leden 2008
Vydání: první
Náklad: 170 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-068-7